

REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE
Chișinău, Republica Moldova

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

*Moldavian Journal
of International Law
and International Relations*

*Молдавский журнал
международного права
и международных отношений*

*Nr. 4
2014*

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

ISSN 1857-1999

Apare din 2006 de 4 ori pe an

Nr. 4 (34), 2014

Publicație periodică științifico-teoretică
și informațional-practică fondată de
Asociația de Drept Internațional
din Republica Moldova

Asociați:

Institutul de Cercetări Juridice și Politice
al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova,
Asociația pentru Politică Externă
și Cooperare Internațională din Republica Moldova

Înregistrată

de către Camera Înregistrării de Stat
de pe lângă Ministerul Justiției al Republicii Moldova
Certificatul nr. MD 000039
din „04” august 2009

Acreditată

prin Hotărârea C.S.Ș.D.T. al A.Ș.M.
și C.N.A.A. Nr. 146 din 27.06.2013
în calitate de publicație științifică de profil,
Categorია „B”, la specialitățile:
12.00.10 - drept internațional public;
12.00.03 - drept internațional privat
(profilul drept)

și

23.00.04 – teoria și istoria relațiilor internaționale
și dezvoltării globale
(profilul științe politice)

Revista este inclusă în bazele de date internaționale:
Social Science Research Network (SSRN) și
Biblioteca Științifică Electronică eLIBRARY.RU
pentru calcularea factorului de impact
și indexului de citare

ADRESA NOASTRĂ:

Republica Moldova, mun. Chișinău,
str. Gh. Iablochin, 2/1, bir. 207, MD 2069.

Tel: (+373) 69185527

Fax: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandruruburian@yahoo.com; alexandruruburian@mail.ru

<http://www.rmdiri.md>

Indexul poștal: PM 32028

Toate materialele sunt recenzate.

Formulările și prezentarea materialelor nu reprezintă întotdeauna
poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor
revine în exclusivitate autorilor.

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional
și Relații Internaționale”, 2014.

Toate drepturile rezervate

SUMAR

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

- **BURIAN Alexandru.** Cosmosul și ecologia în secolul al XXI-lea: realități și perspective.....9
- **GAMBAROV Geidar Damir ogly.** Tratat de extrădare a criminalilor în contextul luptei împotriva criminalității financiare în secolul al XIX-lea.....16
- **RADJABOV Saidumar.** Dreptul internațional și problemele interne din bazinul Amu Darya în legătură cu construcția de CHE Rogun în Tadjikistan.....25

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

- **ANIȚEI Nadia-Cerasela.** Aplicarea legii străine *lex causae* din dreptul internațional privat român.....34

RELATII INTERNATIONALE

- **NAZARIA Sergiu.** Rolul portului Djurjulești în asigurarea securității geoeconomice a Republicii Moldova.....39

TRIBUNA TINERILOR CERCETĂTORI

- **GABURA Tudor.** Mecanismele de protecție a persoanei fizice în procesul de tragere la răspundere internațională.....45
- **LARION Alina.** Rolul Declarației Organizației Internaționale a Muncii din 1998.....58
- **NICA Alexandra.** Accepțiunile principiului imunității statului.....66
- **SÎRCU Artur.** Organizarea și structura tribunalelor penale naționale internaționalizate.....75
- **TODOROV Maxim.** Unele viziuni privind modul de determinare a prejudiciului cauzat prin decesul persoanei.....84

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

- **GORELOVA Elena.** Oportunitățile saltului economic pentru Moldova.....92
- **MACOVEI Tatiana.** Reglementarea concediului de maternitate în legislația națională și cea străină.....99
- **PRYLUTZKYI Serghey.** Mecanisme de control judiciar în justiția penală a Ucrainei și Republicii Moldova: aspecte legale comparative.....114

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ

- **ANDREEVA Tatiana.** Unele aspecte privind securitatea energetică a Republicii Moldova în context economic și energetic al regiunii Mării Negre.....121
- **NECEAEVA-YURIICIUC Natalia.** Problema națională și rolul acesteia în sistemul securității regionale.....127
- **GAFIȚA Vlad.** România, Marea Neagră și geopolitica resurselor energetice.....133
- **VARBAN Stepan.** Parteneriatul în regiunea Mării Negre și securitatea economică a statelor.....143
- **SURJIC Dmitrii.** Britania în cel de-al II-lea Război Mondial.....151

RUBRICA REVISTEI

- Consiliul redacțional al revistei „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”.....164
- Colegiul de redacție (Recenzenții).....171
- Date despre autori.....175
- Cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor pentru publicare în „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”.....179

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

Nr. 4 (34), 2014

ISSN 1857-1999

CONSILIUL REDACȚIONAL:

REDACTOR-ȘEF:

BURIAN Alexandru

doctor habilitat în drept, profesor universitar

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT:

CHINDĂBALIUC Oleana

doctor în științe politice

SECRETAR ȘTIINȚIFIC:

CHIRTOACĂ Natalia

doctor în drept, conferențiar universitar

MEMBRI AI CONSILIULUI REDACȚIONAL:

ANGEL Jose Luis IRIARTE	Doctor în drept, profesor universitar (Spania)	
ARHILIUC Victoria	Doctor habilitat în drept, profesor cercetător (Republica Moldova)	
ABASHIDZE Aslan	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
BALAN Oleg	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Republica Moldova)	
BENIUC Valentin	Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar (Republica Moldova)	
BOSHITSKY Iuryi	Doctor în drept, profesor universitar (Ucraina)	
DERGACIOV Vladimir	Doctor habilitat în științe geografice, profesor universitar (Ucraina)	
DYULGEROVA Nina	Doctor habilitat în economie, profesor universitar (Bulgaria)	
FUAREA Augustin	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
HEINRICH Hans-Georg	Doctor în drept, profesor universitar (Austria)	
KAPUSTIN Anatoli	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
KOPYLOV Mihail	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
LIPKOVA Ludmila	Doctor, ing., profesor universitar (Slovacia)	
MAZILU Dumitru	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
NAZARIA Sergiu	Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
PAPAVA Vladimir	Doctor habilitat în economie, profesor universitar (Georgia)	
POPESCU Dumitra	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
ROȘCA Alla	Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar (SUA)	
SEDLIȚCHI Iurie	Doctor în drept, profesor universitar (Republica Moldova)	
TIMCENCO Leonid	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Ucraina)	
VERESHCHETIN Vladlen	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
WILLIAMS, Silvia Maureen	Doctor în drept și științe sociale, profesor universitar (Argentina)	

COLEGIUL DE REDACȚIE (RECENZENȚII):

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT, PREȘEDINTE AL COLEGIULUI DE REDACȚIE:

CHINDĂBALIUC Oleana

doctor în științe politice

MEMBRI AI COLEGIULUI DE REDACȚIE:

ANIȚEI Nadia Cerasela	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
CAUIA Alexandr	Doctor în drept (Republica Moldova)	
DORUL Olga	Doctor în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
GLADARENCO-STOIAN Maia	Doctor în istorie (România)	
GLUHAI A Diana	Doctor în drept (Spania)	
IOVIȚĂ Alexandrina	Doctor în drept (Republica Moldova – Elveția)	
KOVALEVA Natalia	Doctor în pedagogie, conferențiar universitar (Federația Rusă)	
LÎSENCO Vladlena	Doctor în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
METREVELI Levant	Doctor în științe politice (Georgia)	
MOUSMOUTI Maria	Doctor în drept (Grecia)	
SÂRCU Diana	Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
SYCI Alexandru	Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar (Ucraina)	
SMOCHINĂ Carolina	Doctor în drept, conferențiar universitar (Cipru)	
SOLNȚEV Alexandr	Doctor în drept, conferențiar universitar (Federația Rusă)	
STARODUBȚEV Grigorii	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
ISMAYL Togrul	Doctor în istorie, doctor în economie, conferențiar universitar (Turcia)	
ȚIGĂNAȘ Ion	Doctor în drept (Republica Moldova)	

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2014.

Toate drepturile rezervate

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

ISSN 1857-1999

Published quarterly

No. 4 (34), 2014

Scientific-theoretical and information-practical
periodical publication founded by
Association of International Law
from the Republic of Moldova

Co-founders:

The Institute of Legal and Political Research
of The Academy of Sciences of Moldova,
The University of European Studies of Moldova,
The Moldavian State Institute of International Relations,
The Association of Foreign Policy
and International Cooperation from the Republic of Moldova

Registered

by the State Registration Chamber
of the Ministry of Justice of the Republic of Moldova
the Certificate No. MD 000039
„4” august 2009

Accredited

by decision No. 146/27.06.2013
of the Supreme Council for Science and Technological Development
of the Academy of Sciences of Moldova and the National Council
for Accreditation and Attestation of the Republic of Moldova
as of profile scientific publication, Category „B”,
in the field of:

12.00.10 - Public International Law;

12.00.03 - Private International Law

(profile of legal science)

and

23.00.04 - Theory and History of International Relations

and Global Development

(profile of political science)

The journal is included in the international database:
Social Science Research Network (SSRN) and
Scientific Electronic Library eLIBRARY.RU
to calculate the impact factor and citation index

OUR ADDRESS:

MD-2069, The Republic of Moldova, Chisinau, of. 305,
2/1 Ghenadie Iablocikin str.

Tel: (+373) 69185527

Fax: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandruburian@yahoo.com; alexandruburian@mail.ru
<http://www.rmdiri.md>

Edition index PIN: PM 32028

All materials are reviewed.

The views of Editors do not necessarily coincide
with the opinions of the authors.

The responsibility for the authenticity and accuracy of the facts
in the published articles rests with the authors.

© Moldavian Journal of International Law
and International Relations, 2014.

All rights reserved.

CONTENTS

PUBLIC INTERNATIONAL LAW

- **BURIAN Alexander.** The space and environment in the XXI century: realities and perspectives.....9
- **GAMBAROV Heydar Damir oglu.** Treaties on Extradition in the Context of Fighting with Financial Criminality in XIX Century.....16
- **RAJABOV Saidumar.** International law and domestic problems in the Amu Darya basin dealing with the construction of the Rogun HPP in Tajikistan.....25

PRIVATE INTERNATIONAL LAW

- **ANITSEY Nadia-Cerasela.** Enforcement of foreign law lex causae in the Romanian Private International Law.....34

INTERNATIONAL RELATIONS

- **NAZARIA Serghey.** The role of Giurgiulesti port in providing geo-economic security of the Republic of Moldova.....39

THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS

- **GABURA Tudor.** The mechanisms of protection of the rights of individuals in the process of their calling to international responsibility.....45
- **LARION Alina.** The role of the International Labour Organisation Declaration of 1998.....58
- **NICA Alexandra.** Value of the principle of state immunity....66
- **SIRCU Artur.** Organization and structure of national internationalized criminal tribunals.....75
- **TODOROV Maxim.** Some vision about how to determine the damage caused by death person.....84

THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS

- **GORELOVA Elena.** Opportunities for economic breakthrough for Moldova.....92
- **MACOVEI Tatiana.** Regulation of the maternity leave in the national and international legislation.....99
- **PRYLUTZKYI Serghey.** Judicial control in the mechanism of criminal justice in Ukraine and Moldova: a comparatively legal aspect.....114

THE TRIBUNE OF DISCUSSION

- **ANDREEVA Tatiana.** Some aspects of energy security of the Republic of Moldova in the economic and energy context of the Black Sea region.....121
- **NECHAYEVA--YURIYCHUK Natalia.** National question and its role in the regional security.....127
- **GAFITSA Vlad.** Romania, the Black Sea and the geopolitics of energy resources.....133
- **VARBAN Stephan.** Partnership in the Black Sea region and the economic security of States.....143
- **SURJIC Dmitry.** Britain in the second World War.....151

OUR JOURNAL

- Editorial board of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.....164
- Reviewers.....171
- About authors.....175
- Requirements to papers for publication in the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.....183

MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

Nr. 4 (34), 2014

ISSN 1857-1999

EDITORIAL BOARD (CONSILIUM):

EDITOR –IN – CHIEF:

BURIAN Alexander

Doctor of Juridical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR –IN – CHIEF:

KINDIBALYK Olyana

Ph.D in Political Sciences

SCIENTIFIC SECRETARY:

CHIRTOACA Natalia

Ph.D in Law, Associate Professor

MEMBER OF THE EDITORIAL BOARD (CONSILIUM):

ANGEL Jose Luis IRIARTE	Doctor of Law, Professor (Spain)	
ARHILIUC Victoria	Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Republic of Moldova)	
ABASHIDZE Aslan	Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)	
BALAN Oleg	Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Republic of Moldova)	
BENIUC Valentin	Doctor of Political Sciences, Professor (The Republic of Moldova)	
BOSHITSKYI Iurii	Ph.D in Law, Professor (Ukraine)	
DERGACHEV Vladimir A.	Dr. Sc. (Geography), Professor, Expert in geopolitics (Ukraine)	
DYULGEROVA Nina	Doctor of Economic Sciences, Professor (Bulgaria)	
FUERE A Augustin	Doctor of Law, Professor (Romania)	
HEINRICH Hans-Georg	Doctor of Juridical Sciences, Professor (Austria)	
KAPUSTIN Anatoly	Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)	
KOPYLOV Mikhail	Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)	
LIPKOVA Ludmila	Doctor Eng., Professor (The Slovak Republic)	
MAZILU Dumitru	Doctor of Law, Professor (Romania)	
NAZARIA Sergei	Doctor of Political Sciences (The Republic of Moldova)	
PAPAVA Vladimer	Doctor of Economic Sciences, Professor (Georgia)	
POPESCU Dumitra	Doctor of Law, Professor (Romania)	
ROSCA Alla	Doctor of Political Sciences, Professor (USA)	
SEDLITSCHI Yuri	Ph.D in Law, Professor (The Republic of Moldova)	
TIMCHENKO Leonid	Doctor of Juridical Sciences, Professor (Ukraine)	
VERESHCHETIN Vladlen	Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)	
WILLIAMS, Silvia Maureen	Doctor of Law and Social Sciences, Professor (Argentina)	

EDITORSHIP (REVIEWERS):

DEPUTY EDITOR –IN – CHIEF, HEAD OF EDITORSHIP:

KINDIBALYK Olyana

Ph.D in Political Sciences

MEMBER OF THE EDITORSHIP:

ANITEI Nadia Cerasela	Ph.D in Law, Professor (Romania)	
CAUIA Alexandr	Ph.D in Law (The Republic of Moldova)	
DORUL Olga	Ph.D in Law, Associate Professor (The Republic of Moldova)	
GLADARENCO-STOIAN Maia	Ph.D. in History (Romania)	
GLUHAIA Diana	Ph.D in Law (Spain)	
IOVITA Aşlexandrina	Ph.D in Law (The Republic of Moldova – Switzerland)	
KOVALEVA Natalia	Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor (The Russian Federation)	
LISENCO Vladlena	Ph.D in Law, Associate Professor (The Republic of Moldova)	
METREVELI Levan	Doctor of Political Sciences (Georgia)	
MOUSMOUTI Maria	Ph.D in Law (Grece)	
SARCU Diana	Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor (The Republic of Moldova)	
SYCH Alexander	Doctor of History, Professor (Ukraine)	
SMOCHINA Carolina	Ph.D in Law, Associate Professor (Cyprus)	
SOLNTSEV Alexander	Ph.D in Law, Associate Professor (The Russian Federation)	
STARODUBTSEV Grigory	Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)	
ISMAYL Togrul	Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor (Turkey)	
TIGANAS Ion	Ph.D in Law (The Republic of Moldova)	

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

ISSN 1857-1999

Выходит с 2006 года. Издаётся 4 раза в год

№ 4 (34), 2014 год.

Научно-теоретический и информационно-практический
периодический журнал, основанный
Ассоциацией международного права
Республики Молдова

Соучредители:

Институт юридических и политических исследований
Академии наук Молдовы,
Европейский университет Молдовы,
Молдавский государственный институт
международных отношений,
Ассоциация внешней политики
и международного сотрудничества Республики Молдова

Зарегистрирован
Государственной Регистрационной Палатой
при Министерстве юстиции Республики Молдова
Сертификат № MD 000039
от «4» августа 2009 года

Аккредитован
решением № 146 от 27.06.2013 г.

Верховного Совета по Науке и Технологическому развитию
Академии наук Молдовы и Национального Совета по
Аккредитации и Аттестации Республики Молдова как
профильная научная публикация, категория «Б»,
по специальностям:

12.00.10 - международное публичное право;
12.00.03 – международное частное право
(профиль юридические науки)

и

23.00.04 - теория и история международных отношений
и глобального развития
(профиль политические науки)

Журнал включен в международные базы данных:
Social Science Research Network (SSRN) и
Научная электронная библиотека eLIBRARY.RU
для учета импакт-фактора и индекса цитирования

НАШ АДРЕС:

ул. Г. Яблочкин, 2/1, оф. 305, мун. Кишинёв,
Республика Молдова, MD 2069

Тел. (+373) 69185527

Факс: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandruburian@yahoo.com; alexandruburian@mail.ru
<http://www.rmdiri.md>

Почтовый индекс: PM 32028

Все материалы рецензируются.

Мнения редакции не обязательно совпадают
с мнениями авторов публикаций.

Ответственность за точность проводимой информации
и изложение фактов лежит на авторах.

© «Молдавский журнал международного права
и международных отношений», 2014.

Все права зарегистрированы

CONTINUTUL

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

- **БУРИАН Александр.** Космос и экология в XXI-м веке: реальности и перспективы..... **9**
- **ГАМБАРОВ Гейдар Дамир оглы.** Договоры о выдаче преступников в контексте борьбы с финансовой преступностью в XIX веке..... **16**
- **РАДЖАБОВ Саидумар.** Международно-правовые и внутригосударственные проблемы в бассейне Амударьи в связи со строительством Рогунской ГЭС в Таджикистане... **25**

МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- **АНИЦЕЙ Надия-Черасела.** Исполнение иностранной нормы права *lex causae* в румынском международном частном праве..... **34**

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

- **НАЗАРИЯ Сергей.** Роль Джурджулештского порта в обеспечении геоэкономической безопасности Республики Молдова..... **39**

ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

- **ГАБУРА Тудор.** Механизмы защиты прав физических лиц в процессе их привлечения к международной ответственности.... **45**
- **ЛАРИОН Алина.** Роль Декларации Международной организации труда 1998 года..... **58**
- **НИКА Александра.** Значение принципа иммунитета государств..... **66**
- **СЫРКУ Артур.** Организация и структура национальных интернационализованных трибуналов..... **75**
- **ТОДОРОВ Максим.** Некоторые видения о том, как определить ущерб, причиненный умершим..... **84**

НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

- **ГОРЕЛОВА Елена.** Возможности экономического прорыва для Молдовы..... **92**
- **МАКОВЕЙ Татьяна.** Национальное и зарубежное законодательство о отпуске по беременности и родам..... **99**
- **ПРИЛУЦКИЙ Сергей.** Судебный контроль в механизме уголовной юстиции Украины и Молдовы: сравнительно-правовой аспект..... **114**

ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА

- **АНДРЕЕВА Татьяна.** Некоторые аспекты энергетической безопасности Республики Молдова в экономическом и энергетическом контексте Черноморского региона..... **121**
- **НЕЧАЕВА-ЮРИЙЧУК Наталия.** Национальный вопрос и его роль в системе региональной безопасности..... **127**
- **ГАФИЦА Влад.** Румыния, Черное море и геополитика энергоресурсов..... **133**
- **ВАРБАН Степан.** Партнерство в Причерноморском регионе и экономическая безопасность государств..... **143**
- **СУРЖИК Дмитрий.** Британия во второй мировой войне..... **151**

О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

- Редакционный совет „Молдавского журнала международного права и международных отношений”..... **164**
- Редакционная коллегия (Рецензенты)..... **171**
- Наши авторы..... **175**
- Требования к оформлению статей для публикации в «Молдавском журнале международного права и международных отношений»..... **187**

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

№ 4 (34), 2014

ISSN 1857-1999

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

БУРИАН Александр

доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

КИНДЫБАЛЮК Оляна

кандидат политических наук

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

КИРТОАКЭ Наталья

кандидат юридических наук, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

АНХЕЛ Хосе Луис ИРИАРТЕ

Доктор права, профессор (Испания)

АРХИЛЮК Виктория

Доктор юридических наук, профессор (Республика Молдова)

АБАШИДЗЕ Аслан

Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)

БАЛАН Олег

Доктор юридических наук, профессор (Республика Молдова)

БЕНЮК Валентин

Доктор политических наук, профессор (Республика Молдова)

БОШИЦКИЙ Юрий

Кандидат юридических наук, профессор (Украина)

ДЕРГАЧЕВ Владимир

Доктор географических наук, профессор (Украина)

ДЮЛГЕРОВА Нина

Доктор экономических наук, профессор (Болгария)

КАПУСТИН Анатолий

Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)

КОПЫЛОВ Михаил

Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)

ЛИПКОВА Людмила

Доктор, профессор (Словакия)

МАЗИЛУ Думитру

Доктор права, профессор (Румыния)

НАЗАРИЯ Сергей

Доктор политических наук, доцент (Республика Молдова)

ПАПАВА Владимир

Доктор экономических наук, профессор (Грузия)

ПОПЕСКУ Думитра

Доктор права, профессор (Румыния)

РОШКА Алла

Доктор политических наук, профессор (США)

СЕДЛЕЦКИЙ Юрий

Кандидат юридических наук, профессор (Республика Молдова)

ТИМЧЕНКО Леонид

Доктор юридических наук, профессор (Украина)

ФУЕРЕА Августин

Доктор права, профессор (Румыния)

ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг

Доктор права, профессор (Австрия)

ВЕРЕЩЕТИН Владлен

Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)

УИЛЬЯМС, Сильвия Морин

Доктор права и социальных наук, профессор (Аргентина)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ (РЕЦЕНЗЕНТЫ):

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА,

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

КИНДЫБАЛЮК Оляна

кандидат политических наук

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

АНИЦЕЙ Надия Черасела

Доктор права, профессор (Румыния)

ГЛАДАРЕНКО-СТОЯН Майя

Доктор истории (Румыния)

ГЛУХАЯ Диана

Доктор права (Испания)

ДОРУЛ Ольга

Кандидат юридических наук, доцент (Республика Молдова)

ИОВИЦЭ Александрина

Кандидат юридических наук (Республика Молдова – Швейцария)

КАУЯ Александр

Кандидат юридических наук (Республика Молдова)

КОВАЛЕВА Наталья

Кандидат педагогических наук, доцент (Российская Федерация)

ЛЫСЕНКО Владлена

Кандидат юридических наук, доцент (Республика Молдова)

МЕТРЕВЕЛИ Леван

Доктор политических наук (Грузия)

МОУСМУТИ Мария

Доктор права (Греция)

СЫРКУ Диана

Доктор юридических наук, доцент (Республика Молдова)

СЫЧ Александр

Доктор исторических наук, профессор (Украина)

СМОКИНА Каролина

Доктор права, доцент (Кипр)

СОЛНЦЕВ Александр

Кандидат юридических наук, доцент (Российская Федерация)

СТАРОДУБЦЕВ Григорий

Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)

ИСМАИЛ Тогрул

Доктор истории, доктор экономики, доцент (Турция)

ЦИГЭНАШ Ион

Кандидат юридических наук (Республика Молдова)

© «Молдавский журнал международного права и международных отношений», 2014.

Все права зарегистрированы

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, a fost lansată în anul 2006 ca proiecție a unui forum ce promovează valorificarea diferitelor opinii, uneori diametral opuse, cu privire la starea actuală a dreptului internațional și a relațiilor internaționale. Într-o perioadă relativ scurtă, grație revistei, arta dezbaterilor axate pe diverse probleme științifico-practice, purtate pe paginile sale, a cunoscut o ascensiune substanțială. De asemenea, publicația a reușit să creeze și să dezvolte un profil propriu, să devină mai bogată și variată, abordând o arie tematică științifico-analitică complexă.

Aceste calificative reflectă un grad înalt de profesionalism și erudiție, diferite abordări inovaționale în elucidarea temelor dificile, prin care atrage atenția practicienilor cu experiență, precum și a tinerilor cercetători.

Actualmente, publicația este o revistă de concept despre diferite domenii ale dreptului internațional, ultimul devenind un centru de atracție pentru forțele de creație, care a obținut recunoașterea publicului și a creat un colectiv larg de autori. Unul din avantajele importante ale revistei îl constituie faptul că oferă tinerilor cercetători oportunitatea de a se manifesta. Doctoranzii și magiștrii, care abia acumulează experiență în domeniul cercetărilor științifice, dar care doresc să se afirme, își pot face publice opiniile cu privire la diferite probleme actuale din domeniul relațiilor internaționale contemporane și al dreptului internațional.

Publicația conține articole ale specialiștilor de vază din republică și de peste hotare, doctori habilitați și doctori – adepți ai diferitelor viziuni, care tratează și se expun activ pe marginea proceselor ce au loc în viața politică, economică și socială a țării. Spectrul problemelor examinate a devenit extrem de larg. O atenție sporită este acordată elucidării problemelor teoretico-practice din domeniul dreptului internațional și a relațiilor internaționale.

MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

The „Moldavian Journal of International Law and International Relations” was launched in 2006 as an open forum for different, sometimes diametrically opposite points of view on the current state of international law and international relations. In a relatively short period of his life the journal raised an art of scientific and practical discussions to a higher altitude developed its profile, become richer and more varied, designed scientific-analytical subject. In this connection, it differs from high professionalism, erudition, new approaches to disclosing the difficult themes. Consequently, journal attracts both skilled experts, and young researchers.

Today it is a conceptual journal about various fields of international law, which became the centre of attraction of creative forces and managed to find its readers, forming around a wide group of authors. One of the important advantages of the publication is that it provides an opportunity for young authors as – post-graduate students and master’s students, yet not possessing a wide experience of researching, but willing to assert themselves, express their views on topical issues about contemporary international relations and international law.

The journal contains articles of known Moldavian and foreign experts, doctors and candidates of sciences – advocates of different views, who actively illuminate the processes occurring in the political, economic and social life. Spectrum of the issues was as broad as possible. Particular attention is given to coverage of theoretical and practical issues of international law and international relations.

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Издание «Молдавского журнала международного права и международных отношений» стартовало в 2006 г. как открывая трибуна для различных, подчас диаметрально противоположных точек зрения на современное состояние международного права и международных отношений. За относительно короткий срок своей жизни журнал поднял на большую высоту искусство научно-практических дискуссий, выработал свой профиль, стал более насыщенным и разнообразным, оформил научно-аналитическую тематику, в связи с чем и отличается высоким профессионализмом, эрудицией, инновационными подходами к раскрытию сложных тем, чем привлекает к себе как опытных практиков, так и молодых исследователей.

Сегодня это концептуальный журнал о самых различных сферах международного права, который стал центром притяжения творческих сил и сумел найти своего читателя, сформировав вокруг себя широкий авторский коллектив. Одним из важных достоинств издания является то, что он предоставляет возможность молодым авторам – аспирантам и магистрантам, пока не обладающим большим опытом исследовательской работы, но желающих заявить о себе, высказать свою точку зрения по актуальным вопросам современных международных отношений и международного права.

На страницах нашего журнала публикуются статьи известных молдавских и иностранных специалистов, докторов и кандидатов наук – сторонников разных взглядов, которые активно освещают процессы, происходящие в политической, экономической и социальной жизни страны. Спектр рассматриваемых проблем стал максимально широким. Особое внимание уделяется освещению теоретических и практических вопросов международного права и международных отношений.

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2014, Issue 4, Volume 34, Pages 9-15. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 11. 2014 Accepted: 15.12. 2014 Published: 30.12. 2014</p>
---	--

**COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ**

**КОСМОС И ЭКОЛОГИЯ В XXI-М ВЕКЕ:
РЕАЛЬНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ***

**THE SPACE AND ENVIRONMENT IN THE XXI CENTURY:
REALITIES AND PERSPECTIVES**

**COSMOSUL ȘI ECOLOGIA ÎN SECOLUL AL XXI-LEA:
REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE**

БУРИАН Александр** / BURIAN Alexandru / BURIAN Alexander

РЕЗЮМЕ:

**КОСМОС И ЭКОЛОГИЯ В XXI-М ВЕКЕ:
РЕАЛЬНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

В статье анализируется взаимосвязь космической деятельности и экологической безопасности на рубеже XX-го и XXI го вв., оценивая реальное положение дел и перспективы развития этой взаимосвязи.

Одной из базовых концептуальных идей является концепция экологической безопасности, которая предполагает рассмотрение экологических проблем в контексте национальной и международной безопасности. Несмотря на предпринимаемые усилия, при существующем состоянии международных отношений, процесс деградации окружающей среды не замедляется, а прогрессирует и становится реальной угрозой безопасности. Поэтому сегодня как никогда раньше, необходима перестройка международных отношений с тем, чтобы придать решению экологических проблем высший приоритет.

Анализ происходящих в мире процессов приводит к выводу о том, что для создания глобальной структуры экологической безопасности имеются серьезные предпосылки. Тем не менее, развитие самой концептуальной идеи нуждается в наполнении её реальным содержанием. Это требует принятия конкретных правовых принципов и обязательств, рекомендаций по совершенствованию институционального механизма обеспечения экологической безопасности. Особенно важно прояснить международно-правовые аспекты экологической безопасности, так как международное право будет играть основную регулятивную роль при ее обеспечении.

* Доклад на Международной научно-практической конференции «Евразийская интеграция: правовой и образовательный аспекты», Новосибирск, 3-5 декабря 2014 г.

** **BURIAN Alexandru** - Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Director al Institutului de Cercetări Strategice al Universității de Studii Europene din Moldova, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **BURIAN Alexander** - Doctor of Juridical Sciences, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), Director of The Institute for Strategic Studies of The European University of Moldova, President of the Moldavian Association of International Law (Kishinev, The Republic of Moldova). / **БУРИАН Александр Дмитриевич** - Доктор юридических наук, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Директор Института стратегических исследований Европейского университета Молдовы, Президент Молдавской Ассоциации международного права (Кишинев, Республика Молдова).

Ключевые слова: космос, космическая деятельность, экологическая безопасность, «космический мусор», озоновый слой.

JEL Classification: K33, K49, F55
УДК: 341.217(4), 341.223.7

ABSTRACT:
**THE SPACE AND ENVIRONMENT IN THE XXI CENTURY:
REALITIES AND PERSPECTIVES**

The article analyzes the relationship of space activities and environmental security at the turn of the twentieth and XXI st. centuries as well as the assessment of the real situation and prospects of development of this relationship.

One of the basic conceptual ideas is the concept of environmental security, which involves the consideration of environmental issues in the context of national and international security. Despite the efforts, under the current state of international relations, environmental degradation is not slowed down, but progresses and becomes a real threat to the security. Therefore, today more than ever, the need for restructuring of international relations in order to give the solution of environmental problems is a top priority.

The analysis of the processes that take place in the world leads to the conclusion that the issue of creation of global framework of environmental security is a major prerequisites. Nevertheless, the development of the conceptual idea needs to be filled with real content. This requires the adoption of specific legal principles and obligations of the recommendations to improve the institutional mechanisms to ensure environmental security. It is particularly important to clarify the international legal aspects of environmental security as well as international law will play a key regulatory role in its maintenance.

Keywords: space, space, environmental safety, „space debris”, the ozone layer.

JEL Classification: K33, K49, F55

REZUMAT:
**COSMOSUL ȘI ECOLOGIA ÎN SECOLUL AL XXI-LEA:
REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE**

Articolul analizează relația activităților spațiale și securitatea mediului la finele secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea, evaluând situația reală și perspectivele de dezvoltare a acestei relații.

Una dintre ideile conceptuale de bază este conceptul de securitate a mediului, care implică luarea în considerare a problemelor de mediu în contextul securității naționale sau internaționale. În ciuda eforturilor, la etapa actuală a relațiilor internaționale procesul degradării mediului nu încetinează, ci progresează și devine o amenințare reală la adresa securității. Prin urmare, astăzi mai mult ca oricând este necesară o restructurare a relațiilor internaționale, în scopul de a oferi soluția prioritară a problemelor ecologice.

Analiza proceselor existente în lume conduce la concluzia că crearea unui cadru global de securitate a mediului are premisele majore. Cu toate acestea, dezvoltarea ideii conceptuale necesită o completare a ei cu conținut real. Acest lucru necesită adoptarea principiilor juridice specifice și precizarea obligațiilor și recomandărilor pentru a îmbunătăți mecanismele instituționale în scopul de a asigura securitatea mediului. Este deosebit de important să se clarifice aspectele juridice internaționale de securitate a mediului, reieșind din faptul că dreptul internațional va juca un rol-cheie de reglementare în dezvoltarea acestuia.

Cuvinte cheie: spațiu cosmic, activitate spațială (cosmică), securitatea mediului, „deșeuri spațiale (cosmice)”, stratul de ozon.

JEL Classification: K33, K49, F55
CZU: 341.217(4), 341.223.7

Экологический кризис привел к международному праву, под которой становлению международного права понимается совокупность международно-окружающей среды как новой отрасли правовых принципов и норм, составляющих международного публичного права. Это особую отрасль международного права и наиболее динамично развивающаяся часть регулирующих отношения между его

субъектами по поводу охраны окружающей среды от вредных воздействий и рационального использования ее отдельных элементов в целях обеспечения наилучших условий жизни нынешнего и будущего поколения людей.¹

Одной из базовых концептуальных идей является концепция экологической безопасности, которая предполагает рассмотрение экологических проблем в контексте национальной или международной безопасности. Несмотря на предпринимаемые усилия, при существующем состоянии международных отношений процесс деградации окружающей среды не замедляется, а прогрессирует и становится реальной угрозой безопасности. Поэтому сегодня как никогда раньше необходима перестройка международных отношений с тем, чтобы придать решению экологических проблем высший приоритет.

Безопасность высоко классифицируется среди всех проблем, с которыми сталкивается человечество. Рассмотрение экологических проблем в контексте безопасности реально отражает серьезность экологического кризиса и предполагает установление нового мирового порядка в отношении использования природных ресурсов и защиты окружающей среды, взаимодействия человека и природы.

В то же время в международном сообществе происходит переосмысление самого понятия «безопасность». Несмотря на то, что многие склонны рассматривать безопасность в традиционном "военном" контексте, становится очевидным, что такое понимание безопасности более не соответствует современным условиям и вызовам. Требуется более широкая трактовка понятия, в частности, с тем, чтобы оно отражало наличие экологической опасности. Очевидно также, что существующие экологические проблемы нельзя решить с помощью таких традиционных мер, как вооружение и разоружение, свойственных обеспечению военной безопасности. Необходим иной подход для предотвращения или нейтрализации экологических угроз.

Анализ происходящих в мире процессов приводит к выводу о том, что для создания глобальной структуры экологической безопасности имеются серьезные предпосылки. Тем не менее, развитие самой концептуальной идеи нуждается в наполнении ее реальным содержанием. Это требует принятия конкретных правовых принципов и обязательств, рекомендаций по совершенствованию институционального механизма обеспечения экологической безопасности. Особенно важно прояснить международно-правовые аспекты экологической безопасности, так как международное право будет играть основную регулятивную роль при ее обеспечении.

В контексте вышесказанного мы остановимся на анализе взаимосвязи космической активности государств и процесса создания механизмов обеспечения экологической безопасности.

Необходимо отметить, что первый прорыв в космос был связан с военной деятельностью и ни для СССР, ни для США, это не было самоцелью, так как обе сверхдержавы на том этапе решали в космосе набор прикладных военно-политических задач.

Во-первых, это было связано с желанием преодолеть системы противоздушной обороны вероятного противника, что было бы возможно лишь при использовании ближнего космоса, так как прорвать их с помощью реактивной авиации было маловероятно.²

Во-вторых, у обеих сверхдержав было желание создать такое оружие, которое могло бы гарантированно доставить ядерные боезаряды к американской или советской территории. Таким оружием стали межконтинентальные баллистические ракеты (МБР), а позднее – частично-орбитальные ракеты. Пилотируемые полеты в космос были призваны продемонстрировать способность СССР и США доставлять ядерное оружие в любую точку Земли.

В-третьих, после запуска искусственных спутников Земли американские и советские военные заинтересовались возможностью использовать спутники для наблюдения за

¹ Тимошенко А.С. Формирование и развитие международного права окружающей среды. М., 1986, с. 26.

² Фененко Алексей. Космические перспективы: повестка на сто лет. [On-line]: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=305#top (Дата посещения: 26.10.2014).

стратегическими объектами противника. США и СССР начали создавать спутниковые системы навигации и связи, включая системы предупреждения о ракетном нападении (СПРН). На этой основе появилась вся современная инфраструктура космических телекоммуникаций.

«Лунная гонка» 1960-х годов стала вершиной развития советской и американской космических программ. Борьба за первенство в достижении Луны, СССР и США решали три военно-политические задачи. Первая – демонстрация противоположной стороне своего лидерства в области космических исследований. Вторая – проработка на базе лунных программ вариантов «космического оружия» для нейтрализации ракетно-ядерного потенциала оппонента. Третья – создание технологических заделов для будущих космических программ. Именно в ходе «борьбы за Луну» Москва разработала пилотируемые космические корабли типа «Союз», а Вашингтон – лунные модули типа «Аполлон», которые позднее послужили основой для системы многоразовых пилотируемых полетов «Спейс-Шаттл».³

В 80-е годы была очередная попытка наступать на космос путем использования новых компонентов ПРО, известные под названием «Звездные войны», которая осталась на том этапе нереализованной.⁴ Вместе с тем, США снова пытаются осуществить космическую ПРО, тем самым подрывая международную безопасность, в том числе и экологическую.⁵

Пока ракетно-космическая промышленность делала первые шаги, наука не уделяла должного внимания вопросам экологии, связанным с космической

деятельностью. Только в конце 1970-х годов пришлось всерьез заняться проблемой выбора трасс пусков ракет, районов падения отделяющихся частей ракет-носителей и обеспечения экологической безопасности ракетно-космической деятельности.⁶

Примерно в это же время стали обращать внимание на то, что отрицательное воздействие ракетно-космической деятельности на окружающую среду проявляется прежде всего на территориях космодромов и прилегающих к ним областей и регионов. Анализ опыта эксплуатации ракетно-космической техники показал, что проблема обеспечения экологической безопасности космодромов чрезвычайно сложна. Это обусловлено как большим разнообразием загрязнителей, воздействием ракетно-космической деятельности практически на все геосферы (атмосферу, гидросферу и другие природные среды), многочисленностью источников загрязнений, так и недостаточной изученностью их воздействий на окружающую среду и человека.⁷

Появились исследования относительно воздействия ракетно-космической техники на озоновый слой который, несмотря на малые размеры, играет огромную роль в сохранении жизни на Земле. Полное исчезновение озонового слоя означало бы полное прекращение высших форм жизни на планете. Уменьшение озонового слоя всего на 1 % приведёт к слепоте примерно 100 тысяч человек. При запуске ракет разрушается озоновый слой, а в ионосфере образуются дыры диаметром в сотни километров. Под озоновой дырой понимают пространство в ионосфере, характеризующееся понижением концентрации озона. Гуще всего озон расположен над Землёй на высоте 22-24 км.⁸

³ Там же.

⁴ Бурьян А. Д. Международно-правовые аспекты борьбы Советского Союза против гонки вооружений в космическом пространстве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М.: Институт государства и права АН СССР, 1987. 27 с. [On-line]: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=51872> (Дата посещения: 21.11.2014).

⁵ Буриан Александр. ПРО США в Европе и уроки Карибского кризиса: Румыния в роли Кубы, Бэеску в роли Кастро. [On-line]: <http://www.regnum.ru/news/polit/1596472.html#ixzz2Cz8L3SQX> (Дата посещения: 29.10.2014).

⁶ Дорожкин Николай. Защита окружающей среды от космоса. В: Независимая газета, 25.05.2011 г. [On-line]: http://www.ng.ru/science/2011-05-25/9_cosmos.html (Дата посещения: 26.10.2014).

⁷ Экологический мониторинг территории космодрома Байконур и районов падения отделяющихся частей ракет-носителей и ракет, осуществляющих запуски космических аппаратов различного назначения с космодрома Байконур. [On-line]: <http://www.federalspace.ru/198/> (Дата посещения: 14.11.2014).

⁸ Хотунцев Ю.Л. Разрушение озонового слоя. М.:Издательский центр «Академия», 2004, с. 167-174.

В результате этих исследований а рамках ООН была принята Программа защиты окружающей среды (ЮНЕП), Венская конвенция об охране озонового слоя 1985 г. и Монреальский протокол по веществам, разрушающим озоновый слой 1987 г.

Другой проблемой с которой столкнулось международное сообщество – это возникновение проблемы космического мусора. Проблема загрязнения околоземного космического пространства «космическим мусором» чисто теоретически появилась сразу же после запуска первых искусственных спутников Земли в 50-х годах XX века, но на международном уровне получила официальный статус лишь после того, как Генеральный секретарь ООН 10 декабря 1993 года озвучил доклад на тему «Воздействие космической деятельности на окружающую среду», в котором он указал международный и глобальный характер засорения космического пространства Земли различными отходами. В настоящее время, по оценке специалистов, в околоземном космическом пространстве находятся свыше 200 тыс. объектов размером более 1 см и свыше 330 млн. объектов размером более 1 мм с массой более 5000 тонн. Только около 10% из них была обнаружена, отслеживается и внесена в каталоги с помощью наземных радиолокационных и оптических средств. Например, на 2013 год каталог Стратегического командования США содержал 16 600 объектов (в основном, размером более 10 см), а Российский каталог, ГИАЦ АСПОС ОКП (ЦНИИмаш), содержал в августе 2014 года 15,8 тыс. объектов «космического мусора».⁹

Есть и многие другие проблемы связанные с применением ракетно-космической техники, которые негативно влияют на экологическую безопасность планеты,¹⁰

⁹ Буриан Кристина. «Космический мусор» и экологическая безопасность. În: Evoluția sistemului internațional și procesele de integrare europeană /Alexandru Burian, Natalia Beregoi, Cristina Burian [et.al.]; red. coord.: Alexandru Burian; Inst. de Cercet.ări Juridice și Politice al Acad. de Științe a Moldovei, Inst. de Cercetări Strategice al Univ. de Studii Europene din Moldova, Asoc. de Drept Intern. din Rep. Moldova. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 59-70.

¹⁰ См. например: Измалков В. И., Измалков А.В. Экологическая безопасность в сфере военной

вместе с тем, необходимо отметить и плюсы космической деятельности для улучшения экологической ситуации. В первую очередь речь идет об использовании аэрокосмического мониторинга в экологических исследованиях.¹¹

Космический мониторинг – мониторинг с помощью космических средств наблюдения, позволяющий составить представление об отдельных изменениях в биосфере, которые при других методах не выявляются.

Оценка и прогнозирование техногенного воздействия ракетно-космической техники на подстилающую поверхность и нижнюю атмосферу в районах падения отделяющихся частей ракет-носителей

Кроме того, изучаются различные возможности использования космической техники для осуществления «экологической санации» Земли¹² а также реализации программы «Экология космоса» - совокупность научных и практических проблем, связанных с эксплуатацией ракетно-космической техники и её влиянием на окружающую среду.

Библиография:

1. Burian Alexandru. Drept internațional cosmic (spațial). În: Drept Internațional public. Ed. a 4-a

деятельности и оборонного комплекса. [On-line]: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskaya-bezopasnost-v-sfere-voennoy-deyatelnosti-i-oboronno-go-kompleksa#ixzz3KWyygOPz> (Дата посещения: 26.10.2014 г.); Юнак Алевтин. Оценка и прогнозирование техногенного воздействия ракетно-космической техники на подстилающую поверхность и нижнюю атмосферу в районах падения отделяющихся частей ракет-носителей. Автореф. канд. дисс. М.: 2002. [On-line]: <http://www.dissercat.com/content/otsenka-i-prognozirovanie-tekhnogennogo-vozddeistviya-raketno-kosmicheskoi-tekhniki-na-podsti> (Дата посещения: 29.10.2014 г.).

¹¹ Аэрокосмический мониторинг. Использование аэрокосмического мониторинга в экологических исследованиях. [On-line]: <http://ekologobr.ru/lekczii-ekologicheskij-monitoring/309-ajerokosmicheskij-monitoring-ispolzovanie.html> (Дата посещения: 26.10.2014).

¹² Миненко В.А., Колосков В.Ю. Исследование принципов и экологических аспектов создания системы удаления радиоактивных отходов в космос. В: «Космос, время, энергия. Сборник статей, посвящённых 100-летию Д.Д.Иваненко». М.: «Белка», 2004. 415с. <http://www.h-cosmos.ru/iv12-3.htm> (Дата посещения: 25.11.2014).

(revăz. și adăugită). Red.-coord.: A. BURIAN. Ch.: S. n., 2012 (Tipogr. "Elena-V.I." SRL, p. 393-407.

2. Burian Cristina. „Deșeurile cosmice” și răspunderea internațională a statelor pentru daune cauzate de obiecte lansate în spațiul cosmic. În: Consolidarea statului de drept în Republicii Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste: Materialele conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători, Ed. A 8-a, 3 iun. 2014, Chișinău: [Vol. I] / col. de red.: Aslan Abașidze [et.al.]; red-șef: Alexandru Burian. Chișinău.: CEP USM, 2014. p. 39-43.

3. Аэрокосмический мониторинг. Использование аэрокосмического мониторинга в экологических исследованиях. [On-line]: <http://ekologobr.ru/lekczii-ekologicheskij-monitoring/309-ajerokosmicheskij-monitoring-ispolzovanie.html> (Дата посещения: 26.10.2014).

4. Буриан Александр. ПРО США в Европе и уроки Карибского кризиса: Румыния в роли Кубы, Бэеску в роли Кастро. [On-line]: <http://www.regnum.ru/news/polit/1596472.html#ixzz2Cz8L3SQX> (Дата посещения: 29.10.2014).

5. Буриан Кристина. «Космический мусор» и экологическая безопасность. În: Evoluția sistemului internațional și procesele de integrare europeană /Alexandru Burian, Natalia Beregoi, Cristina Burian [et.al.]; red. coord.: Alexandru Burian; Inst. de Cercetări Juridice și Politice al Acad. de Științe a Moldovei, Inst. de Cercetări Strategice al Univ. de Studii Europene din Moldova, Asoc. de Drept Intern. din Rep. Moldova. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 59-70.

6. Бурьян А. Д. Международно-правовые аспекты борьбы Советского Союза против гонки вооружений в космическом пространстве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., Институт государства и права АН СССР, 1987. 27 с. [On-line]: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=51872> (Последнее посещение 21.11.2014 г.).

7. Дорожкин Николай. Защита окружающей среды от космоса. В: Независимая газета, 25.05.2011 г. [On-line]: http://www.ng.ru/science/2011-05-25/9_cosmos.html (Последнее посещение 26.10.2014 г.).

8. Миненко В.А., Колосков В.Ю. Исследование принципов и экологических аспектов создания системы удаления радиоактивных отходов в космос. В: «Космос, время, энергия. Сборник статей, посвящённых 100-летию Д.Д.Иваненко». М.: «Белка», 2004.- 415 с. [On-line]: <http://www.h-cosmos.ru/iv12-3.htm> (Дата посещения: 25.11.2014).

9. Измалков В. И., Измалков А.В. Экологическая безопасность в сфере военной

деятельности и оборонного комплекса. [On line]: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskaya-bezopasnost-v-sfere-voennoy-deyatelnosti-i-oboronogo-kompleksa#ixzz3KWyyg0Pz> (Дата посещения: 26.10.2014).

10. Тимошенко А.С. Формирование и развитие международного права окружающей среды. М., 1986, с. 26.

11. Фененко Алексей. Космические перспективы: повестка на сто лет. [On-line]: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=305#top (Дата посещения: 26.10.2014).

12. Хотунцев Ю.Л. Разрушение озонового слоя. М.: Издательский центр «Академия», 2004, с. 167-174.

13. Экологический мониторинг территории космодрома Байконур и районов падения отделяющихся частей ракет-носителей и ракет, осуществляющих запуски космических аппаратов различного назначения с космодрома Байконур. [On-line]: <http://www.federalspace.ru/198/> (Дата посещения: 14.11.2014).

14. Юнак Алевтин. Оценка и прогнозирование техногенного воздействия ракетно-космической техники на подстилающую поверхность и нижнюю атмосферу в районах падения отделяющихся частей ракет-носителей. Автореф. канд. дисс. М.: 2002. [On-line]: <http://www.dissercat.com/content/otsenka-i-prognozirovanie-tekhnogennogo-vozdeistviya-raketno-kosmicheskoi-tekhniki-na-podsti> (Дата посещения: 29.10.2014).

Bibliography:

1. Burian Alexandru. Drept internațional cosmic (spațial). În: Drept Internațional public. Ed. a 4-a (revăz. și adăugită). Red.-coord.: A. BURIAN. Ch.: S. n., 2012 (Tipogr. "Elena-V.I." SRL, r. 393-407.

2. Burian Cristina. „Deșeurile cosmice” și răspunderea internațională a statelor pentru daune cauzate de obiecte lansate în spațiul cosmic. În: Consolidarea statului de drept în Republicii Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste: Materialele conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători, Ed. A 8-a, 3 iun. 2014, Chișinău: [Vol. I] / col. de red.: Aslan Abașidze [et.al.]; red-șef: Alexandru Burian. Chișinău.: CEP USM, 2014. r. 39-43.

3. Aerokosmicheskii monitoring. Ispol'zovanie aerokosmicheskogo monitoringa v ekologicheskikh issledovaniiah. [On-line]: <http://ekologobr.ru/lekczii-ekologicheskij-monitoring/309-ajerokosmicheskij-monitoring-ispolzovanie.html> (Data poseshcheniia: 26.10.2014).

4. Burian Aleksandr. PRO SShA v Evrope i uroki Karibskogo krizisa: Rumyniia v roli Kuby,

Beseku v roli Kastro. [On-line]: <http://www.regnum.ru/news/polit/1596472.html#ixzz2Cz8L3SQX> (Data poseshchenia: 29.10.2014).

5. Burian Kristina. «Kosmicheskii musor» i ekologicheskaiia bezopasnost'. În: Evoluția sistemului internațional și procesele de integrare europeană /Alexandru Burian, Natalia Beregoi, Cristina Burian [et.al.]; red. coord.: Alexandru Burian; Inst. de Cercetări Juridice și Politice al Acad. de Științe a Moldovei, Inst. de Cercetări Strategice al Univ. de Studii Europene din Moldova, Asoc. de Drept Intern. din Rep. Moldova. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 59-70.

6. Burian A. D. Mezhdunarodno-pravovye aspekty bor'by Sovetskogo Soiuzu protiv gonki vooruzhenii v kosmicheskome prostranstve: Avtoreferat dissertatsii na soiskanie uchenoi stepeni kandidata iuridicheskikh nauk.M., Institut gosudarstva i prava AN SSSR, 1987. 27 s. [On-line]: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=51872> (Poslednee poseshchenie 21.11.2014 g.).

7. Dorozhkin Nikolai. Zashchita okruzhaiushchei sredy ot kosmosa. V: Nezavisimaa gazeta, 25.05.2011 g. [On-line]: http://www.ng.ru/science/2011-05-25/9_cosmos.html (Poslednee poseshchenie 26.10.2014 g.).

8. Minenko V.A., Koloskov V.Iu. Issledovanie printsipov i ekologicheskikh aspektov sozdaniia sistemy udaleniia radioaktivnykh otkhodov v kosmos. V: «Kosmos, vremia, energiiia. Sbornik statei, posviashchennykh 100-letiiu D.D.Ivanenko». M.: «Belka», 2004.- 415 s. [On-line]: <http://www.h-cosmos.ru/iv12-3.htm> (Data poseshcheniia: 25.11.2014).

9. Izmalkov V. I., Izmalkov A.B. Ekologicheskaiia bezopasnost' v sfere voennoi deiatel'nosti i oboronogo kompleksa. [On line]: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskaya-bezopasnost-v-sfere-voennoy-deyatelnosti-i-oboronogo-kompleksa>

<http://www.federal-space.ru/198/> (Data poseshchenii: 26.10.2014).

10. Timoshenko A.S. Formirovanie i razvitie mezhdunarodnogo prava okruzhaiushchei sredy. M., 1986, s. 26.

11. Fenenko Aleksei. Kosmicheskie perspektivy: povestka na sto let. [On-line]: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=305#top (Data poseshcheniia: 26.10.2014).

12. Khotuntsev Iu.L. Razrushenie ozonnogo sloia. M.: Izdatel'skii tsentr «Akademiia», 2004, s. 167-174.

13. Ekologicheskii monitoring territorii kosmodroma Baikonur i raionov padeniia otdel'aiushchikhsia chastei raket-nositelei i raket, osushchestvliaiushchikh zapuski kosmicheskikh apparatov razlichnogo naznacheniiia s kosmodroma Baikonur. [On-line]: <http://www.federal-space.ru/198/> (Data poseshcheniia: 14.11.2014).

14. Iunak Alevtin. Otsenka i prognozirovanie tekhnogennogo vozdeistviia raketno-kosmicheskoi tekhniki na podstilaiushchuiu poverkhnost' i nizhniuiu atmosferu v raionakh padeniia otdel'aiushchikhsia chastei raket-nositelei. Avtoref. kand. diss. M.: 2002. [On-line]: <http://www.dissercat.com/content/otsenka-i-prognozirovanie-tekhnogennogo-vozdeistviya-raketno-kosmicheskoi-tekhniki-na-podsti> (Data poseshcheniia: 29.10.2014).

Copyright©BURIAN Alexandru, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Bd. Ștefan cel Mare, 1, of. 301, Chișinău, Republica Moldova, MD-2009.

E-mail: alexandrururian@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 16-24.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 06. 2014 | Accepted: 15.12. 2014 | Published: 30.12. 2014

**DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC
PUBLIC INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО**

**ДОГОВОРЫ О ВЫДАЧЕ ПРЕСТУПНИКОВ В КОНТЕКСТЕ
БОРЬБЫ С ФИНАНСОВОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ В XIX ВЕКЕ**

**TREATIES ON EXTRADITION IN THE CONTEXT OF FIGHTING WITH FINANCIAL
CRIMINALITY IN XIX CENTURY**

**TRATATE DE EXTRĂDARE A CRIMINALILOR ÎN CONTEXTUL LUPTEI ÎMPOTRIVA
CRIMINALITĂȚII FINANCIARE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA**

ГАМБАРОВ Гейдар Дамир оглы*
/ GAMBAROV Geidar Damir ogly / GAMBAROV Heydar Damir oglu

**ABSTRACT:
TREATIES ON EXTRADITION IN THE CONTEXT OF FIGHTING
WITH FINANCIAL CRIMINALITY IN XIX CENTURY**

Treaties on extraditions played a dominative role in the development of international legal cooperation on the issue of fighting with criminality in XIX century. This fact determines the need to characterize them as an instrument for fighting with financial criminality which became widespread at the same time.

The author analyzes the kinds of financial crimes which allowed extradition in accordance with treaty practice and concludes that the application of such treaties had very limited role concerning crimes in the financial area. For example, tax and customs delicts were either excluded from the sphere of treaty on extradition or not mentioned in its text.

The discussions about non-extradition of political offenders in XIX century had strong influence on the development of international legal cooperation in the area of fighting with financial crimes, because of the classification between non-capital financial crimes with political purpose or motives and other financial crimes. First group of financial crimes was taken out of application of treaties on extradition.

The forms of cooperation in the area of fighting with financial criminality weren't limited only extradition. For example, some of them were examination of witness lived in foreign country, getting of important documents and proofs from foreign country in concrete cases etc. There was an opinion in the doctrine of international law that such forms of legal assistance could be used even if the states didn't have a possibility to use the institute of extradition.

Keywords: extradition, financial criminality, treaty cooperation, forms of international cooperation.

JEL Classification: K33, K49, F55

* **GAMBAROV Geidar Damir ogly** - Doctor în drept, conferențiar universitar la Catedra de Drept internațional public la Universitatea de Stat din Baku (Baku, Azerbaidjan). / **GAMBAROV Heydar Damir ogly** - PhD in Law, Associate professor of the Departament of Public International Law at Baku State University (Baku, Azerbaijan). / **ГАМБАРОВ Гейдар Дамир оглы** - Кандидат юридических наук., доцент кафедры международного публичного права Бакинского государственного университета (Баку, Азербайджан).

РЕЗЮМЕ:

ДОГОВОРЫ О ВЫДАЧЕ ПРЕСТУПНИКОВ В КОНТЕКСТЕ БОРЬБЫ С ФИНАНСОВОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ В XIX ВЕКЕ

Статья посвящена характеристике договоров о выдаче преступников как инструменте международно-правового сотрудничества государств по борьбе с финансовой преступностью в XIX веке.

Автор исследует сферу применения договорных норм о выдаче преступников с точки зрения финансовых правонарушений и приходит к выводу, что соответствующие отличия, с точки зрения различных видов финансовых правонарушений, обусловлены, с одной стороны, особенностями правосознания международного сообщества XIX века, а с другой стороны, особенностями «развития» таких правонарушений с точки зрения их трансграничного характера.

Отдельное внимание в работе уделено вопросу взаимосвязи между политическими и финансовыми преступлениями в контексте возможности применения норм института выдачи, а также возможности применения иных форм международно-правового сотрудничества по борьбе с финансовыми преступлениями в случае невозможности применения норм института выдачи.

Ключевые слова: выдача преступников, финансовая преступность, договорное сотрудничество, формы международного сотрудничества.

JEL Classification: K33, K49, F55

УДК: 341.217(4), 341.223.7

REZUMAT:

TRATATE DE EXTRĂDARE A CRIMINALILOR ÎN CONTEXTUL LUPTEI ÎMPOTRIVA CRIMINALITĂȚII FINANCIARE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Articolul este dedicat studierii caracteristicilor Tratatului de extrădare ca un instrument de cooperare judiciară internațională cu alte state în domeniul combaterii criminalității financiare în secolul al XIX-lea.

Autorul cercetează domeniul de aplicare a dispozițiilor tratatului privind extrădarea din punct de vedere al criminalității financiare și concluzionează că diferențele relevante din punct de vedere al diferitelor tipuri de criminalitate financiară se datorează, pe de o parte, caracteristicilor conștiinței juridice a comunității internaționale din secolul al XIX-lea, pe de altă parte, caracteristicilor pazate pe „dezvoltarea” a unor astfel de infracțiuni din punctul de vedere al naturii lor transfrontaliere.

O atenție specială este acordată relației dintre crimele politice și financiare, în contextul posibilității de aplicare a instituției de extrădare, precum și posibilitatea de a utiliza alte forme de cooperare judiciară internațională în lupta împotriva criminalității financiare în caz de eșec la aplicarea instituției de extrădare.

Cuvinte cheie: extrădare, criminalitate financiară, cooperare contractuală, forme de cooperare internațională.

JEL Classification: K33, K49, F55

CZU: 341.217(4), 341.223.7

По мнению Ф.Ф. Мартенса, именно с 40-х годов XIX в. «цивилизированные государства все более проникаются убеждением в необходимости бороться общими силами против преступников, совершивших деяния, не имеющие политических целей и наказуемые по общим уголовным законам. С этой целью заключаются международные соглашения о выдаче преступников, которая сделалась обязанностью и актом судебной

помощи в области международного общения».¹ Обоснованность такого подхода подтверждается и позицией А.В. Степанова: «Современным своим развитием институт экстрадиции обязан, отчасти, второй половине прошлого и, преимущественно, XIX

¹ Мартенс Ф.Ф. Современное право цивилизованных народов. В 2-х т., 5-е изд., доп. и испр. Т.2. Спб.: Типография А. Бенке, 1905, с. 434.

ст.»² Принимая во внимание как доминирующую роль института выдачи в развитии международно-правового сотрудничества государств по борьбе с преступностью в XVIII–XIX вв., в т.ч. и в финансовой сфере, так и широкую договорную базу его применения целесообразной является характеристика договоров о выдаче и их особенностей относительно преступлений в финансовой сфере в XIX в. с целью надлежащего понимания эволюции развития международно-правового сотрудничества по борьбе с финансовой преступностью.

Договоры о выдаче являлись объектом исследования для целого ряда как юристов-международников, так и специалистов по криминальному праву, в частности, С.В. Бородина, Е.Г.Ляхова, Р.М. Валеева, А.В. Степанова, Э.О. Симсона, Д.О. Никольского, А.И. Бойцова. Вместе с тем, характеристика договоров о выдаче в контексте борьбы с финансовой преступностью имела лишь фрагментарный характер в работах указанных авторов, что указывает на необходимость восполнения соответствующего пробела в юридической науке.

Целью статьи является характеристика договоров о выдаче как инструмента международно-правового сотрудничества государств по борьбе с финансовой преступностью.

Прежде всего, необходимо ответить на вопрос о том, все ли преступления в финансовой сфере входят в круг преступлений, на которые распространял свое действие институт выдачи в договорах XIX в. Анализ договоров России второй половины XIX в. четко указывает на то, что действие норм института выдачи носило весьма ограниченный характер в отношении преступлений в финансовой сфере. Так, фальшивомонетничество в широком смысле как преступление, за которое может последовать выдача, включено фактически во все договора России о выдаче преступников, за исключением соглашения с Пруссией от 1 (13) января 1885 г., что обуславливалось

отнесением этой группы преступлений к категории тяжких.³

Например, п. 6 ст. 6 Конвенции с США от 16 (28) марта 1887 г. относит к числу преступлений, на которые может быть распространена выдача: «изготовление и выпуск в обращение фальшивой монеты или фальшивых бумажных денег, фальшивых билетов или купонов государственных займов, фальшивых банковских билетов, фальшивых облигаций или вообще всякого рода фальшивых актов или документов кредитного оборота».⁴ В.А. Уляницкий отмечает, что фальшивомонетничество как деяние, посягающее на «обеспечение монетного и денежного дела», направлено против общих интересов всех культурных народов, а поэтому признается преступным и наказуемым по законам государства, задержавшего преступника, независимо от места совершения самого преступления.⁵

К числу преступлений в финансовой сфере, за которые может последовать выдача, можно отнести также злостное банкротство – соответствующая норма присутствует во всех договорах России второй половины XIX в. (за исключением уже упомянутого соглашения с Пруссией). Вместе с тем, формулировки некоторых договоров добавляют к злостному банкротству еще и подлог в делах о несостоятельности (Конвенция с Люксембургом от 19 (31) марта 1892 г. и Конвенция с Швейцарией от 5 (17) ноября 1873 г.). Об актуальности установления сотрудничества в вопросах борьбы с злостным банкротством свидетельствует и приведенный Ф.Ф. Мартенсом пример из практики взаимоотношений Франции и

³ Ривье А. Учебник международного права; перевод П. Казанского, под ред. Л. Камаровского с прилож. постановлений Института международного права по публичному праву за 1873–1893 гг. М.: Типография И.П. Малышева, 1893. [4], с. 147.

⁴ Сборник заключенных Россией действующих конвенций о выдаче преступников и о непосредственных отношениях русских пограничных судебных учреждений с иностранными судебными местами. Особ. приложение к настольной книге криминалиста-практика. Спб.: Изд-во Трегубова, [Б.г.], с. 91.

⁵ Уляницкий В.А. Международное право (вместо литографического издания лекций) / В.А. Уляницкий. Томск: Типо-литография Сибирского т-ва печат. Дела, 1911. VIII, с. 326.

² Степанов А.В. О выдаче преступников. В: Юридический вестник. 1884, № 7, с. 317.

России, когда зимой 1837 г. французское посольство в г. Санкт-Петербург обратилось к компетентным органам России с просьбой о выдаче французов, обвиняемых в злом банкротстве. Примечательной особенностью этого случая является то, что хотя Министерство иностранных дел России и согласилось предоставить соответствующую помощь на условии взаимности, но на тот момент договорных оснований для такой формы сотрудничества между названными государствами не существовало.⁶ Кроме злого банкротства, в число преступлений в финансовой сфере, которые могли предусматривать выдачу в соответствии с договорами России, включались также лихохательство и лихоимство; присвоение или растрата лицом, состоящим на государственной или общественной службе, вверенного ему по службе имущества (п. 15 ст. 1 Конвенции с Португалией от 28 апреля (10 мая) 1887 г.); обман (злоупотребление доверием), совершенный управляющим, банкиром, агентом, комиссионером, опекуном или попечителем, или директором, или членом, или должностным лицом какого-либо общества, если это деяние наказуемо согласно уголовного законодательства; мошенничество и обман (п. 16–17 ст. 2 Конвенции с Испанией от 12 (24) апреля 1888 г.).

Таможенные и налоговые правонарушения как таковые или вообще исключаются из сферы действия договоров о выдаче (ст. 14 Договора между Швейцарией и Люксембургом 1876 г., ст. 13 Договора между Германией и Испанией 1878 г. и др.), или же непосредственно не упоминаются в самих договорах о выдаче. Последний подход активно применялся при заключении договоров России о выдаче преступников. В доктрине международного права такое ограничение сферы действия договоров о выдаче находило как своих сторонников, так и противников. Так, Ф. Лист относил таможенные и налоговые правонарушения к числу «легких деликтов», а потому они, по его мнению, вместе с правонарушениями в сфере нравственности или религиозными

проступками, не могли входить в круг правонарушений, могущих повлечь за собой выдачу.⁷ Подобное утверждение вряд ли может быть оправдано в контексте того, что «деление преступлений в широком смысле на преступления и проступки есть деление условное, притом развитие ... международного общения заставляет в интересах правосудия включить в номенклатуру и некоторые проступки».⁸

К числу сторонников исключения таможенных и налоговых преступлений из сферы действия института выдачи считаем обоснованным отнести и А.В. Степанова. Им было предложено деление преступлений на общие (обыкновенные) и специальные. К первой категории относятся нарушения общепризнанных основ морали и права, ко второй – «нарушения тех особенных обязанностей, которые наложены на то или другое лицо или известным его общественным положением, расчетами случайной и временной пользы, или какой-либо особенной системой управления». Все преступления первой категории, по его мнению, должны допускать выдачу, поскольку «все государства одинаково заинтересованы в охране общих принципов права и морали». Преступления же, которые включались во вторую категорию, «не могут быть легальным поводом для предъявления требования об экстрадиции. Те или другие карательные законы, охраняющие в известном государстве эти особенные, исключительные права и обязанности, могут мотивироваться весьма солидным образом и быть безусловно необходимыми и полезными для этого государства; но в защите таких законов нимало не заинтересованы другие державы, которые, поэтому, и не могут считать себя обязанными оказывать свое содействие в преследовании нарушителей законов специальных».⁹

С другой стороны, А.-В. Гейфтер в поисках ответа на вопрос «если выдача допускается в

⁶ Мартенс Ф.Ф. Современное право цивилизованных народов. В 2-х т., 5-е изд., доп. и испр. Т.2. Спб.: Типография А. Бенке, 1905. XII, с. 435.

⁷ Лист Ф. Международное право в систематическом изложении. Пер с 6-го нем. изд. под ред. и с доп. В.Э. Грабаря. 4-е рус. изд., испр. и доп. – Юрьев (Дерпт): Тип. К. Маттисена, 1917. XVI, с. 332.

⁸ Бойцов А.И. Выдача преступников. Спб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004, с. 15.

⁹ Степанов А.В. О выдаче преступников. В: Юридический вестник. 1884, № 7, с. 329.

принципе, то спрашивается, можно ли, основываясь на различной природе преступлений, говорить о каких-либо исключениях из этого принципа?» приходит к негативному заключению.¹⁰

Не отвергая подход Ф. Листа в целом, П. Бернар также же сомневается в обоснованности использования ограничений относительно таможенных и налоговых преступлений и проступков в контексте взаимного сотрудничества по вопросам борьбы с уголовными правонарушениями. Он полагает, что допустить, чтобы государство могло отказать, например, в содействии по сбору доказательств конкретного проступка под предлогом, что он не предусмотрен его уголовным законом или что он имеет фискальный характер, – это значит допустить «распространение нетерпимости до последних пределов».¹¹

Весьма дискуссионным в доктрине международного права XIX ст. был вопрос о том, возможна ли выдача на основании соответствующих договоров относительно преступлений, которые хотя и не могут быть названы политическими, но все же совершены с политической целью, хотя и относятся к общим преступлениям. Этот вопрос непосредственно относился и к преступлениям в финансовой сфере, что подтверждает А. Ривье: «Обыкновенные тяжкие преступления как-то: убийство, поджог, подлог, делание фальшивой монеты или ассигнаций, взрывы – не причисляются к политическим преступлениям вследствие политической цели или мотивов преступника».¹² Соответственно, мы не можем избежать рассмотрения соответствующего вопроса в рамках нашей работы.

¹⁰ Гефтер А.-В. Европейское международное право с изм. и доп., сделанными для русского перевода автором и предисловием Ф.Ф. Мартенса; пер. барон К. Таубе. Спб.: Типография В. Безобразова, 1880, с. 130.

¹¹ Кючук-Кайнарджийский мирный договор между Россией и Турцией от 10 июля 1774 г., с. 99 – 100. [Online]:

<http://www.hist.msu.ru/ER/Text/FOREIGN/kuchuk.htm>.

(Дата посещения: 10.10.2014).

¹² Казанский П. Учебник международного права публичного и гражданского. Одесса: Экономическая типография, 1902, с. 147.

Прежде всего необходимо отметить, что почти все договора о выдаче, заключенные на протяжении XIX в., четко указывали на невозможность выдачи политических преступников. Исключение из общего правила составляли Договор 1809 г. между Швецией и Данией и заключенный 4 января 1834 г. Договор между Пруссией, Австрией и Россией.¹³

Институт международного права на своем заседании в Оксфорде в 1880 г. осуществил попытку внести ясность в вопрос о возможности выдачи в уголовных делах за общие преступления, имеющие политический характер. В пп. XIII и XIV его резолюции определено: 1) выдача не может иметь места за политические деяния; 2) запрашиваемое государство самостоятельно определяет, исходя из обстоятельств, имеет или нет деяние, вызвавшее требование о выдаче, политический характер. Уточняется, что при рассмотрении соответствующего вопроса запрашиваемое государство должно руководствоваться таким соображением: действия, представляющие все черты общих преступлений (убийства, поджоги, кражи), не должны покрываться невыдачей в силу лишь политического мотива преступников. На своем заседании в Женеве в 1892 г. Институт международного права снова вынужден был вернуться к вопросу о разграничении деяний политического характера, могущих и не могущих повлечь за собой выдачу и уточнил: 1) выдача не допускается в отношении преступлений и проступков чисто политических; 2) она также не должна применяться к деяниям смешанным или соприкасающимся с преступлениями и проступками политическими (т.н. относительные политические правонарушения), за исключением наиболее тяжелых с точки зрения нравственности и общего права, как-то: убийство, отравление, предумышленное нанесение увечий и тяжелых ран, а также покушения на эти преступления и посягательства на частную собственность посредством поджога, взрыва, наводнения, или грабежа в наиболее тяжелой его форме путем насилия и вооруженных нападений.¹⁴

¹³ Степанов А.В. *Op. cit.*, p. 331.

¹⁴ Кючук-Кайнарджийский мирный договор между Россией и Турцией от 10 июля 1774 г., с. 321 - 322. [On-

Ф.Ф. Мартенс, значительно повлиявший на процесс разработки приведенной позиции Института международного права, назвал такой подход к решению вопроса о возможности выдачи в уголовных делах за общие преступления, имеющие политический характер, наиболее удачным¹⁵ Вместе с тем, существовали и противники предложенного подхода, к которым, в первую очередь, можно отнести А. Пьерантони: «Я не могу дать своего согласия на постановление, которое имеет целью поспешествовать правительствам, находящимся в особых ненормальных условиях, в преследовании ими преступников, действовавших с политическими целями и под влиянием политических мотивов, но прибегающих случайно к действиям, противным общему праву, для низвержения известной государственной формы ... конечная цель их – все же общее благо, а не подлые мотивы. Преследуя международным путем и мерами международного характера людей этой категории, международный союз облегчает преследование политических преступлений, помогает некоторым правительствам в осуществлении актов мести и насилия над людьми, недовольными известным государственным и общественным строем. Наконец, меры, клонящиеся к выдаче, не принесут и не приносили никогда желаемой пользы в делах этого рода: реформы государственного и общественного строя, подвергающегося нападению, – лучшие гарантии против повторения возмутительных преступлений. О выдаче нельзя и думать и потому еще, что для обвиняемых в преступлениях и проступках этого рода нет и не может быть достаточных гарантий в судах страны, коренные учреждения которой подвергаются резким нападением, со стороны этих партий».¹⁶

На практике единого подхода в отношении обычных преступлений, совершенных с

политической целью, единого мнения так и не было выработано, однако В.П. Даневский все же отмечает, что вопрос о выдаче в отношении подобных случаев решался «скорее в отрицательном смысле, что, очевидно, противно интересам юридического порядка».¹⁷ В целом же, решение вопроса о том, является ли преступление политическим, или общим, предоставлялось государству, от которого требуют выдачи, что не в последнюю очередь было обусловлено также отсутствием общепринятого понимания понятия «политическое преступление».¹⁸ Исходя из этого, можно предположить, что преступления в сфере финансов, которые имели политическую цель, например, фальшивомонетничество, могли быть исключены из сферы действия договорных норм о выдаче, но при этом они не должны были принадлежать к категории тяжких преступлений относительно нравственности и общего права. В этом их отличие от обычных преступлений в финансовой сфере, которые, не имея политической цели или мотива, должны были предполагать выдачу при условии распространения на них действия соответствующих договорных норм.

Преступления в финансовой сфере, как мы видим, могут как предполагать, так и не предполагать выдачу согласно договорной практике государств XIX в. в зависимости от их цели (мотива) или вида. Это вынуждает нас обратить внимание еще на два вопроса: 1) возможна ли выдача в случае преступлений в финансовой сфере, не включенных в список, который содержится в договорах о выдаче; 2) возможно ли предоставление других видов правовой помощи в уголовных делах, если выдача не разрешена договорными нормами.

Ответ на первый вопрос должен быть однозначно утвердительным при условии наличия доброй воли запрашиваемого государства относительно выдачи. Подтверждением этому является п. III решения собрания Института международного права в Оксфорде,

line]:

<http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/FOREIGN/kuchuk.htm>.

(Дата посещения: 10.10.2014).

¹⁵ Мартенс Ф.Ф. Современное право цивилизованных народов. В 2-х т., 5-е изд., доп. и испр. Т.2. Спб.: Типография А. Бенке, 1905. XII, с. 457; Степанов А.В. О выдаче преступников. В: Юридический вестник. 1884, № 7, с. 338.

¹⁶ Степанов А.В. *Op. cit.*, p. 338 – 340.

¹⁷ Никольский Д. О выдаче преступников по началам международного права. Спб.: Тип. М.М. Статюлевича, 1884, с. 45.

¹⁸ Казанский П. Учебник международного права публичного и гражданского. Одесса: Экономическая типография, 1902, с. 491.

принятого в 1880 г. Весьма четко на поставленный вопрос отвечает и П.Е. Казанский: «Если специального договора нет, государство, где находится преследуемый, может выдать, или не выдать его, по своему усмотрению и руководясь лишь своим внутренним законодательством и своим пониманием международных отношений».¹⁹ Например, в Великобритании преступления, за совершение которых преступник подлежал выдаче, были специфицированы в национальном законодательстве в 1870, 1873, 1906 и 1932 гг. К числу преступлений в финансовой сфере из них в той или иной мере можно отнести подделку и выпуск в обращение денежных знаков; подлог документов и выпуск в обращение подложных документов; растрату и хищение имущества; мошенничество; преступления, совершаемые банкротом с нарушением законов о банкротстве; обманные действия, совершаемые доверенными лицами, банкирами, агентами, комиссионерами, поверенными или директором, либо членом правления, либо должностным лицом какой-либо компании; взяточничество. Как мы видим, относительно таможенных и налоговых правонарушений выдача согласно законодательства Великобритании во второй половине XIX в. – начале в XX в. не разрешалась.

Второй вопрос, к сожалению, лишен такого однозначного ответа как первый. Тем не менее, мы склонны согласиться с мнением И.А. Ивановского: «Нельзя ни в коем случае оправдать обозначения границ взаимной судебной помощи государств только суммой де по преступлениям, влекущим за собой выдачу. Выдачу, как известно влекут за собой только более крупные преступления. Оправдывается это тем, что, если бы она производилась и за незначительные правонарушения, то связанные с ней издержки и страдание, которому может подвергаться выдаваемое лицо, часто не соответствовали бы серьезности инкриминируемого деяния и степени заинтересованности в наказании преступника как в той державе, в которой совершено преступление, так и той, в которой он пребывает. Эти соображения отнюдь не

имеют места, если иностранные суды просят только содействия в производстве тех или других следственных действий или в исполнении тех или иных поручений. Отказ в содействии в этих случаях, не будучи в состоянии остановить ход суда, затруднил бы только расследование дела в ущерб правосудию».²⁰ Поэтому даже если, например, относительно таможенных и налоговых преступлений и проступков согласно международных договоров и внутреннего законодательства выдача не допускалась – это не означало невозможности предоставления других видов помощи в уголовных делах.

Таким образом, на основании проведенного исследования можем сформулировать следующие выводы:

1) на основании анализа практики сотрудничества по вопросам борьбы с преступностью на примере договоров о выдаче XIX в. становится очевидным, что преступления в финансовой сфере (фальшивомонетничество, злостное воровство и др.) стали неотъемлемой частью предметной сферы такого сотрудничества. Вместе с тем, далеко не ко всем видам преступлений, относящимся к группе финансовых, применялся аналогичный подход, что подтверждает пример таможенных и налоговых правонарушений. Последние или непосредственно исключались из сферы действия института выдачи в договорном порядке, или, чаще всего, вообще не упоминались в текстах договоров. Причиной, обуславливающей подобную практику в XIX в., как нам кажется, вероятнее всего было то, что, с одной стороны, соответствующие деяния еще не воспринимались как могущие навредить интересам международного сообщества, с другой стороны, уровень развития системы мирохозяйственных отношений и практики хозяйствующих субъектов еще не позволял таким правонарушениям «выйти» за пределы каждого отдельного государства;

2) дискуссии XIX в. вокруг вопроса о невыдаче политических преступников не

¹⁹ Никольский Д. *Op. cit.*, p. 490.

²⁰ Ивановский И.А. Взаимное содействие государств в производстве следствий по делам уголовным. Одесса: Тип. «Одесского вестника», 1889, с. 101 – 102.

могли не повлиять и на развитие практики межгосударственного сотрудничества в сфере борьбы с финансовыми преступлениями. Те из них, которые имели политический характер по причине наличия соответствующей цели или мотива и не принадлежали к категории «тяжелых» преступлений в понимании договорных сторон, постепенно начали утверждаться в практике межгосударственного сотрудничества как деяния, которые не могли повлечь за собой выдачу;

3) формы международно-правового сотрудничества по борьбе с преступлениями в финансовой сфере не исчерпывались только выдачей преступников, о чем свидетельствуют договорные нормы относительно допроса свидетелей, проживающих в другой стране, личной их явки в соответствующий суд, присылки для очных ставок преступников, отбывающих наказание в другом государстве, получения из другого государства доказательств и документов, относящихся к делу, сообщения судебных объявлений и повесток лицам, пребывающим в другом государстве. В доктрине международного права вполне оправданно высказывалась мысль о возможности использования отдельных форм такой правовой помощи в конкретных делах, даже если в случае с ними не мог использоваться институт выдачи.

Библиография:

1. Бойцов А.И. Выдача преступников. Спб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. 795 с.
2. Гефтер А.-В. Европейское международное право с изм. и доп., сделанными для русского перевода автором и предисловием Ф.Ф. Мартенса; пер. барон К. Таубе. Спб.: Типография В. Безобразова, 1880. IX + 453 с.
3. Ивановский И.А. Взаимное содействие государств в производстве следствий по делам уголовным. Одесса: Тип. «Одесского вестника», 1889. 149 с.
4. Казанский П. Учебник международного права публичного и гражданского. Одесса: Экономическая типография, 1902. XIV + 532 с.
5. Кючук-Кайнарджийский мирный договор между Россией и Турцией от 10 июля 1774 г. [Online]:

<http://www.hist.msu.ru/ER/etext/FOREIGN/kuchuk.htm>. (Дата посещения: 10.10.2014).

6. Лист Ф. Международное право в систематическом изложении. Пер с 6-го нем. изд. под ред. и с доп. В.Э. Грабаря. 4-е рус. изд., испр. и доп. – Юрьев (Дерпт): Тип. К. Маггисена, 1917. XVI + 472 с.

7. Мартенс Ф.Ф. Современное право цивилизованных народов. В 2-х т., 5-е изд., доп. и испр. Т.2. Спб.: Типография А. Бенке, 1905. XII, 626 с., XI.

8. Никольский Д. О выдаче преступников по началам международного права. Спб.: Тип. М.М. Статюлевича, 1884. 539 с.

9. Ривье А. Учебник международного права; перевод П. Казанского, под ред. Л. Камаровского с прилож. постановлений Института международного права по публичному праву за 1873–1893 гг. М.: Типография И.П. Малышева, 1893. [4], XII + 354 с.

10. Ривье А. Учебник международного права; перевод П. Казанского, под ред. Л. Камаровского с прилож. постановлений Института международного права по публичному праву за 1873–1893 гг. М.: Типография И.П. Малышева, 1893. [4], XII + 354 с.

11. Сборник заключенных Россией действующих конвенций о выдаче преступников и о непосредственных отношениях русских пограничных судебных учреждений с иностранными судебными местами. Особ. приложение к настольной книге криминалиста-практика. Спб.: Изд-во Трегубова, [Б.г.]. 113 с.

12. Степанов А.В. О выдаче преступников. В: Юридический вестник. 1884, № 7, с. 315 – 348.

13. Уляницкий В.А. Международное право (вместо литографического издания лекций) / В.А. Уляницкий. Томск: Типо-литография Сибирского т-ва печат. Дела, 1911. VIII + 460 с.

Bibliography:

1. Boitsov A.I. Vydacha prestupnikov. Spb.: Izd-vo R. Aslanova «Juridicheski tsestr Press», 2004. 795 s.
2. Gefter A.-V. Evropeiskoe mezhdunarodnoe pravo s izm. i dop., sdelannymi dlia russkogo perevoda avtorom i predisloviem F.F. Martensa; per. baron K. Taube. Spb.: Tipografiia V. Bezobrazova, 1880. IX + 453 s.
3. Ivanovskii I.A. Vzaimnoe sodeistvie gosudarstv v proizvodstve sledstviu po delam ugolovnym. Odessa: Tip. «Odesskogo vestnika», 1889. 149 s.
4. Kazanskii P. Uchebnik mezhdunarodnogo prava publichnogo i grazhdanskogo. Odessa: Ekonomicheskaiia tipografiia, 1902. XIV + 532 s.

5. Kiuchuk-Kainardzhiiskii mirnyi dogovor mezhdur Rossiei i Turtsiei ot 10 iuile 1774 r. [On-line]: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/FOREIGN/kuchuk.htm>. (Data poseshcheniia: 10.10.2014).

6. List F. Mezhdunarodnoe pravo v sistematicheskom izlozhenii. Per s 6-go nem. izd. pod red. i s dop. V.E. Grabaria. 4-e rus. izd., ispr. i dop. – Iur'ev (Derpt): Tip. K. Mattisena, 1917. XVI + 472 s.

7. Martens F.F. Sovremennoe pravo tsivilizovannykh narodov. V 2-kh t., 5-e izd., dop. i ispr. T.2. Spb.: Tipografiia A. Benke, 1905. XII, 626 c., XL.

8. Nikol'skii D. O vydache prestupnikov po nachalam mezhdunarodnogo prava. Spb.: Tip. M.M. Statiulevicha, 1884. 539 s.

9. Riv'e A. Uchebnik mezhdunarodnogo prava; perevod P. Kazanskogo, pod red. L. Kamarovskogo s prilozh. postanovlenii Instituta mezhdunarodnogo prava po publicnomu pravu za 1873–1893 gg. M.: Tipografiia I.P. Malysheva, 1893. [4], KhII + 354 s.

10. Riv'e A. Uchebnik mezhdunarodnogo prava; perevod P. Kazanskogo, pod red. L. Kamarovskogo s prilozh. postanovlenii Instituta mezhdunarodnogo prava po publicnomu pravu za 1873–1893 gg. M.: Tipografiia I.P. Malysheva, 1893. [4], KhII + 354 s.

11. Sbornik zakliuchennykh Rossiei deistvuiushchikh konventsii o vydache prestupnikov i o neposredstvennykh otnosheniakh russkikh pogranychnykh sudebnykh uchrezhdenii s inostrannymi sudebnymi mestami. Osob. prilozhenie k nastol'noi knige kriminalista-praktika. Spb.: Izd-vo Tregubova, [B.g.]. 113 s.

12. Stepanov A.V. O vydache prestupnikov. V: Iuridicheskii vestnik. 1884, № 7, s. 315 – 348.

13. Ulianitskii V.A. Mezhdunarodnoe pravo (vmesto litograficheskogo izdaniia lektsii) / V.A. Ulianitskii. Tomsk: Tipo-litografiia Sibirskogo t-va pechat. Dela, 1911. VIII + 460 c.

Copyright©GAMBAROV Geidar Damir ogly, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Азербайджан, AZ-1073/1, г. Баку, ул. 3. Халилова, 23

Контактный телефон: (+99412)439-10-05

E-mail: HEYDAR_QD@mail.ru

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2014, Issue 4, Volume 34, Pages 25-33. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 11. 2014 Accepted: 15.12. 2014 Published: 30.12. 2014</p>
---	---

**DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC
PUBLIC INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО**

**МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ И ВНУТРИГОСУДАРСТВЕННЫЕ
ПРОБЛЕМЫ В БАССЕЙНЕ АМУДАРЬИ СВЯЗАННЫЕ СО СТРОИТЕЛЬСТВОМ
РОГУНСКОЙ ГЭС В ТАДЖИКИСТАНЕ***

**INTERNATIONAL LAW AND DOMESTIC PROBLEMS IN
THE AMU DARYA BASIN DEALING WITH THE CONSTRUCTION
OF THE ROGUN HPP IN TAJIKISTAN**

**DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI PROBLEMELE INTERNE DIN BAZINUL
AMU DARYA, ÎN LEGĂTURĂ CU CONSTRUCȚIA CHE ROGUN ÎN TADJIKISTAN**

РАДЖАБОВ Саидумар** / RAJABOV Saidumar / RADJABOV Saidumar

ABSTRACT:

**INTERNATIONAL LAW AND DOMESTIC PROBLEMS IN THE AMU DARYA BASIN IN
CONNECTION WITH THE CONSTRUCTION OF THE ROGUN HPP IN TAJIKISTAN**

The article deals with international legal and domestic issues of transboundary water resources in the Central Asian region. Debatable issues, the lack of elaboration of conceptual and methodological approaches, the need to develop a new mechanism for management of shared water resources of transboundary rivers, the need for close cooperation in water issues are important and relevant to the countries of the Central Asian region.

Keywords: *international law, domestic law, water law, transboundary watercourses, water and energy resources, the mode of use of water resources, extensive water use, water-saving technologies, the principles of international environmental law, water diplomacy.*

JEL Classification: K33, K32, F64

* Доклад на Международной научно-практической конференции «Евразийская интеграция: правовой и образовательный аспекты», Новосибирск, 3-5 декабря 2014 г.

** **RADJABOV Saitumbar Adinaevich** - Doctor habilitat în drept, Director al Departamentului de Drept Internațional, Institutul de Filozofie, Științe Politice și Drept „A.M. Bahovaddinov” al Academiei de Științe a Tadjichistanului, profesor de drept internațional al Universității Naționale Tadjice (Dușanbe, Tadjikistan). / **RAJABOV Saitumbar Adinaevich** - Doctor of juridical sciences, Head of Department of International Law of Institute of Philosophy, Political Science and Law named after A.M.Bahovaddinov, Academy of Sciences of the Republic of Tajikistan and Professor of Chair of International Law of Tajik National University (Dushanbe, The Republic of Tajikistan). / **РАДЖАБОВ Саитумбар Адинаевич** - Доктор юридических наук, зав. Отделом международного права Института философии, политологии и права имени А.М. Баховаддинова Академии наук Республики Таджикистан, профессор кафедры международного права Таджикского национального университета (Душанбе, Республика Таджикистан).

REZUMAT:

DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI PROBLEMELE INTERNE DIN BAZINUL AMU DARYA, ÎN LEGĂTURĂ CU CONSTRUCȚIA DE CHE ROGUN ÎN TADJIKISTAN

În articol se analizează problemele juridice internaționale și interne ale resurselor de apă transfrontaliere în regiunea Asiei Centrale. Nivelul discuțional al problemei, lipsa de elaborare a abordărilor conceptuale și metodologice, necesitatea de a dezvolta un nou mecanism de gestionare a resurselor de apă comune din râurile transfrontaliere, necesitatea unei cooperări strânse în probleme privitor la apă sunt importante și relevante pentru țările din regiunea Asiei Centrale.

Cuvinte cheie: drept internațional, drept intern, dreptul apei, cursurile de apă transfrontaliere, resursele de apă și energie, modul de utilizare a resurselor de apă, folosirea pe scară largă a apei, tehnologii de economisire a apei, principiile dreptului internațional al mediului, diplomație cu privire la apă.

JEL Classification: K33, K32, F64

CZU: 341.1/8

РЕЗЮМЕ:

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ И ВНУТРИГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ В БАССЕЙНЕ АМУДАРЬИ В СВЯЗИ СО СТРОИТЕЛЬСТВОМ РОГУНСКОЙ ГЭС В ТАДЖИКИСТАНЕ

В статье рассматриваются международно-правовые и внутригосударственные проблемы использования трансграничных водных ресурсов в Центрально-азиатском регионе. Дискуссионность проблематики, недостаточная разработанность концептуальных и методологических подходов, потребность в разработке нового механизма управления совместными водными ресурсами трансграничных рек, необходимость тесного сотрудничества в решении водных проблем являются важными и актуальными для стран Центрально-азиатского региона.

Ключевые слова: нормы международного права, внутригосударственное право, водное законодательство, трансграничные водотоки, водно-энергетические ресурсы, режим использования гидроресурсов, экстенсивная водопользования, водосберегающая технология, принципы международного экологического права, водная дипломатия.

JEL Classification: K33, K32, F64

УДК: 341.1/8

Răspândirea URSS în state independente a dus la revizuirea sistemului existent la sfârșitul anilor 80 ai secolului trecut al resurselor de apă transfrontaliere, ceea ce a dus la apariția unor noi probleme la granițele statelor. Multe râuri, lacuri, situate în limitele teritoriilor URSS, au devenit să treacă granițele statelor vecine; în prezent ele au dobândit statutul de resurse transfrontaliere (de exemplu, Amudarya și Syrdarya).

Utilizarea și protecția râurilor transfrontaliere au avut o importanță deosebită în URSS, corespunzător sistemului de diviziune a muncii între republici, specializării și structurii economiei naționale. Sistemul existent de utilizare a resurselor de apă transfrontaliere, calitatea acestora nu corespundea normelor internaționale în ceea ce privește resursele de apă transfrontaliere, ceea ce, în mod firesc, creează dificultăți la nivelul relațiilor dintre fostele republici ale URSS. Acum problemele legate de diferitele moduri de utilizare a resurselor de apă transfrontaliere pot fi rezolvate numai în cadrul sistemului internațional.

Specializării și structurii economiei naționale. Sistemul existent de utilizare a resurselor de apă transfrontaliere, calitatea acestora nu corespundea normelor internaționale în ceea ce privește resursele de apă transfrontaliere, ceea ce, în mod firesc, creează dificultăți la nivelul relațiilor dintre fostele republici ale URSS. Acum problemele legate de diferitele moduri de utilizare a resurselor de apă transfrontaliere pot fi rezolvate numai în cadrul sistemului internațional.

Resursele de apă transfrontaliere în statele din Asia Centrală sunt distribuite inegal. Regiunea este clar divizată în state bogate în acest sens și state sărace – cum

Таджикистан и Кыргызстан, и зависимые от них – Узбекистан, Туркменистан и Казахстан. По терминологии узбекских исследователей по степени обеспеченности водными ресурсами новые независимые государства Центральной Азии делятся на «счастливики» (Таджикистан и Киргизия) и «тех, кому не повезло» (Узбекистан, Туркменистан, Казахстан)¹.

Большинство центрально-азиатских стран не имеют на данный момент достаточной правовой и административной базы для решения проблем организации управления трансграничными водными ресурсами.

Как известно, на 55-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН по инициативе Республики Таджикистан 2003 год был провозглашен Международным Годом Пресной Воды. Подчеркивая важность данной инициативы, Таджикистан, как автор резолюции, провел Душанбинский Международный Форум по пресной воде с 29 августа по 1 сентября 2003 года при поддержке ведущих международных организаций и специализированных агентств. В дальнейшем Таджикистан обращался к ООН с предложением объявить 2005-2015 гг. – Международной декадой под девизом «Вода для жизни». Республика Таджикистан на Всемирном водном форуме в Стамбуле в марте 2009 г. выступила с инициативой объявления 2012 г. Международным годом водной дипломатии. Президент РТ отметил, что объявление 2012 года Международным годом водной дипломатии значительно способствовало бы укреплению сотрудничества и диалога, выработке новых подходов в урегулировании водных отношений между прибрежными странами, улучшило бы взаимопонимание водопользователей на всех уровнях².

Водный конфликт в Центральной Азии вызван, в первую очередь, тем, что воды в регионе катастрофически не хватает, причем

ситуация год от года обостряется. Теоретически такого не должно быть: население среднеазиатских республик и южного Казахстана составляет 50 млн. человек, а совокупный сток поверхностных вод – около 116 куб. км в год, причем вся эта вода доступна для забора. Таким образом, получается свыше 2320 куб. м на душу населения – более чем достаточно по мировым нормам³.

Проблема заключается в том, что почти вся используемая вода берется из двух главных трансграничных рек – Сырдарья и Амударья, впадающих в Аральское море и формирующихся в горах Памира и Тянь-Шаня. Сырдарья течет из Киргизии через Таджикистан в Узбекистан через густонаселенную Ферганскую долину и в Казахстан, Амударья – из Таджикистана в Узбекистан и Туркменистан. Таким образом, богатые нефтью, газом и другим сырьем «нижние» страны – Туркменистан, Узбекистан, Казахстан – находятся в водной зависимости от бедных «верхних» стран: доля Таджикистана и Киргизии в формировании стока поверхностных вод в регионе составляет порядка 85%.

Поскольку Таджикистан и Киргизия не обладают сколько-нибудь значимыми запасами углеводородного сырья, они кровно заинтересованы в развитии собственной гидроэнергетики. Но группа «нижних» государств, особенно Узбекистан, заинтересована в больших объемах воды для обеспечения собственного сельского хозяйства. Ведь в Центральной Азии более 90% валовой продукции растениеводства производится на орошаемых землях.

Для обеспечения бесперебойной работы расположенных на них ГЭС требуется вполне определенный режим использования имеющихся гидроресурсов. Этот режим состоит в том, чтобы сберегать воду и накапливать ее в водохранилищах в летний период, а использовать, т. е. осуществлять плановый сброс через турбины ГЭС, главным образом зимой. «Нижняя» группа государств региона, наоборот, заинтересована в том,

¹ Абдуллаев И. История водного хозяйства и перспективы водodelения в Центральной Азии. В: Электронный журнал «Полемика». 1999, выпуск 7.

² Планы Таджикистана не будут никогда реализованы во вред какой-либо соседней стране». Э. Рахмон. Речь Президента РТ Эмомали Рахмона на церемонии презентации доклада ЮНЕСКО о водном развитии в Стамбуле 16 марта 2009 г. [On-line]: http://www.khovar.tj/index.php?option=com_content&task=view&id=7820&Itemid= (Дата посещения: 20.11.201).

³ Вода Кыргызстана и ее воздействие на региональные отношения [On-line]: Режим доступа: www.toscca.co.uk/lecture%20notes/DjailoWater%20KR.pp t. (Дата посещения: 20.11.2014).

чтобы летом, во время созревания урожая на полях, получать максимум воды для орошения, для чего зимой в водохранилищах необходимо накапливать воду.

Следует отметить, что в период существования СССР, при плановой системе экономики, проблема подачи воды для нужд народного хозяйства решалась из единого центра – Министерством водного хозяйства СССР. Летом по команде из Москвы вода шла вниз на поля, а зимой накапливалась. При этом «верхние» исправно снабжались нефтью, газом, углем.

И только после распада СССР, когда этот единый механизм управления был разрушен и появились собственные планы ведения хозяйства у каждой из бывших союзных республик, возникла конфликтная ситуация. Выяснилось, что за энергоносители надо платить, а вода осталась как бы бесплатной. Бишкек и Душанбе начали требовать денег за воду. Не получая энергоносителей, Киргизия и Таджикистан начали строить новые гидроэлектростанции, плотины и водохранилища, а также более интенсивно эксплуатировать старые. И теперь водохранилища пополняются летом, когда интенсивно тают ледники, а с наступлением холодов, когда потребность в гидроэлектроэнергии возрастает, их опорожняют.

Между тем еще в 1992 г. между странами Центральной Азии была достигнута договоренность о необходимости сохранения действовавшего с советских времен режима управления водными ресурсами бассейнов Амударьи и Сырдарьи. Соглашение «О сотрудничестве в сфере совместного управления использованием и охраной водных ресурсов межгосударственных источников» от 18 февраля 1992 г., подписанное министрами водного хозяйства в Алма-Ате⁴ регулирует и по сей день вопросы вододеления, ирригации, устанавливает режим и лимит использования вод бассейнов Амударьи и Сырдарьи в соответствии с практикой и объемами, принятыми во времена СССР. В дальнейшем это решение

подтверждалось главами государств региона в Нукусе 20 сентября 1995 г. и в Кызылорде 19 апреля 1996 г.⁵

Суммарный естественный речной сток в бассейне Аральского моря в среднем за год составляет 116,5 кубокилометра. Объем стока в бассейн Аральского моря из Таджикистана составляет 55,4%, Кыргызстана - 25,3%, Узбекистана - 7,6%, Туркменистана - 2,4 % и Афганистана – около 8%. Более 59,8 % этого объема используются Узбекистаном, а Таджикистаном - всего около 11,9%⁶.

В 1960 году объем используемых Узбекистаном водных ресурсов составлял 30,78 кубических километра, в том числе на орошение уходило 27,9 кубокилометра. Таджикистану доставались, соответственно, 9,8 и 8,69 кубических километра. Спустя двадцать лет эти показатели в Узбекистане возросли более чем в два раза, в Таджикистане они существенно не изменились и составляют 11,43 и 11,7 кубокилометра. В 2000 году узбекские земледельцы использовали на орошение уже 56,66 кубокилометров, а таджикские – 9,05. Удельное водопотребление (объем воды на человека в год) в Таджикистане составляет 1843 кубометра, то в Туркменистане – 4044, а в Узбекистане - 2596 кубометров⁷.

Водосберегающая технология недешевая, но другой альтернативы нет. Так, в Израиле на 1 га. орошаемых земель расходуется 5690 куб. м воды и собирают до 50 ц. хлопка, а в Центральной Азии – расходуют 12887 куб. м воды и собирают чуть более 20 ц. на одну и ту же сельскохозяйственную культуру мы тратим в пять (!) раз больше воды, чем в Израиле⁸. Расточительное отношение к водным ресурсам, экстенсивная водная политика, гонка по наращиванию

⁵ Валентини К.Л., Оролбаев Э.Э. Абылгазиева А.К. Водные проблемы Центральной Азии. Бишкек: Междунар. ин-т стратегических исследований при Президенте Кыргызской республики, 2004, с. 46.

⁶ Юсупов Х. Таджикистан: строительство Рогунской ГЭС не несет угрозы странам-соседям? [On-line]: www.ferghana.ru. (Дата посещения 20.11.2014).

⁷ Там же.

⁸ Салимзода Т. Таджикистан не будет поступать эгоистично, как это наблюдает при транзите ЖД грузов через Узбекистан. [On-line]: www.iranprox.com/browse.php?u=oi8vd3d3Imf2zxn0ys50ai9tywlsdg86c2fsaw16b2rhmtawqg1hawwucnu=&b=13 (Дата посещения: 20.11.2014).

⁴ Трансграничное водное сотрудничество в новых независимых государствах. Женева: Европейская экономическая Комиссия ООН, Министерство природных ресурсов РФ, 2003, с. 7–8

сельскохозяйственного сектора, особенно - сферы хлопководства и другие факторы привели к катастрофическому уменьшению объема воды в Аральском море - с 941 кубокилометра в 1970 году он снизился до 105 в 2006-м. За последние 35 лет из-за несоблюдения лимита попусков в Аральское море его объем сократился более чем в 9 раз⁹.

Площадь засоленных земель в регионе за последние пятнадцать лет увеличилась в Туркменистане - до 91%; в Узбекистане - до 56-75%; в Таджикистане - до 18-36 %; в Кыргызстане - до 12-18%; в Казахстане - до 40-80 %. По данным узбекских мелиораторов, в Хорезмской области этот показатель достиг 93 %, в южных районах Каракалпакстана - 91%¹⁰.

Проведенный сравнительно-правовой анализ положений национальных законодательств государств Центральной Азии в этой сфере показал, что использование трансграничных водотоков и международных озер регламентируется преимущественно в рамках Водных кодексов. Так, приверженность принципам интегрированного управления водными ресурсами четко зафиксирована в законодательствах Республики Казахстан и Кыргызской Республики, а Водных кодексах Казахстана и Таджикистана, помимо прав и обязанностей водопользователей, закреплены также права и обязанности водохозяйственных организаций¹¹.

На наш взгляд необходимо законодательно закрепить различия в административной и гражданско-правовой ответственности при охране и использовании трансграничных водотоков, а также ответственность водохозяйственных органов и их должностных лиц за нарушение водного законодательства как перед государством, так и перед водопользователями.

⁹ Юсупов Х. Таджикистан: строительство Рогунской ГЭС не несет угрозы странам-соседям? [On-line]: www.ferghana.ru 10.02.2009. (Дата посещения: 20.11.2014).

¹⁰ Там же.

¹¹ Саидамиров Б.Ш. Правовое обеспечение охраны трансграничных водотоков: перспективные направления сотрудничества государств. В: Евразийская интеграция: экономика, право, политика. 2010, №8, с. 190

В настоящее время на глобальном уровне приняты такие международно-правовые акты в сфере регулирования охраны и использования трансграничных водотоков, как Хельсинкская Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер от 1992 года¹², Нью-Йоркская Конвенция о праве несудоходных видов использования международных водотоков от 1997 года¹³. Указанные международно-правовые акты представляют собой общую правовую основу для выработки двусторонних и многосторонних договоров применительно к тем или иным трансграничным водотокам. Как справедливо отмечает К.Х. Сасиев, «хотя в данной Конвенции (1997 г. – *С.Р.*) большое внимание уделено вопросам водораспределения, в некоторых отношениях она даже «более мягкая» (и напрасно), чем Водная конвенция (1992 г. – *С.Р.*)»¹⁴.

По мнению исследователей отраслевые (специальные) принципы международного экологического права, пока не отражены в едином универсальном кодифицирующем международно-правовом акте¹⁵. Эти принципы закреплены в Стокгольмской декларации по окружающей среде 1972 г. и Декларации Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию 1992. Обе названные декларации относятся к категории источников «мягкого права», которые имеют

¹²Подготовлена Европейской Экономической Комиссией ООН. [On-line]: <http://www.unece.org/env/documents/2006/wat/ece.mp.wat.2006.4.r.pdf> Следует отметить, что она вступила в силу 6 октября 1996 г. Таджикистан и Кыргызстан не являются государствами-членами данной конвенции (дата посещения сайта 20.11.2014 г.)

¹³ Принята Генеральной Ассамблеей ООН. [On-line]: <http://www.un.org/russian/law/ilc/convents.htm>. Данная конвенция не вступила в силу. Из государств Центральной Азии только Узбекистан является государством-членом данной конвенции. (Дата посещения: 20.11.2014).

¹⁴ Сасиев К.Х. Тенденции прогрессивного развития и кодификации норм международного права по вопросам использования трансграничных водотоков (экологический аспект). В: Вестник РУДН: серия юридические науки. М. 2008, №1, с. 99.

¹⁵ Мансуров У. А. Международно-правовые проблемы управления водно-энергетическими ресурсами государств Центральной Азии. В: Геополитика. Информационно-аналитическое издание. Выпуск XX. Москва 2013, с. 48.

рекомендательный характер для государств. Такой отраслевой принцип как право человека на благоприятную окружающую среду не закреплен в основных документах в области прав человека и пока еще не рассматривается как часть обычного права. В доказательство к сказанному можно привести судебный прецедент по делу озера Лану (Испания против Франции) от 16 ноября 1957 г., в котором арбитражный суд вынес решение, что «норма, в соответствии с которой государства могут использовать гидроресурсы международных водных путей только при условии предварительного соглашения между заинтересованными государствами, не может быть установлена ни в качестве обычая и ни тем более в качестве общего принципа права»¹⁶. Вместе с тем, суд отметил, что проекты государства, находящегося вверх по течению должны разумным образом учитывать интересы государства, находящегося вниз по течению. Таким образом, Франция осуществила свой проект по отводу вод озера Лану, предусматривающий полное возмещение Испании отведенных вод, без предварительного соглашения между двумя правительствами.

Другой отраслевой принцип международного экологического права — принцип обеспечения экологической безопасности все еще находится в процессе формирования.

Есть еще односторонние заявления глав государств. Так, в Послании Президента Таджикистана Парламенту страны в 2010 году говорится: «Я еще раз, обращаясь ко всему народу региона, подчеркиваю, что Таджикистан никогда не оставит своих соседей без воды. Мы готовы решить любые возникающие вопросы путем дружественных переговоров. Народ, почитающий всегда добрую славу и мораль своих предков, в своей повседневной жизни также соблюдает их и всегда уважает своих соседей»¹⁷. Такие заявления, сделанные в форме односторонних

актов и касающиеся правовых или фактических ситуаций, могут создавать юридические обязательства, о чем подтвердил Международный суд ООН в своих решениях от 20 декабря 1974 г. по заявлениям Австралии и Новой Зеландии¹⁸.

На реке Вахш, берущей начало в горах Таджикистана, планируется строительство Рогунской ГЭС мощностью 3,6 млн. квт. Строительство Рогунской ГЭС было начато еще в 1976 году, но проект был заморожен после развала бывшего Советского Союза. В связи с тем, что стройплощадка на Рогунской ГЭС не была защищена, первая очередь плотины была разрушена селевым потоком и стоимость проекта значительно возросла. Согласно ряду оценок, эта стоимость сегодня превышает 3,5 миллиарда долларов. В условиях, когда Узбекистан, Туркменистан и Казахстан не снабжают Таджикистан и Кыргызстан необходимой нефтью и газом, а у Таджикистана и Кыргызстана нет углеводородных ископаемых, последние должны думать о том, как обеспечить свои народы теплом и светом, которые на протяжении 23 с лишним лет продолжают испытывать трудности, связанные с нехваткой электричества и газа в зимний период.

Осваивая свои гидроэнергетические ресурсы, Таджикистан полностью учитывает нормы международного права, а также интересы соседних стран. Именно поэтому, проявив добрую волю и исходя из необходимости обеспечения транспарентности, открытости и соблюдения общерегиональных интересов, Таджикистан обратился к Всемирному Банку с просьбой о выполнении технико-экономического обоснования (ТЭО), которую готовил международный консорциум с участием таких известных инженерно-консалтинговых фирм как Coyne et Bellier (Франция), Electroconsult (Италия) и IPA Energy & Water Consulting (Великобритания) и оценки экологического и социального воздействия (ОЭСВ), которую готовила компания Pöyry (Швейцария)¹⁹. Оба исследования завершены,

¹⁶ Толстых В.Л. Курс международного права. М. Волтерс Клувер, 2009, с. 973.

¹⁷ Послание Президента Таджикистана Эмомали Рахмона Маджлиси Оли РТ в 2010 году. [On-line]: www.prezident.tj/rus/novostee_240410.html. (Дата посещения: 20.11.2014).

¹⁸ См.: Толстых В.Л. Указ. соч., с. 198.

¹⁹ Таджикиские эксперты потребовали не сводить проблемы водных ресурсов в ЦА только к вопросу о

предварительные результаты были оглашены, противопоказания к строительству Рогунской ГЭС не выявлена²⁰.

В настоящее время исследователи выделяют ряд юридических доктрин, касающихся совместного использования водных ресурсов трансграничных водных бассейнов²¹. Первая доктрина основана на идее абсолютного суверенитета государства на водные ресурсы, протекающие в его территориальных границах. Суть второй концепции заключается в том, что трансграничные водные ресурсы принадлежат всем странам бассейна. Сторонники третьего подхода считают бассейн единой гидрологической единицей. С точки зрения представителей четвертой доктрины, государства имеют право на уважение к своему суверенитету в собственных территориальных границах, однако водопользование должно быть ограничено разумными требованиями по использованию водных ресурсов другими странами бассейна.

Трансграничный водный бассейн по своему характеру может носить только международный характер, т.к. его территория может состоять по своему определению только из территорий двух и более государств. Соответственно, эффективное регулирование общественных отношений в области использования и защиты трансграничных водных ресурсов может определяться только международным правом, но в то же время оно зависит от воли государства и его подхода к определению своих суверенных прав на трансграничные природные ресурсы.

Аналитики прогнозируют тенденцию к еще большему возрастанию роли водного фактора в политике стран Центральной Азии. По оценке специалистов, в ближайшие 10–20 лет демографический взрыв в регионе

увеличит потребности в воде почти на 40%. Ситуация вокруг проблемы водоснабжения и водопользования в регионе становится все более критической, и нельзя не считаться с угрозой возникновения в будущем войн за господство над водными ресурсами. И здесь большую роль в ее предотвращении призваны сыграть военно-политические региональные организации, прежде всего ОДКБ и ШОС²².

В любом случае путь к урегулированию существующих конфликтов пролегает через развитие конкретного и лишённого излишне декларативного компонента многостороннего сотрудничества государств. Односторонние же действия отдельных государств, которые сегодня имеют место, как бы они ни оправдывались заботой о благополучии конкретного народа, лишь обостряют ситуацию, отдаляя решение проблемы региональной безопасности и интеграции в Центральной Азии.

Проблему трансграничных водотоков невозможно решить в отрыве от использования всех водно-энергетических ресурсов региона. Важнейшим мероприятием организационного характера должно стать создание единого межгосударственного органа управления, который должен быть наделен функциями, во-первых, финансового механизма, решающего проблемы с недостатком средств у покупателей электроэнергии и топливных ресурсов, направленных за компенсацию воды, во-вторых, гаранта своевременного исполнения платежей, в-третьих, страховой организации, покрывающей возможный ущерб, возникающий по объективным причинам.

Подводя итоги, можно сказать, что проблемы водных ресурсов и водных объектов в Центральной Азии чрезвычайно актуальны и требуют самого пристального внимания, всестороннего исследования и безотлагательного решения. Вода стала рассматриваться как природный ресурс многоцелевого назначения, и этот ресурс должен использоваться с учетом интересов всех водопользователей. Если все-таки

Рогунской ГЭС. [On-line]: www.news.tj (Таджикские новости на трех языках). (Дата посещения: 20.11.2014).

²⁰ Всемирный банк оценит проект таджикской Рогунской ГЭС в интересах Узбекистана. [On-line]: www.regnum.ru/news/1155443.html. (Дата посещения: 23.04.2014).

²¹ Махкамбоев С.Д. Концепция экологического районирования при использовании трансграничных водных ресурсов. В: Паёми донишгохи миллии Тоҷикистон, Душанбе, Сино, 2010, с. 180.

²² Белоголазов А.В. Международные водные конфликты в Центральной Азии (1992–2006 гг.). В: Ученые записки Казанского государственного университета. Том 149, кн. 3. Гуманитарные науки. 2007, с. 160-174.

строительство ГЭС является жизненно необходимым для государства, то должно быть предпринято все возможные меры экспертизы, учреждение специального органа для контроля за уровнем загрязнения в данном регионе или наделение соответствующими полномочиями уже существующего) для поддержания необходимого уровня защиты окружающей среды как на национальном, так и на международном уровне.

Таким образом, сотрудничество государств региона в решении проблемы трансграничных водотоков является важным фактором укрепления региональной безопасности в Центральной Азии. Такое сотрудничество будет плодотворным, если государства Центральной Азии будут его развивать на основе и при соблюдении принципов и норм международного права. Обеспечение верховенства права в международных отношениях государств Центральной Азии является залогом успешного развития сотрудничества между ними и гарантией укрепления мира и безопасности в регионе.

Библиография:

1. Абдуллаев И. История водного хозяйства и перспективы вододелия в Центральной Азии. В: Электронный журнал «Полемика». 1999, выпуск 7.
2. Белоглазов А.В. Международные водные конфликты в Центральной Азии (1992–2006 гг.). В: Ученые записки Казанского государственного университета. Том 149, кн. 3. Гуманитарные науки. 2007, с. 160-174.
3. Валентини К.Л., Оролбаев Э.Э. Абылгазиева А.К. Водные проблемы Центральной Азии. – Бишкек: Междунар. ин-т стратегических исследований при Президенте Кыргызской республики, 2004.
4. Вода Кыргызстана и ее воздействие на региональные отношения. [On-line]: www.toscca.co.uk/lecture%20notes/DjailoWater%20KR.ppt. (Дата посещения: 20.11.2014).
5. Всемирный банк оценит проект таджикской Рогунской ГЭС в интересах Узбекистана. [On-line]: www.regnum.ru/news/1155443.html. (Дата посещения: 23.04.2014).
6. Конвенция о праве несудоходных видов использования международных водотоков от 1997 года. [On-line]:

<http://www.un.org/russian/law/ilc/convents.htm>.

(Дата посещения: 20.11.2014).

7. Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер от 1992 года. [On-line]:

<http://www.unece.org/env/documents/2006/wat/ece.m.p.wat.2006.4.r.pdf>. (Дата посещения сайта: 20.11.2014).

8. Мансуров У. А. Международно-правовые проблемы управления водно-энергетическими ресурсами государств Центральной Азии. В: Геополитика. Информационно-аналитическое издание. Москва. 2013, выпуск XX с. 42-54.

9. Махкамбоев С.Д. Концепция экологического районирования при использовании трансграничных водных ресурсов. В: Паёми донишгохи миллии Тоҷикистон, Душанбе, Сино, 2010, с. с.173-182.

10. Планы Таджикистана не будут никогда реализованы во вред какой-либо соседней стране. Э. Рахмон. Речь Президента РТ Эмомали Рахмона на церемонии презентации доклада ЮНЕСКО о водном развитии в Стамбуле 16 марта 2009 г. [On-line]:

http://www.khovar.tj/index.php?option=com_content&task=view&id=7820&Itemid= (Дата посещения: 20.11.2014).

11. Послание Президента Таджикистана Эмомали Рахмона Маджлиси Оли РТ в 2010 году. [On-line]:

www.prezident.tj/rus/novostee_240410.html. (Дата посещения: 20.11.2014).

12. Саидамиров Б.Ш. Правовое обеспечение охраны трансграничных водотоков: перспективные направления сотрудничества государств. В: Евразийская интеграция: экономика, право, политика. 2010, №8, с. 190.

13. Салимзода Т. Таджикистан не будет поступать эгоистично, как это наблюдает при транзите ЖД грузов через Узбекистан. [On-line]:

www.iranprox.com/browse.php?u=oi8vd3d3Imf2zxn0ys50ai9tywlsdg86c2fsaw16b2rhmtawqg1hawwucnu=&b=13. (Дата посещения: 20.11.2014).

14. Сасиев К.Х. Тенденции прогрессивного развития и кодификации норм международного права по вопросам использования трансграничных водотоков (экологический аспект). В: Вестник РУДН: серия юридические науки. М., 2008, №1.

15. Таджикские эксперты потребовали не сводить проблемы водных ресурсов в ЦА только к вопросу о Рогунской ГЭС. [On-line]: www.news.tj. (Таджикские новости на трех языках. (Дата посещения: 20.11.2014).

16. Толстых В.Л. Курс международного права. М.: Волтерс Клувер, 2009. 973 с.

17. Трансграничное водное сотрудничество в новых независимых государствах. М. Женева: Европейская экономическая Комиссия ООН, Министерство природных ресурсов РФ, 2003.

18. Юсупов Х. Таджикистан: строительство Рогунской ГЭС не несет угрозы странам-соседям? [On-line]: www.ferghana.ru 10.02.2009 (Дата посещения: 20.11.2014).

Bibliography:

1. Abdullaev I. Istoriia vodnogo khoziaistva i perspektivy vododeleniia v Tsentral'noi Azii. V: Elektronnyi zhurnal «Polemika». 1999, vypusk 7.

2. Beloglazov A.V. Mezhdunarodnye vodnye konflikty v Tsentral'noi Azii (1992–2006 gg.). V: Uchenye zapiski Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta. Tom 149, kn. 3. Gumanitarnye nauki. 2007, s. 160-174.

3. Valentini K.L., Orolbaev E.E. Abylgazieva A.K. Vodnye problemy Tsentral'noi Azii. – Bishkek: Mezhdunar. in-t strategicheskikh issledovaniï pri Prezidente Kyrgyzskoi respubliki, 2004.

4. Voda Kyrgyzstana i ee vozdeistvie na regional'nye otnosheniia. [On-line]: www.toscca.co.uk/lecture%20notes/DjailoWater%20KR.ppt. (Data poseshcheniia: 20.11.2014).

5. Vsemirnyi bank otsenit proekt tadjikskoi Rogunskoi GES v interesakh Uzbekistana. [On-line]: www.regnum.ru/news/1155443.html. (Data poseshcheniia: 23.04.2014).

6. Konventsiiia o prave nesudokhodnykh vidov ispol'zovaniia mezhdunarodnykh vodotokov ot 1997 goda. [On-line]: <http://www.un.org/russian/law/ilc/convents.htm>. (Data poseshcheniia: 20.11.2014).

7. Konventsiiia po okhrane i ispol'zovaniiu transgranichnykh vodotokov i mezhdunarodnykh ozer ot 1992 goda. [On-line]: http://www.unece.org/env/documents/2006/wat/ec_e.mp.wat.2006.4.r.pdf. (Data poseshcheniia saita: 20.11.2014).

8. Mansurov U. A. Mezhdunarodno-pravovye problemy upravleniia vodno-energeticheskimi resursami gosudarstv Tsentral'noi Azii. V: Geopolitika. Informatsionno-analiticheskoe izdanie. Moskva. 2013, vypusk XX s. 42-54.

9. Makhkamboev S.D. Kontseptsiiia ekologicheskogo raionirovaniia pri ispol'zovanii transgranichnykh vodnykh resursov. V: Paemi donishgokhi millii Tochikiston, Dushanbe, Sino, 2010, s. s.173-182.

10. Plany Tadjhikistana ne budut nikogda realizovany vo vred kakoi-libo sosednei strane. E. Rakhmon. Rech' Prezidenta RT Emomali

Rakhmona na tseremonii prezentatsii doklada IuNESKO o vodnom razvitii v Stambule 16 marta 2009 g. [On-line]: http://www.khovar.tj/index.php?option=com_content&task=view&id=7820&Itemid= (Data poseshcheniia: 20.11.2014).

11. Poslanie Prezidenta Tadjhikistana Emomali Rakhmona Madzhlisi Oli RT v 2010 godu. [On-line]: www.prezident.tj/rus/novostee_240410.html. (Data poseshcheniia: 20.11.2014).

12. Saidamirov B.Sh. Pravovoe obespechenie okhrany transgranichnykh vodotokov: perspektivnye napravleniia sotrudnichestva gosudarstv. V: Evraziiskaia integratsiia: ekonomika, pravo, politika. 2010, №8, s. 190.

13. Salimzoda T. Tadjhikistan ne budet postupat' egoistichno, kak eto nabliudaet pri tranzite ZhD gruzov cherez Uzbekistan. [On-line]: www.iranprox.com/browse.php?u=oi8vd3d3Imf2zx0ys50ai9tywlsdg86c2fsaw16b2rhmtawqg1hawwucnu=&b=13. (Data poseshcheniia: 20.11.2014).

14. Sasiev K.Kh. Tendentsii progressivnogo razvitiia i kodifikatsii norm mezhdunarodnogo prava po voprosam ispol'zovaniia transgranichnykh vodotokov (ekologicheskii aspekt). V: Vestnik RUDN: seriia iuridicheskie nauki. M., 2008, №1.

15. Tadjhikskie eksperty potrebovali ne svodit' problemy vodnykh resursov v TsA tol'ko k voprosu o Rogunskoi GES. [On-line]: www.news.tj. (Tadjhikskie novosti na trekh iazykakh. (Data poseshcheniia: 20.11.2014).

16. Tolstykh V.L. Kurs mezhdunarodnogo prava. M.: Volters Kluver, 2009. 973 s.

17. Transgranichnoe vodnoe sotrudnichestvo v novykh nezavisimyykh gosudarstvakh. M. Zheneva: Evropeiskaia ekonomicheskaiia Komissiia OON, Ministerstvo prirodnnykh resursov RF, 2003.

18. Iusupov Kh. Tadjhikistan: stroitel'stvo Rogunskoi GES ne neset ugrozy stranam-sosediã? [On-line]: www.ferghana.ru 10.02.2009 (Data poseshcheniia: 20.11.2014).

Copyright© Saidumar RAJABOV, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Институт философии, политологии и права им. А.М.Баховаддинова АН Республики Таджикистан 734025, Республика Таджикистан, г. Душанбе, пр. Рудаки, 33.

E-mail: saidumar1951@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 34-38.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16.06.2014 | Accepted: 15.12.2014 | Published: 30.12.2014

**DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT
PRIVATE INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО**

**APLICAREA LEGII STRĂINE *LEX CAUSAE* DIN
DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT ROMÂN**

**ENFORCEMENT OF FOREIGN LAW *LEX CAUSAE* IN
THE ROMANIAN PRIVATE INTERNATIONAL LAW**

**ИСПОЛНЕНИЕ ИНОСТРАННОЙ НОРМЫ ПРАВА *LEX CAUSAE* В
РУМЫНСКОМ МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ**

ANIȚEI Nadia-Cerasela* / ANIȚEI Nadia-Cerasela / АНИЦЕЙ Надия Черасела

ABSTRACT:

**ENFORCEMENT OF FOREIGN LAW *LEX CAUSAE* IN
THE ROMANIAN PRIVATE INTERNATIONAL LAW**

On the basis of legislative reform, adoption of the Civil Code in 2011 and introduction of provisions of private international law in the seventh book, an article is devoted to the practice and procedure of execution of the application of foreign law.

Application of foreign law in Romania must be carried out only within the limits and under the terms of the law, not being able to apply ever this law through its own force.

*Romanian law is applied by the Romanian judge (or the competent authority to address the legal relations with a foreign element) in two main ways: as *lex causae*, or differently than *lex causae*.*

*This article analyzes the application of foreign law in Romania, according to the *lex causae*, or differently than *lex causae*.*

Keywords: *lex causae*; legal relations with a foreign element; Romanian Civil Code.

JEL Classification: K33, K12, F53

REZUMAT:

**APLICAREA LEGII STRĂINE *LEX CAUSAE* DIN
DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT ROMÂN**

Având în vedere reforma legislativă prin adoptarea în 2011 a Codului Civil prin introducerea dispozițiilor de drept internațional privat în Cartea a VII vom dedica acest articol aplicării și luării în considerare a legii străine.

Aplicarea legii străine în România se va realiza doar în limitele și sub condițiile impuse de legea forului, neputându-se aplica prin propria ei forță juridică niciodată.

* ANIȚEI Nadia Cerasela - Doctor în drept, Profesor universitar, Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, Avocat a Asociației de Avocați din Iași (Galați, România). / ANIȚEI Nadia-Cerasela - Faculty of Juridical, Social and Political Sciences „Dunarea de Jos” University of Galati, Lawyer at Iasi Bar Association (Galati, Romania). / АНИЦЕЙ Надия Черасела - Доктор права, профессор, факультет правовых, политических и социальных наук, Галацкий Университет «Дунэря де Жос», адвокат в Ясской адвокатской Ассоциации (Галац, Румыния).

Legea română se aplică de judecătorul român (sau de un organ competent să soluționeze un raport juridic cu element de extraneitate) în două moduri principale: ca lex causae; altfel decât lex causae.

Vom analiza în acest articol aplicarea legii străine în România fie ca lex causae, fie altfel decât lex causae.

Cuvinte cheie: *lex causae, raporturile juridice cu element de extraneitate; Codul civil român.*

JEL Classification: K33, K12, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

АННОТАЦИЯ:

**ИСПОЛНЕНИЕ ИНОСТРАННОЙ НОРМЫ ПРАВА *LEX CAUSAE* В
РУМЫНСКОМ МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ**

Исходя из законодательной реформы, а также принятия в 2011 Гражданского кодекса на основе введения положений международного частного права в седьмой книге, статья посвящена практике исполнения и процедуре применения иностранного права.

Применение иностранного права в Румынии должно выполняться только в пределах и на условиях закона, будучи не в состоянии применить когда-либо это право через собственную законную силу.

*Румынский закон применяется румынским судьей (или компетентным уполномоченным органом для решения юридических отношений с иностранным элементом) в двух основных направлениях: как *lex causae*, или по другому, чем *lex causae*.*

*Настоящая статья анализирует применение иностранного права в Румынии, согласно *lex causae*, или по другому, чем *lex causae*.*

JEL Classification: K33, K12, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

1. Noțiunea de aplicare a legii străine ca *lex causae*

Legea care reglementează problema ridicată în fața instanței de judecată se numește „*lex causae*.” Aceasta poate să fie, după caz: fie *lex fori*, fie *lex străină*.

Lex causae are accepțiuni diferite în literatura de specialitate. Astfel:

a. Într-o primă accepțiune *lex causae* poate fi: *lex domicilii*, *lex patriae*, *lex loci contractus*, *lex loci solutionis*, *lex loci delictii*, *lex rei sitae*, *lex loci celebrationis*, *lex loci actus*, *lex monetae*, *lex loci disgrazie*, *lex loci stabuli*, *lex succesionis*, etc.;

b. Într-o altă accepțiune *lex causae* poate avea înțelesuri diferite din punctul de vedere al teritoriului. În cazul statelor unitare, ea coincide cu sistemul de drept al statului respectiv, de exemplu: legea română, legea franceză, legea moldovenească, legea poloneză, etc. În cazul statelor federații, ea desemnează sistemul de drept al statului în cadrul căruia se localizează raportul juridic respectiv, de exemplu: Alaska, Georgia, Florida, Nevada (din SUA), Ontario sau Quebec (din Canada);

c. Într-o altă accepțiune *lex causae* desemnează ansamblul de reglementări existente

în statul respectiv, deci în sistemul de drept respectiv, aplicabile domeniului ce ne interesează. Astfel, dacă ne referim la țările de *common law*, de exemplu: legea engleză, are în vedere atât actele normative emise de organele legislative, (*statute law*), cât și dreptul juridic format pe cale jurisdicțională (*common law și equity*);

d. Într-o altă accepțiune *lex causae* desemnează subiectul de drept internațional, de exemplu: Italia, Bulgaria, sau numai un teritoriu care constituie un întreg din punctul de vedere al sistemului, ce-l reglementează (*teritorium legis*) fără a interesa dacă reprezintă o parte sau totalitatea teritoriului unui stat suveran;

e. Într-o ultimă accepțiune *lex causae* desemnează o altă lege decât cea a *forului*, dar ținând seama de specificul dreptului internațional privat, de exemplu: în Anglia, se diferențiază dreptul englez, scoțian și nord – irlandez astfel încât pentru o instanță engleză legea scoțiană și nord-irlandeză sunt legi străine.

În dreptul intern, raporturile juridice cu element de extraneitate sunt reglementate de Codul civil român, iar problema care se pune este aceea a justei aplicări a acestui drept. Raportul

juridic cu element străin ridică problema aplicării legii străine în diverse situații. Spre exemplu:¹

1. o firmă română încheie în străinătate un contract de vânzare-cumpărare sau un alt contract de comerț exterior cu o firmă străină. În acest context se pot pune următoarele întrebări: Care sunt condițiile fond aplicabile contractului? /Care este forma de încheiere a contractului pentru a fi valid? În funcție de ce lege (sistem de drept) se vor determina drepturile și obligațiile părților: legea țării căreia îi aparțin părțile?; legea țării unde s-a încheiat contractul? legea executării contractului? sau legea aleasă de părți?

2. doi cetățeni români se află în Franța și vor să se căsătorească. Ce lege se aplică condițiilor de validitate pentru ca acea căsătorie să fie validă? Legea română? Legea franceză?

3. în România decedează un cetățean polonez care are bunuri ce se găsesc pe teritoriul țării noastre. Care este legea după care aceste bunuri vor fi transmise moștenitorilor? În cazul în care nu vor fi moștenitori, cărui stat se cuvin aceste bunuri? Statului român? Statului polonez?

Observăm că, așa cum precizează literatura de specialitate² aplicarea legii străine:

a. înseamnă determinarea efectelor juridice în conformitate cu această lege pentru cauza pe care o avem în vedere, în măsura în care se admite o asemenea aplicare, de exemplu: care sunt condițiile de fond și formă pentru încheierea validă a căsătoriei?;

b. corespunde noțiunii de aplicare a legii interne pentru situația în care nu există niciun element de extraneitate;

c. presupune un act al unui organ competent, de exemplu al instanței judecătorești, prin care se realizează prevederile acestei legi, în sensul că se naște, se modifică, se transformă sau se stinge un raport juridic, iar acesta se face în conformitate cu dispozițiile legii străine aplicate, în temeiul normelor conflictuale proprii. În acest context, aplicarea legii străine, înseamnă aducerea la îndeplinire a prevederilor acestei legi prin actul emis de organul competent, deducându-se astfel, efectele juridice, pentru cauza respectivă.

Concluzionăm că, legea străină este aplicată ca *lex causae* doar atunci când norma

conflictuală română trimite la acesta. Astfel, legea străină este aplicată ca *lex causae* în temeiul normei conflictuale a *forului*, care soluționează conflictul de legi, trimitând prin punctul ei de legătură, la un sistem de drept străin.

Spre exemplu, în dreptul internațional privat român, potrivit art. 2572 alin. (1) din Codul civil: „*Starea civilă și capacitatea persoanei fizice sunt cărmuite de legea sa națională .....*”. Observăm că, legea română, ca *lex fori*, face trimitere la legea națională a persoanei fizice, ca *lex causae*, care va cărmui starea și capacitatea acesteia. Deci, în cazul unui cetățean francez care dorește să se căsătorească cu o româncă starea civilă și capacitatea francezului vor fi cărmuite de legea franceză (*lex causae*) în timp ce starea și capacitatea românei vor fi cărmuite de legea română (legea națională).

Având în vedere că legea română, ca *lex fori*, face trimitere la *lex causae* aceasta din urmă este privită ca un întreg sistem de drept, adică este avută în vedere totalitatea izvoarelor juridice din sistemul de drept străin, la care norma conflictuală română trimite. Aceste izvoare de drept pot fi diferite, desigur, de la un sistem de drept la altul. De exemplu, în sistemul de drept romanist principalul izvor de drept este legea scrisă, în cel anglo-saxon (common law) predomină practica judiciară, în timp ce în dreptul musulman principalul izvor de drept este Coranul.³

2. Necesitatea aplicării legii străine

În dreptul internațional privat din diferite state se admite că elementul străin nu poate fi reglementat doar prin aplicarea *legii forului* ci, se are în vedere și aplicarea *legii străine* dar în anumite condiții și limite specifice fiecărui stat.

a. Aplicarea legii străine este determinată, în anumite condiții și limite de dezvoltare a **relațiilor economice internaționale**.

Literatura de specialitate precizează că „*dreptul internațional privat a apărut, la începutul evului mediu, ca un drept care reglementa conflictele dintre cutumele (obiceiurile juridice nescrise sau scrise) privind raporturile particularilor din cadrul aceleiași stat ori unitate politică: Italia, Franța, Sfântul*

¹ Filipescu I.P., Filipescu A.I. Tratat de drept internațional privat, ediție revăzută și adăugită. București: Editura Universul Juridic, 2005, p. 43.

² Ibidem.

³ Sitaru D.-Al. Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială – Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat. București: Editura C. H. Beck, 2013, p. 29.

Imperiu Roman de Națiune Germană, Bavaria, Prusia, etc.. Aceste probleme conflictuale se numeau „chestiuni mixte.”⁴ În secolul al XIX-lea când s-a format piața mondială, dreptul internațional privat a devenit un drept al conflictelor între elgile naționale. Legea străină se aplică în scopul întreținerii și dezvoltării relațiilor economice internaționale, a relațiilor de colaborare pașnică, în acest fel contribuindu-se la apărarea și menținerea păcii.”⁵

Precizăm că nu toate raporturile cu element de extraneitate apar în condițiile relațiilor economice internaționale. Spre exemplu, aplicarea legii străine este determinată, în materia relațiilor de familie de migrațiile în masă care au sporit pe parcursul secolului al XX-lea, ca urmare, în special, a marilor conflicte militare și nenumăratelor războaie și revoluții. În acest context numărul mare al imigranților a dus și la creșterea conflictelor de legi în materia relațiilor de familie. Pentru soluționarea conflictelor de legi în domeniul relațiilor de familie sistemele de drept internațional privat contemporane folosesc legea străină ca lege aplicabilă în diferite situații.

În ceea ce îi privește pe cetățenii români, după anul 1990, ca urmare a tranziției la economia de piață, tot mai mulți se stabilesc în străinătate, se căsătorească cu cetățeni străini, muncesc în străinătate, își desfășoară diferite activități în străinătate punând astfel problema fie a legii române ca *lex causae*, fie a legii statului respectiv, sau a unei alte legi străine ca lege aplicabilă unor raporturi de drept privat.

Din cele prezentate observăm că raporturilor juridice cu element de extraneitate li se aplică legea străină, în condițiile în care relațiile economice internaționale ale statului respectiv au ajuns la un anumit nivel de dezvoltare, care nu

permite neaplicarea legii străine sau nerecunoașterea nici unui drept străinului.

b. Aplicarea legii străine mai este determinată de **interesul reciprocității**.

Pentru a asigura persoanelor fizice și juridice proprii o situație juridică favorabilă în străinătate, o anumită țară trebuie să recunoască, în condiții și limite pe care ea le stabilește, competența legilor străine pe teritoriul ei. Deci, este vorba de motivele pentru care un stat admite aplicarea legii străine.⁶

3. Condițiile în care se admite aplicarea legii străine

Aplicarea legii străine se admite în următoarele condiții:⁷

a. legea străină se aplică ca urmare a dispozițiilor normelor conflictuale ale țării forului. Așa fiind legea străină se aplică în condițiile și limitele normei conflictuale proprii;

b. în general aplicarea legii străine nu este limitată și condiționată de principiul reciprocității și nu are nicio relevanță dacă statul aplică în aceeași problemă legea țării forului. Spre exemplu dacă spre exemplu dacă România ar pretinde Franței să aplice la aceeași situație juridică legea română ar însemna că România pretinde ca Franța să aibă același sistem de norme conflictuale. Dacă s-ar întâmpla așa ceva ar însemna că România dorește privilegiul din partea Franței pentru cetățenii români comparativ cu cetățenii altor state.

Din dispozițiile art. 2561 din Codul civil rezultă că aplicarea legii străine este independentă de condiția reciprocității, cu excepția situației în care dispozițiile speciale prevăd altfel. În cazul în care se cere condiția reciprocității de fapt, îndeplinirea ei este prezumată până la dovada contrară. Dovada se solicită Ministerului de Justiție, care stabilește situația reală, prin consultare cu Ministerul Afacerilor Externe.

Norma conflictuală a statului străin trebuie respectată cu strictețe, fără a se admite, cu prilejul aplicării ei, niciun fel de discriminări față de un alt stat, față de cetățenii și organizațiile acestuia.⁸

Reciprocitatea⁹ poate fi pretinsă în legătură cu problema capacității de folosință a cetățenilor străini (acordarea reciprocă „a regimului

⁴ Des tribunaux dans les provinces de la Grèce et de l'Asie Mineure d'après les lettres de Cicéron, în Sodalitas, Scritti in onore di Antonio Guarino, Napoli, 1959, p.1659-1703; Werner Niederer. Ceterum quaero de legum imperii romani conflictu, Revue critique de droit international privé, I, 1960, p. 141; Lewald Hans. Conflits de lois dans le monde grec et romain, în Labeo, nr.3 din 1959, p. 366; Lévy-Bruhl Henri. La condition du romain à l'étranger. In: Quelques problèmes du très ancien droit romain. Paris, 1934, p. 30-32; Niboyet J.-P. Le romain en pays étranger, in, Revue de droit international privé, 1933, p. 553; Sturm Fritz. Comment l'Antiquité réglait-elle ses conflits de lois? In: Journal du droit international (Clunet). 1979, p. 259.

⁵ Filipescu I.P., Filipescu A.I. Tratat de drept internațional privat, ediție revăzută și adăugită. București: Editura Universul Juridic, 2005, p. 44.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Idem, p. 45.

național” și a „regimului națiunii celei mai favorizate”) în legătură cu acordarea drepturilor străinilor la apărarea judiciară și în legătură cu unele probleme ale procesului civil internațional. De asemenea, reciprocitatea există în problemele dreptului consular, căci este vorba de recunoașterea dreptului consulului de a înregistra actele de stare civilă.¹⁰

Concluzionăm că, legea străină este aplicată ca *lex causae* doar atunci când norma conflictuală română trimite la acesta. Astfel, legea străină este aplicată ca *lex causae* în temeiul normei conflictuale a *forului*, care soluționează conflictul de legi, trimitând prin punctul ei de legătură, la un sistem de drept străin.

În dreptul internațional privat din diferite state se admite că elementul străin nu poate fi reglementat doar prin aplicarea *legii forului* ci, se are în vedere și aplicarea *legii străine* dar în anumite condiții și limite specifice fiecărui stat.

Bibliografia:

1. Anghel I. Drept diplomatic și consular. București: Editura Lumina Lex, 1996. 480 p.
2. Des tribunaux dans les provinces de la Grèce et de l'Asie Mineure d'après les lettres de Cicéron. In: Sodalitas, Scritti in onore di Antonio Guarino, Napoli, 1959.
3. Filipescu I.P., Filipescu A.I. Tratat de drept internațional privat. Ediție revăzută și adăugită. București: Editura Universul Juridic, 2005. 498 p.
4. Fritz Sturm. Comment l'Antiquité réglait-elle ses conflits de lois? In: Journal du droit international. (Clunet), 1979, p. 259-273, 259 f.
5. Lévy-Bruhl Henri. La condition du romain à l'étranger. In: Quelques problèmes du très ancien droit romain. Paris: [S.l.]: [s.n.], 1935, p. 471 - 493.

6. Lewald Hans. Conflits de lois dans le monde grec et romain. Labeo. 1959, 5, p. 334 - 369.

7. Niboyet J.-P. Le romain en pays étranger. In: Revue de droit international privé. 1933.

8. Niederer Werner. Ceterum quaero de legum imperii romani conflictu. In: Journal du Droit International. 1979, V. 106, p. 259 - 273.

9. Sitaru Dragoș-Alexandru. Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială - Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat. București: Editura C. H. Beck, 2013.

Copyright©Nadia Cerasela ANIȚEI, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (Galați, România).

E-mail: nadia.anitei@ugal.ro,
ncerasela@yahoo.com

nadia.anitei@ugal.ro,

¹⁰ Exercițarea funcției consulare este supusă reciprocității, dar acest principiu nu funcționează într-un mod mecanic și absolut, deoarece în convenții deși funcțiile consulare deși sunt formulate cu efect bilateral, în unele cazuri se face trimiterea la legislația statului de reședință în privința condițiilor de exercitare, iar în alte cazuri este condiționată de legea statului de reședință însăși admiterea unei funcții. Așadar nu se face apel la noțiunea de reciprocitate materială, iar reciprocitatea formală are o accepțiune specială în cazul funcțiilor consulare. Menționăm două Convenții: Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare din 1963 și Convenția europeană din 1967 privind funcțiile consulare. Pentru amănunte a se vedea: Anghel I. Drept diplomatic și consular. București: Editura Lumina Lex, 1996. 480 p.; Trocan M.L. Regimul juridic al oficiilor consulare onorifice, Analele Univ. „Constatnitn Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice. 2011, nr. 1, p. 83-108.

	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2014, Issue 4, Volume 34, Pages 39-44. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 10. 2014 Accepted: 15.12. 2014 Published: 30.12. 2014</p>
---	---

**RELAȚII INTERNAȚIONALE
INTERNATIONAL RELATIONS
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

**РОЛЬ ДЖУРДЖУЛЕШТСКОГО ПОРТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ
ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА***

**THE ROLE OF GIURGIULESTI PORT IN PROVIDING
GEO-ECONOMIC SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

**ROLUL PORTULUI GIURGIULEȘTI ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII
GEOECONOMICE A REPUBLICII MOLDOVA**

НАЗАРИЯ Сергей** / NAZARIA Sergiu / NAZARIA Serghey

ABSTRACT:

**THE ROLE OF GIURGIULESTI PORT IN PROVIDING
GEO-ECONOMIC SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

The article analyzes the construction of Giurgiulesti port on the Danube and its importance for Moldova from geo-economic and geo-strategic point of view.

The commissioning of the project for the construction of the Giurgiulesti terminal, refinery and transport infrastructure, the problem of the lack, until recently, the direct access of Moldova, bypassing the territory of other countries, to sea communications seems can be solved positively, and this is long-term investments in the Moldovan economy and good profits. And most importantly - it's a great chance for Moldova significantly to increase the degree of its economic security and independence.

Moldova is free to enter the traditional markets in Russia via the Danube and the Black Sea, as well as to new markets to any seaport in any part of the world (as long as it is economically viable), and up the Danube - the countries of Central and South Eastern Europe.

Keywords: *Giurgiulesti port, the Black Sea, the Danube, geo-economic security, energy security.*

JEL Classification: F51, F52, K33

РЕЗЮМЕ:

**РОЛЬ ДЖУРДЖУЛЕШТСКОГО ПОРТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ
ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА**

В статье анализируется проблематика строительства Джурджулештского порта на Дунае и его значение для Молдовы с геоэкономической и геостратегической точки зрения..

---

* Доклад был сделан 19 сентября 2014 г. в Кишиневе на международной научно-практической конференции «Безопасность в Причерноморском регионе в контексте современных геополитических трансформаций и перспективы развития Молдовы в экономическом и энергетическом пространстве Черноморского региона».

** **NAZARIA Sergiu** - Doctor habilitat în științe politice, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **NAZARIA Sergei** - Doctor of Political Sciences, Ph.D in History, Associate professor, The Moldavian State Institute of Foreign Relations (Kishinev, The Republic of Moldova). / **НАЗАРИЯ Сергей Михайлович** - Доктор политических наук, кандидат исторических наук, доцент, Молдавский государственный институт международных отношений (Кишинев, Республика Молдова).

С вводом в строй проекта по строительству Джурджулеитского терминала и соответствующей нефтеперерабатывающей и транспортной инфраструктуры проблема отсутствия до последнего времени прямого доступа Молдовы, минуя территорию других стран, к морским коммуникациям похоже может решиться положительно, а это перспективные инвестиции в молдавскую экономику и получение хороших прибылей. И главное – это прекрасный шанс для Молдовы на порядок повысить степень своей экономической безопасности и независимости.

Появление данного порта позволяет Молдове резко снизить свою экспортную геоэкономическую зависимость от сухопутных путей через Украину и Румынию. Через Дунай и Чёрное море Молдова может свободно выйти на традиционные рынки в Россию и на новые к любому морскому порту в любом районе мира (лишь бы это являлось экономически рентабельным), а также вверх по Дунаю – в страны Центральной и Юго-Восточной Европы.

Ключевые слова: Джурджулеитский порт, Черное море, Дунай, геоэкономическая безопасность, энергетическая безопасность.

JEL Classification: F51, F52, K33

УДК: 327.8, 327.33

REZUMAT:
**ROLUL PORTULUI GIURGIULEȘTI ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII
 GEOECONOMICE A REPUBLICII MOLDOVA**

Articolul analizează problematica cu privire la construcția portului Giurgiulești de pe Dunăre și importanța acestuia pentru Republica Moldova din punct de vedere geoeconomic și geostrategic.

Odată cu realizarea proiectului privitor la construirea terminalului Giurgiulești și infrastructurii de transport și de rafinare a petrolului problema lipsei, până în prezent, a accesului direct al Republicii Moldova către comunicațiile maritime, ocolind teritoriul altor țări, pare să fie soluționată pozitiv, iar aceasta înseamnă investiții promițătoare în economia Moldovei, și posibilitatea de a dobândi bune dividende. Si cel mai important - este o mare șansă pentru Republica Moldova să-și crească semnificativ gradul de securitate economică și independență.

Apariția acestui port permite Moldovei să reducă drastic dependența geoeconomică a exportului prin rute de transport pe uscat prin Ucraina și România. Prin Dunăre și Marea Neagră Moldova poate intra liber pe piețele sale tradiționale în Rusia și la orice port maritim în orice parte a lumii, cât și în sus, pe Dunăre, spre țările din Europa Centrală și Europa de Sud-Est.

Cuvinte cheie: portul Giurgiulești, Marea Neagră, Dunărea, securitate geoeconomică, securitate energetică.

JEL Classification: F51, F52, K33

CZU: 327.8, 327.33¹

Многовекторность – вот залог эффективности внешнепо-литического курса нашей республики. Как в своё время утверждал В.Н. Воронин, наша внешняя политика там, где присутствуют наши интересы. Что-либо более здравого трудно предположить. У нас один стратегический курс – *интеграция в Европу* посредством сближения со всеми европейскими государствами, однако нашим *стратегическим партнёром* навсегда остаётся *Россия*. И в данном постулате нет ни малейшего внутреннего противоречия, т.к. Россия также является европейской державой, важнейшей стратегической целью которой остаётся интеграция в Европу (даже в нынешних условиях, когда объединённый

Запад развязал против неё санкции, а тем более в стратегической перспективе).

Наше дальнейшее укрепление отношений с Россией означает не отход от Европы и европейских ценностей, а укрепление нашей независимой государственности и в перспективе сближение с Европой. Более того, в Плане действий Европейского союза для России отмечалось, что он выступает за создание зоны свободной торговли, которая охватывала бы территории России и Евросоюза. Образовав единое пространство свободной торговли с РФ, мы автоматически получаем и свободный доступ на европейские рынки, хотя, в принципе это возможно и без России. Последнее стало частично

реализовываться в результате соглашения нашей страны об асимметричной торговле с ЕС. Правда, т.н. соглашение о свободной торговле РМ с ЕС реально подрывает данную возможность, т.к. ставит молдавского производителя и экспортёра в совершенно неравные условия с экономическими агентами ЕС и ведёт к их разорению.

Однако для практической реализации вышеуказанного на нашем пути были и остаются многие препятствия, в том числе отсутствие до последнего времени прямого доступа Молдовы, минуя территорию других стран, к морским коммуникациям. С вводом в строй проекта по строительству Джурджулештского терминала и соответствующей нефтеперерабатывающей и транспортной инфраструктуры данная проблема похоже может решиться в нашу пользу, а это перспективные инвестиции в молдавскую экономику и получение хороших прибылей. И главное – это прекрасный шанс для Молдовы на порядок повысить степень своей экономической безопасности и независимости.

Во-первых, появление данного порта позволяет нам резко снизить нашу экспортную геоэкономическую зависимость от сухопутных путей через Украину и Румынию. Через Дунай и Чёрное море мы можем свободно выйти на наши традиционные рынки в Россию и на новые к любому морскому порту в любом районе мира (лишь бы это являлось экономически рентабельным), а также вверх по Дунаю – в страны Центральной и Юго-Восточной Европы. Кроме того «водный путь» для экспорта нашей продукции будет многократно дешевле, а это, в свою очередь, значительно удешевит её и сделает более конкурентоспособной.

Во-вторых, мы получаем возможность разнообразить наши источники энергоресурсов и этим снизить энергетическую зависимость Молдовы от России. Это не только повышает степень нашей геоэкономической независимости, но и позволяет снизить затраты на потребляемое топливо, что также даёт экономические преимущества молдавской продукции на мировых рынках, т.к. снижает её себестоимость.

И последний аргумент, правда, пока лишь гипотетический. Речь идёт о предполагаемом экономическом взаимодействии нашей страны с некоторыми государствами, например, с Узбекистаном. Речь идёт о создании в ближайшей перспективе совместного молдо-узбекского предприятия, которое бы занималось полным «хлопковым» циклом – от поставок сырья через тот же Джурджулештский порт и до производства (на территории Молдовы) и реализации (в основном за рубежом) швейных изделий из хлопка.

Дело в том, что до настоящего времени весь хлопок для текстильной промышленности стран бывшего советского блока, как и в годы социализма, поступает из Средней Азии, в основном из Узбекистана. Поэтому есть смысл создать в Молдове главную для всего восточного и юго-восточного региона Европы снабженческо-перевалочную «хлопковую» базу. Это реально, так как ничего подобного на Балканах и во всей Восточной Европе не существует. Если Молдова опоздает с реализацией данного предложения, такая база может быть создана где-нибудь в другом месте, например в Румынии.

Тот факт, что такой проект вполне реалистичен, определяется несколькими соображениями: во-первых, вдохновляющими были первые попытки молдавского руководства по возрождению промышленности в 2001-2008 гг.; во-вторых, само географическое положение Молдовы удобно для такого рода деятельности – выход к Дунаю через Джурджулешты, общая граница с ЕС и другие факторы.

Создав такую базу в Молдове, республика выигрывает многократно. Экономически – это инвестиции в промышленную и транспортную инфраструктуру, это новые рабочие места (возможность возврата домой из западных стран и России тысяч граждан), это поступления в бюджет и решение ряда социальных программ. Это также и политически выгодно любому молдавскому руководству, т.к. новые рабочие места являются лучшим доказательством состоятельности власти и с неизбежностью привлекут дополнительные голоса на выборах. Геополитически – это возможность

экономического «давления» на Румынию, Украину и через Джурджулешты на другие страны; это дополнительный рычаг при решении приднестровского вопроса.

Чтобы быть убедительнее, приведём такой пример: тонна хлопка стоит более 1500 \$, а Тираспольский ХБК потребляет ежедневно не менее 50 тонн. В год это только хлопка более чем на 20.000.000 \$ и лишь для одного предприятия. А если пропустить через Молдову весь потребляемый Европой среднеазиатский хлопок? Это же сотни миллионов долларов в год или даже более! Даже если лишь несколько процентов от этой суммы пойдут на нужды республики в виде комиссионных – это уже серьёзные средства. Однако, это и инвестиции, и рабочие места, и, что ещё важнее, это убедительный пример открытости и деловой способности нашей республики в глазах европейского бизнеса.

При решении предлагаемого проекта следует иметь ввиду и следующее обстоятельство: цена хлопка высокая, поэтому его покупатели не просто богатые, а очень богатые люди и страны. Если в Молдове будет создана крупнейшая хлопковая база, она автоматически станет своеобразным «магнитом» для этих людей, обладающих огромными капиталами (месячное потребление сырья лишь на одной средних размеров фабрике превышает 1000 тонн). А объёмы подписываемых ими контрактов огромны, ведь никто не заключает контракта на месяц – расчёты ведутся не менее чем на год вперёд (это 10-12 тыс. тонн и более, что составляет не менее 15 млн. долларов США). Более того, Молдова станет не просто местом, где будут заключаться крупные сделки, но и «объектом» иностранных инвестиций.

Поясним данную мысль на одном примере: некоторое время тому назад у нас состоялся примечательный разговор с одним итальянским бизнесменом, покупателем нашей продукции. Так вот, он говорит: «Зачем мне везти хлопок на большие расстояния в Италию, в этой стране нанимать молдаван, платить им по итальянским критериям, а затем экспортировать готовую продукцию в страны Восточной Европы? Не лучше ли организовать производство где-нибудь в Молдове, что даст мне огромную экономию средств и времени?» Однако это не

единственный пример такого рода и учитывая молдавские мощности и традиции швейного производства, квалификацию молдавских рабочих и инженеров, дешевизну рабочей силы и энергоресурсов в Молдове (по сравнению с европейскими странами), присутствие здесь мощной сырьевой базы (создаваемой будущей совместной молдо-узбекской фирмой) и географическую близость нашей производственной базы к европейскому потребителю, есть серьёзные предпосылки считать, что это привлечёт солидного западного инвестора в республику. Следует только создать ему выгодные условия для этого и обеспечить безопасность бизнеса в РМ. Т.о. реализация данного проекта станет своеобразным «магнитом» в деле дальнейшего привлечения иностранных инвестиций в республику.

И ещё – все торговые операции молдо-узбекской фирмы, вне зависимости от маршрутов их следования и страны-покупателя будут проходить исключительно через молдавские банки, а страхование всех контрактов будет осуществляться исключительно молдавскими страховыми компаниями. Эти дополнительные, и немалые, деньги будут идти в Молдову. Также имеет значение и тот факт, что транспортировка и доставка грузов к месту назначения планируется осуществляться молдавскими транспортными компаниями. В этом контексте и в свете изложенного выше, было бы очень полезно заключение соответствующих годовых контрактов, в первую очередь по обеспечению доставки грузов всем покупателям (клиентам) хлопка.

В годы президентства Мирчи Снегура часто говорилось о превращении Молдовы в «Балканскую Швейцарию», что вообще-то никто всерьёз не воспринимал. Однако, при правильном подходе, нельзя исключить возможности становления в Молдове серьёзного центра по финансовому обеспечению некоторых международных сделок с определённого рода товарами, в первую очередь с хлопком. Для сравнения приведём следующий пример: Англия не производит чая, однако является одним из крупнейших его мировых экспортёров. Почему бы Молдове не стать крупным экспортёром (европейского масштаба) хлопка

и изделий из него? Кроме того: та же Великобритания, являясь далеко не крупным нефтедобывающим государством, обеспечивает через Лондонскую финансовую биржу большую часть операций с нефтью и нефтепродуктами на европейском континенте и не только. Почему же Молдове, благодаря строительству собственного порта не стать крупнейшим финансовым центром по обеспечению «хлопковых» и «нефтяных» операций?

Далее. Данная деятельность не только будет объективно способствовать решению приднестровского вопроса, но и после его решения станет одним из тех факторов, которые будут содействовать консолидации территориальной целостности Республики Молдова. Дело в том, что более 12 тыс. работников Тираспольского ХБК и швейной фабрики города Тирасполя, а также их семьи будут кровно заинтересованы в хлопке. А это мощнейшая сила в деле консолидации молдавской государственности, ведь хлопок – «молдавский», со всеми вытекающими из этого экономическими и политическими последствиями. Кроме того, Тираспольский ХБК являлся в своё время и одним из крупнейших налогоплательщиков и восстановление его деятельности выгодно всем без исключения тираспольчанам. В этом контексте, полномасштабное и бесперебойное снабжение «молдавским» сырьём Тираспольского ХБК становится условием восстановления территориального единства Молдавской республики. Учитывая тот факт, что более 12 тыс. чел. из-за отсутствия сырья являются безработными, а их семьи без стабильных источников существования, данный проект, по нашему мнению, должен с неизбежностью сказаться положительно на процессе восстановления территориального единства Республики Молдова. Таким образом, от этого выиграют все. Это реальный шанс способствовать процессу экономического возрождения Молдовы и созданию того «мостика между Востоком и Западом», о котором в нашей республике так часто говорят.

Раскрывая данные перспективы, следует *особо подчеркнуть*: реализация данных и других подобных проектов принесёт государству только дивиденды. Хотя для

этого потребуются серьёзные инвестиции. А тот факт, что они нашлись для строительства дунайского порта ещё раз свидетельствует о их реалистичности.

Кроме того, данный порт раскрывает новые перспективы и для развития взаимоотношений Молдовы с Российской Федерацией. К примеру, в качестве приоритетных отношений с Россией, помимо *общегосударственных*, следует развивать связи – торговые, в области инвестиций, миграции рабочей силы и т. д. – с её *регионами*. И основным, а главное прямым, путём для реализации данных проектов становится морской молдо-российский мост через Джурджулешты. Всё это бесспорно положительно отразится на внутривнутриполитическом и социально-экономическом положении нашей республики. Так, зная о том, что в Баренцевом и Карском морях открыты (ещё с середины 80-х гг.) запасы нефти (к добыче которых Россия приступила в 2014 г.), сравнимые по объёму, дешевизне и качеству с находящимися в зоне Персидского залива, и в ближайшем будущем начнётся их эксплуатация (предполагаются инвестиции в этот проект западно-европейских компаний – в первую очередь норвежских и английских, а также американских – в десятки миллиардов \$), нам следует разработать специальную программу по сотрудничеству с северными областями, а также с теми регионами, которые будут поставлять промышленное оборудование для реализации данного проекта. А таких регионов в одной только России не один.

Это касается и взаимоотношений Республики Молдова с рядом российских компаний, в первую очередь газо- и нефтедобывающих, которые занимаются экспортом товаров транзитом через нашу территорию. Необходимо разработать чёткую, рассчитанную на долгосрочную перспективу политику в отношении таких компаний и в этом аспекте реализация Джурджулештского проекта лишь усилит нашу привлекательность.

И последний аспект затронутого нами вопроса – это связи внутренних районов страны с создаваемым портом. Важнейшим для этого средством явилось, естественно,

строительство железной дороги. Без неё – весь проект терял бы смысл. Но не для Молдовы. Не нужны ни данный порт, ни, соответственно, и наша экономическая независимость нашим дружественным странам – Украине и Румынии. Для них в этом смысле мы конкуренты – и для Рени, и для Галаца. Поэтому лучшим методом, если не торпедировать, то хотя бы затормозить реальное введение в действие Джурджулештского порта – это застопорить связывающую его с Молдавией железнодорожной ветки. В этом контексте, иначе чем лоббированием чужих интересов, противодействие некоторых парламентариев данному проекту не назовёшь.

Но будем надеяться, что и эти, искусственно создаваемые, препятствия останутся позади. Именно таковы должны быть наши внешнеполитические подходы и в отношении Запада, а также стран ЦВЕ: прагматичные, исходящие из наших

национальных интересов и безопасности государства. Т.о., наш вывод о необходимости для Молдовы осуществлять многовекторную внешнюю политику, которая должна быть там, где у неё есть интересы, является единственно верным и именно это пойдёт на благо подавляющему большинству граждан нашей страны. Будем надеяться, что это понимание придёт ко всем молдавским политикам, что именно на этом может быть построен консенсус всех политических сил.

Copyright©Sergiu NAZARIA, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

MD 2012, Republica Moldova, Chișinău, str. Pușchin, 54, Institutul de Relații Internaționale din Moldova (IRIM).

E-mail: sergnazar@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 45-57.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 03. 2014 | Accepted: 15.12. 2014 | Published: 30.12. 2014

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**MECANISMELE DE PROTECȚIE A PERSOANEI FIZICE
ÎN PROCESUL DE TRAGERE LA RĂSPUNDERE INTERNAȚIONALĂ**

**THE MECHANISMS OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF INDIVIDUALS
IN THE PROCESS OF THEIR CALLING TO INTERNATIONAL RESPONSIBILITY**

**МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В ПРОЦЕССЕ
ИХ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К МЕЖДУНАРОДНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ**

GABURA Tudor* / GABURA Tudor / ГАБУРА Тудор

ABSTRACT:

**THE MECHANISMS OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF INDIVIDUALS
IN THE PROCESS OF THEIR CALLING TO INTERNATIONAL RESPONSIBILITY**

Protection mechanisms of individuals in the process of international liability differ when it comes to liability for committing an international crime or international offence. National element disappears under liability for international crimes. Thus, protection mechanisms established by the Statute of the International Court for international crimes are applied. When it comes to international crimes the national element is the reference.

Evolution of protection mechanisms consists of two periods: ad-hoc tribunals and permanent courts. The advantage of the second period is their permanence, and stability of the regulations forms a genuine protective mechanism against arbitrariness, which was of great danger from the ad hoc tribunals.

If international crimes, protection mechanism are established in the status of international tribunal, international offences are the competence of national tribunals. Thus, regulation of national criminal law is an act of enforcement of international obligations.

Creation of the International Criminal Court recognized the lack of objectivity of the ad-hoc international tribunals, because of their temporary nature that did not offer sufficient guarantees of a fair trial even though the rules under which they operated were creating the appearance of an independent and impartial institution.

Key words: *international crime, international offence, ad-hoc tribunals, permanent courts, International Criminal Court.*

JEL Classification: K33, K41, F55

REZUMAT:

**MECANISMELE DE PROTECȚIE A PERSOANEI FIZICE
ÎN PROCESUL DE TRAGERE LA RĂSPUNDERE INTERNAȚIONALĂ**

Mecanismele de protecție a persoanei fizice în cadrul procesului de răspundere internațională diferă, atunci când este vorba despre o răspundere pentru comiterea unei crime internaționale sau a unui delict internațional.

* **GABURA Tudor** - Doctorand, Magistru în relații internaționale (Republica Moldova). / **GABURA Tudor** – PhD student, master in international relations (The Republic of Moldova) / **ГАБУРА Тудор** - Аспирант, магистр международных отношений (Республика Молдова).

În cadrul răspunderii pentru crime internaționale elementul național dispare. Respectiv, sînt aplicate mecanismele de protecție stabilite prin statutul curții internaționale special create pentru instrumentarea infracțiunilor internaționale. Atunci, însă, când este vorba de delict internațional elementul național este de referință.

Evoluția mecanismelor de protecția a parcurs două etape: etapa tribunalelor ad-hoc și etapa tribunalelor permanente. Avantajul celei de a doua etape constă chiar în permanența acestora, iar stabilitatea reglementărilor în materie se constituie într-un veritabil mecanism de protecție contra arbitrarului, pericolul căruia era foarte mare în perioada tribunalelor ad-hoc.

În cazul crimelor internaționale mecanismul de protecție este stabilit în statutul tribunalului internațional care examinează cazul, iar în cazul delictelor internaționale competența revine tribunalelor naționale. Astfel, reglementările legii penale naționale reprezintă un act de executare a obligațiilor asumate pe plan internațional.

Crearea Curții Penale Internaționale a reprezentat recunoașterea lipsei de obiectivitate a tribunalelor internaționale ad-hoc, care, tocmai din cauza caracterului lor temporar, nu ofereau garanțiile suficiente unui proces echitabil deși regulile conform cărora acestea funcționau creau aparența unei instituții independente și imparțiale.

Cuvinte cheie: protecția persoanei fizice, crimă internațională, delict internațional, tribunale ad-hoc, tribunale permanente, Curtea Penală Internațională.

JEL Classification: K33, K41, F55

CZU: 341.64, 341.645.5

РЕЗЮМЕ:

МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В ПРОЦЕССЕ ИХ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К МЕЖДУНАРОДНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Механизмы защиты физических лиц в процессе международной ответственности отличаются когда дело доходит до ответственности за совершение международных преступлений или международных право нарушений. Национальный элемент исчезает если речь идет об ответственности за международные преступления. Соответственно, применяются механизмы защиты установленных Статута Международного Суда, специально предназначенные для ведения международных преступлений. Затем, когда речь идет о международных преступлениях является национальным элементом ссылки.

Есть два этапа эволюции механизмов защиты физических лиц: ad-hoc трибуналы и постоянный трибуналы. Преимущество второго этапа это постоянство и стабильность касающиеся формирования подлинного механизма защиты от арбитража.

Механизм защиты физических лиц в случаи международного преступления создается статусом международного трибунала, а международные право нарушения являются компетенциями национальных судов. Таким образом, регулирование национального уголовного права является актом соблюдения международных обязательств.

Создание Международного уголовного суда признало отсутствие объективности специальных международных трибуналов, которые не дали достаточных гарантий справедливого судебного разбирательства, хотя правила, по которым они работают создали независимое и беспристрастное учреждение.

Ключевые слова: международное преступление, международное право нарушение, ad-hoc трибуналы, постоянный суд, Международный уголовный суд.

JEL Classification: K33, K41, F55

УДК: 341.64, 341.645.5

Mecanismele de protecție a persoanei fizice în cadrul procesului de răspundere internațională diferă, atunci când este vorba despre o răspundere pentru comiterea unei crime internaționale sau pentru comiterea unui delict internațional.

Întrucât, în cadrul răspunderii pentru crime internaționale elementul național dispare nu se poate vorbi nici de un proces ordinar. În acest caz urmează a fi aplicate mecanismele de protecție stabilite prin statutul curții internaționale special

create pentru instrumentarea infracțiunilor internaționale. Atunci, însă, când este vorba de delictе internaționale elementul național este de referință în ceea ce privește examinarea cazului de răspundere pentru delictul internațional comis.

Așadar, în cazul crimelor internaționale mecanismul de protecție este stabilit în statutul tribunalului internațional care examinează cazul, iar în cazul delictelor internaționale competența revine tribunalelor naționale, care aplică procedura stabilită prin legile naționale.

După primul război mondial, tratatele de pace și în special Tratatul de la Versailles din 1919 reprezintă o etapă importantă în dezvoltarea dreptului internațional penal și, totodată, în consacrarea răspunderii penale a persoanei fizice.

Tratatul de la Versailles a prevăzut înființarea unui tribunal internațional având competența de a-l judeca pe fostul împărat al Germaniei, Wilhelm al II-ea de Hohenzolern, *pentru ofensa supremă contra moralei internaționale și autorității sacre a tratatelor*. Chiar dacă scopul Tratatului respectiv nu a putut fi atins, importanța acestuia pentru dezvoltarea dreptului internațional nu poate fi negată. Apare astfel, pentru prima dată, noțiunea de crimă de război și este pentru prima dată când un șef de stat este considerat răspunzător pentru încălcarea normelor de drept internațional.¹

Cel de-al doilea război mondial a adus în prim plan necesitatea creării unei instanțe jurisdicționale internaționale pentru pedepsirea criminalilor de război. Astfel, în 1942, a fost creată comisia interaliată pentru cercetarea crimelor de război.

Acordul cu privire la urmărirea și pedepsirea marilor criminali de război ai puterilor europene ale Axei, ale căror crime sunt fără localizare geografică, din august 1945, a pus bazele creării Tribunalului Militar Internațional de la Nuernberg. De asemenea, prin Proclamația din 19 ianuarie 1946 a Comandantului Suprem al Puterilor Aliate s-a creat Tribunalul Militar Internațional de la Tokio în vederea urmăririi și pedepsirii marilor criminali de război din Extremul Orient.

Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nuernberg cuprindea reguli de ordin procedural și de fond, fiind o instanță jurisdicțională de excepție creată de statele

învingătoare, pentru a judeca atrocitățile săvârșite doar de către criminalii aflați în tabăra celor învinși, cu toate că crime de natura celor ce intrau în competența Tribunalului au fost comise aproape în egală măsură și de statele învingătoare. Tribunalul era internațional numai în sensul că a fost creat în baza unui acord internațional, însă el era alcătuit numai de persoane aparținând statelor învingătoare, cele învinse nefiind reprezentate așa cum cere principiul echității și justiției.

Procedura de judecare venea, de asemenea, în contradicție cu concepția unanim admisă despre justiția internațională, judecătorii fiind, de regulă, militari, care au judecat după o procedură simplificată.²

Statutul extindea sfera noțiunii de criminal de război în raport cu normele anterioare. De acum înainte pot fi condamnați pentru crime de război nu doar militarii și civilii participanți la ostilități dar și a civililor, în special a funcționarilor, chiar dacă aceștia nu au participat la operațiunile militare. Această extindere rezultă cu claritate din incriminarea deportării pentru munci forțate sau în alte scopuri, acte care pot fi săvârșite și de alte persoane decât combatanții, mai ales cele investite cu exercițiul autorității publice pe diferite trepte ale ierarhiei statale.³

În baza articolului 9 al Statutului, Tribunalul era abilitat, în cazul în care în cadrul unui proces se constată că un inculpat vinovat de o anumită faptă face parte dintr-un grup sau o organizație, să declare că grupul sau organizația sunt criminale. În baza acestui articol, Gestapoul, S.S.-ul și conducerea partidului nazist german au fost declarate criminale.

Tribunalul era împuternicit să judece în lipsa acuzaților, când aceștia nu au fost depistați și de a-i condamna pe vinovați la moarte ori la orice altă pedeapsă pe care o va considera justă, precum și de a aplica pedepse suplimentare, cum ar fi, spre exemplu, confiscarea averii dobândite ilegal.

Una din puținele mecanisme procedurale de protecție a acuzaților era consfințită în articolul 16 al Statutului în care era stabilit dreptul acuzaților de a se apăra în instanță, fie personal, fie prin intermediul unui apărător. De fapt, și

² Anghel Ion M. Subiectele de drept internațional. București: Ed. Lumina Lex, 2002. p. 682.

³ Țurlea Stelian. Bomba Drogurilor. București: Ed. Humanitas, 1991, p. 100.

¹ Ciucă Aurora. Drept Internațional Public. Iași: Ed. Cugetarea, 2000, p. 244.

această garanție a constituit o simplă formalitate dacă e să luăm în considerație că în administrarea probelor, Tribunalul nu era limitat de nici o formalitate.

Tribunalul Militar Internațional pentru Extremul Orient, cunoscut sub denumirea de Tribunalul de la Tokio, a fost instituit pentru judecarea marilor criminali de război din Extremul Orient. Carta Tribunalului era asemănătoare cu Statutul Tribunalului de la Nuernberg, deosebirile constând în faptul că Tribunalul era competent să judece doar indivizi, nu și organizații și nu erau incluse în competența *ratione materiae* crimele contra umanității.

Regulile de procedură și garanțiile judiciare ale Tribunalului de la Tokio erau similare celor din Statutul Tribunalului de la Nuernberg.

Chiar dacă ambele tribunale au fost dizolvate odată cu atingerea obiectivelor, prevederile conținute în statutele acestora rămân active întrucât au fost preluate și înserate în Rezoluția Adunării Generale a ONU, nr. 3 (I) din 13 februarie 1946 și nr. 95 (I) din 11 decembrie 1946 și declarate imprescriptibile, indiferent de data la care au fost comise, precum și prin *Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și crimelor contra umanității*.⁴

Tribunalul Penal Internațional pentru Iugoslavia a fost instituit ca răspuns la omorurile, violurile și epurările etnice care au avut loc în așa proporții, pe care continentul european nu le-a văzut de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

Consiliul de Securitate al ONU, constatând că situația din Iugoslavia reprezintă o amenințare la adresa păcii și securității internaționale, decide prin Rezoluția nr. 808/22 din februarie 1993, crearea unui Tribunal internațional spre judecarea persoanelor vinovate pentru cazuri de violare gravă a dreptului internațional umanitar, comise pe teritoriul fostei Iugoslavii, începând din ianuarie 1991.

Deși acest Tribunal nu constituia o veritabilă instanță judecătorească internațională ci, mai degrabă un organ subsidiar Consiliului de Securitate, acesta a readus în prim plan discuțiile privind necesitatea creării unei Curți Penale

Internaționale cu caracter permanent. Numai o instanță jurisdicțională care posedă o competență generală ar fi capabilă să contribuie la dezvoltarea justiției internaționale.

Garanțiile oferite acuzatului au fost consacrate prin articolul 21 al Statutului. Astfel, acuzatul este prezumat nevinovat până la rămânerea definitivă a sentinței. De asemenea acuzatului i se recunoaște dreptul de a fi informat într-un termen cât mai scurt posibil și într-o limbă pe care o cunoaște, despre motivele acuzării; dreptul de a fi audiat în mod public; dreptul de a dispune de un timp suficient pentru a-și pregăti apărarea și de a comunica cu apărătorul său; de a fi judecat fără o întârziere excesivă; de a participa la procesul său; să interogheze sau să ceară interogarea martorilor; să nu fie forțat să depună mărturie împotriva sa ori de a se recunoaște vinovat.

Procedura de desfășurare a procesului este publică. Sentința se pronunță de Camerele de primă instanță, în ședință publică. Hotărârile emise de Camerele de primă instanță sunt supuse recursului în fața Camerei de Apel a Tribunalului, la sesizarea procurorului sau a condamnatului, dar numai pentru eroarea într-o problemă de drept și eroare asupra faptelor stabilite. Camera de apel examinează recursul, având dreptul de a confirma, anula sau a revizui sentințele Camerelor de primă instanță. Sentința urmează să fie motivată și emisă în scris. Mărimea pedepsei urmează a fi stabilită ținându-se cont de practica generală aplicată pe teritoriul fostei Iugoslavii. Pedepsa capitală nu poate fi aplicată.

Pedeapsa urmează a fi executată pe teritoriul unui stat desemnat de către Tribunal, dintr-o listă a statelor membre ale ONU, care și-au dat acordul cu privire la deținerea pe teritoriul lor a persoanelor condamnate. Statul, pe a cărui teritoriu este deținut condamnatul, este în drept să acorde grațierea sau comutarea pedepsei, dar numai sub controlul Tribunalului.⁵

Judecătorii, Procurorul și Grefa au un statut similar agenților diplomatici, iar ceilalți membri ai personalului beneficiază de statutul de funcționari ai ONU. Limbile de lucru sunt engleza și franceza.

Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda a fost constituit prin rezoluția nr. 955 din 8 noiembrie 1994 a Consiliului de Securitate al ONU. Spre deosebire de Tribunalul pentru

⁴ Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 26 noiembrie 1968. [On-line]: [http://irdo.ro/file.php?fisiere_id=90&inline=.\(Dara_posещения: 10.09.2014\).](http://irdo.ro/file.php?fisiere_id=90&inline=.(Dara_posещения: 10.09.2014).)

⁵ Diaconu D. Curtea penală internațională. Istorie și realitate. București: Ed. All Beck, 1999, p. 30.

Iugoslavia, Tribunalul pentru Rwanda s-a constituit la cererea oficială a guvernului rwandez.

Tribunalul este abilitat să urmărească și să judece persoanele responsabile de genocid și alte violări grave ale dreptului internațional umanitar comise pe teritoriul Rwandei și a cetățenilor rwandezi responsabili de genocid și alte asemenea violări comise în teritoriul statelor vecine, între 1 ianuarie 1994 și 31 decembrie 1994.

Tribunalul pentru Rwanda este competent să judece trei categorii de fapte:

- genocidul;
- crimele împotriva umanității;
- crimele de război.

Competența Tribunalului se extinde asupra teritoriului Rwandei, inclusiv solul și spațiul aerian, precum și pe teritoriul statelor învecinate în ceea ce privește violările grave ale dreptului internațional umanitar săvârșite de cetățenii rwandezi.

Statutul conferă o competență prevalentă Tribunalului, astfel încât persoanele judecate de alte instanțe vor putea fi rejudicate de către Tribunal dacă hotărârile pronunțate în privința persoanelor respective se referă la fapte caracterizate ca fiind crime de drept comun, ori dacă judecata în fața unui tribunal național nu a fost imparțială, a fost angajată doar cu scopul de a salva inculpatul de la răspunderea penală internațională sau nu s-a desfășurat cu diligența necesară.

Conform prevederilor Statutului, sentințele Tribunalului pot fi atacate cu apel pentru erori de fapt sau de drept și supuse revizuirii pentru motive specifice acestei căi de atac.

Pedeapsa aplicată poate fi doar închisoarea pe termene determinate. Limitele termenelor de detenție se apreciază în funcție de practica generală privind pedepsele privative de libertate a tribunalelor de Rwanda. Acestea se execută pe teritoriul Rwandei sau pe teritoriul oricărui alt stat care și-a exprimat voința de a accepta detenția persoanelor condamnate de Tribunal. De asemenea, poate fi luată decizia de confiscare a averii dobândite ilicit și de restituire a bunurilor proprietarului de drept. La propunerea autorităților statului pe teritoriul căruia se execută pedeapsa, condamnatul poate fi grațiat de Președintele Tribunalului, cu consultarea celorlalți judecători.

Deși cele două Tribunale Penale Internaționale, pentru Iugoslavia și respectiv Rwanda, sunt pasibile de critici, reglementările statutelor acestora în ceea ce privește garanțiile acordate acuzaților reprezintă un pas important în dezvoltarea justiției internaționale. Totuși, necesitatea creării unei curți penale internaționale devenea evidentă pe măsură ce Curțile ad-hoc își dovedeau părtinirea atunci când erau puse în situația de a soluționa cauzele aduse în fața lor.

Deși preocuparea pentru crearea unei curți penale internaționale permanente este veche, această dorință s-a transformat dintr-un deziderat într-o realitate abia la sfârșitul anilor 90 ai secolului trecut. Astfel, Curtea Penală Internațională a fost instituită la 17 iulie 1998 în cadrul Conferinței diplomatice a plenipotențiarilor Națiunilor Unite asupra înființării unei Curți penale internaționale ce s-a desfășurat la Roma în perioada 15-17 iulie 1998.

Statutul Curții Penale Internaționale a fost votat pentru adoptare de 120 de state, 7 state au votat împotriva și 21 de state s-au abținut. La conferința respectivă au participat 148 de state. Statutul a fost semnat la 17 octombrie 1998, rămânând deschis pentru semnare până la 31 decembrie 2000.

Data oficială a înființării Curții Penale Internaționale, în conformitate cu articolul 126 din Statut, se consideră 1 iulie 2002: această dată fiind cea de-a 60-a zi de la data depunerii celui de-al 60-lea instrument de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare al Statutului CPI la Secretarul General al ONU. Inaugurarea oficială a Curții Penale Internaționale s-a produs la Haga, la data de 11 martie 2003. Jurisdicția acestei Curți este complementară jurisdicțiilor penale naționale a statelor care-i recunosc Statutul.

Curtea Penală Internațională este o instituție independentă, legată de Națiunile Unite printr-un acord care trebuie să fie aprobat de Adunarea statelor-părți la statut, apoi încheiat de președintele Curții în numele acesteia. Curtea Penală Internațională nu are legături directe cu vreo altă instanță judiciară internațională, este un organism permanent, cu competența obligatorie pentru statele-părți la Statutul acesteia, care poate fi convocat în sesiune ori de câte ori este necesară soluționarea unei cauze.

Sediul Curții se află la Haga, dar este competentă să-și exercite funcțiile pe teritoriul oricărui stat parte la Statut ori, în baza unei

convenții, chiar pe teritoriul oricărui alt stat care nu este parte la Statutul Curții Penale Internaționale.

Actualmente Curtea Penală Internațională este unica autoritate cu caracter penal internațional competentă să judece persoanele vinovate de comiterea infracțiunilor deosebit de grave care aduc atingere intereselor și securității comunității internaționale. Curtea este competentă să judece și să pedepsească persoanele fizice vinovate de comiterea infracțiunilor prevăzute în statut, dacă au atins vârsta de 18 ani.

Demnitatea de șef de stat sau de guvern, de președinte de parlament, de deputat, alt demnitar sau funcționar public nu exonerează autorul faptei de răspundere penală în fața Curții și nici nu constituie un motiv de reducere a pedepsei, adică imunitățile sau regulile de procedură speciale, care însoțesc demnitatea oficială a unei persoane, nu împiedică Curtea să își exercite competența față de persoana în cauză.

Răspunderea penală a persoanei fizice este o răspundere individuală.

Statutul Curții Penale Internaționale nu admite răspunderea colectivă a persoanelor fizice sau a partidelor, organizațiilor, instituțiilor, etc., răspunderea penală fiind una individuală.

Prin Statutul său, Curtea dispune de personalitate juridică internațională, fiind competentă să-și exercite funcțiile pe teritoriul oricărui stat-parte la Statut.

Sarcina acestei instanțe, definită în preambulul Statutului Curții Penale Internaționale și în Actul final al Conferinței de la Roma, este de a completa competențele naționale penale.

Curtea Penală Internațională este o instituție jurisdicțională nouă, care a înlocuit jurisdicțiile ad-hoc. De asemenea, este o instanță jurisdicțională independentă față de Curtea Internațională de Justiție și de ONU, ea nefiind un organ al ONU, așa cum este Curtea Internațională de Justiție. Curtea Penală Internațională are legătură cu ONU printr-un acord aprobat de Adunarea statelor-părți la Statutul Curții și încheiat apoi de către Președintele Curții, în numele acesteia.

Curtea judecă indivizii acuzați de crime de genocid, crime împotriva umanității, crime de război și crime de agresiune. Drept de sesizare îl are Adunarea Generală a ONU și oricare stat-parte contractantă la statutul acestei instanțe.

CPI este format din următoarele organe:

- președinția;
- o secție de Apel, o secție de judecată și o secție pentru faza preliminară de judecată;
- procuror;
- grefier.

Judecătorii Curții sunt în număr de 18, dar președinția poate propune statelor-părți mărirea acestui număr, prezentând motive pentru care acest lucru este considerat necesar și potrivit. Judecătorii Curții Penale Internaționale sunt aleși prin vot secret la o reuniune a Adunării statelor-părți. Judecătorii vor avea mandat de funcție pentru o perioadă de 9 ani și nu vor putea fi realeși. Excepție fac judecătorii numiți la Secția de Apel sau Secția preliminară de judecată care vor funcționa atâta timp cât va dura procesul sau apelul a cărui audiere a început în fața acestei secții. Judecătorii sunt independenți. Judecătorii permanenți nu au dreptul la nici o altă angajare profesională. Ceilalți judecători nu se vor angaja într-o altă activitate care poate interveni în exercitarea funcțiilor lor juridice sau afecta încrederea în independența lor.

Președinția este constituită din președintele Curții și cei doi vicepreședinți: primul și al doilea. Toți trei activează în această funcție trei ani sau până la sfârșitul perioadei în care funcționează ca judecători, care expiră mai devreme. Membrii președinției mai pot fi realeși o singură dată. Limbile oficiale ale Curții sunt: araba, chineza, engleza, franceza, rusa și spaniola. Limbile de lucru ale CPI sunt engleza și franceza, dar CPI autorizează folosirea unei alte limbi, la cererea unei părți sau a unui stat de a i se permite să intervină într-o acțiune. Condiția constă în faptul ca instanța să considere justificată cerința.

Hotărârile CPI și deciziile de soluționare a problemelor fundamentale în fața Curții se publică în toate limbile oficiale.

Anchetarea unei fapte incriminate de Statutul Curții Penale Internaționale este declanșată de Procuror pe baza evaluării informațiilor primite, dar numai dacă există o bază rezonabilă pentru a acționa conform Statutului. Pentru aceasta el va examina:

- dacă informațiile pe care le deține oferă motive de a crede că o crimă de competența Curții a fost comisă sau este pe cale de a fi comisă;
- dacă această cauză este sau ar fi admisibilă;
- dacă există motive serioase de a crede, ținând seama de gravitatea crimei și de interesele

victimelor, că o anchetă nu ar servi intereselor justiției; în acest caz, decizia de neîncepere a anchetei trebuie adusă la cunoștința camerei preliminare.

În situația în care, după desfășurarea anchetei, Procurorul ajunge la concluzia că nu există motive suficiente pentru a declanșa urmărirea penală, fie pentru că nu există teme de drept sau de fapt pentru a cere un mandat de arestare sau o citație de înfățișare, fie că urmărirea nu ar fi în interesul justiției, el va aduce la cunoștința Camerei preliminare concluzia sa motivată. Camera preliminară poate revizui o asemenea decizie și poate cere Procurorului să o reexamineze.

Dacă procurorul primește informații noi în legătură cu faptele anchetate, poate, în orice moment, să reexamineze decizia de a declanșa ancheta sau urmărirea.

Statutul stabilește, în acest sens, obligațiile și puterile Procurorului, respectiv:

- să extindă ancheta pentru a acoperi toate faptele și probele care pot fi utile pentru a determina dacă există răspundere penală conform Statutului și să cerceteze în mod egal atât circumstanțele de acuzare, cât și de achitare;

- să ia măsurile pentru a asigura eficacitatea anchetei și urmărirea crimelor și să respecte interesele personale ale victimelor și martorilor, luând în considerare natura crimelor, mai ales atunci când implică violențe sexuale sau violențe împotriva copiilor;

- să respecte drepturile persoanelor prevăzute de Statut;

- poate conduce ancheta pe teritoriul unui stat în conformitate cu regulile privind cooperarea internațională și asistența judiciară prevăzută de Statut sau dacă este autorizat de Camera de primă instanță;

- poate să strângă și să examineze probele;

- poate să solicite prezența și să interogheze persoanele anchetate, victimele și martorii;

- poate să ceară cooperarea cu orice stat sau organizație ori dispozitiv guvernamental, în conformitate cu competența și mandatul acestora, putând inclusiv să încheie acorduri în acest sens;

- să nu divulge în orice stadiu al procedurii, documentele sau informațiile pe care le-a obținut cu condiția confidențialității și care nu servesc decât la obținerea de noi probe, mai puțin atunci când informatorul consimte la dezvăluirea lor;

- să ia sau să ceară să fie luate măsuri pentru asigurarea confidențialității informațiilor, protecția persoanelor și păstrarea elementelor probatorii.

Statutul stabilește și o sumă de drepturi ale persoanei pe timpul anchetei, ca un sistem de garanții judiciare care au la bază reglementări din dreptul drepturilor omului și dreptul umanitar, cu precizarea că, de această dată, ele sunt mult mai detaliate și chiar superioare celor stabilite în alte instrumente juridice internaționale. Prin urmare, atunci când o persoană presupusă că a comis o crimă de competența Curții este anchetată, ea va avea următoarele drepturi:

- să nu fie constrânsă să se acuze sau să-și mărturisească vinovăția;

- să beneficieze de ajutorul gratuit al unui traducător competent și de traduceri care sunt necesare exactității procedurilor, atunci când o persoană este interogată într-o altă limbă decât cea pe care o vorbește și o înțelege foarte bine;

- să nu fie supusă arestului sau detenției ilegale și să nu fie privată de libertate decât în situațiile prevăzute de Statutul Curții. În situația în care persoana respectivă va fi interogată de Procuror sau de autoritățile interne în baza cooperării și asistenței juridice internaționale, ea va avea și următoarele drepturi: - să fie informată înainte de a fi interogată, că există motive să se creadă că ea a săvârșit o crimă de competența Curții;

- să păstreze tăcerea, fără ca aceasta să fie luată în considerare pentru determinarea vinovăției sau nevinovăției sale;

- să fie asistată de un apărător ales sau, dacă nu și la ales, de un apărător desemnat din oficiu, de câte ori o cer interesele justiției, în acest ultim caz asistența fiind gratuită dacă nu are mijloace financiare;

- să fie interogată în prezența apărătorului său, mai puțin în cazul în care a renunțat la acest drept.

Un rol important în faza de anchetă și urmărire o are Camera preliminară. Potrivit Statutului Curții, Camera preliminară poate lua decizii privind:

- autorizarea declanșării anchetei;

- admisibilitatea cazului; stabilirea competenței Curții sau admisibilitatea unui caz anterior confirmării acuzațiilor;

- autorizarea anchetei pe teritoriul unui stat când statul este în imposibilitate de cooperare;

- confirmarea sau infirmarea acuzațiilor, ori amânarea anchetei;
- protecția informațiilor de securitate națională.

Toate aceste decizii vor fi luate cu majoritatea voturilor judecătorilor care compun Camera preliminară. În toate celelalte cazuri, deciziile vor fi pronunțate de un singur judecător.

Camera preliminară îndeplinește și următoarele funcții și puteri:

- la Cererea Procurorului, dă ordonanțe și eliberează mandate care pot fi necesare finalizării unei anchete;

- la cererea unei persoane care a fost arestată sau care s-a prezentat ca urmare a unei citații, va da ordonanțe, mai ales în ceea ce privește următoarele măsuri, pentru:

1. asigurarea eficienței și integrității procedurilor, în deosebi pentru protejarea drepturilor apărării; aceste măsuri pot include: recomandări și ordonanțe privind procedura care trebuie urmată; să ordone redactarea procesului-verbal al procedurii; să numească un expert; să autorizeze avocatul pentru a participa la procedură sau, dacă nu a fost ales, să desemneze un avocat din oficiu care să participe la proceduri; să însărcineze un judecător al său sau, la nevoie, un judecător disponibil al Curții pentru a face recomandări sau să dea ordonanțe cu privire la strângerea și prezentarea elementelor de probă și a interogatoriilor; să ia orice altă măsură pentru a strânge și păstra elemente de probă;

2. păstrarea probelor care sunt esențiale pentru apărare, dacă aceste măsuri în mod nejustificat, nu au fost luate de Procuror;

3. solicitarea cooperării internaționale necesare asistării persoanei în pregătirea apărării sale;

4. la nevoie, să asigure protecția și respectul vieții private a victimelor și martorilor, prezervarea probelor, protecția persoanelor care sunt arestate sau au compărut prin citație, protecția informațiilor care aduc atingeri securității naționale;

5. să-l autorizeze pe Procuror să ancheteze pe teritoriul unui Stat Parte care nu poate să execute o cerere de cooperare din cauza indisponibilității autorităților sale judiciare;

6. să solicite cooperarea statelor de a lua măsuri conservatorii în scopul confiscării, în special în interesul victimelor, atunci când este eliberat un mandat de arestare sau o citație, ținând

cont de importanța probelor și drepturile părților implicate.

Una dintre cele mai importante puteri ale Camerei preliminare este aceea de a elibera mandate de arestare sau citații pentru prezentarea în instanță, în orice moment după începerea anchetei, la cererea Procurorului, dar numai după ce a examinat cererea, probele și alte informații prezentate de acesta. Statutul descrie în detaliu elementele pe care trebuie să le conțină cererea Procurorului, mandatul de arestare și citația.

Pe baza mandatului de arestare, Camera preliminară poate cere arestul provizoriu sau arestarea și remiterea persoanei în conformitate cu regulile privind cooperarea și asistența juridică internațională.

Statutul precizează că citația de prezentare a persoanei în fața instanței reprezintă o alternativă la solicitarea mandatului de arestare. Camera preliminară apreciind oportunitatea acestuia, respectiv dacă citația este suficientă pentru a asigura prezentarea persoanei.

Statul Parte care a primit cererea de arest provizoriu sau de arestare și remitere are obligația să aresteze persoana în conformitate cu legile sale și cu dispozițiile Statutului Curții. Există și posibilitatea ca persoana arestată să ceară autorităților competente ale statului care o deține să o elibereze provizoriu în vederea predării. Evident, decizia va ține seama de gravitatea presupusei crime și de circumstanțele care pot justifica o eliberare provizorie. Dacă persoana este eliberată provizoriu, Camera preliminară poate solicita rapoarte periodice privind situația acesteia. Îndată ce statul a hotărât remiterea persoanei arestate, aceasta va fi predată Curții.

La predarea persoanei sau prezentarea acesteia în fața Curții, de bună voie sau în urma unei citații, Camera preliminară se va asigura că persoana a fost informată cu privire la presupusele crime săvârșite și la drepturile ei conform Statutului, inclusiv dreptul de a solicita eliberarea provizorie în timpul procesului dacă a fost supusă unui mandat de arestare. Camera preliminară poate hotărî menținerea persoanei în arest sau eliberarea acesteia, cu sau fără condiții. Această hotărâre va fi revizuită periodic *ex officio* sau la cererea Procurorului sau a persoanei în cauză.

În interesul persoanei arestate, Statutul prevede obligația Camerei preliminare de a se asigura că aceasta nu este deținută pentru o

perioadă nerezonabilă înaintea procesului, din cauza unei întârzieri nejustificate a procurorului. În caz contrar, va lua în considerare eliberarea persoanei cu sau fără condiții, putând emite, la nevoie, un nou mandat de arestare.

După predarea persoanei sau prezentarea ei în fața Curții, într-un timp rezonabil, Camera preliminară va proceda la audierea confirmării acuzațiilor, pe baza cărora procurorul intenționează să solicite judecarea. Audierea va avea loc în prezența Procurorului, a persoanei acuzate și a apărătorului acesteia. Audierea poate avea loc și în absența persoanei acuzate dacă aceasta a renunțat la dreptul ei de a fi prezentă sau a fugit ori nu poate fi găsită, deși s-au luat toate măsurile pentru a fi prezentă și informată cu privire la acuzații și la audiere. În această situație, persoana poate fi reprezentată de un apărător atunci când camera preliminară hotărăște că este în interesul justiției.

Înaintea audierii, în virtutea dreptului persoanei acuzate de a fi informată, ea va primi o copie a documentului care conține acuzațiile și va fi informată cu privire la probele pe care Procurorul intenționează să se bazeze la audiere. Totuși, Camera preliminară poate da dispoziții privind divulgarea informațiilor în scopul audierii.

Tot înaintea audierii, Procurorul poate continua ancheta și poate modifica sau retrage acuzațiile, cu obligația acestuia de a informa persoana și, în cazul retragerii acuzațiilor, Camera preliminară.

La audiere, Procurorul va aduce probe suficiente în susținerea acuzațiilor, bazându-se pe elemente de probă sub formă de documente sau de rezumate și nu este ținut să aducă martorii care se vor prezenta la proces. Persoana acuzată are dreptul să conteste acuzațiile și probele prezentate de Procuror, precum și să prezinte elemente de probă în apărarea lui.

Pe baza audierii, Camera poate lua una din următoarele decizii:

1. Confirmă acuzațiile pentru care sunt suficiente dovezi și trimite persoana la Camera de primă instanță pentru a fi judecată;
2. Infirmă acuzațiile pentru care nu sunt suficiente probe;
3. Amână audierea, cerând Procurorului să furnizeze probe suplimentare sau să schimbe acuzațiile atunci când probele stabilesc o crimă diferită.

Odată ce acuzațiile au fost confirmate, Președintele Curții va constitui o cameră de primă instanță, care va conduce procedurile ulterioare și poate să exercite orice funcție a Camerei preliminară. Prin urmare, în acest moment, rolul Camerei preliminară încetează și se declanșează o nouă fază, cea a procesului.

Locul de desfășurare a procesului este la sediul Curții, în afară de cazul în care se hotărăște altfel.

Procesul se va desfășura în prezența persoanei acuzate. Dacă acuzatul tulbură în mod persistent procesul, instanța poate să-l scoată afară din sala de judecată, dar numai în cazuri excepționale, după ce alte măsuri nu au dat rezultate și numai pentru perioade strict determinate.

Când primește un caz, Camera de primă instanță va adopta proceduri care să faciliteze conducerea corectă și promptă a procesului, va hotărî limba sau limbile ce vor fi utilizate în proces și va asigura prezentarea informațiilor și actelor care nu au fost divulgate anterior. De asemenea, dacă este necesar pentru buna sa funcționare, Camera de primă instanță poate trimite unele chestiuni spre rezolvare Camerei preliminară sau unui alt judecător de la Secția preliminară.

În realizarea funcțiilor sale, Camera de primă instanță poate:

- să exercite oricare din funcțiile Camerei preliminară;
- să ordone participarea și audierea martorilor, prezentarea documentelor și a altor probe, obținând, dacă este nevoie, sprijinul statelor;
- să asigure protecția informațiilor confidențiale;
- să ordone adăugarea altor dovezi la cele strânse înaintea procesului sau prezentate de părți pe timpul acestuia;
- să asigure protecția persoanelor acuzate, a martorilor și victimelor;
- să decidă asupra admiterii sau importanței probelor;
- să ia toate măsurile necesare pentru a păstra ordinea în cursul audierilor;
- să decidă asupra oricărei alte probleme.

Procesul este public. Camera de primă instanță poate, totuși, decide desfășurarea acestuia cu ușile închise, din rațiuni care țin de protecția victimelor și martorilor sau de protejarea informațiilor confidențiale.

La începutul procesului, Camera de primă instanță va da citire acuzațiilor confirmate de camera preliminară și se va convinge că acuzatul înțelege natura acuzațiilor, oferindu-i acestuia posibilitatea de a-și recunoaște vinovăția sau să pledeze pentru nevinovăție.

În cadrul mai larg de garanții juridice stabilite pentru persoanele presupuse a fi săvârșit crime de competența Curții, Statutul consacră, cu valoare de principiu, prezumția de nevinovăție, precum și o sumă de drepturi conexe ale persoanei acuzate. Astfel, orice persoană va fi presupusă nevinovată până când i se va dovedi vinovăția în fața Curții, în concordanță cu legile în vigoare. Prin urmare, este sarcina Procurorului să dovedească vinovăția acuzatului și, pentru condamnarea lui, Curtea trebuie să fie convinsă de vinovăția acestuia, fără a avea motive de îndoială. Pornind de la acest principiu, în determinarea acuzațiilor, acuzatul are dreptul la o audiere publică, la un proces echitabil și imparțial. De asemenea, el are dreptul, în deplină egalitate, la următoarele garanții minime:

- să fie informat prompt și într-o manieră detaliată asupra motivelor și conținutului acuzațiilor, într-o limbă pe care o înțelege și o vorbește bine;

- să dispună de timp și de facilitățile necesare pregătirii apărării și să comunice liber și confidențial cu apărătorul pe care l-a ales;

- să fie judecat fără întârziere excesivă;

- să fie prezent la proces, cu excepțiile prevăzute de Statut, să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales; dacă nu are un apărător, să fie informat de dreptul său de a avea și, de câte ori interesele justiției o cer, i se va atribui din oficiu un apărător dacă acuzatul nu are mijloace financiare pentru a-l plăti;

- să interogheze martorii care depun mărturii împotriva sa și să obțină prezentarea și interogarea martorilor apărării în aceleași condiții ca și pentru martorii acuzării; acuzatul poate prezenta și alte probe admisibile în condițiile Statutului;

- să fie asistat gratuit de un interpret competent și să beneficieze de traducerea necesare pentru satisfacerea exigențelor echității, dacă limba folosită la audieri sau în documente nu o înțelege și nu o vorbește perfect;

- să nu fie constrâns să depună mărturie împotriva lui însuși sau să-și recunoască vinovăția și să tacă fără ca această tăcere să fie

luată în considerare pentru determinarea vinovăției sau nevinovăției lui;

- să facă o declarație scrisă sau orală pentru apărarea sa, fără prestare de jurământ;

- să nu-i fie impusă probarea nevinovăției.

O atenție deosebită este acordată de Statut protecției victimelor și martorilor care participă la proceduri. Pentru aceste persoane, Curtea va lua toate măsurile necesare pentru a le proteja securitatea, bunăstarea fizică și psihică, demnitatea și intimitatea. De asemenea, Curtea va ține cont de toți factorii importanți, inclusiv vârsta, sexul, sănătatea, natura crimei, îndeosebi atunci când implică violențe sexuale sau violențe împotriva copiilor, un rol important avându-l în acest sens Oficiul pentru protecția victimelor și martorilor.

Ca o excepție de la principiul publicității dezbaterilor, în scopul protejării victimelor, martorilor sau acuzaților, Camera de primă instanță poate ordona ușile închise pentru o parte a procedurii, sau să permită culegerea depozițiilor prin mijloace electronice sau alte mijloace speciale. Aceste măsuri sunt aplicate în particular cu privire la victimele violențelor sexuale sau pentru un copil care este victimă sau martor, dacă instanța nu decide altfel. Dacă interesele personale ale victimelor sunt afectate, Curtea va permite discutarea declarațiilor lor într-o manieră care să nu prejudicieze drepturile acuzatului și desfășurarea echitabilă și imparțială a procesului. Când divulgarea probelor sau a informațiilor poate să pună în pericol securitatea unui martor sau a familiei sale, Procurorul poate, pe durata întregii proceduri desfășurate înainte de deschiderea procesului, să interzică prezentarea acestor probe sau informații și să prezinte doar un rezumat al acestora. O asemenea măsură nu poate, însă, prejudicia drepturile acuzatului echitatea și imparțialitatea procesului.

Chiar și un stat poate cere luarea unor măsuri pentru protecția funcționarilor sau agenților săi, a informațiilor confidențiale sau sensibile.

Procedura prezentării probelor în proces este reglementată de Statut. Statutul Curții stabilește următoarele reguli cu privire la prezentarea probelor:

- fiecare martor, înainte de a depune mărturie, își va lua angajamentul că va spune adevărul;

- depozițiile martorilor vor fi făcute personal, cu excepțiile prevăzute de Statut și Regulamentul de procedură și probă; ele pot fi orale sau

înregistrate audio sau video, sau să se prezinte documente scrise, ținând seama să nu se prejudicieze drepturile apărării;

- părțile pot înainta probe relevante în cauză, iar Curtea are competența să ceară înaintarea probelor pe care le consideră necesare pentru aflarea adevărului;

- Curtea se poate pronunța asupra pertinentei și admisibilității tuturor elementelor de probă, ținând cont, mai ales, de valoarea probantă a acestora și de posibilitatea lor de a contribui la echitatea procesului sau la evaluarea echitabilă a depoziției unui martor;

- Curtea va respecta drepturile asupra confidențialității și nu va cere dovada faptelor deja cunoscute, dar va lua măsuri pentru a le constata pe cale judiciară;

- Probele obținute cu nerespectarea Statutului sau a drepturilor omului recunoscute pe plan internațional nu vor fi admise dacă provoacă îndoieli considerabile asupra temeiniciei lor, sau dacă admiterea lor ar compromite procedura și ar aduce prejudicii integrității acesteia.

Cât privește decizia Camerei de primă instanță, aceasta se va baza pe evaluarea probelor și a întregii proceduri. Decizia nu va depăși faptele și circumstanțele descrise în acuzații și modificările aduse acestora. Mai mult, Camera de primă instanță poate să-și bazeze decizia numai pe probe prezentate și discutate în fața ei la proces.

Judecătorii vor încerca să fie unanimi în decizia lor, dar decizia va fi luată de majoritatea lor, deliberările rămânând secrete.

Decizia va fi secretă și va conține o declarație completă și justificată a constatărilor Camerei de primă instanță privind probele și concluziile, cu precizarea că se va elibera o singură decizie, care va conține opiniile majorității și minorității.

Decizia va fi citită în întregime sau în rezumat, în ședință publică.

Un instrument de protecție suplimentar îl constituie reglementarea concretă a pedepselor aplicabile, modul de fixare a acestora și executarea sentințelor.

Curtea poate pronunța împotriva unei persoane declarată vinovată de o crimă prevăzută de Statut, una din pedepsele următoare:

1. Închisoare până la cel mult 30 de ani;
2. Închisoare pe viață, când aceasta se justifică prin gravitatea extremă a crimei și situația personală a condamnatului.

Pentru fixarea sentinței, Curtea va ține seama de considerații precum gravitatea crimei și situația personală a condamnatului. Când pronunță o pedeapsă cu închisoarea, Curtea trebuie să deducă timpul în care persoana a stat în detenție potrivit unei decizii a acesteia, putând deduce orice perioadă de detenție legată de crimă.

În caz de concurs de infracțiuni, Curtea va pronunța câte o sentință pentru fiecare crimă și o sentință comună care va stabili durata totală a închisorii. Aceasta din urmă nu poate fi mai mică decât pedeapsa individuală cea mai grea și nici mai mare decât maximul general de 30 de ani sau închisoarea pe viață.

Sentințele cu închisoarea vor fi executate într-un stat desemnat de Curte, dintr-o listă de state care au comunicat că sunt dispuse să primească persoanele condamnate. Pentru desemnarea statului respectiv, Curtea va lua în considerare următoarele elemente:

- principiul potrivit căruia Statele Părți trebuie să-și împartă responsabilitățile pentru executarea sentințelor de condamnare, potrivit regulii repartizării echitabile;

- regulile internaționale ale dreptului internațional general acceptate care reglementează tratamentul deținuților;

- opiniile persoanei condamnate;

- cetățenia persoanei condamnate;

- orice alte circumstanțe privind crima, situația persoanei condamnate sau executarea efectivă a pedepsei, susceptibile de a determina alegerea statului de executare.

Dacă niciun stat nu va fi desemnat potrivit acestor criterii, pedeapsa cu închisoarea se va executa într-un penitenciar al statului gazdă (Olanda), în baza acordului de sediu.

În orice moment, Curtea poate să decidă transferul persoanei condamnate într-o închisoare din alt stat.

Sentința cu închisoarea nu poate fi modificată de către statul de executare. Numai Curtea se poate pronunța asupra unei cereri de revizuire asupra vinovăției sau pedepsei aplicate, iar statul de executare nu poate împiedica pe condamnat de a prezenta o astfel de cerere.

Executarea pedepsei cu închisoarea este supusă controlului Curții și trebuie să fie în conformitate cu regulile convenționale internaționale larg acceptate în materia tratamentului deținuților.

Numai Curtea are dreptul să decidă asupra reducerii pedepsei, după ce audiază persoana în cauză. Revizuirea sentinței poate fi făcută numai după ce persoana a executat 2/3 din pedeapsă sau 25 de ani în cazul detenției pe viață. Curtea poate reduce sentința dacă va constata că se îndeplinesc una sau mai multe din condițiile următoare:

- persoana, de la început și în mod continuu, a manifestat dorința de a coopera cu Curtea;
- persoana a facilitat spontan executarea deciziilor și ordonanțelor Curții, îndeosebi pentru localizarea bunurilor supuse confiscării și plata amenzilor sau a reparațiilor în profitul victimelor;
- alți factori prevăzuți în Regulamentul de procedură și probă care atestă o schimbare a circumstanțelor, cu consecințele apreciabile de natură să justifice reducerea pedepsei.

O altă garanție importantă oferită persoanelor acuzate este posibilitatea exercitării căilor de atac.

Statutul Curții Penale Internaționale reglementează două căi de atac: una ordinară, apelul, împotriva deciziei asupra vinovăției sau pedepsei, și una extraordinară, revizuirea condamnării sau a sentinței.

Apelul împotriva deciziei de condamnare poate fi declarat, în conformitate cu regulamentul de procedură și probă, de către procuror, pentru vicii de procedură, eroare de fapt sau eroare de drept, sau de către persoana condamnată ori de Procuror, în numele acestei persoane, pentru aceleași motive sau pentru oricare alt motiv care afectează corectitudinea procesului sau a deciziei.

Apelul împotriva pedepsei pronunțate poate fi declarat atât de Procuror, cât și de persoana condamnată, pe motivul disproporției dintre pedeapsă și crima săvârșită. Dacă, în acest caz, Curtea apreciază că există motive care ar putea justifica anularea în tot sau în parte a deciziei de vinovăție, ea poate invita Procurorul și condamnatul să expună motivele și se va pronunța asupra deciziei de vinovăție. Aceiași procedură se va aplica și cu ocazia apelului declarat numai împotriva deciziei asupra vinovăției, situație în care, dacă se constată că sunt motive temeinice de reducere a pedepsei, Curtea se va pronunța și cu privire la cuantumul pedepsei.

Cât timp apelul se află pe rol, persoana condamnată rămâne în arest, în afară de cazul în care Camera de primă instanță dispune altfel.

Apelul poate fi declarat de oricare dintre părți și împotriva următoarelor decizii, în conformitate cu regulamentul de procedură și probă:

- decizia privind competența sau admiterea cazului;
- ordonanța care acordă sau refuză punerea în libertate a unei persoane care face obiectul unei anchete sau urmăririi;
- decizia Camerei preliminare de acțiune din proprie inițiativă cu privire la măsurile necesare păstrării probelor, atunci când Procurorul nu acționează;
- decizia care implică o chestiune de natură a afecta derularea echitabilă și rapidă a procedurii sau finalizarea procesului.

De asemenea, decizia Camerei preliminare prin care îl autorizează pe Procuror să ancheteze pe teritoriul unui Stat-Parte, fără a fi asigurat de cooperarea acestuia, este susceptibilă de a fi atacată cu apel de acel stat sau de Procuror, cu acordul Camerei preliminare. Acest apel va fi examinat numai printr-o procedură de urgență.

Apelul poate fi declarat și de către reprezentanții legali ai victimelor, persoana condamnată sau un proprietar de bună credință al unui bun afectat de o ordonanță privind reparațiile, împotriva acestei ordonanțe, în conformitate cu regulamentul de procedură și probă.

În executarea atribuțiilor sale, Camera de apel are aceleași puteri ca și Camera de primă instanță. Când constată că procedura care face obiectul apelului a fost viciată într-un mod care afectează temeinicia deciziei sau condamnării, sau dacă decizia sau condamnarea care fac obiectul apelului au fost serios afectate de o eroare de fapt sau de drept, Curtea poate să decidă:

- anularea sau modificarea deciziei sau condamnării;
- ordonarea unui nou proces în fața unei alte camere de primă instanță.

Camera de apel poate remite o chestiune de fapt Camerei de primă instanță pentru ca aceasta să o soluționeze, sau poate solicita ea însăși elemente de probă pentru a soluționa problema respectivă. De menționat că decizia sau condamnarea apelată de persoana condamnată sau de Procuror în numele acesteia, nu poate fi modificată în detrimentul ei.

Hotărârea Camerei de apel va fi luată cu majoritatea judecătorilor și se va pronunța în ședință publică, chiar în absența persoanei

achitate sau condamnate. Când nu există unanimitate, hotărârea va conține opiniile majorității și minorității, cu posibilitatea ca judecătorii să prezinte opiniile individuale referitoare la problemele de drept.

Revizuirea este calea extraordinară de atac împotriva unei decizii definitive privind vinovăția sau împotriva sentinței definitive cu privire la pedeapsă.

Astfel, persoana declarată vinovată sau, dacă a decedat, soțul sau soția sa, copiii săi, părinții săi sau oricare persoană în viață în momentul decesului său pe care a mandatat-o printr-un înscris expres în acest scop, sau procurorul care acționează în numele acestei persoane, poate solicita Camerei de apel să revizuiască decizia definitivă asupra vinovăției sau pedepsei, pentru următoarele motive:

- a fost descoperit un fapt nou care nu a fost cunoscut în momentul procesului, fără ca această circumstanță să fie imputabilă, în tot sau în parte, părții solicitante și, care dacă ar fi fost cunoscut la proces, ar fi determinat un verdict diferit;

- s-a descoperit că un element de probă decisiv reținut în proces și pe baza căruia s-a stabilit vinovăția a fost fals, contrafăcut sau falsificat;

- unul sau mai mulți judecători care au participat la decizia privind vinovăția sau care au confirmat acuzațiile au comis în acel caz un act constituind o gravă greșală sau o încălcare a datoriilor lor, de o gravitate suficientă pentru a justifica eliberarea lor din funcție.

Camera de apel poate adopta una din următoarele hotărâri cu privire la cererea de revizuire:

- să respingă cererea;
- să primească cererea și, după caz, să reunească din nou Camera de primă instanță care a judecat inițial, sau să constituie o nouă Cameră de primă instanță, sau să rețină cauză pentru a o judeca ea însăși.

Așadar, evoluția mecanismelor de protecția a parcurs două etape: etapa tribunalelor ad-hoc și etapa tribunalelor permanente. Avantajul celei de-a doua etape constă chiar în permanența acestora, iar stabilitatea reglementărilor în materie se constituie într-un veritabil mecanism de protecție contra arbitrarului, pericolul căruia era foarte mare în perioada tribunalelor ad-hoc.

Cât privește mecanismele de protecție consacrate în legislațiile interne, acestea

constituie o preocupare a doctrinei dreptului penal și procesual penal intern.

Bibliografie:

1. Anghel Ion M. Subiectele de drept internațional. București: Ed. Lumina Lex, 2002. 455 p.
2. Ciucă Aurora. Drept Internațional Public. Iași: Ed. Cugetarea, 2000. 335 p.
3. Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 26 noiembrie 1968. [On-line]: http://irdo.ro/file.php?fisiere_id=90&inline=.(Дата посещения: 10.09.2014).
4. Diaconu D. Curtea penală internațională. Istorie și realitate. București: Ed. All Beck, 1999. XVI + 140 p.
5. Țurlea Stelian. Bomba Drogurilor. București: Ed. Humanitas, 1991. 303 p.
6. Лукашук И.И., Наумов А.В. Международное уголовное право: Учебник для юридических факультетов и вузов. М.: Спарк, 1999. 287 с.

Bibliography:

1. Anghel Ion M. Subiectele de drept internațional. București: Ed. Lumina Lex, 2002. 455 p.
2. Ciucă Aurora. Drept Internațional Public. Iași: Ed. Cugetarea, 2000. 335 p.
3. Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 26 noiembrie 1968. [On-line]: http://irdo.ro/file.php?fisiere_id=90&inline=.(Data poseshcheniia: 10.09.2014).
4. Diaconu D. Curtea penală internațională. Istorie și realitate. București: Ed. All Beck, 1999. XVI + 140 p.
5. Țurlea Stelian. Bomba Drogurilor. București: Ed. Humanitas, 1991. 303 p.
6. Lukashuk I.I., Naumov A.V. Mezhdunarodnoe ugovnoe pravo: Uchebnik dlia iuridicheskikh fakul'tetov i vuzov. M.: Spark, 1999. 287 s.

Copyright©Tudor GABURA, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Bd. Ștefan cel Mare, 1, of. 301, Chișinău, Republica Moldova, MD-2009.

E-mail: gabura.tudor@yahoo.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 58-65.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 11. 2013 | Accepted: 15.11. 2014 | Published: 30.12. 2014

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**ROLUL DECLARAȚIEI ORGANIZAȚIEI
INTERNAȚIONALE A MUNCII DIN 1998**

**THE ROLE OF THE INTERNATIONAL
LABOUR ORGANISATION DECLARATION OF 1998**

**РОЛЬ ДЕКЛАРАЦИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ
ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА 1998 ГОДА**

LARION Alina* / LARION Alina / ЛАРИОН Алина

ABSTRACT:

THE ROLE OF THE INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION DECLARATION OF 1998

In the framework of the 86th session of the ILO Conference in June 1998, adopted the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work. The overall purpose of this Declaration is to encourage the efforts of the member states to promote and respect the fundamental principles and rights enshrined in the ILO Constitution and the Declaration of Philadelphia in 1944.

This article examines reports by the International Labour Office on the four categories of fundamental principles and rights set out in the declaration, namely: freedom of association, elimination of forced labor, abolition of child labor and elimination of discrimination in employment and occupation .

Key words: *principles and rights at work, forced labor, abolition of child labor, discrimination in employment.*

JEL Classification: J7, J8, K31, K33

REZUMAT:

ROLUL DECLARAȚIEI ORGANIZAȚIEI INTERNAȚIONALE A MUNCII DIN 1998

În cadrul celei de-a 86-a sesiune a Conferinței OIM din iunie 1998, a fost adoptată Declarația Organizației Internaționale a Muncii privind principiile și drepturile fundamentale la muncă.

Scopul general al acestei Declarații este de a încuraja eforturile depuse de statele membre ale organizației de a promova și respecta principiile și drepturile fundamentale consacrate în Constituția OIM și în Declarația de la Philadelphia din 1944.

În acest articol se analizează rapoartele întocmite de către Biroului Internațional al Muncii cu privire la cele patru categorii de principii și drepturi fundamentale, prevăzute în declarație, și anume: libertatea de asociere, eliminarea muncii forțate, abolirea muncii copiilor și eliminarea discriminării la angajare și profesie.

* **LARION Alina** – Doctorandă (România), Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM (Chișinău, Republica Moldova). / **LARION Alina** - PhD Student (Romania), Institute for Legal and Political Researches of ASM (Chisinau, The Republic of Moldova). / **ЛАРИОН Алина** – Аспирант (Румыния), Институт юридических и политических исследований АНМ (Кишинев, Республика Молдова).

Cuvinte cheie: principiile și drepturile la locul de muncă, munca forțată, eliminarea muncii copiilor, discriminarea în ocuparea forței de muncă.

JEL Classification: J7, J8, K31, K33

CZU: 341.64, 341.1, 341.645.5

РЕЗЮМЕ:

РОЛЬ ДЕКЛАРАЦИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА 1998 ГОДА

В рамках 86-й сессии Конференции МОТ в июне 1998 года, была принята Декларация МОТ об основополагающих принципах и правах в сфере труда. Общая цель этой декларации состоит в стимулировании усилий государств-членов по поощрению и уважению основополагающих принципов и прав, закрепленных в Уставе МОТ и Филадельфийской декларации 1944 года.

В данной статье рассматриваются доклады Международного бюро труда по четырем категориям основополагающих принципов и прав, изложенных в декларации, а именно: свобода ассоциаций, устранение принудительного труда, ликвидация детского труда и ликвидация дискриминации в области труда и занятости.

Ключевые слова: принципы и права в сфере труда, принудительный труд, искоренение детского труда, дискриминации в сфере занятости.

JEL Classification: J7, J8, K31, K33

УДК: 341.64, 341.1, 341.645.5

Summit-ul Mondial pentru Dezvoltarea Socială, organizat de ONU, în anul 1995, la Copenhaga și Conferința ministerială a Organizației Mondiale a Comerțului din 1996 de la Singapore¹ au confirmat faptul că, pentru a veghea la respectarea drepturilor fundamentale ale lucrătorilor, cea mai în măsură organizației este Organizația Internațională a Muncii.

Organizația Internațională a Muncii este organizația internațională mandată prin Constituția sa pentru stabilirea normelor internaționale ale muncii și urmărirea lor, bucurându-se de un sprijin universal și de recunoaștere în promovarea drepturilor fundamentale în muncă, expresie a principiilor sale fundamentale. Această organizație este una dintre cele mai vechi instituții specializate, elaborând un număr impresionant de instrumente privind protecția dreptului la muncă, a dreptului de asociere sindicală, pentru eliminarea discriminărilor de orice fel în exercitarea dreptului la muncă².

Prin această Declarație, cele 174 de state membre ale OIM își reafirmă angajamentul de a promova valorile umane fundamentale, valori

care prezintă o importanță deosebită pentru viața socială a oricărei societăți³, respectiv principiile consfințite deja prin cele șapte convenții considerate esențiale ale OIM și anume: Convenția nr. 29/1930 asupra muncii forțate, Convenția nr. 87/1948 asupra libertății sindicale, Convenția nr. 98/1949 asupra negocierii colective, Convenția nr. 100/1951 asupra egalității de remunerare, Convenția nr. 105/1957 pentru abolirea muncii forțate, Convenția nr. 111/1958 cu privire la discriminare, Convenția nr. 138/1973 privind vârsta minimă la angajare. În anul 1999, pe lângă aceste șapte convenții fundamentale a fost inclusă și Convenția nr. 182/1999 cu privire la combaterea celor mai grave forme ale muncii copiilor.

Această Declarație stabilește că aceste drepturi sunt universale și se aplică tuturor statelor și popoarelor și reafirmă obligația statelor membre de a respecta, promova și realiza cu bună-credință dreptul de organizare al lucrătorilor și patronilor⁴. Aceasta solicită comunității internaționale să sprijine statele membre, inclusiv acele state membre care nu sunt încă în măsură să ratifice

¹ [On-line]: www.ilo.org.com. (Vizitat la: 01.04.2014).

² Burian AI. Drept Internațional public. Ed. a 4-a (revăz. și adăugită). S. n. (Tipogr. „Elena-V.I.” SRL), 2012, p. 241.

³ Voiculescu N. Drept comunitar al muncii. București: Editura Wolters Kluwer, 2009, p. 53.

⁴ Popescu A. Dreptul internațional și european al muncii. București: Editura CH Beck, 2008, p. 22.

convențiile fundamentale, să promoveze și să respecte principiile și drepturile fundamentale la locul de muncă⁵.

În conformitate cu această Declarație, Organizației Internaționale a Muncii îi revine obligația de a sprijini membrii săi, chiar dacă nu au ratificat convențiile în cauză, în vederea atingerii obiectivelor stabilite de această Declarație. Acest sprijin include activitățile OIM cum ar fi asistența și cooperare tehnică, promovarea, planurile de acțiune care au fost adoptate și aplicate în mod corespunzător.

Declarația OIM din 1998 cu privire la principiile și drepturile la locul de muncă amintește că OIM a fost fondată pe convingerea că justiția socială este esențială, dar nu suficientă pentru a asigura echitatea, progresul social și eradicarea sărăciei.

Munca forțată, discriminarea și cele mai grave forme ale muncii copilului încalcă demnitatea umană și, ca atare sunt intolerabile.

De asemenea, Declarația OIM referitoare la principiile și drepturile în muncă are o semnificație aparte în evoluția OIM chiar dacă ea nu este un instrument juridic ci reprezintă un act solemn al Organizației. Ea oferă orientări pentru evoluțiile economico-sociale la nivelul fiecărui stat și este concepută pentru a promova principiile și drepturile fundamentale ale lucrătorilor.

Pe lângă faptul că această Declarație a nominalizat convențiile esențiale ale OIM, ea prevede și obligația pentru toate statele membre ale OIM, chiar și pentru statele care nu au ratificat aceste convenții, de a respecta și promova principiile cu privire la drepturile fundamentale prevăzute de aceste convenții. Referitor la statele care nu au ratificat aceste convenții, Declarația prevede obligația acestor state de a elabora unele rapoarte anuale cu privire la progresele realizate la nivel național precum și dificultățile întâlnite în procesul de ratificare a acestor convenții.

Conform acestei declarații, directorul general al Biroului Internațional al Muncii are obligația de a întocmi în fiecare an un raport cu privire la una din cele patru categorii de principii și drepturi fundamentale⁶ prin rotație (libertatea de asociere, eliminarea muncii forțate, abolirea muncii copiilor și eliminarea discriminării la angajare și profesie).

Începând cu anul 2000, în fiecare an la Conferință este prezentat un raport detaliat pe fiecare categorie de principii și drepturi fundamentale la locul de muncă. Fiecare dintre aceste categorii au fost examinate de trei ori, la un interval de timp de patru ani. Pentru fiecare categorie se are în vedere un rezultat care se ia în considerare la planurile de acțiune stabilite de OIM.

Scopul acestor rapoarte globale este de a oferi o imagine la nivel mondial de promovare a acestor categorii de principii și drepturile fundamentale la muncă.

Raportul 2000,2004,2008

În cadrul Conferinței Organizației Internaționale a Muncii din anul 2000, a fost pus spre dezbatere Raportul global intitulat „*Vocea dumneavoastră la locul de muncă*”, raport ce oferă o privire de ansamblu a consecințelor mondializării economice asupra respectării dreptului de negociere colectivă și libertății de asociere sindicală.

Referitor la acest drept, Convenția nr. 87/1948 prevede, ca principiu fundamental, dreptul liber exercitat al lucrătorilor dar și al angajatorilor de a se organiza pentru promovarea și apărarea intereselor proprii⁷ iar Convenția nr.98/1949 are ca obiectiv protecția lucrătorilor care exercită dreptul de a se organiza și promova negocierile colective.

Acest raport constată că toate statele membre ale OIM recunosc drepturile la negociere colectivă și libertatea de asociere dar în practică aceste drepturi nu sunt acceptate.

Din analiza acestui raport se poate trage concluzia că există trei priorități interdependente care ar trebui să ghideze activitatea de promovare a OIM și anume:

- asigurarea că toți lucrătorii pot forma și adera la un sindicat și că angajatorii sunt liberi să adere la asociații independente;
- dezvoltarea de metode comune de negociere și forme complementare de cooperare în ceea ce privește termenii și condițiile de muncă;
- buna guvernare a forței de muncă bazată pe respectarea principiilor și drepturilor fundamentale la locul de muncă are o contribuție majoră la dezvoltarea economică, politică și socială în contextul integrării economice

⁵ [On-line]: www.ilo.org.com. (Vizitat la: 01.04.2014).

⁶ Popescu A. *Op. cit.*, p. 24.

⁷ Țiclea Al. *Tratat de dreptul muncii*. București: Editura Universul Juridic, 2012, p. 83.

internaționale, extinderii democrației și luptei împotriva sărăciei.

De asemenea, o economie mondializată în care lucrătorii nu au dreptul să se organizeze sau să negocieze colectiv nu are nici o legitimitate socială, iar filozofia drepturilor fundamentale ale omului nu mai poate avea nici o acoperire în realitate.⁸

După o perioadă de patru ani, în anul 2004, directorul general al OIM, în cadrul Conferinței Organizației Internaționale a Muncii, a spus spre dezbateri Raportul „*A se organiza pentru un plus de justiție socială*”, raport cu referire tot la aceleași drepturi, dreptul de organizare sindicală și dreptul la negociere colectivă.

Acest principiu rămâne în centrul atenției chiar dacă a trecut o perioadă de patru ani de la primul raport global privind libertatea de asociere și recunoașterea efectivă a dreptului la negociere colectivă. Acest drept fundamental a fost consacrat și în Constituția OIM și are un dublu rol:

- un drept fundamental al omului la locul de muncă;
- un element important al proceselor economice, sociale și politice.

Din acest raport se poate constata, pe de o parte, creșterea numărului statelor care au ratificat convențiile fundamentale ale OIM, existența încălcării dreptului de negociere colectivă sau de asociere iar, pe de altă parte, încheierea unor acorduri-cadru între federațiile internaționale ale sindicatelor și întreprinderi multinaționale. În perioada 2000-2005 au fost încheiate 27 de acorduri internaționale cu privire la garantarea respectării drepturilor lucrătorilor.

Cu toate acestea, trebuie precizat faptul că, OIM este, în continuare preocupată de deficitul de exercitare a acestor drepturi în multe state membre⁹ din întreaga lume.

Cercetarea și analiza au demonstrat că respectul pentru libertatea de asociere și dreptul la negociere colectivă joacă un rol important în dezvoltarea economică solidă.

Acest raport propune colectarea de date și analiză sistematică a obstacolelor juridice și practice și progresul înregistrat în realizarea

libertății de asociere și recunoașterea dreptului la negociere colectivă.

Raportul global din 2008 cu privire la același subiect, se bazează pe premisa că realizarea muncii decente pentru toate femeile și bărbații trebuie să se facă în condiții de libertate și echitate. Libertatea de asociere și dreptul de organizare și negociere colectivă sunt drepturi fundamentale ale omului, a cărei exercitare are un impact major asupra muncii și a condițiilor de viață, precum și asupra progresului economic și social.

În noiembrie 2008, Consiliul de administrație al OIM ia în considerare adoptarea unui plan de acțiune privind libertatea de asociere și de negociere colectivă pentru următorii patru ani.

Concluzia esențială ce se poate desprinde este aceea că, în ciuda unei tendințe generale pentru o mai bună recunoaștere a drepturilor în muncă, milioane de lucrători sunt încă lipsiți de unul dintre drepturile elementare-dreptul de a se asocia în sindicate¹⁰.

Raport 2001, 2005, 2009

Raportul global privind stoparea muncii forțate, dezbătut în cadrul Conferinței Internaționale a Muncii din 2001, constată faptul că omenirea se confruntă cu fenomenul muncii forțate iar eliminarea acestui fenomen rămâne una din marile probleme sociale ale omenirii.

În conformitatea cu Declarația OIM din 1998, toate statele membre au obligația de a „respecta, promova și realiza” eliminarea tuturor formelor de muncă forțată sau obligatorie. Această Declarație cere Organizației Internaționale a Muncii pentru a sprijini eforturile țărilor pentru a atinge acest obiectiv și pentru a mobiliza asistență din partea altor instituții, consolidând astfel propria capacitate de a răspunde solicitărilor din partea statelor membre care doresc să avanseze în această direcție.

Raportul acordă o privire atentă principalelor forme pe care le poate lua munca forțată, așa cum există ele astăzi:

- sclavia;
- participarea obligatorie la proiecte de lucrări publice;
- munca forțată în agricultură și în zonele rurale îndepărtate;
- munca forțată impusă de armată;

⁸ Popescu A. Probleme esențiale ale muncii în concepția OIM în intervalul 1998-2005. În: Buletin de informare legislativă. 2005, nr. 3, p. 6.

⁹ Ibidem, p. 7.

¹⁰ Popescu A. Mondializare echitabilă prin justiție socială. În: Revista Română de Dreptul Muncii. 2008, nr. 4, p. 10.

- munca în închisoare și reabilitarea prin muncă.

Munca forțată există pe toate continentele și se manifestă sub diferite forme, iar uneori este utilizată și sub denumirea de „sclavie modernă” care desemnează munca prost plătită. Ea contestă valoarea muncii, subminează formarea capitalului uman și contribuie la sărăcie.

Din acest raport se poate observa că munca forțată există în statele din America Latină (Brazilia, Republica Dominicană), unde populațiile aborigene sunt supuse acestui tratament. Spre exemplu, în Asia de Sud există sclavia pentru plata datoriei iar în India întâlnim cel mai mediatizat caz, în acest sens, cazul Myanmar (fosta Birmania), unde armata sau autoritățile recurg la muncă forțată sub pretextul construirii unor obiective de dezvoltare¹¹.

Preocupările pentru combaterea muncii forțate au existat încă din anul 1930, când OIM a elaborat Convenția nr. 29/1930 privind munca forțată iar ulterior a fost elaborată și Convenția nr.105/1957 tot cu privire la acest subiect. Convenția nr.105/1957 interzice munca forțată sau obligatorie și de a nu recurge la ea sub nicio formă:

- ca măsură de discriminare rasială, socială, religioasă;
- ca măsură de disciplină a muncii;
- ca metodă de mobilizare și de utilizare a mâinii de lucru în scopuri de dezvoltare economică¹².

Prin unele reforme juridice și sociale, unele tipuri de muncă forțată au fost eradicate cu succes.

Al doilea raport global privind munca forțată, dezbătut în cadrul Conferinței Organizației Internaționale a Muncii din anul 2005, a propus o alianță mondială contra muncii forțate și a evidențiat faptul că munca forțată poate fi combătută cu condiția ca atât instituțiile naționale cât și guvernele să consolideze legislația națională de eliminare a acestui fenomen.

Acest raport propune următoarele aspecte:

- explică termenul de „muncă forțată”, așa cum este definit în dreptul internațional, având în vedere că acest termen este de multe ori înțeles greșit;

- oferă o imagine dinamică contemporană de modele de muncă forțată și de acțiune pentru a o combate;

- estimează un număr de persoane supuse la această formă de muncă;

- analizează asistența acordată de OIM și de alte organizații internaționale a statelor membre pentru eradicarea muncii forțate.

Ideea acestui raport este că, în timp ce combaterea muncii forțate este o provocare, ea este totuși una ușor de gestionat. Prin alocarea de resurse, statele membre și comunitatea internațională pot face reale progrese în eradicarea muncii forțate.

În acest sens, raportul recomandă statelor membre și comunității internaționale adoptarea unor legislații adecvate și măsuri concrete, respectiv propune o serie de măsuri pentru combaterea muncii forțate.

Raportul global din anul 2009 stabilește provocările cu care se confruntă instituțiile implicate într-o alianță globală împotriva muncii forțate și arată modul în care au fost îndeplinite, până acum, astfel de provocări.

Acest raport arată că 12,3 milioane de persoane la nivel global au fost într-o formă de muncă forțată sau sclavie, dintre acestea 9,8 milioane au fost exploatate de către agenții privați. Cel mai mare număr fiind înregistrat în Asia, urmată de America Latină și Caraibe¹³.

Comunitatea internațională trebuie să ia în considerare provocarea de a elibera lumea de muncă forțată peste următorul deceniu și să dezvolte programe economice și sociale de reducere a sărăciei.

Raport 2002,2006,2010

Prima dezbateră internațională privind munca copiilor a avut loc la Geneva în septembrie 1866, la congresul primei asociații a lucrătorilor la nivel internațional.

Declarația OIM privind principiile și drepturile fundamentale la locul de muncă reafirmă statelor membre obligația de a respecta principiul abolirii muncii copiilor. Obligațiile prevăzute în Declarație sunt reciproce, pe de o parte, statele sunt obligate să respecte, să promoveze și să realizeze principiile Declarației, iar pe de altă parte, Organizația Internațională a Muncii este obligată să asiste membrii săi pentru a atinge acest obiectiv.

¹¹ Popescu A. *Op. cit.*, p.27.

¹² Țiclea Al. *Op. cit.*, p. 84.

¹³ [On-line]: www.ilo.org.com. (Vizitat la: 01.04.2014).

La nivel internațional există Programul Internațional de Eliminare a Muncii Copilului din 1992, program ce este operațional în mai multe țări.

Un raport important, care a fost pus în discuție în cadrul Conferinței Organizației Internaționale a Muncii din 12 iunie 2002, este cel cu privire la eliminarea muncii copiilor. Ziua de 12 iunie a fost declarată „Ziua mondială împotriva muncii copiilor”. Acest raport a atras atenția asupra folosirii copiilor pentru activități ilicite, activități ce au ca obiect crima organizată, traficul de droguri și cerșitul și estimează că există 600,000 de copii folosiți în acest scop.

În anul 2005, cu ocazia zilei mondiale împotriva muncii copiilor, OIM a lansat un apel în vederea eliminării muncii copiilor în următorii zece ani, iar în anul următor, a fost prezentat, de către directorul general, un nou raport global intitulat „Eliminarea muncii copiilor: un obiectiv ce poate fi realizat”.

Raportul global din 2006 a prezentat pentru prima dată informații cu privire la evoluția muncii copiilor. Acest raport estimează că numărul copiilor care sunt obligați să muncească a ajuns la peste 200 milioane, aproximativ 150 de milioane prestează munci periculoase. În Africa sunt cei mai mulți copii care muncesc și sunt înregistrate cele mai mici progrese iar în Turcia munca copiilor este pe cale de dispariție.

El oferă o imagine de ansamblu a progreselor înregistrate în ultimii patru ani în acest sens și constată că munca copiilor a fost diminuată în întreaga lume în ultimii ani.

Exploatarea copiilor prin muncă este una din primele și cele mai importante probleme cu care se confruntă comunitatea internațională și rămâne una din principalele obstacole în calea respectării dreptului tuturor copiilor la educație și protecție împotriva violenței.

Educația joacă un rol foarte important în lupta împotriva copiilor, astfel un copil care merge în mod regulat la școală este mai puțin probabil să fie obligat să muncească. În noiembrie 2005 a fost aprobat, la Beijing, un parteneriat global „O sarcină Globală Obligatorie privind Munca Copilului și Educația pentru toți” de către OIM, UNESCO, UNICEF, PNDP, Banca Mondială, Educația Internațională și Mișcarea Globală Împotriva Muncii Copilului.

De asemenea, în anul 2010, a fost întocmit un al treilea raport global cu privire la eliminarea

muncii copiilor. Acest raport insistă pe „intensificarea luptei împotriva muncii copiilor”.

Biroul Internațional al Muncii a declarat că eliminarea muncii copilului este una dintre prioritățile organizației, tocmai pentru acest motiv OIM a stabilit obiectivul de a elimina cele mai grave forme ale muncii copiilor până în anul 2016.

Acest principiu a fost reafirmat și în Declarația OIM privind justiția socială pentru o globalizare echitabilă, adoptată de Organizația Internațională a Muncii în cadrul Conferinței din 2008.

Raportul prezintă o serie acțiuni specifice pentru OIM și stabilește scenarii de viitor și elemente strategice, care pot să accelereze îndeplinirea obiectivului pentru 2016. Pentru a atinge acest obiectiv este necesară abolirea muncii copilului și trebuie să se realizeze un progres în agricultură deoarece în acest sector se angajează cel mai mare număr de copii. Tot în acest raport se constată faptul că agricultura a fost un sector care a fost neglijat de către OIM în ceea ce privește lupta împotriva copiilor.

Raport 2003,2007, 2011

Declarația Universală a Drepturilor Omului garantează drepturile fundamentale fiecărui individ indiferent de cetățenie, rasa, sex, bogăție, vârstă, religie, religie¹⁴.

Fiecărei persoane i se asigură folosirea sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale ori a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, social, economic fără deosebire, restricție sau preferință¹⁵.

Egalitatea de la locul de muncă este o temă constantă în standardele internaționale de muncă, adoptate și promovate de Organizația Internațională a Muncii, fiind reglementată de trei convenții: Convenția nr.100/1951, Convenția nr.111/1958 și Convenția nr.156/1981.

Declarația privind principiile și drepturile fundamentale la locul de muncă reafirmă eliminarea discriminării în ceea ce privește ocuparea forței de muncă și promovează egalitatea de tratament și oportunitate.

Discriminarea în ocuparea forței de muncă ia diferite forme și este într-o continuă schimbare, în multe cazuri, discriminarea a dobândit mai mult

¹⁴ Ignătescu Camelia Maria Cezara. Abuzul de drept. Iași: Editura Lumen, 2013, p. 39.

¹⁵ Țiclea Al. Dreptul securității sociale. București: Editura Universul Juridic, 2011, p. 402.

forme subtile, mai puțin vizibile. Aceasta implică tratament diferit din cauza anumitor caracteristici, cum ar fi, rasă, culoare, sex, religie.

Eliminarea discriminării la locul de muncă este esențială pentru o justiție socială și stă la baza conceptului de muncă decentă pentru toate femeile și bărbații, care se întemeiază pe noțiunea de egalitate de șanse pentru cei care lucrează sau caută un loc de muncă.

Tot în baza Declarației din 1998, în anul 2003 a fost elaborat raportul privind egalitatea în muncă, raport intitulat „Ora egalității în muncă”.

Din analiza efectuată asupra acestui raport reies următoarele concluzii:

- discriminarea este o problemă la locul de muncă, ea poate fi bazată pe sex, vârstă, rasă, religie, orientarea sexuală;
- progresele realizate în acest sens sunt insuficiente¹⁶;
- victimele discriminării nu beneficiază de protecție socială.

Un alt raport global, având ca temă aceeași problemă, discriminarea la locul de muncă, a fost cel din anul 2007. Acest raport constată că, după patru ani, mesajele rămân aceleași, dar nevoia de a combate discriminarea la locul de muncă este mai urgentă în fața unei lumi care pare tot mai inegală și nesigură.

Condamnarea de discriminare în muncă și ocupare este astăzi aproape universală, iar nouă din zece state membre ale OIM au ratificat cele două Convenții fundamentale pe această temă.

Acest raport susține că ratele de participare ale forței de muncă feminine au continuat să crească semnificativ, înregistrând 56,6 procente și anume 71,1 procente în America de Nord, 62 procente în Uniunea Europeană, 61,2 procente în Asia și 32 procente în Africa de Nord și Orientul Apropiat.

Studiul oferă exemple de discriminare bazată pe rasă și religie. În acest sens, s-a constatat că în Federația Rusă rasismul s-a evidențiat după implozia URSS, demonstrându-se o creștere a rasismului față de caucazieni și originari din țările Asiei Centrale. O altă problemă legată de discriminare bazată pe rasă este aceea a populației rromă, cea mai mare minoritate etnică din Europa. Discriminarea religioasă este o problemă care se regăsește în multe țări.

Raportul oferă o privire de ansamblu asupra domeniului de aplicare a politicilor pentru combaterea discriminării și promovarea egalității

la nivel național, internațional și global. Partea finală a raportului analizează asistența pe care o oferă OIM statelor membre pentru eliminarea discriminării și promovarea egalității de șanse și formulează propuneri pentru viitor.

Chiar dacă eliminarea discriminării și promovarea egalității este o provocare, ea este, totuși, un obiectiv spre care OIM și partenerii internaționali pot progresa dacă există un efort susținut de către toate părțile implicate.

Eliminarea discriminării la locul de muncă a fost o problemă prioritară a OIM încă de la începuturile sale și se regăsește și în Declarația de la Philadelphia din 1944, Declarația din 1998, respectiv în Declarația din 2008.

Al treilea raport global privind discriminarea se bazează pe rezultatele, concluziile și recomandările din primele două rapoarte. Acesta trece în revistă progresele și provocările cu privire la diverse motive de discriminare și propune domenii prioritare pentru acțiuni viitoare.

Prin urmare, raportul abordează discriminarea în contextul de evoluții mai largi în ceea ce privește inegalitatea și evidențiază tendințele recente ale discriminării din motive diferite. În acest raport global se face referire, pentru prima dată, la discriminarea pe motive de opinie politică.

O atenție deosebită este acordată, în acest raport, discriminării lucrătorilor migranți. OIM promovează o abordare bazată pe dreptul la muncă al migranților și promovează participarea tripartită în politicile referitoare la migrație¹⁷.

La Conferința Internațională a Muncii din 2011 s-a relevat că diferențele dintre câștigurile femeilor comparativ cu bărbații era de 22,9%. În Uniunea Europeană, femeile câștigă pe oră, în medie cu 17,1% mai puțin decât bărbații¹⁸.

Egalitatea între femei și bărbați la locul de muncă este, la nivel global, acceptată ca fiind necesară pentru o dezvoltare durabilă și reducerea sărăciei și pentru îmbunătățirea nivelului de trai.

Deși multe țări au adoptat legislația care condamnă discriminarea bazată pe sex, egalitatea nu există în orice societate, este necesară o revizuire la legislației existente pentru a se

¹⁷ Iancu N. Migrația internațională a forței de muncă. București: Editura Pro Universitaria, 2013, p. 119.

¹⁸ Țiclea Al. Tratat de dreptul muncii. București: Editura Universul Juridic, 2012, p. 93.

¹⁶ Popescu A. *Op. cit.*, p. 33.

asigura că normele nu au efecte discriminatorii pentru femei și bărbați.

În concluzie, putem spune că Declarația din 1998 a subliniat rolul principiilor și drepturilor fundamentale la locul de muncă, principii și drepturi care au fost prevăzute în Constituția OIM și în Declarația de la Philadelphia din 1944, în menținerea legăturii dintre progresul social și creșterea economică. Realizarea principiilor și drepturilor la locul de muncă este un scop în sine și un mijloc de a promova toate obiectivele OIM.

Cooperarea și asistența tehnică ar trebui să continue și să se dezvolte durabil pentru toate categoriile de principii și drepturile fundamentale la locul de muncă, iar vederea menținerii legăturii între progresul social și creșterea economică respectarea acestor principii și drepturi este esențială.

Declarația OIM privind principiile și drepturile fundamentale la locul de muncă a stat la baza adoptării, de către OIM, a Declarației privind Justiția socială pentru o globalizare echitabilă, adoptată în iunie 2008, fiind a treia mare declarație de principii și politici adoptate de Conferința Internațională a Muncii.

Bibliografie:

1. BIT, Raport global, Genève, 2000. [On-line]: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/documents/publication/wcms_publ_9221115046_en.pdf. (Vizitat la: 01.04.2014).
2. BIT, Raport global, Genève, 2003. [On-line]: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocuments/wcms_154779.pdf. (Vizitat la: 01.04.2014).
3. BIT, Raport global, Genève, 2011. [On-line]: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/publ/---ed_norm/

--
[relconf/documents/meetingdocument/wcms_154779.pdf](http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/documents/meetingdocuments/wcms_154779.pdf). (Vizitat la: 01.04.2014).

4. Burian Al. Drept Internațional public. Ed. a 4-a (revăz. și adăugită). Ch.: S. n. (Tipogr. „Elena-V.I.” SRL), 2012. 636 p
5. Iancu Nicoaie. Migrația internațională a forței de muncă. București: Editura Pro Universitaria, 2013, 336 p.
6. Ignătescu Camelia Maria Cezar. Abuzul de drept. Iași: Editura Lumen, 2013. 230 p.
7. Popescu A. Dreptul internațional și european al muncii. București: Editura CH Beck, 2008. 866 p.
8. Popescu A. Mondializare echitabilă prin justiție socială. În: Revista Română de Dreptul Muncii. 2008, nr. 4, p. 10.
9. Popescu A. Probleme esențiale ale muncii în concepția OIM în intervalul 1998-2005. În: Buletin de informare legislativă. 2005, nr. 4, p. 6.
10. Țiclea Al. Dreptul securității sociale. București: Editura Universul Juridic, 2011. 447 p.
11. Țiclea Al. Tratat de dreptul muncii. Ed. a-VI-a. București: Editura Universul Juridic, 2012. 991 p.
12. Voiculescu Nicolae. Drept comunitar al muncii. București: Editura Wolters Kluwer, 2009. 587 p.
13. Zanobetti Alessandra. Diritto internazionale del lavoro. Milano: Giuffrè Editore, 2011. 309 p.
14. [On-line]: www.ilo.org.com. (Vizitat la: 01.04.2014).
15. [On-line]: www.mmuncii.ro. (Vizitat la: 01.04.2014).

Copyright©Alina LARION, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Bd. Ștefan cel Mare, 1, of. 301, Chișinău, Republica Moldova, MD-2009.

E-mail: alina.larion@yahoo.com

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2014, Issue 4, Volume 34, Pages 66-74. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 06. 2014 Accepted: 15.12. 2014 Published: 30.12. 2014</p>
---	---

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

ACCEȚIUNILE PRINCIPIULUI IMUNITĂȚII STATULUI

VALUE OF THE PRINCIPLE OF STATE IMMUNITY

ЗНАЧЕНИЕ ПРИНЦИПА ИММУНИТЕТА ГОСУДАРСТВ

NICA Alexandra* / NICA Alexandra / НИКА Александра

ABSTRACT:

VALUE OF THE PRINCIPLE OF STATE IMMUNITY

Modern international public law includes several meanings of the principle of state immunity, which derive from separate reasons. This way, the immunity could be granted for a state as a whole, the so-called sovereign immunity of a plenipotentiary participant of international relations.

Such kind of immunity can be of two categories – the jurisdictional and the executive ones. The international law also settles a special immunity for diplomatic and consular agents of a state accredited in foreign states. The state immunity could also be understood as specific privileges recognized and guaranteed to the head of the states or governments in limits of a state and, especially, abroad. Institutional immunity of international organizations also is included in the category of state immunities, intergovernmental organizations representing in fact a derived subject of international law, created and invested with fully agreement of the interested states.

In the present scientific paper, the author tried to prove the main categories covered by the complex concept of state immunity, underlying their characteristic features and conditions of appliance, with reference to relevant international acts and pertinent case law developed by international courts of justice.

Key words: *principle of state immunity, absolute and restrictive immunity, jurisdictional and executorial immunity, diplomatic and consular immunity, immunity of heads of the states, immunity of international organizations, International Court of Justice.*

JEL Classification: K33, K10, Z18

РЕЗЮМЕ:

ЗНАЧЕНИЕ ПРИНЦИПА ИММУНИТЕТА ГОСУДАРСТВ

Современное международное право включает в себя различные значения принципа иммунитета государств, которые основываются на отдельных основаниях и доводах. Таким образом, иммунитет может предоставляться государству как таковому, так называемый суверенный иммунитет, который закрепляется за любым государством в качестве полноправного участника международных отношений.

---

* **NICA Alexandra** – Doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, Academia de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova). / **NICA Alexandra** – Ph.D student, Academy of Science of Moldova, Institute of Legal and Political Research (Kishinev, the Republic of Moldova). / **НИКА Александра** – Аспирантка, Академия наук Молдовы, Институт юридических и политических исследований (Кишинев, Республика Молдова).

Подобный иммунитет включает в себя судебный (юрисдикционный) и исполнительный иммунитеты. Также, международное право устанавливает особый иммунитет для дипломатических и консульских агентов государств, аккредитованных в других странах. Иммунитет государства включает в себя и особые привилегии, закрепленные и гарантированные для глав государств и правительств на территории возглавляемого государства и за рубежом. Институционный иммунитет международных организаций включен, в свою очередь, в категорию иммунитета государств так как межправительственные организации представляют собой производные субъекты международного права, созданные и уполномоченные на основании договора заинтересованных государств.

В настоящей научной статье, автор демонстрирует основные категории, охваченные комплексным понятием иммунитета государств, а также подчеркивает их особые характеристики и условия применения, ссылаясь на релевантные международные акты и соответствующую судебную практику международных судебных инстанций.

Ключевые слова: принцип иммунитета государств, абсолютный и ограниченный иммунитет, судебный и исполнительный иммунитеты, дипломатический и консульский иммунитеты, иммунитет глав государств, иммунитет международных организаций, Международный Суд ООН.

JEL Classification: K33, K10, Z18

УДК: 341.1.01, 341.217:341.244.3

REZUMAT:

ACCEȚIUNILE PRINCIPIULUI IMUNITĂȚII STATULUI

Dreptul internațional contemporan include diferite valori ale principiului imunității statelor, care se bazează pe motive și argumente individuale. Astfel, sistemul imunitar poate fi acordat unui stat ca atare, așa-numita imunitate suverană, care este fixată pentru orice stat ca un participant cu drepturi depline în relațiile internaționale.

O astfel de imunitate implică imunitatea judiciară (jurisdicțională) și executivă. De asemenea, dreptul internațional stabilește o imunitate specială pentru agenții diplomatici și consulari, acreditați în alte țări. Imunitatea de stat include privilegiile speciale consacrate și garantate șefilor de stat și de guvern în limita teritoriului condus de stat, cât și în străinătate. Imunitate instituțională a organizațiilor internaționale este inclusă, la rândul său, în categoria de imunitate de stat, dat fiind faptul că organizațiile interguvernamentale sunt subiecte secundare de drept internațional, formate și autorizate în conformitate cu acordul statelor cointeresate în cauză.

În această lucrare de cercetare, autorul prezintă principalele categorii acoperite de un concept cuprinzător de imunitate de stat, și subliniază caracteristicile lor speciale și condițiile de utilizare, referindu-se la instrumentele internaționale relevante și jurisprudența relevantă a instanțelor internaționale.

Cuvinte-cheie: principiul imunității statului, imunitatea absolută și restricționată, imunitate de jurisdicție și de executare, imunitate diplomatică și consulară, imunitatea șefilor de stat, imunitatea organizațiilor internaționale, Curtea Internațională de Justiție.

JEL Classification: K33, K10, Z18

CZU: 341.1.01, 341.217:341.244.3

Preliminarii. În dreptul internațional public actual, imunitățile statului reprezintă o problemă specifică și complexă. În fapt, există diferite categorii de imunități ce derivă din raționamente separate. Astfel, imunitatea poate privi statul *per se*, aceasta fiind imunitatea suverană a statului în calitatea lui de subiect plenipotențiar de drepturi și obligațiuni în cadrul relațiilor internaționale. O atare imunitate poate fi de două tipuri – de jurisdicție și de executare. De

asemenea, dreptul internațional reglementează tipul imunității recunoscute agenților diplomatici și consulari ai unui stat, adică „imunitatea trimișilor unui stat într-un alt stat”. Nu în ultimul rând, prin sintagma „imunitatea unui stat” se au în vedere și privilegiile garantate persoanelor care reprezintă statul în cel mai înalt nivel, așa-numita „imunitate a șefilor de stat sau de guverne”, oferită pentru a asigura exercitarea corespunzătoare și corectă a înaltelor funcții cu

care oficialii de rang înalt sunt investiți. De asemenea, la subiectul imunităților urmează a fi menționate și privilegiile recunoscute organizațiilor internaționale, ca subiectelor derivate ale dreptului internațional, instituite în baza voinței exprese a statelor.

În fapt, statul, oficialii și agenții acestuia beneficiază de anumite imunități, adică privilegii specifice recunoscute pentru a asigura îndeplinirea funcțiilor și sarcinilor distincte în strictă conformitate cu normele și principiile dreptului internațional public. La momentul actual, precum vedem, sunt catalogate diferite tipuri de imunități ai statului, care diferă în dependență de subiectul cărui îi este adresată imunitatea și cuantumul drepturilor speciale incluse în conținutul acestei imunități.

Imunitatea suverană a statelor: imunitatea de jurisdicție și imunitatea de executare.

Imunitatea de jurisdicție a statului. Statele beneficiază de imunitate de jurisdicție în fața tribunalelor sale și ale unui alt stat. Un asemenea privilegiu de a nu fi pârât în cadrul procedurilor judiciare în fața instanțelor de judecată naționale, și, mai ales, străine, în afara propriului acord expres și direct, poartă denumirea de „imunitate suverană”. Astfel, principiul imunității statului reglementează întinderea în care statul poate cere liberarea sa de sub jurisdicția forurilor naționale ale unui alt stat. Doctrina imunității suverane a statului stabilește că, de principiu, un stat suveran este imun în fața tribunalelor unui alt stat suveran, aceasta constituind o regulă general acceptabilă și nedisputată în dreptul internațional cutumiar.

În accepțiunea modernă, principiul imunității suverane a statului în aspectul imunității jurisdicționale și-a găsit abordarea încă în 1812, fiind analizat de Președintele Curții Supreme a SUA John Marshall pe marginea speței *Vasul Exchange contra McFaddon*¹, aceasta fiind considerată ca și primă expresie juridică a doctrinei imunității absolute a statelor. În fapt, speța a vizat situația că vasul comercial a doi cetățeni americani a fost capturat în 1810 de forțele maritime militare franceze în drum spre Marea Britanie, în conformitate cu Decretul de la Rambouillet a lui Napoleon de blocadă a Regatului Unit. Vasul capturat a fost transformat

în corabie de război sub pavilionul francez, care în 1812 a sosit în portul american Philadelphia. Proprietarii deposedați au recunoscut vasul și au introdus acțiune în restituire (*actio in rem*), Curtea Supremă americană fiind pe poziția să se pronunțe asupra legalității alegerilor înaintate. Judecătorul Marshall a statuat că speța invocă o problemă importantă și delicată, dacă un cetățean american poate intenta acțiune într-un tribunal american privind o corabie de război aparținând unui alt stat, aflată în apele interne. Judecătorul în definitivarea raționamentului a formulat două postulate de bază: jurisdicția unui stat este absolută și exclusivă în teritoriile sale, și, fiecare națiune beneficiază de drepturi și independență la scară de egalitate. Astfel, magistratul american a abordat conceptul imunității de jurisdicție, de care beneficiază un stat suveran în raport cu instanțele jurisdicționale ale unui alt stat suveran.

În acest sens, problematica imunității jurisdicționale a unui stat în aspectul absolut, a fost ideea care a guvernat opiniile doctrinarilor și practicienilor dreptului internațional mai bine de un secol. De regulă, ea este legată de maxima latină *par in parem non habet imperium* (un egal nu are putere asupra altui egal), ceea ce sugerează că un stat trebuie să dispună de imunitate jurisdicțională în fața tribunalelor unui alt stat, care sunt în imposibilitate juridică să se pronunțe asupra oricăror pretinselor încălcări de către statul imun.

Este marcant că conceptul imunității suverane a unui stat în doctrina actuală a dreptului internațional public este privit precum unul dependent de specificul conduitei statului care se evocă. Astfel, dacă sunt analizate activitățile aparținând domeniului privat, precum cele comerciale, statului nu îi este recunoscută imunitatea de a fi judecat, însă dacă activitățile statale țin de exercitarea puterii suverane, imunitatea jurisdicțională este inalienabilă. Acest postulat formulează abordarea restrictivă a imunității de jurisdicție, spre deosebire de cea absolută, depinzând de distincția practică de acte *jure gestionis* (de domeniul privat) și acte *jure imperii* (de domeniul public/exercitare a suveranității) ale statelor.²

Deci, doctrinei imunității statelor îi sunt caracteristice două școli: absolută și restrictivă;

¹ Speța *Vasul Exchange contra McFaddon*, hotărârea Curții Supreme a SUA din 24 februarie 1812. [On-line]: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/11/116/case.html> (Vizitat la: 05.09.2014).

² Reinisch A. *International organizations before national courts*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, p. 373.

cea restrictivă fiind de origine occidentală și de o popularizare accelerată în ultimele două decenii, date fiind restructurările lumii după colapsul sistemului socialist.³

Urmează de remarcat că principiul imunității statelor s-a desprins ca și unul jurisprudențial degajat, avându-și originile în practica judecătorească a tribunalelor naționale. De la 1812 încoace, tribunalele diverselor state ale lumii s-au ciocnit în cadrul activității lor jurisdicționale cu situații, deși rare, când un individ sau un grup de indivizi pretindea încălcarea unor drepturi de către alte state, încălcare care a avut loc fie pe teritoriul statului for (precum în spețele vizând acțiunile armatei ale celui de al Treilea Reich în Italia și Grecia), sau pe teritoriul statului pretins culpabil (acte de tortură săvârșite în limitele teritoriului de jurisdicție). În dependență de considerațiunile juridice persistente, precum și *opinio juris* a magistraților sesizați, tribunalele naționale au adoptat diferite decizii, însă în toate cazurile în procesul definitivării raționamentului final, magistrații din diferite state au făcut tentative mai mult sau mai puțin reușite să interpreteze și să aplice normele pertinente ale dreptului internațional.

Merită atenția speța *Ferrini contra Germaniei*, dată de Curtea de Casație a Italiei în 2004, în care înalții magistrați italieni au ajuns la concluzia că Germania nu se bucură de imunitate de jurisdicție în privința crimelor internaționale, săvârșite de forțele militare în timpul celui de al Doilea Război Mondial, această speță fiind unică în felul ei.⁴

Ulterior însă, speța enunțată a fost răsturnată de către Curtea Internațională de Justiție (CIJ), care în recenta hotărâre din 3 februarie 2012 pe marginea cauzei *Imunitățile de jurisdicție a statelor (Germania contra Italiei)*⁵, a stabilit expres că principiul imunității de jurisdicție

constituie o regulă cutumiară a dreptului internațional public, aplicabilă raporturilor interstatale, ce nu poate fi afectată date fiind invocate încălcări ale normelor *jus cogens* ale dreptului internațional public, inclusiv și privind materia drepturilor omului, crimelor de război și contra umanității.

Imunitatea statului de executare. Acest tip al imunității suverane se referă la prerogativa statului de a beneficia de dreptul de a nu fi supus măsurilor de executare asupra bunurilor sale de către alte state. Imunitatea de executare diferă de cea jurisdicțională, în timp ce cea de-a doua se referă la limitarea instanțelor judecătorești a statului for de a examina litigii în care este pârât un alt stat, cea dintâi privește restricționarea autorității execuționale a jurisdicțiilor interne sau altor organe cu atribuții din sfera executării.

Deși în sec. al XX-lea majoritatea statelor s-au îndreptat de la doctrina imunității de jurisdicție absolute spre cea restricționată, imunitatea de executare este în continuare privită exclusiv în aspectul său absolut, ceea ce condiționează afirmarea acesteia ca „cel din urmă bastion al imunității suverane a statului”.⁶

De regulă, legislația națională a statelor interzice de principiu exercitarea măsurilor de executare asupra proprietăților unui stat străin, iar instrumentele internaționale în materie, deși nu sunt atât de categorice și admit unele certe excepții, operează pe larg cu termenul imunității statului de executare. Printre respectivele excepții s-ar găsi: consemnarea la executare de către statul-subiect al executării, adică situația când însăși statul vizat își dă acordul asupra aplicării de măsuri execuționale asupra proprietăților sale amplasate în alt stat; aplicarea măsurilor de executare asupra proprietății destinate uzului comercial și asupra bunurilor acaparate cu încălcarea normelor dreptului internațional.

În genere, dacă o hotărâre este pronunțată pe teritoriul aceluiași stat în care se solicită executarea, statul respondent nu trebuie să beneficieze de imunitate de jurisdicție. Dacă un stat dispune de imunitate jurisdicțională, el nu poate fi pârât în cadrul unui proces de judecată din străinătate, respectiv, în privința sa nu poate fi adoptată nici o hotărâre și nici aplicate măsuri executorii. Astfel, problema admisibilității unei

³ Caplan L.M. State immunity, human rights, and *jus cogens*: a critique of the normative hierarchy theory. În: American Journal of International Law. 2003, Vol. 97, p. 760.

⁴ Sena P. De, Vittor F. De. State immunity and human rights: the Italian Supreme Court decision on the Ferrini case. În: European Journal of International Law. 2005, Vol. 16, nr. 1, p. 90.

⁵ Speța Imunitățile de jurisdicție a statelor (Germania contra Italiei), hotărârea CIJ din 3 februarie 2012. [On-line]: <http://www.icj-cij.org/docket/files/143/16883.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).

⁶ Reinisch A. European Court practice concerning state immunity from enforcement measures. În: European Journal of International Law. 2006, Vol. 17, no. 4, p. 804.

măsurile executorii poate apărea doar în spețele în care statul acționează în lipsa capacității sale suverane, ca subiect de drept privat, fiind lipsit de imunitate de jurisdicție în cadrul procesului judiciar străin.

Imunitatea șefilor de stat. Acest tip al imunității s-a dezvoltat de la prerogativele înalte recunoscute monarhilor și suzeranilor în perioada antică și medievală, deși cu timpul autoritatea absolută a acestora s-a diminuat, statele lumii au căutat să le ofere în continuare un anumit soi special de protecție. La momentul actual, conceptul imunității șefilor de stat este interpretat ca fiind prerogativa liderului național în exercițiu sau în demisie de a nu fi supus jurisdicției altor state pentru actele săvârșite în timpul aflării la putere susceptibile a fi calificate prin prisma dreptului penal al acelor state.⁷ Este marcant faptul că în aspectul absolut, doctrina imunității șefilor de stat naște impedimente pentru a aduce în fața justiției pe cei vinovați de comiterea crimelor internaționale grave, situație care pare să se contreze cu interesul crescând al comunității internaționale în protecția drepturilor și libertăților fundamentale recunoscute ființelor umane. Decizia dată în speța *Pinochet*⁸, în care pentru prima dată în istoria contemporană fostul șef de stat a fost acuzat de către tribunalele a trei state (Spania, Marea Britanie și Chile) în comiterea crimelor grave și deosebit de grave, printre care tortură, omoruri, luare de ostatici, crime împotriva umanității în perioada de exercițiu a funcției, a marcat o cotitură nouă în doctrina actuală a imunității șefilor de state. În 1973 în urma unei lovituri de stat, generalul Augusto Pinochet a înlăturat de la putere guvernul din Chile condus de președintele Allende, devenind astfel noul șef de stat, până în a. 1990, când a demisionat. Opt ani mai târziu, în 1998, aflându-se în Marea Britanie și fiind supus unui tratament medical în staționar, dânsul a fost solicitat spre extradare de către Spania în baza mandatului de arest emis de către tribunalul spaniol, fiind acuzat de tortură și instigare la tortură contra cetățenilor Spaniei în perioada președinției sale în Chile. Curtea districtuală

britanică a respins solicitarea autorităților de la Madrid motivând că Pinochet beneficiază de imunitate de a fi persecutat în calitate sa de fost șef de stat. Guvernul spaniol a atacat cu recurs respectiva decizie, Camera Lorzilor, ca instanță de judecată supremă în Marea Britanie, urmând să se pronunțe asupra legalității extradării în prezenta speța. Camera Lorzilor a subliniat că noțiunea imunității continue a ex-șefilor de stat cu referința la actele de tortură, luare de ostatici și crime împotriva umanității, este în contradicție cu prevederile Convenției ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante⁹, acțiunile imputabile excedând limita de atribuții legitime ale unui șef de stat prin prisma dreptului. Lordul Steyn, membrul completului de judecată, a enunțat expres că actele de genocid și tortură, luare de ostatici, încălcările grave ale dreptului umanitar, condamnate în dreptul internațional public, direct se ridică la un comportament ce excede funcțiile legitime ale șefului de stat.¹⁰ *Ad contrario*, în opiniile sale disidente, lorzii Slynn și Lloyd au stipulat că nu este de competența instanței să diferențieze acțiunile în funcție de caracterul lor mai pronunțat de abatere spre impunitate sau moralitate, la cazul speței chestiunea principală fiind de a stabili dacă actele imputabile lui Pinochet, pentru care autoritățile Coroanei de la Madrid cer extradarea, au fost sau nu săvârșite sub autoritatea șefului de stat. În acest context, când o persoană este acuzată de ordonarea sau comiterea infracțiunilor în calitate de șef de guvern, în colaborare cu alte instituții publice sau funcționari de stat, executarea faptelor condamnabile fiind pusă pe seama organelor poliției naționale sau serviciilor secrete, rezultă o concluzie fermă că acuzatul a acționat în calitate de exponent al puterii de stat. Deși lorzii enunțați au admis faptul că imunitatea unui șef de stat în demisie ar putea fi restricționată în cazul comiterii crimelor internaționale, ei au notat că o asemenea excepție ar trebui prevăzută expres de convenții interstatale în care statele decid să investească instanțe de judecată competente de a

⁷ Marlar M. Recent trends in the principal of state immunity. In: The Journal of the study of modern society and culture. 2006, no. 35, p. 103.

⁸ Bianchi A. Immunity versus human rights: the Pinochet case. In: European Journal of International Law. 1999, Vol. 10, no. 2, p. 237-277.

70 RMDIRI, 2014, Nr. 4 (34) http://rmdiri.md/?page_id=48&lang=en

⁹ Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10 decembrie 1984. [On-line]: <http://www.un.org/documents/ga/res/39/a39r046.htm> (Vizitat la: 05.09.2014).

¹⁰ Bianchi A. *Op. cit.*, p. 241.

examina spețele respective, ceea ce la prezentul moment este lipsă.

Precum vedem, decizia Camerei Lorzilor în speța *Pinochet* a reprezentat primul pas spre stabilirea unui nou concept al imunității restricționate a șefilor de stat, ulterior reiterat în hotărârea Curții Internaționale de Justiție în speța *Mandatul de arest din 11 aprilie 2000* (Republica Democrată Congo c. Belgiei)¹¹, în care magistrații internaționali s-au pronunțat asupra legitimității emiterii de către tribunalul belgian a mandatului internațional de arest pe numele ministrului congolez al afacerilor externe (în exercițiu), Abdulae Yerodia, acesta fiind suspectat în comiterea crimelor de război și contra umanității. Deși CIJ a constatat cu majoritate de voturi încălcarea de către Regatul belgian a principiului egalității suverane a statelor prin nerespectarea normei cutumiare ce consacră obligația statelor de a oferi miniștrilor străini imunitate de jurisdicție în cauzele penale, Curtea a subliniat de multiple ori că imunitatea jurisdicțională de care beneficiază miniștrii în exercițiu nu poate fi interpretată ca impunitatea acestora pentru oricare crimă eventual comisă indiferent de gravitatea ei. Imunitatea recunoscută oficialilor de rang înalt ai unui stat, inclusiv șefilor de guvern și membrilor cabinetului de miniștri, poate împiedica judecarea acestora doar pe o anumită perioadă sau în anumite circumstanțe, această regulă nu exonerează în mod general persoanele cărora li este aplicată de răspunderea penală pentru faptele comise. În acest mod, persoanele respective pot fi judecate și condamnate în statele de origine, statele respective pot renunța expres la imunitate în cadrul proceselor de judecată străine sau persoanele pot fi supuse unui proces penal în străinătate după ce mandatul lor expiră. În oricare circumstanțe, există curți internaționale de justiție care în virtutea statutelor sale dispun de dreptul de a judeca inclusiv și oficialii de rang înalt ale statelor asupra cărora exercită jurisdicție penală specializată.

În această optică, putem nominaliza două excepții de la principiul imunității jurisdicționale a șefilor de stat sau altor funcționari de rang înalt, și anume situațiile: când oficialul săvârșește pe

teritoriul unui alt state fapte condamnabile conform dreptului penal al statului respectiv, atât statul de origine purtând la caz răspundere internațională, cât și funcționarul fiind susceptibil a fi atras la răspundere personală; și când oficialul statului străin comite acțiuni ce se ridică la crime internaționale, statul *per se*, cât și persoana ce îl reprezintă, fiind responsabili pentru actele comise. E semnificativ faptul că conform ultimelor evoluții în dreptul penal internațional, în cea de-a două situație enunțată supra tot mai mult se reclamă răspunderea individuală a agentului statului.

Având în vedere că statul este beneficiarul primar al imunității în fața unui alt stat sau instituțiilor ultimului, nu este surprinzător că oficialii care dezvoltă și implementează politicile statului de asemenea dispun de anumite imunități și privilegii. Poziția unică a șefilor de stat sau altor oficiali de rang foarte înalt a justificat de la bun început o protecție cel puțin egală dacă nu mai largă a acestora decât cea recunoscută agenților diplomatici sau consulari pe perioada exercițiului funcției și s-a răsfrânt asupra tuturor acțiunilor, săvârșite acasă și în străinătate, de natură privată sau publică. Cu timpul însă date fiind evoluțiile principiului imunității recunoscute statelor și acceptarea abordării restricționate a imunității suverane, imunitatea recunoscută oficialilor de stat de asemenea s-a transformat, la momentul actual statele optând pentru o imunitate funcțională a șefilor de stat și de guvern.

Imunitatea diplomatică și consulară. Ca o continuare a principiului imunității suverane a statelor, în dreptul internațional public s-a conturat o practică constantă (cutumiară) de garantare a imunității pentru agenții diplomatici și consulari în fața tribunalelor statelor în care misiunile străine sunt acreditate. În plan normativ, imunitățile și privilegiile agenților diplomatici au fost consacrate în textul Convenției de la Viena asupra relațiilor diplomatice din 1961¹², ce reflectă normele existente ale dreptului internațional cutumiar confirmate de practica diplomatică interstatală. Când despre agenții consulari, imunitatea acestora de jurisdicție a fost prevăzută de Convenția de la

¹¹ Speța CIJ Mandatul de arest din 11 aprilie 2000 (Republica Democrată Congo c. Belgiei), hotărârea din 14 februarie 2002. [On-line]: <http://www.icj-cij.org/docket/files/121/8126.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).

¹² Convenția de la Viena asupra relațiilor diplomatice din 18 aprilie 1961. [On-line]: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (Vizitat la: 05.09.2014).

Viena asupra relațiilor consulare din 1963¹³. Din perspectiva istorică, urmează să menționăm că privilegiile speciale, inclusiv de a nu fi supuși jurisdicției statelor străine, au fost recunoscute agenților diplomatici încă în perioada antică, națiunile lumii fiind tentate să-și organizeze în așa mod raporturile interstatale, încât autoritatea solilor în străinătate să rămână intangibilă. În contextul dreptului internațional modern, a cărui origini se fundamentează în prevederile Tratatului de Pace de la Westfalia din 1648, normele dreptului internațional cutumiar aplicabil raporturilor diplomatice și consulare au fost mai mult sau mai puțin stabilite, încă Gentili în 1594, Grotius în 1646 și Bijkershoek în 1744 în lucrările scrise referindu-se expres la privilegiile ambasadelor acreditate în state străine.¹⁴

Dacă ne referim la consacarea jurisprudențială a imunităților diplomatice și consulare, nominalizăm că practica instanțelor internaționale de justiție include spețe în care acestea s-au pronunțat asupra subiectului respectiv, estimând în situații concrete faptul dacă statele pe teritoriile cărora oficiile diplomatice și consulare au fost acreditate, și-au respectat obligațiunile ce izvorăsc din Convențiile de la Viena enunțate supra. Astfel, cea mai cunoscută speță de acest gen este *Personalul diplomatic și consular al SUA în Teheran* (SUA c. Iranului)¹⁵, în care Curtea Internațională de Justiție s-a expus asupra luării ca ostatici ai agenților diplomatici și consulari americani de către fundamentalistii iranieni în timpul revoluției islamice, la 04 noiembrie 1979. Cauza respectivă a atras atenția sporită a întregii comunități internaționale grație circumstanțelor deosebite, iar CIJ puțin timp după sesizare a decis asupra aplicării de măsuri provizorii prin ordonanța din 15 decembrie 1979¹⁶, obligând Iranul până la soluționarea

litigiului în fond să elibereze neîntârziat ostaticii și să-și retragă forțele de pe teritoriul Ambasadei și Consulatului SUA din Teheran. Iranul însă nu s-a conformat măsurilor provizorii prescrise de CIJ și nu a eliberat ostaticii, fapt ce a condiționat adoptarea de către SUA a anumitor contra-măsuri. În acest sens, guvernul american a restricționat libertatea de circulație a studenților iranieni în SUA, acțiuni care nu s-a soldat cu careva efecte, și ulterior a înghețat conturile bancare ale Iranului la care a avut acces, ceea ce a condus la tratative lungi purtate între cele două state prin intermediul reprezentantului permanent al Algeriei la ONU, care și-a oferit bunele oficii pentru a soluționa diferendul. În mod definitiv, ostaticii au fost eliberați la 20 ianuarie 1980, în urma implementării Acordului de la Algeria prin care s-a creat la Haga un tribunal cu caracter *ad-hoc* investit cu competențe de a rezolva chestiunea compensațiilor izvorâtă din respectiva situație de conflict. CIJ a constatat încălcarea de către guvernul de la Teheran a obligațiilor ce izvorăsc din Convențiile de la Viena din 1961 și 1963 și Convenția asupra relațiilor consulare încheiată între SUA și Iran, angajând astfel răspunderea internațională a statului respondent pentru eșecul de a proteja inviolabilitatea sediilor și a personalului diplomatic/consular american.

În acest context este marcant faptul că președintele SUA Jimmy Carter a autorizat dislocarea unei misiuni de salvare a ostaticilor, care însă nu s-a soldat cu succes și a fost calificată de către Președintele CIJ ca un act de auto-ajutor contrar dreptului internațional public ce subminează respectul și prestigiul jurisdicției internaționale investite cu soluționarea diferendului interstatal.¹⁷ Similar imunității șefilor de stat, imunitatea recunoscută agenților diplomatici și consulari de asemenea izvorăște din principiul imunității suverane a statului și reprezintă de fapt o continuare „personalizată” a acesteia, cu referire la subiecți oficiali concreți, investiți cu funcții de reprezentare a statului în străinătate.

Imunitatea organizațiilor internaționale. Abordând problematica accepțiunilor imunității, nu putem să trecem neobservat cu vederea și imunitățile recunoscute organizațiilor internaționale în calitatea acestora de subiect

¹³ Convenția de la Viena asupra relațiilor consulare din 24 aprilie 1963. [On-line]: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1967/06/19670608%2010-36%20AM/Ch_III_6p.pdf (Vizitat la: 05.09.2014).

¹⁴ Sucharitkul S. Jurisdictional immunities in contemporary international law from Asian perspectives. In: *Chinese Journal of International Law*. 2005, Vol. 4, no. 1, p. 31.

¹⁵ Speța CIJ *Personalul diplomatic și consular SUA în Teheran* (SUA c. Iranului), hotărârea din 24 mai 1980. [On-line]: <http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6291.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).

¹⁶ Speța CIJ *Personalul diplomatic și consular SUA în Teheran* (SUA c. Iranului), ordonanța de aplicare a măsurilor provizorii din 15 decembrie 1979. [On-line]:

<http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6283.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).

¹⁷ Sucharitkul S. *Op. cit.*, p. 32.

derivat al dreptului internațional public. Deși această categorie a imunității nu vizează direct statele, ea se referă la entitățile internaționale create cu acordul expres și din inițiativa deliberată a acestora. De regulă, imunitățile și privilegiile organizațiilor internaționale sunt prevăzute de acordurile interguvernamentale încheiate cu privire la stabilirea acestora sau în statutele lor proprii, în particular fiind reglementate chestiunile legate de personal și statutul legal al lui, capacitățile și funcțiile organizației, precum și privilegiile și imunitățile ce i sunt recunoscute.

De regulă, conținutul și întinderea imunităților de jurisdicție ai organizațiilor internaționale în fața tribunalelor naționale a statelor-membre, și, îndeosebi, a instanțelor statului-gazdă, se datorează necesităților funcționale ale instituției, acestea fiind negociate și stabilite de către state de comun acord. În așa fel, imunitățile ONU sunt de principiu reglementate de către Carta Națiunilor Unite¹⁸, instrumentul constitutiv al organizației. Aceste au fost ulterior dezvoltate prin Convenția asupra privilegiilor și imunităților ale ONU¹⁹ și Convenția asupra privilegiilor și imunităților ale agențiilor specializate ale ONU²⁰. Oricum, în acest context o importanță crucială a avut acordul cu privire la sediul organizației, încheiat între ONU și SUA în 1947.

În mod general, imunitățile recunoscute unei organizații internaționale pot fi clasificate în următoarele categorii:

1. Imunitatea jurisdicțională a organizației în fața tribunalelor statului în care aceasta își are sediul, așa-numita imunitate „*eo nomine*”;
2. Imunitatea jurisdicțională a organizației în fața instanțelor naționale ale statelor-membre, îndeosebi în statele unde sunt amplasate sediile regionale și sunt convocate sesiuni periodice;
3. Inviolabilitatea sediului și imunitatea proprietăților, clădirilor, bunurilor și arhivelor organizației față de confiscare, expropriere sau

oricare alte măsuri de constrângere din partea statului-gazdă și a statelor-membre;

4. Imunitatea în fața procedurilor judiciare a personalului organizației internaționale, inclusiv experților în misiune, cu referire la acțiunile îndeplinite în cadrul funcției publice internaționale;

5. Imunitatea rezidenților misiunilor permanente acreditate pe lângă organizația internațională, inclusiv inviolabilitatea biroului și reședinței acestora, precum și imunitățile personale ale membrilor misiunii în fața jurisdicțiilor statului-gazdă.

Date fiind cele enunțate supra, conchidem că anume pe seama statului în care o organizație internațională își are sediul principal sau, după caz, regional, sunt puse obligațiunile referitoare la asigurarea tuturor facilităților necesare activității eficiente a organizației, acesta fiind ținut să asigure și respectul imunităților și privilegiilor recunoscute atât instituției *per se*, cât și personalului acesteia.

Este notabil faptul că problematica imunității unei organizații internaționale a fost abordată și de către instanțele internaționale de jurisdicție, spre exemplu Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care de multiple ori a reiterat că recunoașterea organizației internaționale unei imunități de jurisdicție urmărește un scop legitim, deoarece ea constituie un mijloc indispensabil pentru buna funcționare a organizației beneficiare, fără ingerința unilaterală a guvernului țării sediului ei. Curtea de la Strasbourg a observat că acordarea de imunitate de jurisdicție unor organizații internaționale prin instrumentele juridice constitutive ale acestora sau prin acorduri adiționale ulterioare reprezintă o practică îndelungată în relațiile internaționale, practică destinată să asigure buna lor funcționare. Importanța acestei practici este întărită de tendința lărgirii și intensificării cooperării internaționale ce se manifestă în toate domeniile vieții sociale contemporane.²¹

Concluzii. Ținând cont de cele enunțate supra, urmează să nominalizăm că conceptul imunității statului este unul complex și multidimensional, iar accepțiunile acesteia imunități relevă privilegiile specifice recunoscute diverselor categorii de subiecți speciali: statul *per se*, șefii de stat, agenții diplomatici și consulari, organizațiile

¹⁸ Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. [On-line]: <http://www.un.org/en/documents/charter/> (Vizitat la: 05.09.2014).

¹⁹ Convenția asupra privilegiilor și imunităților ale ONU din 13 februarie 1946. [On-line]: <http://www.un.org/en/documents/charter/> (Vizitat la: 05.09.2014).

²⁰ Convenția asupra privilegiilor și imunităților ale agențiilor specializate ale ONU din 21 noiembrie 1947. [On-line]: <http://www.ifrc.org/Docs/idrl/I295EN.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).

²¹ Bîrsan C. Convenția europeană a drepturilor omului: comentariu pe articole. București, 2010, p. 463.

internaționale și personalul acestora. De fapt, imunitățile respective le-au fost recunoscute subiecților pentru a asigura o desfășurare normală și pozitivă a raporturilor internaționale interstatale, iar imunitățile statului în acest context reprezintă garanții speciale care nu sunt în opinia noastră nerezonabile sau disproporționale.

Bibliografie:

1. Bianchi A. Immunity versus human rights: the Pinochet case. In: European Journal of International Law. 1999, Vol. 10, no. 2, p. 237-277.
2. Bîrsan C. Convenția europeană a drepturilor omului: comentariu pe articole. București, 2010. 1887 p.
3. Caplan L.M. State immunity, human rights, and *jus cogens*: a critique of the normative hierarchy theory. În: American Journal of International Law. 2003, Vol. 97, p. 741-781.
4. Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. [On-line]: <http://www.un.org/en/documents/charter/> (Vizitat la: 05.09.2014).
5. Convenția asupra privilegiilor și imunităților ale agențiilor specializate ale ONU din 21 noiembrie 1947. [On-line]: <http://www.ifrc.org/Docs/idrl/I295EN.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).
6. Convenția asupra privilegiilor și imunităților ale ONU din 13 februarie 1946. [On-line]: <http://www.un.org/en/documents/charter/> (Vizitat la: 05.09.2014).
7. Convenția de la Viena asupra relațiilor consulare din 24 aprilie 1963. [On-line]: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1967/06/19670608%2010-36%20AM/Ch_III_6p.pdf (Vizitat la: 05.09.2014).
8. Convenția de la Viena asupra relațiilor diplomatice din 18 aprilie 1961. [On-line]: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (Vizitat la: 05.09.2014).
9. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10 decembrie 1984. [On-line]: <http://www.un.org/documents/ga/res/39/a39r046.htm> (Vizitat la: 05.09.2014).
10. Marlar M. Recent trends in the principal of state immunity. In: The Journal of the study of modern society and culture. 2006, no. 35, p. 97-115.

11. Reinisch A. European Court practice concerning state immunity from enforcement measures. In: European Journal of International Law. 2006, Vol. 17, no. 4, p. 803-836.
13. Reinisch A. International organizations before national courts. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 449 p.
14. Sena P. De, Vittor F. De. State immunity and human rights: the Italian Supreme Court decision on the Ferrini case. În: European Journal of International Law. 2005, Vol. 16, nr. 1, p. 89-112.
15. Speța CIJ Mandatul de arest din 11 aprilie 2000 (Republica Democrată Congo c. Belgiei), hotărârea din 14 februarie 2002. [On-line]: <http://www.icj-cij.org/docket/files/121/8126.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).
16. Speța CIJ Personalul diplomatic și consular SUA în Teheran (SUA c. Iranului), hotărârea din 24 mai 1980. [On-line]: <http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6291.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).
17. Speța CIJ Personalul diplomatic și consular SUA în Teheran (SUA c. Iranului), ordonanța de aplicare a măsurilor provizorii din 15 decembrie 1979. [On-line]: <http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6283.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).
18. Speța Imunitățile de jurisdicție a statelor (Germania contra Italiei), hotărârea CIJ din 3 februarie 2012. [On-line]: <http://www.icj-cij.org/docket/files/143/16883.pdf> (Vizitat la: 05.09.2014).
19. Speța Vasul Exchange contra McFaddon, hotărârea Curții Supreme a SUA din 24 februarie 1812. [On-line]: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/11/116/case.html> (Vizitat la: 05.09.2014).
20. Sucharitul S. Jurisdictional immunities in contemporary international law from Asian perspectives. In: Chines Journal of International Law. 2005, Vol. 4, no. 1, p. 1-43.

Copyright©Alexandra NICA, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfint 1, MD-2001.

E-mail: nica.alexandra@gmail.com

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2014, Issue 4, Volume 34, Pages 75-83. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 06. 2014 Accepted: 15.12. 2014 Published: 30.12. 2014</p>
---	---

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**ORGANIZAREA ȘI STRUCTURA TRIBUNALELOR
PENALE NAȚIONALE INTERNAȚIONALIZATE**

**ORGANIZATION AND STRUCTURE OF NATIONAL
INTERNATIONALIZED CRIMINAL TRIBUNALS**

**ОРГАНИЗАЦИЯ И СТРУКТУРА НАЦИОНАЛЬНЫХ
ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗИРОВАННЫХ ТРИБУНАЛОВ**

SÎRCU Artur* / SÎRCU Artur / СЫРКУ Артур

ABSTRACT:

**ORGANIZATION AND STRUCTURE OF NATIONAL
INTERNATIONALIZED CRIMINAL TRIBUNALS**

Hybrid tribunals represent a new category of trial courts which include both national and international elements. They are called the 3rd generation of courts after Nuremberg trials as the 1st one and International Criminal Tribunal for former Yugoslavia, International Criminal Tribunal for Rwanda, International Criminal Court as the second generation.

As usual, hybrid courts incorporate internal elements of affected states and international of foreign elements with regard to composition, staff, relevant law and others. Studying the structure of a hybrid court it is to be mentioned that generically every tribunal is composed of judicial chambers (as preliminary, first chamber and appeal one), the Registry held by the Registrar of the Court, Prosecution Office, Administrative department. Surely, there are exceptions from general rule, every tribunal having its specific compositional aspects.

*More than that, Kosovo courts are absolutely distinct, being included into the existing judicial system as separate chambers for minor ethnic and war crimes committed in former Yugoslavia incompatible *ratione materiae* with ICTY Statute. Nevertheless, some clear shapes can be seen in the structure and organization of internationalized tribunals.*

Keywords: *composition of the court, hybrid tribunal, Khmer Rouge Tribunal, Special Tribunal for Sierra Leone, Special Tribunal for Lebanon, High Iraqi Penal Tribunal, Kosovo tribunals, East Timor hybrid courts.*

JEL Classification: K33, K41, F55

---

* **SÎRCU Artur** – Doctorand, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, Academia de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova). / **SIRCU Artur** – Ph.D student, Academy of Science of Moldova, Institute of Legal and Political Research (Kishinev, the Republic of Moldova). / **СЫРКУ Артур** – Аспирант, Академия наук Молдовы, Институт юридических и политических исследований (Кишинев, Республика Молдова).

РЕЗЮМЕ:

**ОРГАНИЗАЦИЯ И СТРУКТУРА НАЦИОНАЛЬНЫХ
ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗИРОВАННЫХ ТРИБУНАЛОВ**

Гибридные трибуналы являются новой категорией судебных инстанций, которые включают в себя национальные и интернациональные элементы. Их называют третьим поколением судов после Нюрнбергского процесса, который был первым; Международного Уголовного Трибунала по бывшей Югославии, Международного Уголовного Трибунала по Руанде и Международного Уголовного Суда, которые представляют второе поколение судебных инстанций.

Как правило, интернационализованные суды включают в себя внутренние элементы затронутых государств, а также международные элементы в сферах, касающихся состава суда, персонала, применяемого права и т.д. Изучая структуру подобных инстанций, следует отметить, что общий трибунал состоит из судебных палат (досудебная палата, палата первой инстанции, апелляционная палата), Секретариата, возглавляемого Референтом Суда, Бюро Прокурора, Административного отдела. Естественно, существуют исключения из общих правил, и у каждого суда есть собственные организационные отличия.

Более того, косовские суды абсолютно особые, они включены в существующую внутреннюю судебную систему как отдельные палаты, компетентные рассматривать мелкие этнические и военные преступления, совершенные на территории бывшей Югославии, которые не входят, в соответствии с Уставом, в материальную компетенцию МУТЮ. Тем не менее, в структуре и организации гибридных трибуналов, можно различить определенные шаблоны.

Ключевые слова: состав суда, гибридный трибунал, Трибунал Красных Кхмеров, Особый Трибунал по Сьерра-Леоне, Особый Трибунал по Ливану, Высший Уголовный Суд Ирака, Косовские суды, гибридные суды Восточного Тимора.

JEL Classification: K33, K41, F55

УДК: 341.64, 341.1, 341.645.5

REZUMAT:

**ORGANIZAREA ȘI STRUCTURA TRIBUNALELOR
PENALE NAȚIONALE INTERNAȚIONALIZATE**

Tribunale hibride sunt o nouă categorie de instanțe, care includ elemente naționale și internaționale. Ele se numesc cea de-a treia generație de instanțe judecătorești după Tribunalul de la Nuremberg, care a fost primul; Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie, Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda și Curtea Penală Internațională, care reprezintă a doua generație a instanțelor judecătorești internaționale.

De obicei, instanțele internaționalizate includ elemente interne a statelor afectate și elemente internaționale în domeniile legate de componența personalului instanței, legea aplicabilă, etc. Prin studierea structurii acestor cazuri, trebuie să se constate că tribunalul general este format din camere de judecată (Camera Preventivă, Camera de Primă Instanță, Curtea de Apel), un Secretariat condus de Referentul Curții, Biroul Procurorului, Biroul de Administrație. Desigur, există și excepții de la regula generală, iar fiecare instanță are propriile sale diferite de organizare.

Mai mult decât atât, instanțele din Kosovo sunt absolut specifice, acestea sunt incluse în sistemul de justiție intern existent ca camere separate competente pentru a asculta mici crime etnice și crime de război comise în fosta Iugoslavie, care nu sunt în conformitate cu Carta, în jurisdicția materialului TPII. Cu toate acestea, în structura și organizarea instanțelor hibride, anumite modele pot fi identificate.

Cuvinte-cheie: compoziția curții, tribunal hibrid, Tribunalul Khmerilor Roșii, Tribunalul Special pentru Sierra Leone, Tribunalul Special pentru Liban, Înaltul Tribunal penal Irakian, tribunalele kosovare, tribunalele hibride din Timorul de Est.

JEL Classification: K33, K41, F55

CZU: 341.64, 341.1, 341.645.5

Introducere. Una dintre cele mai interesante noutăți în domeniul dreptului internațional penal la sfârșitul anilor 1990 – începutul anilor 2000 se referă la apariția unei „a treia generații” de organe penale (tribunalele de la Nüremberg și Tokyo fiind prima, tribunalele penale pentru fosta Iugoslavia și Ruanda, Curtea Internațională Penală fiind a doua generație), care sunt numite, având în vedere lipsa unui termen mai potrivit, tribunale „naționale internaționalizate” sau „hibride”. Ele au fost proiectate ca un melanj juridic al elementelor naționale și internaționale, făcând parte din mecanismele specializate destinate pentru a pune capăt impunității dintr-un anumit stat.¹

Ca și toate organele judiciare internaționale, inclusiv instanțe *ad-hoc* sau permanente, tribunalele penale internaționalizate sunt compuse din judecători calificați și independenți, care activează în baza unor reguli prestabilite de procedură și adoptă decizii obligatorii. Aceștia sunt supuse aceluiași principii care reglementează activitatea din întreg domeniul justiției internaționale (procesul echitabil, imparțialitatea și independența). Similar altor tribunale de specific penal, scopul instanțelor hibride este să sancționeze grave încălcări ale dreptului internațional penal, dreptului internațional umanitar și a dreptului internațional al drepturilor omului săvârșite de către persoane fizice, inclusiv ce poartă răspundere în cel mai înalt grad, și, astfel, să descurajeze comiterea unor eventuale încălcări și să ajute la restabilirea statului de drept.

În așa fel, ca și toate celelalte organisme penale ce înglobează elemente internaționale, pentru a-și îndeplini în mod corespunzător misiunea nobilă, tribunalele hibride urmează să-și fundamenteze activitatea pe principiile de cooperare internațională și asistență judiciară din partea statelor și organizațiilor internaționale, deși în cazul curților penale internaționalizate, aspectul de cooperare se configurează a fi unul mai dificil datorită statutului juridic aparte al acestor jurisdicții.

În ciuda însă anumitor similitudini importante cu alte instanțe de specific penal, tribunalele penale internaționalizate formează o categorie jurisdicțională distinctă, care le diferențiază de toate celelalte entități înrudite. În unele cazuri,

---

¹ Maupas S. Justice pénale international. Paris: Gualino Editeur, 2007, p. 93.

aceste instanțe fac parte din sistemul judiciar al unei anumite țări (țara-gazdă), în timp ce în altele, au fost altoite în sistemul judecătoresc local. Există și situații când tribunalele internaționalizate reprezintă o instituție totul diferită, plasându-se pe poziții de superioritate față de sistemul jurisdicțional intern. Dar în toate cazurile, natura tribunalelor hibride este una mixă, ele încorporând în același timp trăsături atât naționale, cât și internaționale.

Personalul calificat al tribunalelor hibride. În timp ce curțile interne, de regulă, angajează doar cetățeni autohtoni, iar instanțele internaționale de justiție angajează resortisanți din orice state, cu excepția celor în care atrocitățile imputabile au avut loc, tribunalele hibride din Timorul de Est, Kosovo, Sierra Leone, Cambodgia, Liban și Irak într-adevăr demonstrează un amestec de personal național și internațional. Termenul de „personal” folosit în acest context se referă la judecători, procurori, referenți și personal tehnic și administrativ. Totuși modul de angajare a personalului diferă de la caz la caz.²

La un capăt al spectrului este Tribunalul Special pentru Sierra Leone (TSSL), la cazul căruia Statutul³ prevede că majoritatea judecătorilor din camerele preliminare și camerele de apel sunt numiți de către Guvernul din Sierra Leone, iar restul sunt desemnați de către Secretarul General al ONU (art. 12). Magistrații numiți de Guvernul Sierra Leone nu trebuie să fie autohtoni, și teoretic ar putea fi internaționali, instanța de judecată astfel compusă de fapt în mod predominant include personal judiciar internațional. De asemenea, Grefierul (șeful Grefei) și Procurorul tribunalului sunt numiți de către Secretarul General al ONU (art. 15, 16 din Statut). Unicul oficial de rang înalt care conform Statutului necesită a fi din Sierra Leone, este Procurorul Adjunct, dar de fapt, chiar și pentru această poziție guvernul leonin a numit un resortisant străin deoarece nu au fost stabilite candidaturi corespunzătoare în cadrul conaționalilor, fiind documentată o insuficiență de personal calificat în urma războiului civil ce a devastat țara. Cât despre personalul de suport

---

² Nouwen S. M. H. Hybrid courts. The hybrid category of a new type of international crimes courts. In: Utrecht Law Review, 2006, Vol. 2, p. 204.

³ Statutul Tribunalului Special pentru Sierra Leone. [Online]: <http://www.rscsl.org/Documents/scsl-statute.pdf> (Vizitat la: 01.09.2014).

(tehnic și administrativ) al TSSL, aceasta este unul mixt și include atât resortisanți ai Sierra Leone, cât și cetățeni străini.

La celălalt capăt al spectrului se poziționează Tribunalul Khmerilor Roșii din Cambodgia (TKR), unde judecătorii sunt în majoritatea lor de origine cambodgiană. Conform Statutului TKR⁴, judecătorii internaționali sunt desemnați de către Secretarul General al ONU, dar trebuie să fie întăriți în funcție de către Consiliului Suprem al Magistraturii din Cambodgia (art. 9-11). Regula super-majorității a fost dezvoltată astfel încât întotdeauna cel puțin un judecător internațional trebuie să voteze „pro” pentru ca o decizie a tribunalului să fie adoptată. Cât despre biroul procurorului, un resortisant cambodgian și un jurist internațional își îndeplinesc atribuțiile ca co-procurori egali în poziție și drepturi.

În cadrul acestui „spectru de personal” de la predominant internațional la predominant național, Camerele din Kosovo au o poziție similară TKR. În Kosovo, inițial, judecătorii și procurorii internaționali au fost adăugați la instanțele judecătorești interne și puteau să aleagă asiste pasiv la judecată sau să preia controlul asupra instrumentării și examinării spețelor. Cu toate acestea, judecătorii străini au constituit o minoritate în cadrul Camerelor kosovare, fiind adesea depășiți numeric în cadrul procesului de votare. Ulterior, conform Regulamentului nr. 2000/64 adoptat de către Misiunea de administrare provizorie a ONU în Kosovo (UNMIK)⁵, Reprezentantul Special al ONU în Pristina a fost investit cu competențe de a desemna pentru participarea la judecarea cauzelor cu privire la crime etnice și de război de rang inferior, în funcție de necesitate, un procuror internațional, un judecător de instrucție internațional și un grup de trei judecători cu cel puțin doi magistrați internaționali, la cererea procurorului, avocatului apărării sau a inculpatului pentru a asigura desfășurarea procesului în corespundere cu standardele internaționale relevante. În comparație cu alte

tribunale hibride, Camerele din Kosovo sunt unice prin faptul că nu reprezintă jurisdicții instituționalizate, fiind alipite la instanțele interne existente.

În timp ce în Kosovo hibriditatea Camerelor și participarea judecătorilor internaționali la examinarea cauzelor cu privire la crime etnice și de război de rang inferior, a fost opțională, în Timorul de Est administrația tranzitorie a ONU a stabilit ca „infracțiunile grave” să fie judecate de camere speciale compuse din doi judecători internaționali și unul originar din Timorul de Est.⁶ În cadrul examinării cauzelor respective, Procurorul general pentru infracțiuni grave a beneficiat de autoritate exclusivă în instrumentarea acestor crime, fiind un funcționar internațional asistat de resortisanții locali ce alcătuiau biroul său. În practică însă, în pofida intențiilor nobile ale administrației de tranziție a ONU de a promova participarea la înfăptuirea justiției a juriștilor locali, munca de bază și asistența calificată a fost în principal furnizată de funcționarii internaționali.⁷

Cât despre Tribunalul din Irak, la faza proiectării instituției acestuia și definitivării Statutului său inițial (care așa și nu a fost adoptat), s-a optat ca și în Kosovo pentru includerea judecătorilor internaționali, care să fie numiți de către Consiliul irakian al Guvernatorilor (cabinetul de miniștri)⁸. Cu toate acestea, când s-a renunțat la proiectul de statut al tribunalului din 2003 și s-a adoptat Legea cu privire la Înalțul Tribunal Penal Irakian din 2005, această posibilitate a fost redusă în mod substanțial, judecătorii internaționali urmând fi numiți doar în cazul în care una din părți a cauzei, este un stat.⁹

⁶ The UNTAET Regulation no. 2000/64 on the establishment of panels with exclusive jurisdiction over serious criminal offences from 06 June 2000. [On-line]: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/untaetR/Reg0015E.pdf> (Vizitat la: 01.09.2014).

⁷ Linton S. New approaches to international justice in Cambodia and East Timor. In: *International Review of the Red Cross*, 2002, Vol. 84, no. 845, p. 110-111.

⁸ Proiectul de Statut al Tribunalului Special pentru Irak, 10 decembrie 2003. [On-line]: <http://preventgenocide.org/law/domestic/iraqspecialtribunal.htm> (Vizitat la: 01.09.2014).

⁹ Legea cu privire la Înalțul Tribunal Penal Irakian, 18 octombrie 2005. [On-line]: <http://gipi.org/wp-content/uploads/2009/02/iraqstatuteengtrans.pdf> (Vizitat la: 01.09.2014).

⁴ Statutul Tribunalului Khmerilor Roșii. [On-line]: http://www.eccc.gov.kh/sites/default/files/legal-documents/KR_Law_as_amended_27_Oct_2004_Eng.pdf (Vizitat la: 01.09.2014).

⁵ The UNMIK Regulation no. 2000/64 on assignment of international judges/prosecutors and/or change of venue in Kosovo from 15 December 2000. [On-line]: http://www.unmikonline.org/regulations/2000/re2000_64.htm (Vizitat la: 01.09.2014).

Deși deținerea unui număr mare de personal internațional este binevenit, recrutarea și ocuparea forței de muncă străine totuși prezintă potențiale complicații. Recrutarea personalului desfășurată sub egida Secretariatului General al ONU adesea este lentă, iar angajarea conform Regulamentului ONU privind Personalul a unui membru al staff-ului destinat activării în cadrul unei jurisdicții hibride, ar putea dura luni de zile.¹⁰ Multe tensiuni mai apar în aspectele de remunerație și condiții de angajare, care se pot distinge semnificativ cu privire la personalul internațional și cel intern.¹¹ În plus, cooperarea rezultativă între personalul național și internațional poate fi împiedicată de separarea fizică (stabilirea în spații diferite) și barierele lingvistice.

În general, structura tribunalelor penale internaționalizate este asemănătoare și este alcătuită din biroul pentru urmărirea penală (biroul procurorului), personalul judiciar și staff-ul tehnic. Pe fonul fiecărui tribunal diferă jurisdicția creată în Kosovo. Aceasta își exercită competențele *ad-hoc* și nu dispune de unități speciale cu propriile lor puteri. De fapt, există același complet de judecată care efectuează investigațiile procesuale preliminare, desfășoară proceduri de primă instanță și de apel. O astfel de abordare nu pare total propice pentru desfășurarea unei justiții în baza standardelor internaționale relevante care să asigure promovarea respectării drepturilor omului.

În celelalte tribunale există camere specializate. În instanțele încorporate în jurisdicțiile naționale, fiecare unitate funcțională aparține gradului ierarhic jurisdicțional corespunzător instanței respective, de fapt repetând structura internă a jurisdicției naționale. Fiecare instanță dispune de o cameră de apel, cu excepția Kosovo, care precum am menționat

supra este compusă dintr-o cameră unică cu competențe diferite.

Din punct de vedere structural, este interesant Tribunalul Irakian. De fapt, el întruchiează un sistem specializat de tribunale militare. Sediul central este situat în Bagdad. Cu toate acestea, unități ale sale pot fi create *ad-hoc* în alte localități ale statului la propunerea Consiliului de Miniștri din Irak.

La subiectul personalului judiciar calificat, nominalizăm că pe lângă magistrații ce efectuează procedurile judiciare, în unele tribunale au fost stabiliți judecători de instrucție sau „de investigație”, precum în instanțele hibride din Timorul de Est, Cambodgia, Irak și Liban. Aceștia pot examina preliminar cauza la distanță sau, după efectuarea anchetei, pot trimite cauza în instanță pentru examinarea judiciară în continuare. În cadrul Tribunalului pentru Sierra Leone în loc de judecători de instrucție este prevăzută o procedură de anchetă preliminară, care implică transmiterea necondiționată a cazului în instanță pentru examinarea în fond a acestuia.

Cât despre procurori, aceștia sunt prezenți în toate curțile mixte și internaționalizate. Spre exemplu, în Irak a fost creată o procuratură specială care să includă exclusiv procurorii investiți cu sarcinile să reprezinte partea învinuirii în fața Înalțului Tribunal Penal.

Staff-ul administrativ, de asemenea există în toate instanțele de judecată, cu excepția camerelor din Kosovo, care sunt deservite de către personalul din cadrul instanțelor naționale kosovare. Sarcina acestui personal include suportul administrativ pentru judecători și procurori, iar grefele tribunalelor oferă suport organizatoric pentru procedurile de judecată.

Ultima „inovare” a justiției internaționale a fost introducerea în personalul tribunalelor a părții apărării. Reprezentanții apărării fac parte din personalul instanțelor hibride doar în Liban și Irak, având sarcinile de bază să garanteze echilibrul între activitatea de urmărirea penală și apărarea inculpaților.

Structura și compoziția tribunalelor hibride.

Tribunalul Special pentru Sierra Leone

TSSL este compus din următoarele subdiviziuni structurale:

- Camera de primă instanță (una sau mai multe dacă este necesar) și Camera de Apel;

¹⁰ UN publication (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights) „Rule-of-Law Tools for Post-Conflict States: Maximizing the Legacy of Hybrid Courts”, 2008. [On-line]: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HybridCourt.s.pdf> (Vizitat la: 01.09.2014).

¹¹ UN publication (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights) “Rule-of-Law Tools for Post-Conflict States: Prosecution Initiatives”, 2006. [On-line]: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/RuleoflawProsecutionsen.pdf> (Vizitat la: 01.09.2014).

- Procurorul;
- Grefa.¹²

Judecătorii. Camerele sunt formate din nu mai puțin de opt și mai mult de unsprezece judecători independenți. Trei judecători intră în Camera de primă instanță, dintre care unul trebuie să fie desemnat de guvernul din Sierra Leone, și doi judecători sunt numiți de către Secretarul General al ONU. Cinci judecători activează în Curtea de Apel a Tribunalului, dintre care doi sunt judecătorii numiți de guvernul din Sierra Leone, și trei judecători numiți de către Secretarul General.¹³

Fiecare judecător își îndeplinește obligațiile numai în camera în care a fost numit. Judecătorii de la Curtea de Apel și judecătorii din primă instanță aleg câte un președinte care dirijează procedurile în instanțele respective. Este marcant faptul că Președintele Curții de Apel se consideră a fi și Președintele Tribunalului.

În ceea ce privește condițiile care urmează a fi îndeplinite de către judecători pentru a fi investiți, aceștia trebuie să fie persoane de o înaltă moralitate, imparțialitate și integritate, care posedă calificarea necesară în țările sale de origine pentru numirea în camerele judiciare. Ei trebuie să fie independenți în exercitarea funcțiilor ce le sunt conferite, fiind interzisă acceptarea sau solicitarea de instrucțiuni de la guvernul vreunui stat sau orice alte surse. De asemenea, la numirea judecătorilor se ia în considerație experiența acestora acumulată în domeniul dreptului internațional, inclusiv dreptului umanitar și al drepturilor omului, dreptului penal și justiției juvenile. Judecătorii sunt numiți pe o perioadă de trei ani, cu posibilitatea prelungirii mandatului.

Procurorul TSSL este numit de Secretarul General al ONU pentru o perioadă de trei ani, cu posibilitatea de prelungirii mandatului. Acesta este responsabil de investigare și învinuire, acționând independent ca organ separat al tribunalului.

Oficiul Procurorului are competențe de a interoga suspectii, victimele și martorii, a colecta dovezi și a efectua investigații la fața locului. În îndeplinirea acestor sarcini, Procurorul poate fi sprijinit de autoritățile naționale de domeniu.

Procurorul TSSL este asistat de un adjunct originar din Leone Sierra, precum și de alt personal din Sierra Leone și internațional necesar pentru a-și îndeplini funcțiile atribuite în mod efectiv și eficient.¹⁴

Grefa Tribunalului este responsabilă pentru administrare și întreținere. Ea este alcătuită din Grefier și alt personal necesar. Grefierul este numit de către Secretarul General al ONU, după consultări cu Președintele TSSL și trebuie să fie membru al personalului Organizației Națiunilor Unite. El va activa pentru un mandat de trei ani cu posibilitatea de prelungire a acestuia.

Grefierul Tribunalului instituie o secțiune specializată pentru victime și martori. Această unitate asigură, în consultare cu Biroul procurorului, măsurile de protecție, conciliere și altă asistență corespunzătoare pentru martori și victime care apar în fața instanței, dar și pentru alte persoane supuse riscului de pedepsire pentru mărturiile depuse în cadrul procesului internaționalizat. Personalului secțiunii cuprinde experți în traume, inclusiv traume legate de crime de violență sexuală și abuzuri împotriva copiilor.¹⁵

Tribunalul Khmerilor Roșii

Judecătorii. TKR include o Cameră extraordinară de primă instanță compusă din cinci judecători, dintre care trei sunt judecători cambodgieni cu unul ca președinte, și doi judecători străini. La rândul său, Camera Supremă a Curții, care servește drept Cameră de Apel și instanță finală, include șapte judecători, dintre care patru sunt resortisanți cambodgieni cu unul ca președinte, și trei străini.¹⁶

Judecătorii Camerelor Extraordinaire sunt numiți din rândul magistraților ce profesază în prezent sau sunt desemnați adițional în conformitate cu procedurile existente pentru numirea judecătorilor; toți aceștia demonstrează o înaltă moralitate, spirit de imparțialitate, integritate și experiență, în special în domeniile dreptului penal și/sau dreptului internațional, inclusiv umanitar și al drepturilor omului.

Consiliul Superior al Magistraturii desemnează cel puțin șapte judecători din Cambodgia și numește judecătorii de rezervă dacă este necesar, de asemenea desemnează și candidatura președintelui fiecărei Camere din

¹² Sârcu-Scobioală D., Lupușor I., Goncareova E. Jurisdicția internațională penală. Chișinău: CEP USM, 2008, p. 113.

¹³ Statutul TSSL, precitat, art. 12.

¹⁴ Statutul TSSL, precitat, art. 15.

¹⁵ Ibidem, art. 16.

¹⁶ Statutul TKR, precitat, Capitolul III.

rândul judecătorilor cambodgieni numiți. Tot Consiliul Superior al Magistraturii desemnează cel puțin cinci persoane de naționalitate străină ca judecători internaționali, alegând candidaturile de pe lista prezentată de către Secretarul General al ONU.¹⁷

Investigațiile în cadrul TKR sunt conduse de doi judecători de instrucție, unul cambodgian și altul străin, ce pot face cercetări în baza informației primite de la orice instituție, inclusiv guvernul Cambodgiei, ONU sau organizații nonguvernamentale. Judecătorii de instrucție sunt numiți de către Consiliul Superior al Magistraturii din rândul juriștilor ce profesază, cel străin fiind ales din candidaturile propuse de către Secretarul General al ONU. De asemenea sunt aleși judecători de investigație de rezervă.¹⁸

Procurorii TKR. Doi co-procurori, unul cambodgian și unul străin sunt responsabili de toate punerile sub acuzare în fața Tribunalului. Consiliului Superior al Magistraturii numește procurorul cambodgian și desemnează candidaturile procurorilor naționali de rezervă, în funcție de necesitate, dintre juriștii cambodgieni. Co-procurorul străin este numit de același Consiliu Superior al Magistraturii din candidaturile propuse de către Secretarul General al ONU în acest sens. Fiecare co-procuror are dreptul să-și aleagă unul sau mai mulți adjuncți, care îl vor asista în îndeplinirea obligațiilor sale. Adjuncții străini de asemenea sunt aleși de pe lista prezentată de Secretarul General al Națiunilor Unite.

Oficiul de administrație este responsabil de supravegherea personalului pe lângă judecători, co-procurori și judecătorii de instrucție. Oficiul trebuie să fie condus de un Director cambodgian și un Director Adjunct străin. Directorul Oficiului de Administrație este desemnat de Guvernul Regal din Cambodgia pentru un mandat de doi ani cu posibilitatea de reînnoire. Directorul este responsabil de întreaga activitate a Oficiului de Administrație, cu excepția chestiunilor supuse regulilor și procedurilor ONU. Directorul se desemnează din rândul celor cu o experiență semnificativă în administrarea judecătorească și cu o bună cunoaștere a uneia din limbile străine utilizate în activitatea Tribunalului (engleză, franceză).

Directorul adjunct străin este numit de către Secretarul General al ONU, candidatura sa fiind aprobată de către Guvernul Regal. El este responsabil de recrutarea și administrarea întregului personal internațional al TKR, în conformitate cu cerințele componenței străine. Totodată, Directorul adjunct administrează resursele financiare oferite prin intermediul fondului Națiunilor Unite.

Oficiul de Administrație este asistat de personal din Cambodgia și staff internațional, după necesitate. Tot personalul cambodgian al Oficiului de Administrație este numit de Guvernul Regal al Cambodgiei la cererea Directorului. Personalului străin trebuie să fie numit de Directorul Adjunct.¹⁹

Înaltul Tribunal Penal Irakian

ÎTPI este compus din:

- Camera de Recurs (nouă judecători);
- una sau mai multe curți penale (cinci judecători);
- judecători de instrucție;
- Procuratura;
- Departamentul Administrativ.

Judecătorii. Consiliului Juridic Suprem al Irakului desemnează candidaturile tuturor judecătorilor și procurorilor din această instanță, iar Consiliul de Miniștri le aprobă și întărește în funcție. Toți judecătorii, procurorii și alte categorii de personal trebuie să fie resortisanți irakieni.

Consiliul de Miniștri poate, dacă consideră necesar, în baza unei propuneri din partea Președintelui Tribunalului, să numească judecătorii non-irakieni care posedă experiența necesară în efectuarea proceselor penale și ce demonstrează o înaltă moralitate și cinste pentru a activa în cadrul instanței respective. În cazul în care un stat este parte la o plângere deferită Tribunalului spre examinare, judecătorii-originari din statul respectiv vor fi delegați cu ajutorul comunității internaționale și Națiunilor Unite.

Judecătorii de instrucție pregătesc cazurile pentru proces judiciar, colectează probele necesare și decid dacă cazurile menționate trebuie transmise Curții pentru examinarea ulterioară. Judecătorul de instrucție acționează independent de Tribunal deoarece este considerat ca o entitate separată.²⁰

¹⁷ Ibidem, Capitolul IV.

¹⁸ Ibidem, Capitolul VII.

¹⁹ Statutul TKR, Capitolul IX.

²⁰ Legea cu privire la Înaltul Tribunal Penal Irakian, precitată, art. 8.

Atât judecătorii de instrucție, cât și procurorii pot, după consultația cu Președintele instanței, să numească experți străini pentru a efectua expertize, oferi consultații și asistența specializată în investigarea cazurilor.

Departamentul de Administrare este gestionat de un ofițer cu titlul de Director de Departament ce deține o diplomă de licență în drept și are experiență administrativă și judiciară. El este asistat de personal subordonat în gestionarea afacerilor Tribunalului. Departamentul de administrație este responsabil de reglementarea chestiunilor administrative și financiare.

Tribunalul Special pentru Liban

TSL include următoarele organe:

- Camerele preliminară, de primă instanță, de apel;
- Procurorul;
- Grefa;
- Oficiul apărării.

Judecătorii. Camera de primă instanță este compusă din trei judecători, unul libanez și doi străini. Camera de Apel cuprinde cinci judecători, dintre care doi resortisanți libanezi și trei străini. De asemenea, sunt desemnați doi judecători alternativi (de rezervă), unul străin și altul libanez. În fiecare cameră se alege câte un președintele, care conduce activitatea formațiunii jurisdicționale. Președinte Camerei de Apel este și Președinte al Tribunalului. Jucătorii sunt numiți de Secretarul General al ONU pentru un mandat de trei ani, cu posibilitatea reînnoirii acestuia după consultări cu Guvernul libanez.²¹

Procurorul este numit de Secretarul General al ONU pe termen de trei ani cu posibilitatea renumirii. El trebuie să demonstreze o moralitate înaltă, să posede cel mai înalt nivel de competențe profesionale și să dețină o vastă experiență în desfășurarea anchetelor și urmărilor penale internaționale.

Procurorul TSL este asistat de un procuror adjunct libanez și de alt personal de origine libaneză și străină, necesar pentru a îndeplini funcțiile atribuite în mod eficient. Biroul procurorului are competențe specifice de a interoga suspecții, victimele și martorii, de a colecta dovezi și a efectua investigații în teren (*in situ*). În îndeplinirea acestor sarcini, procurorul

este după caz, sprijinit de autoritățile libaneze respective.²²

Grefa. Sub autoritatea Președintelui Tribunalului Special, aceasta este responsabilă pentru administrarea și deservirea jurisdicției hibride. Grefa este condusă de un Grefier și include alt personal calificat necesar.

Grefierul este numit de către Secretarul General al ONU și trebuie să fie un membru al personalului organizației internaționale. El este numit pentru un mandat de trei ani ce poate fi reînnoit pentru o perioadă suplimentară.

Oficiul apărării. Secretarul general, în consultare cu Președintele Tribunalului, desemnează un Șef al Oficiului de apărare, care este responsabil pentru numirea personalului Oficiului și întocmirea unei liste de avocați ai apărării. Oficiul apărării, care poate include unul sau mai mulți apărători publici, protejează dreptul la apărare, oferă sprijin și asistență consilierului de apărare și persoanelor care au dreptul la asistenta juridică, inclusiv, dacă este cazul, cercetare juridică, colectare de probe și acordare de sfaturi calificate. Oficiul apărării organizează și reprezintă în fața TSL apărarea inculpaților.²³

Concluzii. Precum vedem, organizarea și structura tribunalelor naționale internaționalizate, deși reprezintă unele aspecte specifice, pot fi încadrate în anumite tipare prestabilite comune tuturor instanțelor hibride. O excepție în acest aspect ar reprezenta Camerele din Kosovo investite cu examinarea crimelor de război și etnice mai puțin grave, ce nu au fost incluse în competența *ratione materiae* a Tribunalului Internațional Penal pentru fosta Iugoslavia, însă camerele respective niciodată nu au fost privite de către experți, teoreticieni și practicieni din domeniul dreptului internațional ca fiind instanțe hibride în sens clasic.

De fapt, structura și compoziția tribunalelor internaționalizate sunt logice și reflectă în mod direct competențele acestor instanțe de investigare și judecare a infracțiunilor comise în teritoriile statelor afectate de conflicte interne sau fărâdelegilor săvârșite în perioada aflării la putere a anumitor regimuri non-democratice. Reprezentând o tipologie nouă a instanțelor penale, așa-numita „a treia generație de curți”, ele nu au reușit încă să demonstreze careva aspecte organizatorice și compoziționale de excepție. Pe

²¹ Statutul Tribunalului Special pentru Liban, art. 8-9. [On-line]: <http://www.stl-tsl.org/en/documents/statute-of-the-tribunal/statute-of-the-special-tribunal-for-lebanon> (Vizitat la: 01.09.2014).

²² Statutul TSL, precitat, art. 11

²³ Ibidem, art. 13.

de altă parte, aspectele de structură ale curților penale, fie ele interne sau internaționale, cu caracter *ad-hoc* sau permanent, denotă anumite caracteristici stabile și obligatorii, fiecare instanță incluzând magistrați, procurori, personal administrativ și corp judiciar de asistență, diviziunile respective marcând activitatea de jurisdicție a oricărui for penal.

Bibliografie:

1. Legea cu privire la Înalțul Tribunal Penal Irakian, 18 octombrie 2005. [On-line]: <http://gpi.org/wp-content/uploads/2009/02/iraqstatuteengtrans.pdf> (Vizitat la: 01.09.2014).
2. Linton S. New approaches to international justice in Cambodia and East Timor. In: International Review of the Red Cross. 2002, Vol. 84, no. 845, p. 93-119.
3. Maupas S. Justice pénale international. Paris: Gualino Editeur, 2007. 173 p.
4. Nouwen S. M. H. Hybrid courts. The hybrid category of a new type of international crimes courts. In: Utrecht Law Review. 2006, Vol. 2, p. 190-214.
5. Proiectul de Statut al Tribunalului Special pentru Irak, 10 decembrie 2003. [On-line]: <http://preventgenocide.org/law/domestic/iraqispecialtribunal.htm> (Vizitat la: 01.09.2014).
6. Sârcu-Scobioală D., Lupușor I., Gonciarova E. Jurisdicția internațională penală. Chișinău: CEP USM, 2008. 287 p.
7. Statutul Tribunalului Khmerilor Roșii. [On-line]: http://www.eccc.gov.kh/sites/default/files/legal-documents/KR_Law_as_amended_27_Oct_2004_En_g.pdf (Vizitat la: 01.09.2014).
8. Statutul Tribunalului Special pentru Liban. [On-line]: [\[of-the-tribunal/statute-of-the-special-tribunal-for-lebanon\]\(http://www.stl-tsl.org/en/documents/statute-of-the-tribunal/statute-of-the-special-tribunal-for-lebanon\) \(Vizitat la: 01.09.2014\).](http://www.stl-tsl.org/en/documents/statute-

</div>
<div data-bbox=)

9. Statutul Tribunalului Special pentru Sierra Leone. [On-line]: <http://www.rscsl.org/Documents/scsl-statute.pdf> (Vizitat la 01.09.2014).

10. The UNMIK Regulation no. 2000/64 on assignment of international judges/prosecutors and/or change of venue in Kosovo from 15 December 2000. [On-line]: http://www.unmikonline.org/regulations/2000/re2000_64.htm (Vizitat la: 01.09.2014).

11. The UNTAET Regulation no. 2000/64 on the establishment of panels with exclusive jurisdiction over serious criminal offences from 06 June 2000. [On-line]: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/untaetR/Reg0015E.pdf> (Vizitat la: 01.09.2014).

12. UN publication (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights) "Rule-of-Law Tools for Post-Conflict States: Maximizing the Legacy of Hybrid Courts", 2008. [On-line]: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HybridCourts.pdf> (Vizitat la: 01.09.2014).

13. UN publication (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights) "Rule-of-Law Tools for Post-Conflict States: Prosecution Initiatives", 2006. [On-line]: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/RuleoflawProsecutionsen.pdf> (Vizitat la: 01.09.2014).

Copyright© Artur SÎRCU, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, MD-2001.

E-mail: sircu.artur@gmail.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 84-91.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16.06.2014 | Accepted: 15.12.2014 | Published: 30.12.2014

**COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ**

**UNELE VIZIUNI PRIVIND MODUL DE DETERMINARE
A PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN DECESUL PERSOANEI**

**SOME VISION OF HOW TO DETERMINE
THE DAMAGE CAUSED BY DEATH PERSON**

**НЕКОТОРЫЕ ВИДЕНИЯ О ТОМ, КАК ОПРЕДЕЛИТЬ УЩЕРБ,
ПРИЧИНЕННЫЙ УМЕРШИМ**

TODOROV Maxim* / TODOROV Maxim / ТОДОРОВ Максим

ABSTRACT:

**SOME VISION ABOUT HOW TO DETERMINE
THE DAMAGE CAUSED BY DEATH PERSON**

With the entry into force of the Civil Code of the Republic of Moldova on 12.06.2003, a separate chapter was devoted to torts (Chapter XXXIV, v. 1398-1424). Among the specific forms of tort liability are damage caused by the death of a person who is regulated by Art. 1419 - Art. 1423 of the Civil Code.

Based on the fact that human life has a higher social value, our legislature is trying to compensate and mitigate as far as possible, the consequences of moral and material damage to those affected by the loss of a breadwinner.

However, although more than 10 years have been passed since the adoption of the Civil Code, there are difficulties in regulating the definition of damage caused by the death of man. This aspect is proposed to be analyzed in this article, focusing special attention on the comparison of the Moldovan legislation with the Romanian, taking into account the jurisprudence of the ECHR.

Keywords: human death, a civil suit, a criminal offense, missed salary, injuries.

JEL Classification: K33, K23, Z18

REZUMAT:

**UNELE VIZIUNI PRIVIND MODUL DE DETERMINARE
A PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN DECESUL PERSOANEI**

Odată cu intrarea în vigoare a Codului Civil al Republicii Moldova la 12.06.2003, un capitol separat a fost dedicat răspunderii civile delictuale (Capitolul XXXIV, art.1398-1424). Printre formele concrete ale răspunderii civile delictuale se regăsește și repararea prejudiciului cauzat prin decesul persoanei, reglementată de art.1419 - art.1423 al Codului Civil.

* **TODOROV Maxim** - Doctorand, Asistent universitar, Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu” din or. Cahul (Cahul, Republica Moldova). / **TODOROV Maxim** - PhD student, lector at the Cahul State University. B.P.Hazhdeu (Cahul, The Republic of Moldova). / **ТОДОРОВ Максим** - Аспирант, преподаватель, Кагульский государственный университет им. Б.П.Хаждеу (Кагул, Республика Молдова).

Pornind de la ideea că viața omului este valoarea socială supremă, legiuitorul nostru a încercat să compenseze și să atenueze în măsura posibilităților consecințele de natură morală și materială cauzate persoanelor care au avut de suferit în urma pierderii întreținătorului.

Cu toate acestea, deși au trecut mai mult de 10 ani de la adoptarea Codului Civil, se atestă o deficiență de reglementare a modului de determinare a prejudiciului cauzat prin decesul persoanei. Anume acest aspect ne propunem să-l analizăm în prezentul articol, făcând comparație cu legislația României și ținând cont de jurisprudența CEDO.

Cuvinte cheie: *decesul persoanei, despăgubiri civile, faptă ilicită, salariu ratat, vătămare a integrității corporale.*

JEL Classification: K33, K23, Z18
CZU: 342.98

РЕЗЮМЕ:
**НЕКОТОРЫЕ ВИДЕНИЯ О ТОМ, КАК ОПРЕДЕЛИТЬ УЩЕРБ,
ПРИЧИНЕННЫЙ УМЕРШИМ**

Со вступлением в силу Гражданского кодекса Республики Молдова от 12.06.2003, отдельная глава была посвящена деликтов (глава XXXIV, ст. 1398-1424). Среди конкретных форм деликтной ответственности находятся повреждения, вызванные смертью человека, которые регулируются ст. 1419 - ст. 1423 Гражданского кодекса.

Исходя из того, что человеческая жизнь имеет высшее социальное значение, наша законодательная власть пыталась компенсировать и смягчить, насколько это возможно, последствия морального и материального ущерба лицам, пострадавшим от потери кормильца.

Тем не менее, хотя и прошло более 10 лет с момента принятия Гражданского кодекса, есть трудности в регулировании определения ущерба, причиненного смертью человека. Именно этот аспект мы предлагаем проанализировать в данной статье, акцентируя отдельное внимание на сравнении молдавского законодательства с румынским, с учетом судебной практики ЕСПЧ.

Ключевые слова: *смерть человека, гражданский иск, уголовное преступление, пропущенная зарплата, телесные повреждения.*

JEL Classification: K33, K23, Z18
УДК: 342.98

Odată cu intrarea în vigoare a Codului Civil al Republicii Moldova la 12.06.2003¹, un capitol separat a fost dedicat răspunderii civile delictuale (Capitolul XXXIV, art.1398-1424). Printre formele concrete ale răspunderii civile delictuale se regăsește și repararea prejudiciului cauzat prin decesul persoanei, reglementată de art. 1419 - art.1423 C.civ. Pornind de la ideea că viața omului este valoarea socială supremă, legiuitorul nostru a încercat să compenseze și să atenueze în măsura posibilităților consecințele de natură morală și materială cauzate persoanelor care au avut de suferit în urma pierderii întreținătorului. Cu toate acestea, deși au trecut mai mult de 10 ani de la adoptarea C.civ., se atestă o deficiență

de reglementare a modului de determinare a prejudiciului cauzat prin decesul persoanei. Anume acest aspect ne propunem să-l analizăm în prezentul articol, făcând comparație cu legislația României și ținând cont de jurisprudența CEDO. Dar înainte de a aborda acest aspect vom trece în revistă cadrul juridic al materiei vizate, în special art.1419 - art.1420 Cod Civil.

Astfel, potrivit art. 1419 alin. 1 C.civ.: „În cazul decesului persoanei ca urmare a vătămării grave a integrității corporale sau a altei vătămări a sănătății, dreptul la despăgubire îl au:

a) persoanele inapte de muncă, care erau întreținute de defunct sau care, la data decesului acestuia, aveau dreptul la întreținere;

b) copilul persoanei născut după decesul ei;

¹ Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

c) unul dintre părinții, soțul sau un alt membru al familiei defunctului, indiferent dacă este apt pentru muncă sau nu, care nu lucrează și îngrijește de copiii, frații și surorile care erau întreținuți de defunct și care nu au împlinit vârsta de 14 ani sau care, deși au împlinit o astfel de vârstă, au nevoie de îngrijire din cauza sănătății, conform avizului organelor medicale abilitate;

d) persoanele care erau întreținute de defunct și care au devenit inapte pentru muncă pe parcursul a 5 ani de la decesul lui.

Alin. 2. „Dreptul la despăgubire se recunoaște:

a) minorilor, până la împlinirea vârstei de 18 ani;

b) elevilor și studenților care au împlinit 18 ani, până la finalizarea studiilor (cu excepția studiilor efectuate la secția fără frecvență) în instituții de învățământ, dar cel mult până la împlinirea vârstei de 23 de ani;

c) femeilor care au împlinit vârsta de 55 de ani și bărbaților care au împlinit vârsta de 60 ani – pe viață;

d) invalizilor, pe durata invalidității;

e) unuia dintre părinți, soțului sau unui alt membru al familiei defunctului, ce îngrijește de copiii, frații și surorile care erau întreținuți de defunct, până la împlinirea vârstei de 14 ani sau până la îmbunătățirea stării sănătății, confirmată prin aviz de organele medicale abilitate.

Potrivit alin.3: „Determinarea cuantumului despăgubirilor pentru pierderea întreținătorului se efectuează conform legii” (s.n. M.T.). Alin. 4 arată că – „Persoanele obligate să repare prejudiciul cauzat prin deces vor fi ținute să compenseze și cheltuielile de înmormântare necesare, ținând cont de statutul social al defunctului și de obiceiurile locale, persoanei care le-a suportat”.

Referitor la periodicitatea despăgubirilor pentru pierderea întreținătorului art.1420 alin.1 C.civ. reglementează că: „Plata despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat prin vătămare a integrității corporale sau prin altă vătămare a sănătății ori prin deces se efectuează în rate lunare”.

Forma delictului civil care a condus la decesul persoanei nu are importanță pentru antrenarea răspunderii civile în baza art. 1419, 1420 Cod Civil. Astfel, răspunderea va exista indiferent de faptul dacă decesul a survenit în urma săvârșirii unei infracțiuni de omor intenționat sau din imprudență ori din cauza altei infracțiuni, în urma

unui accident de muncă sau accident rutier etc. Este esențial să fie prezente condițiile generale ale răspunderii civile delictuale: faptă prejudiciabilă, urmare prejudiciabilă, legătura cauzală și vinovăția autorului prejudiciului, precum să se ateste și lipsa cauzelor care exclud răspunderea civilă (legitima apărare, extrema necesitate etc.).

Revenim însă la problematica cercetării și, anume, la modul de determinare a cuantumului despăgubirilor pentru pierderea întreținătorului. Deși alin. 3 al art. 1419 C.civ. face trimitere la o lege specială care ar trebui să reglementeze modul de determinare a despăgubirilor, constatăm cu regret că, de la momentul intrării în vigoare a Codului Civil, și până în prezent, nu avem o asemenea lege, și nici C.civ. nu conține reglementările necesare. Omisiunea legiuitorului în acest sens este inexplicabilă, întrucât practic în fiecare zi se comit fapte ilicite care cauzează decesul persoanelor. Nici practica judiciară a Curții Supreme de Justiție nu este bogată cauzele civile rezumându-se doar la încasarea prejudiciului moral, cheltuielilor de înmormântare și a indemnizațiilor unice în caz de deces în temeiul altor legi (spre. ex. Legea securității și sănătății în muncă nr.186 din 10.07.2008, Legii asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756 din 24.12.1999 etc.). Literatura de specialitate autohtonă confirmă acest lucru, însă nu propun nici o soluție cu privire la modul de determinare a cuantumului despăgubirilor lunare pentru a asigura aplicarea uniformă a legii².

Cu toate acestea, Hotărârea Explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces Nr. 6 din 04.07.2005³, stabilește o

² Manualul Judecătorului pe cauze civile, ediția II, 2013, precum și literatura de specialitate autohtonă (Comentariul Codului Civil din 2006 și manualul de Drept Civil. Contracte și succesiuni din 2010).

³ Hotărârea Explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces: Nr.6 din 04.07.2005, pct. 23. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. 2006, nr. 6, p. 4. [On-line]: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=15. (Vizitat la: 10.11.2014).

soluție de determinare a cuantumului despăgubirilor. Soluția diferă în dependență de calitatea de rudă sau altă persoană întreținută de defunct. Astfel, dacă persoanele care au dreptul la recuperarea pagubei nu se aflau în relații de rudenie cu defunctul, dar erau întreținute de către decedat fiind inapte de muncă, reieșind din faptul că unor asemenea persoane nu li se stabilește pensie de urmaș, cuantumului despăgubirii constituie *partea lor din câștigul mediu lunar al decedatului (s.n. T.M.)*. Dacă persoanele care au dreptul la despăgubire, conform art. 1419 Cod Civil, au dreptul la pensie de urmaș, în temeiul art. 24 al Legii nr. 156 din 14.10.1998, ele vor putea pretinde despăgubiri pentru *diferența dintre pensia pe care o primesc și valoarea întreținerii ce era prestată de victimă (s.n. M.T.)*.

Aceasta este soluția incertă pe care o propune Curtea Supremă de Justiție. Soluția nu pare a fi reușită atâta timp cât aplicarea ei în practică ridică mai multe întrebări. Astfel, în primul rând, cum determinăm valoarea întreținerii care îi revine fiecărui membru al familiei? Prin împărțirea salariului mediu lunar al defunctului la numărul membrilor de familie? În situația respectivă am putea ajunge la un nonsens. Spre ex. dacă familia era formată din trei 3 persoane: defunct, soț și copil, iar salariul mediu lunar al defunctului era de 3000 lei, atunci fiecărei persoane îi revine câte 1000 lei (dacă împărțim în mod egal la toți). Aceasta cu condiția că soțul și copilul se aflau la întreținerea defunctului și nu aveau venituri proprii. Și dacă scădem din partea ce îi revine copilului pensia de urmaș care constituie spre ex. aproximativ 900 lei, ajungem la un cuantum lunar al despăgubirii de 100 lei. Dar dacă membrii familiei, cum ar fi soția și copiii minori, au venituri proprii? Cum vom determina că aceste venituri erau suficiente pentru propria lor întreținere și defunctul nu a participat suplimentar la întreținerea lor?

În logica Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, decesul persoanei valorează, sub aspectul compensării materiale, mult mai puțin decât vătămarea integrității corporale în care persoana vătămată, lipsită de posibilitatea de a munci, primește salariul său ratat integral. În mod normal, modalitatea de determinare a cuantumului despăgubirii persoanelor în caz de deces al întreținătorului trebuie să fie cel puțin echivalentă, sub aspectul cuantumului compensării, cu modalitatea de determinare a

despăgubirii în caz de vătămare a integrității corporale, dar nicidecum mai mică. În caz contrar riscăm să ajungem la încălcarea gravă a principiului echității.

Este evident că această metodă propusă de Curtea Supremă de Justiție nu este viabilă, însă pot fi propuse și alte soluții legale. Problema poate fi rezolvată fie prin viitoarea completare a legii, fie prin actuala interpretare a acesteia cu deficiențele care există, însă conform unei alte argumentări.

Actuala interpretare a legii.

Considerăm că aprecierea despăgubirii de deces în caz de pierdere a întreținătorului este posibilă prin prisma analogiei legii⁴ și anume prin analogie cu repararea prejudiciului în caz de vătămare a integrității corporale⁵. Cu toate că art. 5 alin. 3 al C.civ. al Republicii Moldova interzice aplicarea prin analogie a normelor ce stabilesc răspunderea civilă⁶, vom vedea că CtEDO a recurs anume la metoda analogiei legii în cauza Ghimp contra Moldovei pe care îl vom analiza mai jos. Dar înainte de aceasta ne vom expune asupra altor carențe identificate în soluțiile propuse de Curtea Supremă de Justiție.

Apreciem ca fiind greșită ideea scăderii din cadrul despăgubirii lunare de deces a diferitelor plăți achitate pe linia asigurării sociale (spre ex. pensia de urmaș). Aceasta deoarece, primirea pensiei de urmaș este condiționată de calitatea de asigurat al defunctului, întrucât potrivit art. 24 al Legii nr. 156 din 14.10.1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat: „Pensia de urmaș se acordă dacă persoana decedată era pensionar sau îndeplinea condițiile pentru obținerea unei pensii în conformitate cu prezenta lege”. Astfel, observăm că statul achită pensia de urmaș pe linia asigurărilor sociale din contribuțiile de asigurări sociale plătite de asigurat. Din acest motiv, nu

⁴ Codul civil al Republicii Moldova. nr.:1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 22.06.2002, nr. 82-86, art. 5 alin. 1: „În cazul nereglementării prin lege ori prin acord al părților și lipsei de uzanțe, raporturilor prevăzute la art. 2 li se aplică, dacă aceasta nu contravine esenței lor, norma legislației civile care reglementează raporturi similare (analogia legii)”.

⁵ Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86, art.1418, art. 1420.

⁶ Codul civil al Republicii Moldova. nr.:1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86, art. 5 alin. 3: „Nu se admite aplicarea prin analogie a normelor care limitează drepturile civile sau care stabilesc răspundere civilă”.

trebuie făcută legătura dintre despăgubirea de deces, care se achită de autorul prejudiciului, cu obligațiile pe care le are statul față de persoană ca subiect al asigurărilor sociale.

În *al doilea rând*, cuantumul despăgubirii de deces nu trebuie determinat doar în funcție de salariul mediu pe care îl avea defunctul, dar și din salariul mediu pe care acesta îl putea obține potrivit specialității, calificării sau funcției deținute deoarece, dacă ar fi fost în viață, se prezumă că acesta ar fi exercitat profesia respectivă și ar fi obținut venituri. Dacă defunctul nu a avut nici o profesie atunci trebuie să se ia în considerație salariul minim lunar stabilit prin Hotărâre de Guvern și actualizat anual⁷. În caz contrar, riscăm să ne aflăm în situația că rudele din partea persoanelor decedate care au o profesie, dar nu au reușit să o exercite, nu au dreptul la despăgubire. Salariul mediu lunar al persoanei poate fi calculat reieșind din ultimele 12 luni de muncă înainte de deces. Dacă defunctul desfășura activitate de întreprinzător atunci în funcție de venitul realizat în ultimele 12 luni înainte de deces.

În concluzie, putem afirma că repararea prejudiciului cauzat pentru pierderea întreținătorului, în lipsa unei norme legale exprese, care ar stabili modul de determinare a despăgubirii, trebuie să se realizeze prin analogie cu prejudiciul material cauzat prin vătămare a integrității corporale, cu excepția acelor reglementări care contravin esenței reparării prejudiciului patrimonial în caz de deces.

Propuneri de lege ferenda.

Identificarea celor mai echilibrate prevederi care vor stabili cuantumul despăgubirilor pentru pierderea întreținătorului, atât pentru rudele apropiate ale defunctului, cât și pentru autorul prejudiciului este o misiune complicată, întrucât trebuie să se țină cont de interesele ambelor părți și de principiul echității.

Experiența României este un exemplu în acest sens. Astfel, în art. 1390 alin.3 Codul civil al României⁸ se arată că: „La stabilirea despăgubirii se va ține seama de nevoile celui păgubit, precum

și de veniturile pe care, în mod normal, cel decedat le-ar fi avut pe timpul pentru care s-a acordat despăgubirea. Dispozițiile art. 1387-1389 se aplică în mod corespunzător”. Art. 1387-1389 din Noul C.civ. reglementează modul de repararea prejudiciului în caz de vătămare a integrității corporale, astfel, trimiterea ne se pare destul de logică deoarece, atât în cazul vătămării corporale, cât și în cazul decesului persoanei nu există posibilitatea de a munci, respectiv, de a întreține pe alte persoane.

Art. 1387 alin. 1 C. civ. român stipulează că: „În caz de vătămare a integrității corporale sau a sănătății unei persoane, despăgubirea trebuie să cuprindă, în condițiile art. 1388 și art.1389, după caz, echivalentul câștigului din muncă de care cel păgubit a fost lipsit sau pe care este împiedicat să îl dobândească, prin efectul pierderii sau reducerii capacității sale de muncă. În afară de aceasta, despăgubirea trebuie să acopere cheltuielile de îngrijire medicală și, dacă va fi cazul, cheltuielile determinate de sporirea nevoilor de viață ale celui păgubit, precum și orice alte prejudicii materiale”.

Alin. 2: „Despăgubirea pentru pierderea sau nerealizarea câștigului din muncă se acordă, ținându-se seama și de sporirea nevoilor de viață ale celui prejudiciat, sub formă de prestații bănești periodice. La cererea victimei, instanța va putea acorda despăgubirea, pentru motive temeinice, sub forma unei sume globale”. Alin. 3: „În toate cazurile, instanța va putea acorda celui păgubit o despăgubire provizorie pentru acoperirea nevoilor urgente”.

Considerăm oportună determinarea cuantumului prejudiciului în funcție de câștigul de muncă pe care cel decedat l-a avut s-au avea posibilitatea să-l obțină, deoarece, atestăm venituri ratate pe care familia întreținătorului le-a pierdut și care trebuie compensate.

În ceea ce privește modalitatea de stabilire a pierderii și a nerealizării câștigului din muncă, C. civ. al României are un conținut mult mai reușit în comparație cu cel al Republicii Moldova, întrucât acoperă majoritatea situațiilor și neînțelegerilor ce pot apărea.

Astfel, art. 1388 în alin.1 arată că: „Despăgubirea pentru pierderea sau nerealizarea câștigului din muncă se va stabili pe baza venitului mediu lunar net din muncă al celui păgubit din ultimul an înainte de pierderea sau reducerea capacității sale de muncă ori, în lipsă,

⁷ Hotărârea Guvernului cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real: nr. 165 din 09.03.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.03.2010, nr. 35: la pct.1 arată că cuantumul minim al salariului este de 1400 lei lunar.

⁸ Codul Civil al României: nr.287/2009. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 24.07.2009, nr.511, art.1390 alin. 3.

pe baza venitului lunar net pe care l-ar fi putut realiza, ținându-se seama de calificarea profesională pe care o avea sau ar fi avut-o la terminarea pregătirii pe care era în curs să o primească”.

Luarea în considerație a venitului mediu lunar net al defunctului, înainte de decesul acestuia, permite evaluarea cât mai exactă a despăgubirii de deces și, este în măsură să asigure realizarea principiului *restitutio in integrum*.

Alineatul 2 al art.1388 arată că: „Cu toate acestea, dacă cel păgubit face dovada posibilității obținerii unui venit din muncă mai mare în baza unui contract încheiat în ultimul an, iar acesta nu a fost pus în executare, se va ține seama în stabilirea despăgubirii de aceste venituri”.

Și aceasta prevedere constituie o garanție suplimentară pentru persoanele îndreptățite la despăgubire, deoarece imposibilitatea executării unui contract rentabil din cauza decesului persoanei constituie de asemenea un venit ratat pe care defunctul îl putea realiza dacă ar fi fost în viață. În plus, pe această cale are loc individualizarea la maximum a situației concrete a fierării familiei care și-a pierdut întreținătorul.

În alin. 3 al articolului menționat se indică: „Dacă cel păgubit nu avea o calificare profesională și nici nu era în curs să o primească, despăgubirea se va stabili pe baza salariului minim net pe economie”.

Luarea în considerație a salariului minim net pe economie în cazul lipsei calificării profesionale al defunctului în Republica Moldova este posibil de stabilit prin intermediul Hotărârilor de Guvern. Un exemplu în acest sens, este Hotărârea Guvernului cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real: nr.165 din 09.03.2010. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 35 care arată că salariul minim lunar pentru 169 ore de muncă lucrate este de 1400 lei lunar. Evident, acest cuantum se actualizează anual de către Guvern.

În ceea ce privește vătămarea minorului, art. 1389 alin. 1 C. civ. român arată că: „Dacă cel care a suferit vătămarea integrității corporale sau a sănătății este un minor, despăgubirea stabilită potrivit prevederilor art. 1388 alin.1 va fi datorată de la data când, în mod normal, minorul și-ar fi terminat pregătirea profesională pe care o primea”.

Art. 1389 alin. 2: „Până la acea dată, dacă minorul avea un câștig la momentul vătămării,

despăgubirea se va stabili pe baza câștigului de care a fost lipsit, iar dacă nu avea un câștig, potrivit dispozițiilor art. 1388, care se aplică în mod corespunzător. Această din urmă despăgubire va fi datorată de la data când minorul a împlinit vârsta prevăzută de lege pentru a putea fi parte într-un raport de muncă”.

Practica Curții Europene a Drepturilor Omului. Cauza *Ghimp și alții contra Republicii Moldova din 30 octombrie 2012*⁹, oferă exemplu privind modalitatea de apreciere de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului a despăgubirii de deces în cazul pierderii întreținătorului. În cauza respectivă, soțul reclamantei a decedat în urma unei vătămări a integrității corporale provocate de colaboratorii de poliție. Adresându-se la CEDO, reclamanta a solicitat, printre altele, și o despăgubire sub formă de venit ratat pentru pierderea întreținătorului, menționând că are la întreținere doi copii. În continuare vom prezenta succint argumentele invocate de reclamantă și aprecierea Curții după cum urmează:

„Reclamanta a pretins 50 604.66 de euro (EUR) cu titlu de prejudiciu material. Ea a argumentat că suma constituie pierderea financiară suferită de familia ei în urma decesului soțului Leonid Ghimp. Ea a calculat pierderea prin înmulțirea salariului anual al soțului cu numărul de ani pe care i-ar mai fi lucrat până la pensionare. Calculul s-a bazat pe rata medie a inflației, reflectată asupra salariului în perioada 2005-2010, în conformitate cu datele oficiale ale Ministerului Muncii.

Metoda de calcul folosită de către reclamantă a fost adaptată la metoda utilizată de instanțele judecătorești naționale, pentru calcularea prejudiciului material în cauzele care vizează pierderea întreținătorului în circumstanțe legate de locul de muncă, cum ar fi, accidente de muncă sau bolile profesionale.

Reclamanta a susținut că, legislația națională nu prevede o metodă de calcul a prejudiciului material, în cazul pierderii întreținătorului în urma unei infracțiuni. Însă, ea consideră, că dacă o familie a cărei întreținător a murit în circumstanțe legate de locul de muncă

⁹ Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Cauza *Ghimp și alții contra Moldovei*, Strasbourg 30 octombrie. [On-line]: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["ghimp"\],"languageisocode":\["RON"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","MERIT S"\],"itemid":\["001-124597"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{). (Vizitat la: 10.10.2014).

beneficiază de o astfel de metodă de calcul, este rezonabil ca aceeași metodă să poate fi folosită și de către familiile întreținătorilor care au murit în rezultatul unei infracțiuni imputabile statului.

Guvernul a declarat că metoda de calcul folosită de reclamantă este similară celei utilizate în cauza Mikheyev v. Russia, nr. 77617/01, 26 ianuarie 2006, pe care Curtea a respins-o¹⁰.

Curtea a reiterat faptul că trebuie să existe o legătură causală clară între prejudiciul invocat de reclamant și încălcarea Convenției constatată și, că aceasta poate include, în anumite cauze, compensații pentru pierderea de venit (a se vedea Aktaş v. Turkey, nr. 24351/94, § 352, ECHR 2003 V)¹¹.

În plus, Curtea a amintit că un calcul exact al sumelor necesare pentru o reparare integrală cu privire la pierderile materiale suferite de reclamant, poate fi împiedicat de caracterul incert al prejudiciului care decurge din încălcare (Young, James and Webster v. the United Kingdom (articolul 50), 18 octombrie 1982, §11, Series A nr. 55). O anumită sumă poate fi totuși acordată, în pofida numărului mare de aspecte necuantificabile implicate în evaluarea pierderilor viitoare (The Sunday Times v. the United Kingdom (no. 1) (art. 50), 6 noiembrie 1989, § 15, Series A nr. 38; Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom (satisfacție echitabilă), nr. 31417/96 și 32377/96, §§ 22-23, 25 iulie 2000; și Orhan v. Turkey, nr. 25656/94, § 431, 18 iunie 2002).

În speță, Curtea a constatat că statul pârât este responsabil pentru moartea lui Leonid Ghimp; reiese că pierderile viitoare de venit sunt, de asemenea, imputabile statului pârât. Așadar, este clar că urmează a fi acordată o sumă cu acest titlu de despăgubire.

După cum a fost menționat mai sus, Curtea a afirmat că orice calcul al venitului viitor este

predispus la un anumit grad de speculație, deoarece depinde de circumstanțe imprevizibile și, de aceea, este practic imposibil să se prevadă cu exactitate suma venitului pierdut. Însă, în prezenta cauză, Curtea nu consideră că metoda de calcul utilizată de prima reclamantă este excesiv de speculativă sau nerezonabilă. Curtea a notat, în primul rând, că calculul se bazează pe o metodă folosită de instanțele judecătorești naționale pentru calcularea venitului pierdut în circumstanțe legate de locul de muncă, chiar și în cazurile în care angajatorul nu este responsabil de moartea angajatului său. În plus, calculul făcut de reclamantă nu a luat în considerare eventualele avansări în carieră și, nici capitalizarea veniturilor, nici câștigurile pe care Leonid Ghimp le-ar fi putut obține după pensionare. În aceste circumstanțe, având în vedere faptul că reclamantă trebuie să crească singură doi copii, Curtea, făcând o evaluare echitabilă, a acordat reclamantei 50 000 EUR”.

Concluzii.

În urma celor analizate mai sus, putem concluziona, cu certitudine, că la calcularea despăgubirii materiale pentru decesul întreținătorului, trebuie să se ia în considerație următoarele aspecte:

- caracterul periodic (lunar) al despăgubirii materiale în cazul pierderii întreținătorului;
- aplicarea, prin analogie, a normelor privind modalitatea de reparare a prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau a altei vătămări a sănătății la determinarea cuantumului prejudiciului, în caz de pierdere a întreținătorului;
- luarea în considerație a salariului sau venitul ratat net pe care l-a avut defunctul în ultimele 12 luni înainte de deces sau, pe care l-ar fi putut realiza, ținând cont de profesia pe care o avea sau, în lipsa acesteia, ținând cont de salariul minim pe țară;
- inadmisibilitatea scăderii din cuantumul lunar al despăgubirii a pensiei de urmaș, întrucât ultima se achită reieșind din calitatea de asigurat la defunctului;
- recalcularea anuală a despăgubirii pentru pierderea întreținătorului în conformitate cu coeficientul de inflație;
- consultarea practicii judiciare a Curții Europene a Drepturilor Omului pe cauze similare, întrucât acestea constituie izvoare de drept obligatorii pentru Republica Moldova.

¹⁰ Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Mikheyev versus Rusia din 26 ianuarie 2006. [On-line]:

Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Mikheyev"\],"languageisocode":\["RU S"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-94377"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (Vizitat la: 10.10.2014).

¹¹ Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Aktaş versus Turcia din 24 aprilie 2003. [On-line]: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["aktas"\],"languageisocode":\["FRA"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-65612"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (Vizitat la: 10.10.2014).

Dat fiind faptul că tematica abordată are și alte laturi care necesită a fi dezbătute, prezentul articol constituie doar o fază incipientă a discuțiilor, urmând să fie examinate și alte probleme privind modalitatea de repararea a prejudiciului în caz de vătămare și deces.

Bibliografie:

1. Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 22.06.2002, nr. 82-86.
2. Codul Civil al României: nr. 287/2009. În: Monitorul Oficial al României. Partea I, 24.07.2009, nr. 511.
3. Legea securității și sănătății în muncă: nr.186 din 10.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr. 143-144.
4. Legea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale: nr. 756 din 24.12.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2000, nr. 31-33.
5. Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat: nr. 156 din 14.10.1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2004, nr. 42-44.
6. Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului cu privire la plata decătre întreprinderi, organizații și instituții a indemnizației unice pentru pierderea capacității de muncă sau decesul angajatului în urma unui accident de muncă sau unei afecțiuni profesionale: nr. 513 din 11.08.1993. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1993, nr. 8.
7. Hotărârea Guvernului cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real: nr. 165 din 09.03.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2010, nr. 35.
8. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza Ghimp și alții contra Republicii Moldova din 30.10.2012. [On-line]:
Disponibil:[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["ghimp"\],"languageisocode":\["RON"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHA"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

[MBER","CHAMBER","MERITS"},"itemid":\["001-124597"\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{); (Vizitat la: 10.11.2014).

9. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Mikheyev versus Rusia din 26 ianuarie 2006. [On-line]:
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Mikheyev"\],"languageisocode":\["RUS"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"},"itemid":\["001-94377"\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{); (Vizitat la: 10.11.2014).

10. Hotărârea Explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces: Nr.6 din 04.07.2005, pct. 23. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. 2006, nr. 6, p. 4.

http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=15. (Vizitat la: 10.11.2014).

11. Bloșenco Andrei. „Obligații care se nasc din cauzarea de daune”, Cartea III, art. 1398-1424. Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova, Vol.II. Chișinău: Editura Arc, 2006.

12. Chibac Gheorghe, Băieșu Aurel, Rotari Alexandru, Efrim Oleg. Drept Civil.Contractele Speciale. Chișinău: Editura Cartier, 2010.

13. Clima Nicolae, Efrim Oleg. „Repararea prejudiciului în legătură cu cauzarea daunei sănătății”, Titlul VI. Manualul Judecătorului pe cauze civile, ediția II, 2013. [On-line]:
http://despre.csj.md/images/documente_despre.csj.md/biblioteca/Manualul%20judecătorului%20pentru%20cauze%20civile%20Ediia%20II.%202013.pdf. (Vizitat la: 10.11.2014).

Copyright©Maxim TODOROV, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu” din or. Cahul, Cahul, Republica Moldova.

E-mail: maximtodorov@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 92-98.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 09. 2014 | Accepted: 15.12. 2014 | Published: 30.12. 2014

**COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ**

**ВОЗМОЖНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОРЫВА ДЛЯ МОЛДОВЫ
OPPORTUNITIES FOR ECONOMIC BREAKTHROUGH FOR MOLDOVA
OPORTUNITĂȚILE SALTULUI ECONOMIC PENTRU MOLDOVA**

ГОРЕЛОВА Елена* / GORELOVA Elena / GORELOVA Elena

РЕЗЮМЕ:

ВОЗМОЖНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОРЫВА ДЛЯ МОЛДОВЫ

В статье анализируется состояние экономики Молдовы за годы независимости и делаются предложения как осуществить экономический прорыв, чтобы не остаться среди самых бедных и неорганизованных стран мира.

Экономический прорыв для Молдовы – это насущная необходимость, облеченная в форму цели, вокруг которой должна строиться новая программа социального и экономического развития нашей страны. В противном случае Молдова просто обречена навсегда отстать от более развитых стран и остаться беднейшей страной, не имеющей перспектив прогрессивного развития.

Ключевые слова: экономический прорыв, стагнация, сельское хозяйство, инерционное развитие, технологический уклад

JEL Classification: K33, K23, Z18

УДК: 342.98

ABSTRACT:

OPPORTUNITIES FOR ECONOMIC BREAKTHROUGH FOR MOLDOVA

The article analyzes the state of the economy of the Republic of Moldova during its independence and offers suggestions as to carry out an economic breakthrough that our country would not remain among the poorest and unorganized countries in the world.

An economic breakthrough for Moldova is an urgent need, which is encapsulated in the form of goals around which a new program of social and economic development of our country should be built. Otherwise Moldova is doomed forever from the more developed countries and it could remain a poorest country that has no prospects of progressive development.

Keywords: economic breakthrough, stagnation, agriculture, inertial development, technological way.

JEL Classification: K33, K23, Z18

* **GORELOV Elena** - Doctor în economie, director-adjunct al Centrului de Investigații Strategice și Reforme (Chișinău, Republica Moldova). / **GORELOVA Elena** - Ph.D. in Economy, Deputy Head of The Center for Strategic Studies and Reforms (Kishinev, The Republic of Moldova). / **ГОРЕЛОВА Елена Валентиновна** - Кандидат экономических наук, заместитель директора Центра стратегических исследований и реформ (Кишинев, Республика Молдова).

REZUMAT:

OPORTUNITAȚILE SALTULUI ECONOMIC PENTRU MOLDOVA

Articolul analizează starea economiei Republicii Moldova în perioada de independență și se expun sugestii cum să realizeze un progres economic, pentru ca Moldova să nu rămână printre cele mai sărace și mai dezorganizate țări din lume.

Progresul economic pentru Republica Moldova - este o necesitate absolută, specificată sub formă de scopuri, în jurul cărora să construiască un nou program de dezvoltare socială și economică a țării noastre. În contrar, Republica Moldova pur și simplu va fi sortită pentru totdeauna să rămână în urma țărilor mai dezvoltate, rămânând o țară săracă, care nu are perspective de dezvoltare progresivă.

Cuvinte-cheie: progres economic, stagnare, agricultura, dezvoltarea inerțială, modul tehnologic.

JEL Classification: K33, K23, Z18

CZU: 342.98

Экономический прорыв для Молдовы – это только амбициозная цель или жизненная необходимость? Это насущная необходимость, облеченная в форму цели, вокруг которой должна строиться новая программа социального и экономического развития нашей страны. В противном случае Молдова просто обречена навсегда отстать от более развитых стран и остаться беднейшей страной, не имеющей перспектив прогрессивного развития.

В принятых в разные годы официальных программах развития никогда не ставилась задача осуществления экономического прорыва. В них традиционно доминировала идея инерционного развития, то есть продолжения сложившегося типа экономического движения (темпов, структуры экономики и пр.) с внесением некоторых «косметических новшеств», принципиально не меняющих качество и модель развития национальной экономики.

С 2000 года (после разрушительного кризиса 90-ых годов) в Молдове начался рост экономики. Правда, экономический рост дважды прерывался – в 2009 году в связи с влиянием мирового финансово-экономического кризиса и в 2012 году из-за засухи, вызвавший существенный спад в сельском хозяйстве и в экономике в целом. Но в целом общий тренд развития в период 2000-2013 годов – это экономический рост. Однако за данный период стране не только не удалось преодолеть последствия кризиса 90-ых годов, но и не удалось исправить структурные деформации, которые в

настоящее время являются препятствиями для дальнейшего устойчивого развития.

Экономика Молдовы, в отличие от многих стран СНГ, не достигла уровня развития конца 80-ых годов прошлого века. В 2013 году объем произведенного ВВП составил лишь 64% от уровня 1989 г., промышленной продукции – 56%, сельскохозяйственной – 54%. Самой «провальной» является инвестиционная сфера. Инвестиции в основной капитал в 2013 г. составили всего 22% от объема инвестирования в 1989 г. Недоинвестирование экономики стало хронической проблемой, которая демонстрирует ее непривлекательность ни для местных, ни для иностранных инвесторов. Хроническое недоинвестирование в прошлом и в настоящем означает отсутствие перспектив развития в будущем, поскольку не закладывается материально-технический фундамент развития. Об этом свидетельствуют структурные деформации, которые стали весьма устойчивыми.

Экономика Молдовы приобрела выраженный аграрно-индустриальный характер. Удельные веса сельского хозяйства и промышленности в производстве ВВП практически одинаковы (около 13%). Сравнительно с более развитыми странами в структуре экономики Молдовы слишком высока доля аграрного сектора и очень низка доля промышленного. Так, доля сельского хозяйства в ВВП стран Европейского союза оставляет менее 2%, а в странах Таможенного союза – менее 6%.

Указанная структурная деформация препятствует устойчивому развитию сельского хозяйства, поскольку промышленность, которая должна быть отраслью-донором для аграрного производства и главным источником субсидий, занимает в структуре производства практически такую же долю, что и отрасль-реципиент.

Более того, в настоящее время значительная часть промышленности представлена производствами, занимающимися переработкой сельскохозяйственного сырья. В 2013 г. 54% продукции обрабатывающей промышленности составляли готовые пищевые продукты, напитки и табачные изделия. Поэтому развитие национальной индустрии во многом зависит от результатов работы сельского хозяйства. Не промышленное развитие определяет облик и задает темпы развития национальной экономики, а аграрное. Подобная структура экономики существенно ограничивает возможности ее развития и в настоящем, и в будущем. Она, по сути, является структурным ограничителем экономического роста.

Молдова существенно отстает в развитии не только от развитых стран, но и от многих стран с развивающейся экономикой. Главным показателем уровня социально-экономического развития любой страны является производство ВВП на душу населения. В Молдове в 2013 г. оно составило 2,2 тыс. долл. по сравнению с 34,2 тыс. долл. в странах Европейского союза и 14,1 тыс. долл. в странах Таможенного союза. То есть ВВП на душу населения в Молдове почти в 16 раз меньше, чем в странах ЕС и более чем в 6 раз меньше, чем в странах ТС.

При сохранении сложившихся темпов роста молдавской экономики (около 5% в год) на преодоление экономического разрыва со странами Европейского союза Молдове потребуется более 60 лет, а со странами Таможенного союза – более 30 лет при условии, что темпы экономического роста у наших западных и восточных партнеров будут нулевыми. Таким образом, фактически Молдова обречена на постоянное отставание, что будет провоцировать утрату конкурентоспособности, социальную бедность и угрозу экономической стабильности.

Вполне очевидно, что по-прежнему «развиваться» далее нельзя. Существует потребность по-новому взглянуть на наше настоящее и будущее социально-экономическое развитие. Низкие объемы производства, темпы роста, технико-технологический уровень и деформированная отраслевая структура не позволяют еще многие десятилетия поднимать экономике до такого уровня, который обеспечивал бы достойные условия жизни большинства граждан Молдовы.

Поэтому в корне должна измениться идеология экономического развития. Инерционный сценарий развития национальной экономики должен быть заменен активным сценарием экономического прорыва. Опыт многих стран (Китая, Республики Корея, Сингапура и др.) свидетельствует о том, что задача прорыва может успешно решаться. Реализованные ими стратегии экономического прорыва позволяли существенно ускорять темпы развития. Так, китайская экономика в 1981-1985 гг. и корейская экономика в 1986-1988 гг. развивались темпами, превышающими 12%, в отдельные периоды рост экономик был еще выше. Следует отметить, что стартовые условия до осуществления экономического скачка в указанных странах были не лучше, чем в Молдове. Это касается, прежде всего, достаточного уровня профессионального образования населения и наличия опыта производства высокотехнологичной промышленной продукции, что в Молдове относительно недавно было и что реально «восстанавливаемо».

Что означает стратегия экономического прорыва для Молдовы? Ее ключевые опорные точки – ускорение темпов роста экономики и новая индустриализация.

Чтобы не просто догонять более развитые страны, а эффективно «встраиваться» в мировую и региональную экономику, не терять, а приобретать конкурентные преимущества, жизненно важно ускорить экономическое развитие. Речь идет о значительном повышении темпов роста. Главными индикаторами перехода к стратегии экономического прорыва на макроуровне для Молдовы являются

минимально необходимые темпы роста в ключевых областях. Темпы роста ВВП должны составлять 10% в год, промышленности – 16%, инвестиций в основной капитал – 16%. То есть, по сравнению с инерционным периодом развития 2000-2013 гг. темпы экономического роста должны, как минимум, удвоиться.

Среднегодовые темпы роста в период инерционного развития (2000-2013 годы) и в период экономического прорыва, %

	период инерционного развития	период экономического прорыва
ВВП	5	10
Промышленное производство	4	16
Инвестиции	7	16

Чтобы достичь таких параметров развития, необходимо заняться «переустройством» экономики и всей экономической политики.

Ускорение роста экономики может и должно опираться на проведении новой индустриализации и мобилизации всех возможных источников инвестиций. Предстоит изменить структуру и облик промышленности, создать новые виды производств, не ориентированные на переработку сельскохозяйственного сырья.

Молдова утратила многие виды высокотехнологичных промышленных секторов. Национальная индустрия в настоящее время просто «выпадает» из технологического уклада, который характерен для экономик развитых стран.

Характеристики технологических укладов

Но мер ук лада	Пер иод (год ы)	Ядро технологического уклада
1	1770–1830	Текстильная промышленность, текстильное машиностроение, выплавка чугуна, обработка железа, строительство каналов, водяной двигатель
2	1830–1880	Паровой двигатель, железнодорожное строительство, транспорт, машиностроение, паростроение, угольная,

		станкоинструментальная промышленность, черная металлургия
3	1880–1930	Электротехническое, тяжелое машиностроение, производство и прокат стали, линии электропередач, неорганическая химия
4	1930–1970	Автомобилестроение, тракторостроение, цветная металлургия, производство товаров длительного пользования, синтетические материалы, органическая химия, производство и переработка нефти
5	1970-2010	Электронная промышленность, вычислительная, опτικο-волоконная техника, программное обеспечение, телекоммуникации, роботостроение, производство и переработка газа, информационные услуги
6	с 2010	Нанoeлектроника, молекулярная и нанофотоника, наноматериалы и наноструктурированные покрытия, оптические наноматериалы, наногетерогенные системы, нанобиотехнологии, наносистемная техника, наноборудование

Источник: С.Ю. Глазьев, В.В. Харитонов. Нанотехнологии как ключевой фактор нового технологического уклада. – Москва, 2009.

Экономики более развитых стран в настоящее время осуществляют переход от 5-го технологического уклада к 6-му. Если сейчас ядро доминирующего технологического уклада образуют электронная промышленность, вычислительная, опτικο-волоконная техника, программное обеспечение, телекоммуникации, роботостроение, производство и переработка газа, информационные услуги, то примерно с 2010 г. происходит переход к новому технологическому ядру, которое образуют нанотехнологии.

К сожалению, с точки зрения доминирующего технологического уклада экономика Молдова в течение последних 20 лет двигалась по ступеням не вверх, а вниз, то есть в сторону, противоположную общемировому тренду. Если еще в конце 80-х – начале 90-х гг. в промышленности существовали производства, характерные для

4-го и 5-го технологического уклада (например, тракторостроение, производство товаров длительного пользования, радиоэлектроника и пр.), то к настоящему времени подобные производства либо совсем исчезли, либо остались лишь их слабые следы, которые не дают никаких оснований относить современное развитие национальной индустрии и экономики к 5-му или даже к 4-му технологическому укладу. Поэтому вопрос перехода к 6-му укладу, ядром которого являются нанотехнологии, в Молдове не ставится.

Для того чтобы осуществить промышленный рывок, нужны значительные инвестиции. Норма накопления основного капитала, необходимая для обеспечения новой индустриализации и модернизации экономики в целом, по опыту других стран, осуществлявших экономические скачки, должна составлять не менее 30-40% ВВП, то есть по сравнению со сложившимся уровнем она должна удвоиться.

Таким образом, главными вызовами, на которые нужно ответить, чтобы обеспечить экономический прорыв, являются ускорение темпов роста, индустриализация и мобилизация всех источников инвестиций, как внутренних, так и внешних.

Слабая экономика Молдовы создает слабые возможности для будущего развития и, тем более, для экономического прорыва. Однако такие возможности существуют, некоторые из них вполне очевидны, поскольку «лежат на поверхности».

Страна располагает большим не задействованным потенциалом рабочей силы. По разным оценкам, вне национальной экономики, в других странах работает 500-700 тыс. граждан Молдовы. Численность трудовых мигрантов составляет примерно половину от численности занятых в экономике (1,2 млн. чел. в 2013 г.). При условии обеспечения полной занятости рабочей силы ВВП Молдовы может увеличиться, как минимум, на 40%. Возможность существенного увеличения объемов национального производства кроется в доведении фактического размера ВВП до потенциального размера (при полной занятости рабочей силы) посредством вовлечения в экономику значительных

трудовых ресурсов, которыми страна располагает.

Безусловно, чтобы использовать указанную возможность, потребуется создать много новых производств и сотни тысяч новых рабочих мест. Такая задача может решаться только в рамках новой экономической политики и, главным образом, посредством внедрения новой промышленной и инвестиционной политики.

Следует отметить, что промышленной политики в стране по большому счету нет. Срок действия утвержденной в 2006 г. «Стратегии развития промышленности на период до 2015 г.» практически уже истек и ожидаемых результатов ее внедрение не принесло. Стратегией предусматривалось, что в 2007-2014 гг. темпы роста объемов промышленного производства составят 8-10% (фактически в 2007-2013 гг. они были менее 1%), что доля индустрии в ВВП достигнет 20-22% (фактически менее 14% в 2013 г.), что доля работающих в индустрии увеличится и составит 20% (фактически 12% в 2013 г.). Аналогичная ситуация и с достижением инвестиционных показателей, установленных в «Стратегии привлечения инвестиций и продвижения экспорта на 2006-2015 гг.». Планировалось, что в результате внедрения Стратегии доля инвестиций в основной капитал в ВВП возрастет до 25-30% (фактически менее 19% в 2013 г.) и ежегодные темпы роста инвестиций будут составлять 8-15% (фактически в 2006-2013 гг. менее 6%). Ни промышленность, ни инвестиционная сфера не вошли в качестве приоритетов в Национальную стратегию развития «Молдова 2020», утвержденную Парламентом РМ в 2012 г.

Необходимо формировать и проводить новую промышленную и инвестиционную политику, направленную на максимальное использование трудового потенциала Молдовы и на коренное изменение структуры экономики в пользу индустрии в целом и особенно в пользу тех производств, развитие которых обеспечит переход национальной экономики к новому технологическому укладу. Это одно из возможных направлений достижения экономического прорыва.

Другое направление – использование возможностей повышения эффективности

внешнеторговых связей. Молдова относится к числу стран с малой открытой экономикой, в силу чего она обречена на интенсивные торговые связи с другими странами, на постоянную «работу» на внешних рынках с целью продвижения своих товаров и приобретения тех, что в стране не производятся. Объем внешнеторгового оборота Молдовы практически равен создаваемому ВВП. Поэтому экономический рост, измеряемый темпами роста ВВП, во многом зависит от эффективности внешней торговли, ее условий и взаимодействия с внешнеторговыми партнерами.

До недавнего времени Молдова являлась участницей двух зон свободной торговли – стран СНГ и ЦЕФТА (Центрально-европейских стран, в число которых входят Албания, Босния и Герцеговина, Македония, Молдова, Черногория, Сербия, Косово). Подписав в 2014 г. Соглашение об ассоциации со странами Европейского союза и с Договор о зоне свободной торговли с Турцией, Молдова не просто расширяет свое «территориальное» пространство свободной торговли, но качественно меняет условия торговли со странами ЕС и с Турцией, имеющими более высокий уровень экономического развития и более конкурентоспособную продукцию. Взаимное снижение и отмена таможенных пошлин и открытие рынков может привести к неодинаковым последствиям для Молдовы и для стран ЕС и Турции.

Если открытие молдавского рынка для производителей стран ЕС и Турции не обременяется какими-либо ограничениями, то для молдавских производителей вход на открывшиеся рынки осложнен техническими барьерами (стандарты качества, технические регламенты, санитарные, фитосанитарные нормы и пр.) и дополнительными затратами по продвижению своих товаров на эти рынки (маркетинг, реклама, логистика и пр.). С другой стороны, рост импорта конкурирующей продукции из стран ЕС и Турции усилит конкуренцию на внутреннем рынке, что может привести к вытеснению молдавских производителей с национального рынка и привести к сокращению объемов производства. Поэтому последствия перехода к режиму свободной торговли со странами

ЕС и Турцией для Молдовы могут быть неоднозначными.

Участие Молдовы в двух новых зонах свободной торговли может вызвать потерю традиционных восточных рынков, прежде всего, российского. Согласно Договору о зоне свободной торговли стран СНГ, подписанного в 2011 году, страны Таможенного союза (каждая стран в отдельности или все страны вместе) могут применять по отношению к остальным странам СНГ меры защиты своего рынка, включая введение таможенных пошлин. Со стороны Российской Федерации подобные меры уже применяются, включая введение с 1 сентября 2014 года ввозных пошлин на ряд молдавской продукции (мясо, овощи, фрукты, зерновые, семена подсолнечника, сахар, овощные консервы, виноградное вино и др.). Потеря рынков стран Таможенного союза не сможет компенсироваться в полной мере увеличением экспорта в страны ЕС и Турцию.

Таким образом, в результате создания зон свободной торговли со странами ЕС и Турцией эффективность внешнеторговых связей Молдовы, скорее всего, не повысится, а снизится. Чтобы использовать потенциал внешнеторговых связей для обеспечения ускоренного роста экономики, необходимо пересмотреть внешнеторговую политику, чтобы ее реализация приводила не к потерям, а к приобретениям. Это чрезвычайно серьезный вопрос, который не ограничивается собственно внешней торговлей, а касается более широкого и глубокого формата экономических отношений Молдовы со своими партнерами, - участия республики в международных интеграционных процессах.

Видится два варианта решения данного вопроса. Первый – это пересмотр и корректировка Соглашения об ассоциации со странами ЕС и Договора о зоне свободной торговли с Турцией с целью устранения противоречий и препятствий в торговле со странами Таможенного союза. Для этого необходимо провести переговоры со всеми сторонами и найти взаимовыгодные решения, касающиеся одновременного участия Молдовы в больших региональных зонах свободной торговли – восточной и западной. Но даже если решения будут найдены, то кор-

ректировка внешнеторговых отношений с восточными и западными партнерами приведет, скорее всего, не к повышению эффективности внешнеторговых связей, а к минимизации потерь Молдовы от одновременного участия в восточной и западной зоне свободной торговли. Второй – это отказ от режима свободной торговли со странами ЕС и Турцией и участие в интеграционных процессах, идущих на евразийском пространстве (Таможенный союз, Единое экономическое пространство, Евразийский экономический союз). В данном случае Молдова практически ничего не теряет с точки зрения внешней торговли с западными партнерами, поскольку режим свободной торговли с ними до сих пор не применялся, а использовавшийся с 2008 года режим автономных торговых преференций не принес ожидаемых результатов. В то же время участие в Таможенном союзе, Едином экономическом пространстве, Евразийском экономическом союзе может принести положительные эффекты в виде роста экспорта на восточные рынки, укрепления энергетической безопасности, привлечения межгосударственных инвестиций (из средств Евразийского банка развития и Антикризисного фонда), диверсификации промышленности и др.¹

Максимальное использование потенциала трудовых ресурсов, индустриализация экономики, мобилизация всех источников инвестиций, эффективная внешнеэкономическая и интеграционная деятельность – это ключевые направления государственной политики, реализация которых позволит Молдове совершить экономический прорыв, так необходимый не только для того, чтобы вырваться из экономической и социальной бедности, но и для того, чтобы достичь нового качества развития.

¹ См. подробнее: Е.В.Горелова, Л.К.Агаркова, В.И.Головатюк, М.Д.Пойсик. Экономические эффекты присоединения Республики Молдова к Таможенному союзу и Единому экономическому пространству (аналитический доклад). Кишинев, 2014. [On-line]: <http://ava.md/analytics-commentary/027207-analiticheskii-doklad-ekonomicheskie-effekti-prisoedineniya-respubliki-moldova-k-tamozhennomu-soqzu-i-edinomu-ekonomicheskomu-prostranstvu.html>. (Дата посещения: 08.08.2014).

Copyright©Elena GORELOVA, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Центр стратегических исследований и реформ,
Кишинев, Республика Молдова.

E-mail: elena.gorelova@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 3, Volume 33, Pages 99-113.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16.06.2014 | Accepted: 15.09.2014 | Published: 30.09.2014

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**REGLEMENTAREA CONCEDIULUI DE MATERNITATE
ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ ȘI CEA STRĂINĂ**

**REGULATION OF THE MATERNITY LEAVE IN THE NATIONAL
AND INTERNATIONAL LEGISLATION**

**НАЦИОНАЛЬНОЕ И ЗАРУБЕЖНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ
О ОТПУСКЕ ПО БЕРЕМЕННОСТИ И РОДАМ**

MACOVEI Tatiana* / MACOVEI Tatiana / МАКОВЕЙ Татьяна

ABSTRACT:

**REGULATION OF THE MATERNITY LEAVE IN THE NATIONAL
AND INTERNATIONAL LEGISLATION**

Maternity leave is the time a mother takes off from work for the birth of a child. According to international regulations pregnant employees have the right to minimum 14 weeks maternity leave. And according to the Labour Code of the Republic Moldova female employees and trainees as well as assisting employees dependents are granted maternity leave including prenatal lasting 70 days (in case of 3 or more pregnancies fetuses - 112 days calendar) and postnatal leave a period of 56 calendar days (in the case of birth complications or birth of two or more children - 70 calendar days), paying them the salaries for this period.

Maternity leave is composed of two parts: prenatal and postnatal leave.

The article analyzes the specific of maternity leave and its legal regulation

Keywords: *maternity, leave, women.*

JEL Classification: K33, K41, F55

REZUMAT:

**REGLEMENTAREA CONCEDIULUI DE MATERNITATE
ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ ȘI CEA STRĂINĂ**

Concediul de maternitate este perioada de timp în care o mamă își ia timp liber de la locul de muncă pentru nașterea unui copil. Potrivit reglementărilor internaționale salariațele au dreptul la minimum 14 săptămâni de concediu de maternitate. Iar potrivit Codului muncii al Republicii Moldova femeilor salariate și ucenicilor, precum și soțiilor aflate la întreținerea salariaților, li se acordă un concediu de maternitate ce include concediul

* **MACOVEI Tatiana** - Magistru în drept, Lector universitar, Catedra Dreptul Muncii, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **MACOVEI Tatiana** - MML in Law, senior lecturer, Moldavian State University (Kishinev, Republic of Moldova). / **МАКОВЕЙ Татьяна** - Магистр права, преподаватель, кафедра трудового права, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

prenatal cu o durată de 70 de zile calendaristice (în cazul sarcinilor cu 3 și mai mulți feți – 112 zile calendaristice) și concediul postnatal cu o durată de 56 de zile calendaristice (în cazul nașterilor complicate sau nașterii a doi sau mai mulți copii – 70 de zile calendaristice), plătindu-li-se pentru această perioadă indemnizații.

Concediul de maternitate este compus din două părți: concediul prenatal și concediul postnatal. Articolul analizează specificul concediului de maternitate și reglementarea sa juridică.

Cuvinte cheie: maternitate, concediu, femei.

JEL Classification: K33, K41, F55

CZU: 341.64, 341.1, 341.645.5

РЕЗЮМЕ:

НАЦИОНАЛЬНОЕ И ЗАРУБЕЖНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО О ОТПУСКЕ ПО БЕРЕМЕННОСТИ И РОДАМ

Декретный отпуск это время когда мать снимается с работы в связи с рождением ребенка. В соответствии с международными правилами работницы имеют право на минимум 14 недель декретного отпуска. И в соответствии с Трудовым кодексом Республики Молдавы работающим женщинам и женщинам, с которыми работодателем заключен ученический договор, а также женам работников, находящимся у них на содержании, предоставляется отпуск по беременности и родам, включающий дородовой отпуск продолжительностью 70 календарных дней (в случае беременности тремя или более детьми – 112 календарных дней) и послеродовой отпуск продолжительностью 56 календарных дней (в случае осложненных родов или рождения двух или более детей – 70 календарных дней), с выплатой им пособий в порядке,

Декретный отпуск состоит из двух частей: дородовой и послеродовой отпуска.

В статье анализируется специфика декретного отпуска и его правовое регулирование.

Ключевые слова: декретный отпуск, женщины.

JEL Classification: K33, K41, F55

УДК: 341.64, 341.1, 341.645.5

Atât în legislația Republicii Moldova, cât și a altor state, instituția maternității nu este tratată în mod distinct, dar ca regulă maternitatea este tratată în comun cu alte instituții juridice, cum sunt familia, paternitatea și copilăria. Constituția¹ Republicii Moldova conține dispoziții normative conform cărora „familia are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului” (art.48 alin.(1)), și că „statul ocrotește maternitatea, copiii și tinerii” (art.49 alin.(2)). În Constituția Federației Ruse² (art.38 alin.(1)) este formulată dispoziția conform căreia „maternitatea și copilăria, familia se află sub protecția statului”, iar în art.72 lit. j) se menționează că „în competența comună a Federației Ruse și a subiecților acesteia se află protecția familiei, maternității, paternității și

copilăriei”. Într-o manieră deosebită este consacrată ocrotirea acestor valori sociale în Constituția Kârgâztanului³, care la art. 26 (alin.(1)) prevede: „familia este celula de bază a societății; familia, paternitatea, maternitatea și copilăria constituie obiectul de preocupare a întregii societăți...”.

Cele relatate demonstrează că, spre deosebire de Constituțiile altor state, cu regret Constituția Republicii Moldova nu înserează termenii „paternitate” și „copilărie”, ci doar noțiunea de „maternitate”. În viziunea autorului M. Demerji, o astfel de manieră de abordare a problemei de către constituentul național, minimizează măsurile de protecție a familiei pe care societatea ar putea să le asigure⁴. În viziunea noastră,

¹ Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1, 12.08.1994.

² Конституция Российской Федерации. Москва, 1999.

³ Конституция Кыргызской Республики 05.05.1993. М.: Норма- Инфра, 1999, p. 316-366.

⁴ M. Demerji. Ocrotirea constituțională a familiei - obiect de reglementare a dreptului constituțional. În: Legea și viața. 2008, nr. 5, p. 14.

noțiunile „maternitate”, „paternitate” și „copilărie” sunt elemente ce formează conținutul familiei, datorită cărui fapt ar trebui să fie examinate, în contextul unei instituții unitare de drept constituțional, care ar putea fi intitulată „ocrotirea familiei, maternității, paternității și copilăriei”, astfel s-ar da expresia unei griji deosebite a statului față de familie privită sub toate aspectele ei.

Dicționarul explicativ al limbii române, printre alte sensuri, atribuie noțiunii de „maternitate” atribuie și sensul de „stare, calitate de mamă”⁵, prin noțiunea de „paternitate” urmează să înțelegem „starea, calitatea de tată...”, faptul de a fi tată”, iar noțiunea de „copilărie” înseamnă „perioadă a vieții omenești de la naștere până la adolescență, timpul când este cineva copil”. În preambul *Legii RM privind drepturile copilului*⁶ este stipulat că „ocrotirea de către stat și societate a copilului, familiei și maternității constituite în Republica Moldova o preocupare politică, socială și economică de prim ordin”.

*Declarația universală a drepturilor omului*⁷ stabilește, la art.25 parag.2, că mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Protecția maternității reprezintă totalitatea măsurilor luate la nivelul politicilor sociale, legile și reglementările care ocrotesc mama și copilul⁸. Această protecție este considerată legitimă, în raport cu principiul egalității și necesară pentru menținerea condiției biologice a femeii în timpul gravidității și după aceea, până în momentul normalizării funcțiilor fiziologice și psihice, ca și pentru protejarea legăturilor speciale dintre femeie și copilul său, în cursul perioadei ce urmează sarcinii și nașterii, evitând ca aceste legături să fie afectate de cumulul obligațiilor rezultând din desfășurarea simultană a unei activități profesionale⁹.

⁵ Eugenia Dima. Dicționar explicativ ilustrat al limbii române. Chișinău: ARC Gunivas, 2007, p. 1005.

⁶ Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului. Nr.338-XIII din 15.12.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.13/127, 02.03.1995.

⁷ Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 27.07.1990. În: Ediția oficială Tratatelor Internaționale, 1998, vol.I, p. 9.

⁸ Otilia Dragomir. Mihaela Miroiu. Lexicon feminist. București: Editura Polirom, Colecția Studii de gen, 2002, p. 244.

⁹ Irina Moroianu Zlătescu. Égalité de chances. Égalité de traitement. In: Institut Roumain pour les Droits de l'Homme, București, 2000, p. 59.

Protecția juridică a salariatelor gravide este asigurată printr-o serie de acte internaționale. Potrivit Directivei nr.2006/54/CE din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și în muncă¹⁰ pct.23: din jurisprudența Curții de Justiție rezultă cu claritate că aplicarea unui tratament nefavorabil unei femei legat de sarcină sau de maternitate constituie o discriminare directă pe criterii de sex, iar art. 24 prevede: „Curtea de Justiție a recunoscut în mod sistematic că este legitim, în baza principiului egalității de tratament, ca o femeie să fie protejată pe motivul stării sale biologice în timpul sarcinii și al maternității, precum și să se prevadă măsuri de protecție a maternității ca mijloc de realizare a unei egalități reale între sexe”.

Directiva Consiliului nr.92/85/CEE din 19 octombrie 1992 privind aplicarea măsurilor de promovare a îmbunătățirii securității și sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, al celor care au născut de curând sau care alăptează¹¹, în art. 8 alin. (1), prevede că statele membre iau măsurile necesare pentru ca lucrătoarele să beneficieze de un concediu de maternitate de minim 14 săptămâni consecutive, repartizat înainte și/sau după naștere, în conformitate cu legislația și/sau practica națională. *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*¹² dispune, la art.10 pct.2, că o ocrotire specială trebuie acordată mamelor, într-o perioadă de timp rezonabilă, înainte și după nașterea copiilor. Mamele salariate trebuie să beneficieze, în

¹⁰ Directiva nr. 2006/54/CE din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și în muncă. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 204/23 din 26.07.2006, p. 262-275; 05/vol 8.

¹¹ Directiva Uniunii Europene privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și a sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează. Nr. 92/85/CEE din 19.10.1992. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 348 din 28.11.1992. [On-line]: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CO NSLEG:1992L0085:20070627:RO:PDF> (Vizitat la: 05.03.2014).

¹² Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16.12.1966. Ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28.07.1990. În: Tratatelor internaționale. 1998, Vol. 1, Chișinău, 1998, p.18.

decursul acestei perioade, de un concediu plătit sau de un concediu completat cu alocații de securitate socială adecvată. *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei*¹³ interzice în mod expres, la art.11 par.2, concedierea pe motiv de graviditate sau concediu de maternitate, statele părți angajându-se să instituie asemenea concedii plătite, cu garantarea menținerii locului de muncă și a vechimii, să creeze servicii sociale de sprijin, necesare pentru a permite părinților să-și combine obligațiile familiale cu responsabilitățile profesionale și cu participarea la viața publică, să asigure o protecție specială pentru femeile însărcinate, cărora s-a dovedit că munca le este nocivă.

*Carta Socială Europeană*¹⁴ (revizuită) în art.8, intitulat „Dreptul lucrătoarelor la protecția maternității” alin. (1), prevede: „În vederea asigurării exercitării efective a dreptului pe care îl au lucrătoarele la protecția maternității, părțile contractante se angajează să asigure femeilor, atât înainte, cât și după naștere, un timp de odihnă cu o durată de minimum 14 săptămâni, fie prin concediu plătit, fie prin prestații corespunzătoare de securitate socială sau prin fonduri publice”.

Potrivit *Convenției Organizației Internaționale a Muncii nr.3 privind protecția maternității*¹⁵, prevederile convenției date se aplică tuturor femeilor angajate, inclusiv femeilor care se află în forme atipice de muncă dependentă.

Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr.96 din 14 octombrie 2003 privind protecția maternității la locurile de muncă¹⁶ definește termeni și expresii care au legătură cu domeniul vizat, astfel:

a) *salariata gravidă* este femeia care anunță în scris angajatorul asupra stării sale fiziologice de

graviditate și anexează un document medical eliberat de medicul de familie sau de medicul specialist care să îi ateste această stare;

b) *salariata care a născut recent* este femeia care și-a reluat activitatea după efectuarea concediului de lăuzie și solicită angajatorului în scris măsurile de protecție prevăzute de lege, anexând un document medical eliberat de medicul de familie, dar nu mai târziu de șase luni de la data la care a născut;

c) *salariata care alăptează* este femeia care, la reluarea activității după efectuarea concediului de lăuzie, își alăptează copilul și anunță angajatorul în scris cu privire la începutul și sfârșitul prezumat al perioadei de alăptare, anexând documente medicale eliberate de medicul de familie în acest sens.

Titulara dreptului de concediu de maternitate este doar femeia. Concediul de maternitate se acordă în considerarea stării de graviditate și lăuzie a femeii și urmează în mare parte regulile referitoare la concediile medicale necesitând eliberarea certificatului medical. În cazul Hofmann¹⁷, Curtea Europeană de Justiție, a stabilit că titulară a concediului de maternitate este doar femeia. Această decizie a fost pronunțată ca răspuns la o cerere a unui tată de a obține un concediu de șase luni după nașterea copilului său pentru a-l îngriji în timp ce mama și-a reluat munca. Legea germană care acordă astfel de concedii numai mamei a fost reclamată ca fiind discriminatorie, încălcând Directiva nr. 76/207/CEE. Curtea însă a respins cererea, afirmând că prevederile speciale privind concediul de maternitate sunt permise și răspund unor necesități privind protecția femeii, având în vedere condiția biologică a femeii în timpul și după sarcină și relația particulară dintre mamă și copil în timpul perioadei ce urmează sarcinii și nașterii.

Pe perioada concediului de maternitate, de regulă, contractul de muncă al salariatei gravide este suspendat în circumstanțe ce nu depind de voința părților. Spunem de regulă, deoarece potrivit pct.39²⁵ al HG nr.108/2005¹⁸, în vigoare

¹³ Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei. Nr. 3 din 18.12.1979. Aderat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.87-XIII din 28.04.1994. În: Ediția oficială Tratat internațional, Vol. 1, 1998, 390 p.

¹⁴ Carta Socială Europeană (revizuită) din 03.05.1996. Ratificată prin Legea nr. 484-XV din 28.09.2001 (în vigoare pentru Republica Moldova din 01.01.2002). În: Ediția oficială Tratat internațional. 2006, Vol. 38, p. 175.

¹⁵ Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.3 revizuită din 28.06.1952. Ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 994-XIII din 15.10.1996.

¹⁶ Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.96 din 14.10.2003 privind protecția maternității la locurile de muncă. În: Monitorul Oficial, Partea I nr.750 din 27.10.2003.

¹⁷ Decizia din 12.07.1984 în cazul Hofmann v. Barmer Ersatzkasse, nr. 184/83. În: Culegere, 1984, p. 3047.

¹⁸ Hotărârea de Guvern nr. 108 privind adoptarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale din 03.02.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 24-25/262, 11.02.2005.

de la 01.01.2014, indemnizația de maternitate nu se stabilește pentru perioada concediului prenatal și postnatal în care femeia sau soția aflată la întreținerea soțului asigurat a continuat lucrul și/sau a desfășurat activitate de antreprenariat de diferite forme, obținând venit asigurat, iar suma indemnizației primite se restituie în modul prevăzut de lege. Deci noile modificări admit posibilitatea ca femeile gravide să nu beneficieze de concediu de maternitate, în cazul în care acestea continuă să muncească pe perioada în care ar fi trebuit să se afle în concediu de maternitate.

Suspendarea contractului individual de muncă pentru acest temei nu implică emiterea unui ordin de suspendare a raportului juridic de muncă, acesta făcându-se în baza certificatului medical eliberat de medicul de familie prin care se stabilește durata concediului de maternitate. În cazul în care angajatorul nu recurge la acordarea concediului de maternitate, aceasta dă dreptul femeii salariate de sine stătător să se folosească de acest concediu, astfel încât acordarea acestuia nu depinde de dorința angajatorului¹⁹.

În conformitate cu art.124²⁰ Codul muncii al Republicii Moldova femeilor salariate și ucenicilor, precum și soțiilor aflate la întreținerea salariaților, li se acordă un concediu de maternitate ce include concediul prenatal cu o durată de 70 de zile calendaristice (în cazul sarcinilor cu 3 și mai mulți feți – 112 zile calendaristice) și concediul postnatal cu o durată de 56 de zile calendaristice (în cazul nașterilor complicate sau nașterii a doi sau mai mulți copii – 70 de zile calendaristice), plățindu-li-se pentru această perioadă indemnizații în modul prevăzut la art.123 alin.(2).

Dreptul soțiilor aflate la întreținerea soților, precum și a ucenicilor de a beneficia de concediu de maternitate reprezintă o novație pentru legislația muncii care au devenit aplicabile odată cu intrarea în vigoare a noului Cod al muncii al Republicii Moldova din 1 octombrie 2003.

Potrivit pct. 39⁷ al HG nr.108/2005 (prin care a fost adoptat Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară

de muncă și a altor prestații de asigurări sociale) soția se consideră aflată la întreținerea soțului asigurat dacă, la data apariției dreptului la indemnizație de maternitate, nu este angajată în muncă și nu are venit asigurat, fapt care se confirmă prin carnetul de muncă sau prin declarația prezentată pe propria răspundere că nu este persoană asigurată. Indemnizația de maternitate se stabilește pe numele soției. Faptul că persoana în cauză este soția angajatului se confirmă prin buletinul de identitate și certificatul de căsătorie.

În practică deseori soțiilor aflate la întreținerea soților li se refuză plata indemnizației pentru concediul de maternitate, acestea fiind nevoite să recurgă la calea judiciară pentru a-și apăra drepturile sale. În continuare invocăm câteva cazuri din practica judiciară națională referitoare la plata indemnizației de maternitate:

1. Soția salariatului Ministerului Afacerilor Interne (MAI – în continuare) era șomeră și a depus la locul de muncă a soțului o cerere de calculare și acordare a indemnizației de maternitate, însă prin răspunsul MAI nr.15/4-2126 din 24.07.2012 i s-a refuzat cererea pe motiv că soțul reclamantei S.S. nu contribuie la fondul asigurărilor sociale de stat pentru că este colaborator al poliției. Însă atât Curtea de Apel Chișinău, cât și Curtea Supremă de Justiție²¹ au catalogat refuzul MAI drept ilegal, deoarece lucrătorii ministerului sunt asigurați în mod obligatoriu de către stat, iar prevederile art.124 alin.(1) al Codului Muncii se aplică în modul corespunzător și salariaților din organele de poliție.

2. Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 12.09.2012²² a fost admisă cererea apelantei R.I. privind obligarea MAI de a-i stabili și achita indemnizație de maternitate la locul de muncă a soțului, care activează în calitate de polițist al batalionului serviciului de escortă și pază a Comisariatului General de Poliție mun. Chișinău.

3. Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 24.04.2013²³ s-a dat câștig de cauză soților C.V. și C.C., cărora li se refuzase acordarea indemnizației de maternitate soției aflate la

¹⁹ В. И. Миронов. Трудовое право России. М.: ООО Журнал Управление персоналом, 2005, с. 856.

²⁰ Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 159-162/648, 29.07.2003.

²¹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 24.04.13, dosar nr. 3ra-497/13.

²² Decizia Curții de Apel Chișinău din 12.09.12, dosar nr. 3-1751/2012.

²³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 24.04.13, dosar nr. 3ra-830/13.

întreținerea soțului salariat al MAI. Argumentele admiterii acțiunii sunt similare cazurilor enunțate mai sus.

În aceste circumstanțe Curtea Supremă de Justiție a adoptat Recomandarea nr.17 cu privire la unele aspecte ale practicii judiciare de soluționare a litigiilor privind stabilirea indemnizației pentru maternitate²⁴, iar ulterior, odată cu intrarea în vigoare a noii legi cu privire la poliție din 2012, a adoptat Recomandarea nr.52 cu privire la aplicarea art.37 alin.(2) al legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr.320 din 27.12.2012²⁵, prin care s-a atenționat asupra faptului că soțiile aflate la întreținerea soților salariați ai MAI au dreptul la indemnizații de maternitate calculate din salariul mediu al soțului.

Certificatul pentru concediu de maternitate se eliberează o singură dată, începând cu a 30-a săptămână de gestație, prin decizia Consiliului Medical Consultativ. În cazul în care femeile salariate și ucenicile, soțiile aflate la întreținerea salariaților se adresează pentru primirea certificatului de concediu de maternitate cu întârziere din motive întemeiate, la prezentarea actelor respective și prin decizia conducătorului instituției medico-sanitare, certificatul pentru concediu de maternitate se eliberează pentru perioadele prenatală și postnatală integral.

Vizavi de momentul începerii concediului de maternitate legislația României conține o prevedere deosebit de valoroasă, care, spre regret, nu se regăsește și în legislația națională. Astfel potrivit Legii nr.19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale²⁶ persoanele cu handicap care sunt asigurate pe linia asigurărilor sociale de stat, la cerere, beneficiază de concediu pentru sarcină, începând cu luna a 6-ea de sarcină. Această prevedere se explică prin aceea că pentru o femeie cu un handicap, în anumite situații sarcina impune mai

multe dificultăți, și, în vederea protejării mamei și a fătului, este binevenită începerea concediului de maternitate mai devreme decât persoanele fără handicap.

În aceste condiții, *de lege ferenda* propunem completarea art.16 al Legii nr.289/2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale cu un nou aliniat – 2¹, care ar avea următorul conținut. „Pentru femeile cu handicap concediul de maternitate se acordă începând cu a 26-ea săptămână de sarcină, cu condiția prezentării certificatului ce atestă handicapul femeii”.

În cazul în care copilul se naște mort sau moare în perioada concediului postnatal, indemnizația de maternitate se acordă pentru perioada stabilită, adică 126 de zile calendaristice sau 140 de zile calendaristice după caz.

Concediul de maternitate este compus din două părți:

- *Concediul prenatal* – cu o durată de 70 de zile calendaristice (în cazul sarcinilor cu 3 și mai mulți feți – 112 zile calendaristice). Prevederea ce ține de mărirea duratei concediului de maternitate prenatal, în cazul sarcinilor cu trei și mai mulți feți, de la 70 la 112 zile calendaristice este o novație pentru prevederile naționale, intrând în vigoare la data de 01.04.2014. Sunt salutabile noile modificări aduse Codului muncii și sunt justificate, deoarece, într-adevăr, sarcinile cu trei și mai mulți feți necesită o supraveghere deosebită. Dar ar fi fost mai bine dacă legiuitorul prevedea o durată mai mare a concediului de maternitate prenatal și în cazul sarcinilor gemelare, care, de asemenea, în cele mai dese cazuri, necesită o atenție deosebită. O durată rezonabilă pentru un concediu de maternitate prenatal în cazul sarcinilor gemelare ar fi de 91 de zile calendaristice. Din aceste motive, *de lege ferenda* propunem includerea în art.124 alin.(1) CM RM înainte de sintagma „în cazul sarcinilor cu 3 și mai mulți feți” a următoarei prevederi: „în cazul sarcinilor gemelare – 91 de zile calendaristice”. Respectiv, art.124 alin.(1) din Codul muncii va avea următoarea redacție: „Femeilor salariate și ucenicilor, precum și soțiilor aflate la întreținerea salariaților, li se acordă un concediu de maternitate ce include concediul prenatal cu o durată de 70 de zile calendaristice (în cazul sarcinilor gemelare – 91 de zile calendaristice, iar în cazul sarcinilor cu 3 și mai mulți feți – 112 zile

²⁴ Recomandarea nr. 17 a Curții Supreme de Justiție cu privire la unele aspecte ale practicii judiciare de soluționare a litigiilor privind stabilirea indemnizației pentru maternitate. [On-line]: www.csj.md (Vizitat la: 12.11.2013).

²⁵ Recomandarea nr. 52 a Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea art. 37 alin. (2) al legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320 din 27.12.12. [On-line]: www.csj.md (Vizitat la: 12.11.2013).

²⁶ Legea României nr. 19 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale din 17.03.2000. În: Monitorul oficial al României nr. 140 din.01.04.2000.

calendaristice) și concediul postnatal cu o durată de 56 de zile calendaristice (în cazul nașterilor complicate sau nașterii a doi sau mai mulți copii – 70 de zile calendaristice), plătiindu-li-se pentru această perioadă indemnizații în modul prevăzut al art.123 alin.(2)”.

- *Concediul postnatal* are, de regulă, o durată de 56 de zile calendaristice, iar ca excepție – 70 de zile calendaristice. Acordarea suplimentară a 14 zile calendaristice în cadrul concediului postnatal se face în cazul în care femeia a născut doi sau mai mulți copii sau dacă a avut o naștere complicată. În aceste situații, certificatul este eliberat de către medicul de familie, prin decizia Consiliului Medical Consultativ, în baza consemnării nașterii complicate sau multipare în documentația medicală primară de forma stabilită, completată de instituția medico-sanitară unde a avut loc nașterea.

Potrivit pct.44 al Instrucțiunii privind modul de eliberarea a certificatului de concediu medical²⁷ dacă nașterea s-a produs când sarcina era în perioada de gestație de 22 săptămâni și mai mult, dar nu a atins termenul de gestație de 30 săptămâni și s-a născut un copil viu, inclusiv în cazul în care copilul a supraviețuit peste perioada neonatală precoce (0– 7 zile de la naștere), certificatul pentru concediu de maternitate se eliberează de către instituția medico-sanitară unde a avut loc nașterea, pe o durată de 140 zile calendaristice, iar în cazul în care copilul s-a născut mort sau moare în perioada neonatală precoce, certificatul pentru concediu de maternitate se eliberează pe o durată de 70 zile calendaristice. Pct.46. al aceleiași instrucțiuni prevede că dacă sarcina a survenit în timpul când femeia se afla în concediu parțial plătit sau în concediu suplimentar fără plată pentru îngrijirea copilului, certificatul pentru concediu de maternitate se eliberează pentru perioada prenatală și postnatală integral.

Vizavi de modul de repartizare a concediului de maternitate evidențiem faptul că în România, este acordată posibilitatea compensării concediului de maternitate prenatal cu cel postnatal între ele, în funcție de recomandarea medicului și de opțiunea persoanei beneficiare.

²⁷ Hotărârea de Guvern nr. 469 pentru adoptarea Instrucțiunii privind modul de eliberare a certificatului de concediu medical din 24.05.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.77-79/529, 03.06.2005.

Adică, dacă salariată gravidă dorește, aceasta, în urma realizării acordului cu medicul curant al sarcinii, poate folosi totalul de 126 de zile ale concediului de maternitate în mod diferit, spre exemplu 50 de zile concediul prenatal și 76 de zile de concediu postnatal. Nu este exclusă în acest caz nici folosirea doar a câtorva zile din concediul prenatal, iar marea majoritate a zilelor din concediul de maternitate urmând a fi utilizate în cadrul concediului postnatal. Unica limitare ce se impune de legislația română este ca concediul postnatal să aibă minim o durată de minim 42 de zile calendaristice (art. 2 lit. g) din O.U.G. nr. 96/2003).

Părerea noastră vizavi de această modalitate de împărțire voluntară a concediului de maternitate este una rezervată, deoarece, în condițiile economice ale Republicii Moldova, unde criza economică este la ordinea zilei, numărul nașterilor complicate, precum și numărul copiilor cu probleme de sănătate la naștere este în creștere, gravidele ar putea fi tentate să lucreze după cele 30 de săptămâni de gestație, ceea ce ar putea să pună în pericol sănătatea viitorului copil. Însă privind prospectiv ne putem aștepta la faptul ca și legislația Republicii Moldova să fie modificată în ceea ce privește posibilitatea comasării concediului de maternitate prenatal cu cel postnatal, însă cu condiția impunerii un număr zile obligatorii în cazul concediului postnatal.

În conformitate cu art.127 din Codul muncii al RM salariatului care a adoptat un copil nou-născut nemijlocit din maternitate sau l-a luat sub tutelă i se acordă un concediu plătit pe o perioadă ce începe din ziua adopției (luării sub tutelă) și până la expirarea a 56 de zile calendaristice din ziua nașterii copilului (în caz de adopție a 2 sau mai mulți copii concomitent durata acestui concediu va fi de 70 de zile calendaristice).

Comparativ afirmăm că în Rusia (art.257 CM²⁸ alin.(1)) salariatului care înfiază copii i se acordă concediu începând cu data înfierii cu o durată de 70 de zile calendaristice (în cazul înfierii a doi sau mai mulți copii – 110 zile calendaristice), suplimentar li se poate acorda concediu de îngrijire a copilului până la împlinirea de către acesta a vârstei de 3 ani. Dacă copiii sunt înfiați de ambii soți de acest concediu beneficiază doar unul din soți în baza deciziei lor.

²⁸Трудовой кодекс Российской Федерации от 30.12.01, подписан Президентом РФ 30.12.2001.

În același timp alin.(2) al art.257 CM rus se prevede: „Femeilor, care înfiază un copil, la cererea lor în locul concediului stabilit la alin.(1), li se acordă concediu de sarcină și de naștere pentru perioada începând cu ziua înfierii copilului și până la expirarea a 70 de zile calendaristice, iar în cazul înfierii a doi sau mai mulți copii — 110 zile calendaristice calculate de la data nașterii copiilor. Acordarea concediului dat se face cu asigurarea păstrării tainei înfierii”.

De lege ferenda propunem completarea art.127 CM RM cu un nou aliniat care ar avea următorul conținut: „Femeilor, care înfiază un copil, la cererea lor în locul concediului stabilit la alin.(1), li se acordă concediu de sarcină și de naștere pentru perioada începând cu ziua înfierii copilului și până la expirarea a 56 de zile calendaristice, iar în cazul înfierii a doi sau mai mulți copii — 70 zile calendaristice calculate de la data nașterii copiilor. Acordarea concediului dat se face cu asigurarea păstrării tainei înfierii”.

Cu privire la tutelă trebuie să menționăm, în primul rând, că aceasta este o instituție de drept civil și respectiv reglementarea acesteia o găsim în art. 32 — 47 Cod civil. Potrivit art. 33 al Codului civil²⁹ al RM tutela se instituie asupra persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu și asupra minorilor în vârstă de până la 14 ani, după caz. Tutela asupra minorului se instituie în cazul în care el nu are părinți ori înfietori sau când instanța de judecată a stabilit decăderea părinților lui din drepturile părintești, sau când el a rămas fără ocrotire părintească din alte motive. Tutorele este reprezentantul legal al persoanei care se află sub tutelă și încheie fără mandat în numele și în interesul ei actele juridice necesare. Tutorii apără drepturile și interesele persoanelor tutelate de ei în relații cu persoane fizice și juridice, inclusiv în instanța de judecată, fără mandat.

Dacă e să privim corelat prevederile Codului civil în materie de tutelă și aspectele de dreptul muncii care țin de instituirea tutelei asupra copiilor nou-născuți din maternitate, atunci menționăm că salariatului care a luat sub tutelă un copil nou-născut din maternitate i se acordă un concediu plătit pe o perioadă ce începe din ziua luării sub tutelă și până la expirarea a 56 de zile calendaristice din ziua nașterii copilului.

Revenind la concediul de maternitate afirmăm că conform reglementărilor naționale actuale, concediul de maternitate, ca regulă, are o durată de 18 săptămâni, iar ca excepție o durată de 20 de săptămâni.

În Uniunea Europeană durata concediului de maternitate variază de la un stat la altul, astfel avem:

– Marea Britanie – 29 de săptămâni, dintre care doar 18 se plătesc din bugetul asigurărilor sociale de stat;

– Belgia – 15 săptămâni, dintre care 10 obligatorii; pentru nașteri multiple — 19 săptămâni, cel puțin una luată înainte de naștere și cel puțin 8 după naștere;

– Germania – 14 săptămâni, dintre care 6 săptămâni este concediul prenatal și 8 săptămâni concediul postnatal, cele după naștere fiind obligatorii;

– Estonia – 20 de săptămâni obligatorii plătite integral, cel puțin o lună luată înainte de naștere;

– Spania – 16 săptămâni, dintre care cel puțin 6 trebuie luate după naștere, celelalte 10 pot fi luate înainte, fie după naștere sau pot fi transferate tatălui, completare la concediul ce poate fi obținut la nașterea copilului. În cazuri speciale, concediul de maternitate poate dura până la 29 de săptămâni (pentru copii prematuri sau cu probleme de sănătate).

În alte state ale lumii:

– Rusia art. 255 CM – 70 de zile calendaristice înainte de naștere (86 de zile în cazul sarcinilor de doi sau mai mulți copii), plus 70 de zile calendaristice după naștere (86 zile în cazul nașterilor cu complicații, și 110 zile în cazul nașterii a doi sau mai mulți copii),

– Statele Unite ale Americii – de la 4 până la 16 săptămâni (legi privitoare la concediile de maternitate există doar în câteva state, aceste concedii de obicei nu se plătesc);

– Japonia – 14 săptămâni și 18 săptămâni în cazul nașterii gemenilor.

Protecția maternității așa cum am enunțat mai sus este consacrată într-o serie de reglementări europene și internaționale. Un act internațional cu o deosebită valoare în privința protecției maternității este Convenția OIM nr.183/2000 privind revizuirea Convenției (revizuită) asupra protecției maternității din 1952³⁰, pe care o vom

²⁹ Codul civil al Republicii Moldova. Legea 1107/06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.82-86/661, 22.06.2002.

³⁰ Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.183 privind revizuirea Convenției (revizuite) asupra protecției maternității din 1952. Ratificat prin Legea nr. 87-XVI din

analiza mai în detaliu reeșind din valoarea deosebită pe care aceasta o are, în același timp raportându-ne la prevederile legislației naționale în acest domeniu.

Art.3 al Convenției intitulat „Protecția sănătății” dispune: „După consultarea organizațiilor reprezentative ale patronilor și lucrătorilor fiecare membru trebuie să adopte măsurile necesare pentru ca femeile însărcinate sau care alăptează să nu fie constrânse să efectueze o muncă ce a fost declarată de autoritatea competentă ca fiind dăunătoare sănătății lor sau a copilului ori despre care s-a stabilit printr-o evaluare că prezintă un risc semnificativ pentru sănătatea mamei sau a copilului”.

În legislația Republicii Moldova această normă se regăsește în art. 250 alin. (1) CM care prevede: „Femeilor gravide și femeilor care alăptează li se acordă, prin transfer sau permutare, în conformitate cu certificatul medical, o muncă mai ușoară, care exclude influența factorilor de producție nefavorabili, menținându-li-se salariul mediu de la locul de muncă precedent”.

Art. alin. (1) al Convenției prevede că acestea au dreptul la un concediu de maternitate având o durată de cel puțin 14 săptămâni (98 de zile calendaristice), care, potrivit alin.(4), trebuie să includă o perioadă de 6 săptămâni de concediu obligatoriu după naștere.

Potrivit legislației naționale prin Legea de ratificare a Convenției OIM nr.183 privind revizuirea Convenției (revizuite) asupra protecției maternității din 1952, art.1 dispune: „Se ratifică Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.183 privind revizuirea Convenției (revizuite) asupra protecției maternității din 1952, adoptată la Geneva la 15 iunie 2000, cu următoarea declarație: În conformitate cu art.4 paragraful 2 din Convenție, Republica Moldova declară că femeilor salariate și ucenicilor, precum și soțiilor aflate la întreținerea salariaților, li se acordă concediu de maternitate ce include concediul prenatal cu o durată de 70 de zile calendaristice și concediul postnatal cu o durată de 56 de zile calendaristice (în cazul nașterii complicate sau al nașterii a doi sau mai mulți copii – de 70 de zile calendaristice), plătinându-li-se pentru această perioadă indemnizații în modul stabilit de lege.”

Potrivit CM RM durata concediului prenatal și postnatal este expres stabilită, nelăsând loc pentru împărțirea lui în alt mod. Respectiv dacă numărul real de zile fie a concediului prenatal, fie a celui postnatal este diferit decât cel stabilit de Codul muncii, fie că sunt mai mari duratele respective, fie că sunt mai mici, rezultă că durata concediului atât prenatal, cât și post natal nu se modifică.

Reglementări similare celor naționale regăsim și în Codul muncii al Federației Ruse, care la art.255 prevede: „Concediul prenatal și postnatal se calculează în mod sumar și se acordă femeii în măsură completă indiferent de numărul de zile pe care salariată gravidă le-a utilizat de facto până la naștere”.

Art. 4 alin.(4) al Convenției prevede că concediul de maternitate trebuie să includă o perioadă de 6 săptămâni de concediu obligatoriu după naștere, exceptând cazul în care, la nivel național, guvernul și organizațiile reprezentative ale patronilor și lucrătorilor au convenit altfel. Norma dată este respectată de legislația națională care dispune că durata concediului postnatal este de 8 săptămâni (sau așa cum e prevăzut în CM – 56 de zile calendaristice).

La alin. (5) al art. 4 al Convenție nr.183/2003 se prevede: „Durata concediului de maternitate prenatal trebuie să fie prelungită cu un concediu echivalent cu durata cuprinsă între data prezumată a nașterii și data efectivă a nașterii, fără reducerea duratei concediului postnatal obligatoriu”.

Cu regret o asemenea normă nu se regăsește în legislația națională, astfel dacă concediul prenatal are o durată mai mare de 70 de zile calendaristice, aceasta nu duce la mărirea duratei sale cu numărul corespunzător de zile, deoarece legea prevede durata exactă a concediului prenatal și anume 70 de zile calendaristice sau 112 zile calendaristice, după caz.

De lege ferenda propunem completarea art.124 CM RM cu un nou aliniat – ¹ care ar avea următorul conținut: „Durata concediului de maternitate prenatal trebuie să fie prelungită cu un concediu echivalent cu durata cuprinsă între data prezumată a nașterii și data efectivă a nașterii, fără reducerea duratei concediului postnatal obligatoriu”.

Potrivit art. 5 al Convenției intitulat „concediu în caz de boală sau complicații” se dispune: „În caz de boală, complicații sau risc de complicații rezultate ca urmare a sarcinii ori a nașterii, la

20.04.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.05.2006, nr.75-78/320.

prezentarea unui certificat medical trebuie să se acorde un concediu, înainte sau după perioada concediului de maternitate. Forma și durata maximă a acestui concediu pot fi stabilite conform legislației și practicii naționale”.

Din analiza articolului dat se impun următoarele concluzii:

- boala, complicațiile sau riscul de complicații pot apărea fie ca rezultat al sarcinii, fie ca rezultat al nașterii;

- este necesară prezentarea unui certificat medical ce atestă boala, complicațiile sau riscul de complicații cauzate de sarcină sau de naștere;

- salariața va beneficia de concediu în cazul bolii, complicațiilor sau riscului de complicații cauzate de sarcină înainte de concediul de maternitate;

- salariața va beneficia de concediu în cazul bolii, complicațiilor sau riscului de complicații cauzate de naștere după concediul de maternitate.

Privitor la Republica Moldova situația dată urmează regulile concediului de boală prevăzută la art.76 lit.b) Codul muncii, care prevede că contractul individual de muncă se suspendă în circumstanțe ce nu depind de voința părților – în caz de boală sau traumatism, iar modul de acordare a indemnizațiilor pentru concediul de boală este reglementat de Legea RM nr.289/2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurare sociale³¹ și de Hotărârea de Guvern nr.469/2005 pentru aprobarea Instrucțiunii privind modul de eliberare a certificatului de concediu medical³². Art.4 alin.(3) al Legii 289/2004 prevede: plata indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de apariția riscului de întrerupere a sarcinii, precum și plata indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă femeilor gravide care se află la evidență în instituțiile medico-sanitare, se efectuează integral de la bugetul asigurărilor sociale de stat, începând cu prima zi calendaristică de incapacitate temporară de muncă.

Potrivit art. 6 al Legii 289/ prevede că asigurații au dreptul la prestații de asigurări

sociale dacă au un stagiul total de cotizare de cel puțin 3 ani. Asigurații care au un stagiul total de cotizare de până la 3 ani beneficiază de dreptul la prestații de asigurări sociale dacă confirmă un stagiul de cotizare de cel puțin 9 luni în ultimele 24 de luni premergătoare datei producerii riscului asigurat sau datei nașterii copilului în cazul riscului asigurat creșterea copilului. Asigurații care desfășoară activitate pe bază de contract individual de muncă pe durată determinată, inclusiv cei care muncesc la lucrări sezoniere, beneficiază de dreptul la prestații de asigurări sociale dacă au stagiul de cotizare specificat la alin.(1) sau (2) ori de cel puțin 12 luni, realizat în ultimele 24 de luni anterioare producerii riscului asigurat. Femeile asigurate au dreptul la indemnizație de maternitate indiferent de durata stagiului de cotizare. Soția aflată la întreținerea soțului asigurat beneficiază de dreptul la indemnizație de maternitate în cazul în care soțul confirmă un stagiul de cotizare specificat la alin. (1), (2) sau (3). În cazul înregistrării căsătoriei după producerea riscului asigurat (concediul de maternitate), dreptul la indemnizație se stabilește pentru perioada de la data înregistrării căsătoriei până la data expirării concediului de maternitate. Persoanele care au beneficiat sau beneficiază de prestații de asigurări sociale pe teritoriul altui stat nu pot beneficia, în condițiile prezentei legi, de indemnizație pentru același risc asigurat și pentru aceeași perioadă.

Art. 7 al Legii 289/2004 stabilește că baza de calcul a indemnizațiilor de asigurări sociale o constituie venitul mediu lunar asigurat realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat, venit din care au fost calculate contribuții individuale de asigurări sociale.

Dreptul la indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă se confirmă prin certificat de concediu medical, eliberat în modul aprobat de Guvern. În conformitate cu art.9 alin.(5) al Legii 289/2004 indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă în legătură cu sarcina se acordă pe durata concediului medical fără restricții, în sensul că nu contează faptul dacă salariața gravidă este încadrată cu un contract individual de muncă pe perioadă nedeterminată sau pe perioadă determinată. De asemenea perioada pentru care se acordă concediu medical în legătură cu sarcina nu este limitat din punct de vedere al duratei.

³¹ Legea nr. 289-XV din 22.07.2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 10.09.2004, nr. 168-170/773.

³² Hotărârea de Guvern nr.469 din 24.05.2005 pentru aprobarea Instrucțiunii privind modul de eliberare a certificatului de concediu medical. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.06.2005, nr. 77-79/529.

Art.12 al Legii 289/2004 prevede: indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă se acordă și în cazul în care incapacitatea de muncă a survenit în timpul concediului de odihnă anual. Acesta din urmă se prelungește cu durata incapacității temporare de muncă ce a decurs în interiorul său. Nu se acordă indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă pentru zilele în care salariatul s-a aflat în concediu neplătit.

Cuantumul lunar al indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă se stabilește diferențiat, în funcție de durata stagiului de cotizare, după cum urmează:

a) 60% din baza de calcul stabilită conform art.7 – în cazul unui stagiu de cotizare de pînă la 5 ani;

b) 70% din baza de calcul stabilită conform art.7 – în cazul unui stagiu de cotizare cuprins între 5 și 8 ani;

c) 90% din baza de calcul stabilită conform art.7 – în cazul unui stagiu de cotizare de peste 8 ani.

Pentru persoana care desfășoară activități în mai multe unități, în fiecare fiind asigurată conform legislației, indemnizațiile de asigurări sociale se calculează în funcție de venitul total asigurat, calculat în conformitate cu art.7 al legii.

Concluzionând putem afirma că potrivit legislației naționale în cazul în care salariața gravidă se îmbolnăvește fie de o boală obișnuită, fie în caz de apariție a riscului de întrerupere a sarcinii acesta beneficiază de concediu medical.

Deci prevederile art.5 al Convenției OIM nr.183/2003 privind protecția maternității ce țin de acordarea unui concediu în caz de boală, complicații sau risc de complicații rezultate ca urmare a sarcinii acordat înainte de concediul de maternitate sunt reglementate de legislația națională în conformitate cu prevederile Convenției enunțate mai sus.

Femeilor aflate în concediu de maternitate trebuie, conform art.6 alin.(1) Convenției OIM 183/2000, să li se asigure prestații în bani, care, potrivit alin. (2), să le permită să se întrețină singure și să întrețină copilul în condiții bune de sănătate și la un nivel de viață corespunzător.

Potrivit prevederilor art.16 alin.(4) al Legii RM privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurare sociale asiguratele, soțiile aflate la întreținerea soților salariați care au dreptul la concediu de

maternitate, beneficiază de indemnizația de maternitate. Cuantumul lunar al acestei indemnizații este de 100% din baza de calcul. Baza de calcul a indemnizației de maternitate acordată soției aflate la întreținerea soțului asigurat o constituie venitul mediu lunar al soțului. În cazul înregistrării căsătoriei după producerea riscului asigurat (concediul de maternitate), dreptul la indemnizație se stabilește pentru perioada de la data înregistrării căsătoriei până la data expirării concediului de maternitate. Aliniatul (6) al art.6 al Legii nr.289/2004 stipulează că femeile asigurate au dreptul la indemnizație de maternitate indiferent de durata stagiului de cotizare.

Potrivit Hotărârii Guvernului nr. 1034 din 20.12.2013 pentru aprobarea modificărilor și completărilor ce se operează în Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și a altor prestații de asigurări sociale³³, începând cu 17.01.2014, indemnizația de maternitate a femeilor asigurate, a soțiilor aflate la întreținerea soților asigurați se stabilește de către Casele Teritoriale de Asigurări Sociale.

La nivel comparativ cu privire la cuantumul indemnizație plătite pentru concediul de maternitate aducem următoarele exemple:

– Polonia – 100% din salariul avut până la naștere, banii sunt acordați din fondul securității sociale, finanțat de angajatori, în proporție de 47%, iar restul din contribuțiile angajaților;

– Spania – concediul de maternitate este plătit 100%, indemnizațiile sunt acordate din fondul de asigurări sociale, finanțat prin contribuțiile angajaților în proporție de 16,6%, iar de angajatori – 83,4%, primele două zile sunt plătite integral de angajatorul privat;

– Rusia – pe perioada concediului de maternitate, mama primește o alocație de la fondul asigurărilor sociale, egală cu salariul ei mediu pe ultimele 12 luni. Valoarea minimă a alocației este 2060 ruble/lună (aproximativ 68 USD) pentru primul copil și 4120 ruble/lună (aproximativ 137 USD) pentru cel de al 2-lea și

³³ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea modificărilor și completărilor ce se operează în Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale. Nr. 1034 din 20.12.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.01.2014, nr. 9-13.

următorii copii. Valoarea maximă a alocației este de 1137 ruble/zi (aprox. 38 USD/zi).

De asemenea, pentru încurajarea natalității în condițiile declinului demografic cu care se confruntă Rusia, de la 1 ianuarie 2007, funcționează o formă specială de sprijin acordat de stat familiilor ce au copii, capitalul maternal sau familial. El reprezintă o sumă fixă, care se indexează periodic, acordată la nașterea sau înfierea celui de al 2-lea copil, sau a celui de al 3-lea (al 4-lea etc.), dacă până atunci familia nu au făcut uz de acest drept. Capitalul maternal (familial) se acordă doar în cazul copiilor ce au cetățenie rusă. Valoarea capitalului maternal este în prezent de 368 mii ruble (aproximativ 12200 USD).

O altă categorie de indemnizație de care beneficiază femeia la naștere este indemnizația unică la nașterea copilului, care începând cu anul 2014 este de 2600 de lei pentru primul copil și de 3400 pentru nașterea fiecărui copil următor.

La nivel comparativ putem afirma că în Italia orice femeie care naște (indiferent că este angajată sau șomeră) primește o mie de euro în calitate de ajutor unic de naștere). În Marea Britanie familiile cu venituri sub medie au dreptul să primească separat o sumă de 500 de lire sterline ca ajutor pentru a cumpăra lucrurile necesare nou-născutului. În Belgia la naștere, mama primește o primă de la casa de asigurări de aproximativ 800 de euro.

Revenind la prevederile generale naționale ce țin de concediul de maternitate, menționăm că după încetarea suspendării contractului individual de muncă în legătură cu concediul de maternitate, femeia salariată are două opțiuni:

- a) reluarea muncii;
- b) plecarea în concediu parțial plătit de îngrijire a copilului în vârstă de până la 3 ani.

Dacă femeia optează pentru reluarea muncii după expirarea concediului de maternitate, atunci acesta urmează a fi repusă în funcția pe care a deținut-o anterior. Potrivit Directivei nr. 2006/54/CE din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și în muncă salariatele care revin la muncă după concediul de maternitate, pe lângă dreptul de ași relua postul de muncă sau un post de muncă echivalent, au dreptul și de a beneficia de orice îmbunătățire a

condițiilor de muncă care au avut loc pe parcursul absenței lor.

Prevederile art. 55 lit. a) din CM al RM dispun, că pe perioada aflării salariatei în concediu de maternitate, unitatea nu poate încadra cu contract de muncă pe perioadă nedeterminată o altă persoană la locul de muncă ocupat de aceasta, ci numai pe o perioadă determinată, până la revenirea în funcție a celei în cauză. În același timp art.83 din Codul muncii prevede contractul individual de muncă pe durată determinată încheiat pentru perioada îndeplinirii obligațiilor de muncă ale salariatului al cărui contract individual de muncă este suspendat sau care se află în concediul respectiv (art.55 lit. a) Codul muncii) încetează în ziua reîntoarcerii acestui salariat la lucru.

Reglementări similare găsim și în Codul muncii român³⁴, care prevede că pe perioada în care salariată se află în concediu de maternitate unitatea nu poate încadra pe postul său o altă persoană cu contract de muncă pe perioadă nedeterminată, ci numai pe perioadă determinată, până la revenirea pe post a celei în cauză.

Concluzionând putem afirma că prevederile naționale în domeniul reglementării concediului de maternitate în linii generale sunt conforme standardelor internaționale, iar salariatei însărcinate i se asigură la nivel de lege o protecție adecvată menită să-i asigure sănătatea sa personală, cât și a viitorului copil.

Bibliografie:

1. Carta Socială Europeană (revizuită) din 03.05.1996. Ratificată prin Legea nr. 484-XV din 28.09.2001 (în vigoare pentru Republica Moldova din 01.01.2002). În: Ediția oficială Tratatate internaționale, 2006, Vol. 38.
2. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 159-162/648, 29.07.2003.
3. Codul muncii român. Nr. 53 din 2003. În: Monitorul Oficial al României. Partea I, nr. 72, din 05.02.03. Republicat în: Monitorul Oficial nr. 345 din 18.05.11.
4. Codul civil al Republicii Moldova. Legea 1107/06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.82-86/661, 22.06.2002.

³⁴ Codul muncii român. Nr. 53 din 2003. În: Monitorul Oficial al României. Partea I, nr. 72, din 05.02.03. Republicat în Monitorul Oficial nr. 345 din 18.05.11.

5. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1, 12.08.1994.

6. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei. Nr. 3 din 18.12.1979. Aderat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 87-XIII din 28.04.1994. În: Ediția oficială Tratatate internaționale, Vol. 1, 1998. 390 p.

7. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 3, revizuită din 28.06.1952 ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 994-XIII din 15.10.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 75-76/18 din 21.11.1996.

8. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.183 privind revizuirea Convenției (revizuite) asupra protecției maternității din 1952. Ratificat prin Legea nr.87-XVI din 20.04.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.05.2006, nr.75-78/320.

9. Конституция Российской Федерации. Москва, 1999.

10. Конституция Кыргызской Республики, принята 5 мая 1993 года, в кн. Конституции государств- участников СНГ. Мо.: Норма- Инфра, 1999.

11. Decizia din 12.07.1984 în cazul Hofmann v. Barmer Ersatzkasse, nr. 184/83. În: Culegere, 1984, 347 p.

12. Decizia Curții Supreme de Justiție din 24.04.13, dosar nr. 3ra-497/13.

13. Decizia Curții de Apel Chișinău din 12.09.12, dosar nr. 3-1751/2012.

14. Decizia Curții Supreme de Justiție din 24.04.13, dosar nr. 3ra-830/13.

15. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12. 1948, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 27.07.1990. În: Ediția oficială Tratatate Internaționale, 1998, Vol. I.

16. Demerji M. Ocrotirea constituțională a familiei – obiect de reglementare a dreptului constituțional „Legea și viața”. 2008, nr. 5, p. 14 -19.

17. Dima E.. Dicționar explicativ ilustrat al limbii române. Chișinău: ARC Gunivas, 2007, 2240 p.

18. Directiva nr. 2006/54/CE din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și în muncă. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 204/23 din 26.07.2006, p. 262-275; 05/vol. 8.

19. Directiva Uniunii Europene privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și a sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează. Nr. 92/85/CEE din 19.10.1992. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 348 din 28.11.1992.

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992L0085:20070627:RO:PDF> (Vizitat la: 05.03.2014).

20. Dragomir O., Miroiu M. Lexicon feminist. București: Editura Polirom, Colecția Studii de gen, 2002, 244 p.

21. Hotărârea de Guvern nr. 108 privind adoptarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale din 03.02.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 24-25/262, 11.02.2005.

22. Hotărârea de Guvern nr. 469 pentru adoptarea Instrucțiunii privind modul de eliberare a certificatului de concediu medical din 24.05.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 77-79/529, 03.06.2005.

23. Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului. Nr.338-XIII din 15.12.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.03.1995, nr.13/127.

24. Legea nr. 289-XV din 22.07.2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 10.09.2004, nr. 168-170/773.

25. Legea României nr. 19 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale din 17.03.2000. În: Monitorul oficial al României nr. 140 din.01.04.2000.

26. Миронов В. И.. Трудовое право России. М.: ООО Журнал Управление персоналом, 2005, 1152 p.

27. Moroianu Zlătescu I. Égalité de chances. Égalité de traitement. București: Institut Roumain pour les Droits de l'Homme, 2000, p. 59-66.

28. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 96 din 14.10.2003 privind protecția maternității la locurile de muncă. În: Monitorul Oficial, Partea I nr. 750 din 27.10.2003.

29. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16.12.1966. Ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28.07.1990. În: Tratatate internaționale, 1998, Vol. 1, Chișinău, 1998, p.18.

30. Recomandarea nr. 17 a Curții Supreme de Justiție cu privire la unele aspecte ale practicii judiciare de soluționare a litigiilor privind stabilirea indemnizației pentru maternitate. [On-line]: www.csj.md (Vizitat la: 12.11.2013).

31. Recomandarea nr. 52 a Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea art. 37 alin. (2) al legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320 din 27.12.12. [On-line]: www.csj.md (Vizitat la: 12.11.2013).

Bibliography:

1. Carta Socială Europeană (revizuită) din 03.05.1996. Ratificată prin Legea nr. 484-XV din 28.09.2001 (în vigoare pentru Republica Moldova din 01.01.2002). În: Ediția oficială Tratatate internaționale, 2006, vol. 38.
2. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 159-162/648, 29.07.2003.
3. Codul muncii român. Nr. 53 din 2003. În: Monitorul Oficial al României. Partea I, nr. 72, din 05.02.03. Republicat în Monitorul Oficial nr. 345 din 18.05.11.
4. Codul civil al Republicii Moldova. Legea 1107/06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.82-86/661, 22.06.2002.
5. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1, 12.08.1994.
6. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei. Nr. 3 din 18.12.1979. Aderat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.87-XIII din 28.04.1994. În: Ediția oficială Tratatate internaționale, vol. 1, 1998. 390 p.
7. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 3, revizuită din 28.06.1952 ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 994-XIII din 15.10.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 75-76/18 din 21.11.1996.
8. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.183 privind revizuirea Convenției (revizuite) asupra protecției maternității din 1952. Ratificat prin Legea nr.87-XVI din 20.04.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.05.2006, nr.75-78/320.
9. Konstitutsiia Rossiiskoi Federatsii. Moskva, 1999.
10. Konstitutsiia Kyrgyzskoi Respubliki, priniata 5 maia 1993 goda, v kn. Konstitutsii gosudarstv-uchastnikov SNG. Moskva: Norma- Infra, 1999.
11. Decizia din 12.07.1984 în cazul Hofmann v. Barmer Ersatzkasse, nr. 184/83. În: Culegere, 1984. 347 p.
12. Decizia Curții Supreme de Justiție din 24.04.13, dosar nr. 3ra-497/13.
13. Decizia Curții de Apel Chișinău din 12.09.12, dosar nr. 3-1751/2012.
14. Decizia Curții Supreme de Justiție din 24.04.13, dosar nr. 3ra-830/13.
15. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12. 1948, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 27.07.1990, În: ediția oficială Tratatate Internaționale, 1998, Vol. I.
16. Demerji M. Ocrotirea constituțională a familiei – obiect de reglementare a dreptului constituțional „Legea și viața”. 2008, nr. 5, p.14 -19 .
17. Dima E.. Dicționar explicativ ilustrat al limbii române. Chișinău: ARC Gunivas, 2007, 2240 p.
18. Directiva nr. 2006/54/CE din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și în muncă. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 204/23 din 26.07.2006, p. 262-275; 05/vol. 8.
19. Directiva Uniunii Europene privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și a sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează. Nr. 92/85/CEE din 19.10.1992. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 348 din 28.11.1992. [On-line]: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992L0085:20070627:RO:PDF> (Vizitat la: 05.03.2014).
20. Dragomir O., Miroiu M.. Lexicon feminist. București: Editura Polirom, Colecția Studii de gen, 2002. 244 p.
21. Hotărârea de Guvern nr. 108 privind adoptarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale din 03.02.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 24-25/262, 11.02.2005.
22. Hotărârea de Guvern nr. 469 pentru adoptarea Instrucțiunii privind modul de eliberare a certificatului de concediu medical din 24.05.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 77-79/529, 03.06.2005.
23. Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului. Nr.338-XIII din 15.12.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.03.1995, nr.13/127.
24. Legea nr. 289-XV din 22.07.2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 10.09.2004, nr. 168-170/773.
25. Legea României nr. 19 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale din 17.03.2000. În: Monitorul oficial al României nr. 140 din.01.04.2000.
26. Mironov V. I.. Trudovoe pravo Rossii. Moskva: OOO Zhurnal Upravlenie personalom, 2005, 1152 p.
27. Moroianu Zlătescu I. Égalité de chances. Égalité de traitement. București: Institut Roumain pour les Droits de l'Homme, 2000, p. 59-66.
28. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 96 din 14.10.2003 privind protecția maternității la

locurile de muncă. În: Monitorul Oficial, Partea I nr. 750 din 27.10.2003.

29. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16.12.1966. Ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28.07.1990. În: Tratatate internaționale, 1998, Vol. 1, Chișinău, 1998, p. 18.

30. Recomandarea nr. 17 a Curții Supreme de Justiție cu privire la unele aspecte ale practicii judiciare de soluționare a litigiilor privind stabilirea indemnizației pentru maternitate. [On-line]: www.csj.md (Vizitat la: 12.11.2013).

31. Recomandarea nr. 52 a Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea art. 37 alin. (2) al legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320 din 27.12.12. [On-line]: www.csj.md (Vizitat la: 12.11.2013).

Copyright©Tatiana MACOVEI, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea de Drept, Catedra Dreptul Muncii

E-mail: macovei.tanea@gmail.com

	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2014, Issue 4, Volume 34, Pages 114-120. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 06. 2013 Accepted: 15.12. 2014 Published: 30.12. 2014
---	--

**COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ**

**СУДЕБНЫЙ КОНТРОЛЬ В МЕХАНИЗМЕ УГОЛОВНОЙ ЮСТИЦИИ УКРАИНЫ И
МОЛДОВЫ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ**

**JUDICIAL CONTROL IN THE MECHANISM OF CRIMINAL JUSTICE IN UKRAINE
AND MOLDOVA: A COMPARATIVELY LEGAL ASPECT**

**MECANISME DE CONTROL JUDICIAR ÎN JUSTIȚIA PENALĂ
A UKRAINEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA: ASPECTE LEGALE COMPARATIVE**

ПРИЛУЦКИЙ Сергей* / PRYLUTZKYI Serghey / PRYLUTZKYI Serghey

ABSTRACT:

**JUDICIAL CONTROL IN THE MECHANISM OF CRIMINAL JUSTICE
IN UKRAINE AND MOLDOVA: A COMPARATIVELY LEGAL ASPECT**

The comparatively legal analysis of operating mechanisms of judicial control is in-process conducted in the field of criminal justice of Ukraine and Moldova. A place and role of investigation judge in Ukraine and judges are examined on the criminal proceeding in Moldova.

By the end of the XX century has been a tendency to reach agreement on the allocation of this broader notion as independent institutions: the constitutional judicial review; judicial review of the higher courts of the correct application of the law by law enforcement agencies and the courts 1st instance; judicial review in civil proceedings for the legality and validity of the decisions of state bodies and officials; judicial review of procedural decisions and actions of bodies of inquiry and preliminary investigation.

In this work, the object of study is the last aspect of this institution, i.e. judicial control mechanism in criminal justice.

Keywords. *judicial control, investigation judge, judge on the criminal proceeding, criminal justice.*

JEL Classification: K33, K49, F55

---

* **PRYLUTZKYI Serghey** - Doctor în drept, conferențiar universitar, cercetător științific principal în Secția Drept penal și criminologie a Institutului de Stat și Drept „V.M. Koretsky al ANȘ a Ucrainei, conferențiar universitar la Catedra Drept și Procedură penală a Universității de Drept din Kiev a ANȘ a Ucrainei (Kiev, Ucraina). / **PRYLUTZKYI Serghey** - PhD in Law, Associate Professor, Senior Researcher at the Department of Criminal Law, Criminology and Judicial system of the Institute of State and Law „V.M. Koretsky” of the National Academy of Science of Ukraine, assistant professor of the Department of Criminal law and procedure of the Kyiv University of Law of The National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine). / **ПРИЛУЦКИЙ Сергей Валентинович** - Кандидат юридических наук, доцент, старший научный сотрудник отдела уголовного права, криминологии и судоустройства Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, доцент кафедры уголовного права и процесса Киевского университета права НАН Украины (Киев, Украина).

РЕЗЮМЕ:

**СУДЕБНЫЙ КОНТРОЛЬ В МЕХАНИЗМЕ УГОЛОВНОЙ ЮСТИЦИИ УКРАИНЫ И
МОЛДОВЫ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ**

В работе проводится сравнительно-правовой анализ действующих механизмов судебного контроля в сфере уголовной юстиции Украины и Молдовы. Рассматривается место и роль следственного судьи в Украине и судьи по уголовному преследованию в Молдове.

К концу XX века наметилась тенденция к достижению согласия в выделении в этом широком понятии в качестве самостоятельных институтов: конституционного судебного контроля; судебного контроля вышестоящих судов за правильностью применения норм закона правоохранительными органами и судами 1-й инстанции; судебного контроля в порядке гражданского судопроизводства за законностью и обоснованностью решений государственных органов и должностных лиц; судебного контроля за процессуальными решениями и действиями органов дознания и предварительного следствия.

В рамках данной работы объектом исследования будет последний аспект данного института, т.е. судебного контроля в механизме уголовной юстиции.

Ключевые слова. *судебный контроль, следственный судья, судья по уголовному преследованию, уголовная юстиция.*

JEL Classification: K33, K49, F55

УДК: 341.217(4), 341.1

REZUMAT:

**MECANISME DE CONTROL JUDICIAR ÎN JUSTIȚIA PENALĂ
A UCRAINEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA: ASPECTE LEGALE COMPARATIVE**

Articolul este dedicat analizei juridice comparative a mecanismelor existente de control judiciar în domeniul justiției penale în Ucraina și Republica Moldova. SE determină locul și rolul judecătorului de instrucție în Ucraina și judecătorul de instrucție din Republica Moldova.

Până la sfârșitul secolului al XX a fost o tendință de a ajunge la un acord cu privire la includerea în această largă noțiune ca instituții independente: controlul jurisdicțional constituțional; controlul jurisdicțional al instanțelor superioare privind aplicarea corectă a legii de către agențiile de aplicare a legii și instanțele judecătorești de prima instanță; revizuire judiciară în procedurile civile pentru legalitatea și valabilitatea deciziilor organelor de stat și a funcționarilor; controlul jurisdicțional al deciziilor și acțiunilor organelor de anchetă și organelor de investigație procedurală preliminară.

În această lucrare, obiectul de studiu este ultimul aspect al acestei instituții, și anume mecanism de control judiciar în justiția penală.

Cuvinte cheie. *controlul jurisdicțional, judecătorul de instrucție, judecătorul într-o urmărire penală, sistemul de justiție penală.*

JEL Classification: K33, K49, F55

CZU: 341.217(4), 341.1

Соседство Украины и Молдовы побуждают наши государства к тесному сотрудничеству во многих сферах международных отношений, при этом важное место в этих контактах занимает сфера противодействия и борьбы с преступностью. На сегодняшний день правовой основой такого взаимодействия является множество двухсторонних соглашений, и прежде всего, *Договор между Украиной и Республикой Молдова о правовой помощи и правовых*

*отношениях в гражданских и уголовных делах (1993 г.)*¹. Таким образом изучение и сравнительный анализ основных правовых институтов Украины и Молдовы представляет немаловажный как научный, так и практический интерес. Одним из таких

¹ Договор між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах. В: Офіційний вісник України від 04.12.2006 р., № 47, с. 247. (Договір ратифіковано Законом N 238/94-ВР від 10.11.94).

общих правовых явлений выступает достаточно новый для наших государств институт судебного контроля².

Как отмечают В.Д. Брынцев и В.Г. Чернухин несмотря на признание и широкое применение на протяжении десятилетий в международном праве понятия судебного контроля, как самостоятельной функции судебной власти, в странах СНГ это определение стало общеупотребляемым лишь после учреждения конституционных судов и введения в уголовно-процессуальное законодательство норм, предусматривающих возможность обжалования в суд некоторых процессуальных решений органов следствия. Ранее существовавшая система контроля за решениями нижестоящих судов со стороны вышестоящих и процессуальные механизмы судебной проверки решений следственных органов определялись как судебный надзор.

К концу XX века наметилась тенденция к достижению согласия в выделении в этом широком понятии в качестве самостоятельных институтов:

- конституционного судебного контроля;
- судебного контроля вышестоящих судов за правильностью применения норм закона правоохранительными органами и судами 1-й инстанции;
- судебного контроля в порядке гражданского судопроизводства за законностью и обоснованностью решений государственных органов и должностных лиц;
- судебного контроля за процессуальными решениями и действиями органов дознания и предварительного следствия.

В рамках данной работы объектом исследования будет последний аспект данного института, т.е. судебного контроля в механизме уголовной юстиции.

Прежде всего следует обратить внимание, что основными результатами многих исследований, опубликованных в последние

² Своими историческими корнями возникновение данного правового института принято связывать с учреждением в средневековой Англии процедуры «habeas corpus». В соответствии с Актом об обеспечении свободы подданных. (1679 г.) лицо, свободу которого неправомерно ограничили, получило право на обращение к судье с просьбой о выдаче приказа habeas corpus с целью проверки законности содержания его под стражей.

годы, является попытка дать исчерпывающее определение этому институту. При этом прослеживается общий подход, определяющий судебный контроль как функцию судебной власти в целом, а не как составляющую правосудия³.

Действительно в юридической науке по-прежнему остаются дискуссионными вопросы о природе судебного контроля вообще, его месте, роли и пределах в уголовном процессе в частности. Так, часть исследователей считает, что судебный контроль - самостоятельный вид судебной деятельности, особая судебная функция, имеющая по отношению к правосудию второстепенный, сервисный характер. Поэтому цель судебного контроля - не разрешение уголовного дела по существу, не умиротворение тем самым социального конфликта, возникновение которого обусловлено преступным поведением конкретных лиц, а всего лишь обеспечение возможности законного разрешения такого конфликта.

Другие утверждают, что судебный контроль в уголовном процессе — форма осуществления правосудия.

В тоже время, как отмечает Н.А. Колоколов, расхождение в суждениях относительно природы судебного контроля в уголовном процессе не мешает специалистам быть едиными во мнении относительно содержания судебно-контрольной деятельности, поскольку судебный контроль не пустая формальность, дань переменчивой моде, а процессуальная деятельность судьи, наполненная кропотливой работой по доказыванию⁴.

В рамках международного сотрудничества и с целью максимальной гармонизации основных институтов уголовного судопроизводства 17 февраля 1996г. Межпарламентской Ассамблеей был принят *Модельный уголовно-процессуальный кодекс государств СНГ*. В основу процессуальных норм этого кодекса были положены действующие международно-правовые акты. При этом определенным достижением

³ Брынцев В.Д., Чернухин В.Г. Судебный контроль (теория и практика). Харьков: Ксилон, 2001, с. 5.

⁴ Колоколов Н.А. Оперативный судебный контроль в уголовном процессе. М.: Юрист, 2008, с. 10-11.

разработчиков модельного кодекса стала четкость и полнота определений и терминологии. «Судебный контроль за досудебным производством» - наименование главы кодекса наиболее четко отразила основную процессуальную направленность функции судебной власти по отношению к решениям и действиям органов дознания и следствия⁵.

В сравнении с утверждением *Модельного уголовно-процессуального кодекса государств СНГ* на международном уровне, принятие новых уголовно-процессуальных кодексов как Молдовы так и Украины заняло достаточно много времени. Так, новому УПК Украины (2012 г.)⁶ предшествовала «*Малая судебная реформа*» в 2001 г. которая с целью введения в действие важных процессуальных положений Конституции Украины внесла существенные изменения в УПК Украины (1961 г.). В тоже время Республика Молдова также смогла принять новый УПК лишь в 2003 г.

Таким образом возникает вопрос, насколько на сегодняшний день соотносимо правовое регулирование института судебного контроля в механизме уголовной юстиции Украины и Молдовы?

С точки зрения национального законодательства нужно сказать, что институт судебного контроля непосредственно закреплен в *Конституции Украины* (1996 г.) в положениях, которые касаются неприкосновенности личности (ст. 29), неприкосновенности жилища (ст. 29) и уважение частной жизни (ст. 31) нарушение которых допустимо только по решению суда и в случаях предусмотренных законом.

В более лаконичной форме институт судебного контроля усматривается в ч. 1 ст. 20 *Конституции Республики Молдова* (1994 г.)⁷, которая предусматривает, что любое лицо имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными судами в случае нарушения его прав, свобод и законных интересов.

С принятием УПК Украины (2012 г.) в механизм уголовной юстиции нашей страны введен новый субъект уголовно-процессуальной деятельности - *следственный судья*. Так, в соответствии со ст. 3 УПК Украины следственный судья — это судья суда первой инстанции, к полномочиям которого относится осуществление в порядке, установленном УПК Украины, судебного контроля по соблюдению прав, свобод и интересов лиц в уголовном производстве. Следственный судья (и) в суде первой инстанции избирается собранием судей из состава судей этого суда. Кроме того, функции следственного судьи в случаях предусмотренных законом (ст. 247 УПК Украины) исполняет председатель или по его определению другой судья Апелляционного суда Автономной Республики Крым, апелляционного суда области, городов Киева и Севастополя.

В соответствии со ст. 206 УПК Украины каждый следственный судья суда, в пределах территориальной юрисдикции которого находится лицо, содержащееся под стражей, имеет право постановить определение и обязать любой орган государственной власти или служебное лицо обеспечить соблюдение прав такого лица. Получив из каких-либо источников сведения, которые создают обоснованное подозрение, что в пределах территориальной юрисдикции суда находится лицо, лишенное свободы при отсутствии судебного решения вступившего в законную силу, или не освобождено из-под стражи после внесения залога в установленном УПК Украины порядке, следственный судья обязан постановить определение и обязать соответствующий орган государственной власти или служебное лицо, под стражей которых содержится лицо, немедленно доставить это лицо к следственному судье для выяснения оснований лишения свободы.

Следственный судья обязан освободить лишенное свободы лицо, если орган государственной власти или служебное лицо, под стражей которых держится это лицо, не предоставит судебное решение, которое вступило в законную силу, или не докажет наличие других правовых оснований для лишения лица свободы.

⁵ Брынцев В.Д., Чернухин В.Г. Судебный контроль (теория и практика). Харьков: Ксилон, 2001, с. 6.

⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України. В: Голос України від 19.05.2012., № 90–91.

⁷ Конституції нових держав Європи та Азії. К.: Право, 1996, с. 196.

Если к моменту доставки такого лица к следственному судье прокурор, следователь обратится с ходатайством о применении меры пресечения, следственный судья обязан обеспечить проведение в кратчайший срок рассмотрения этого ходатайства. Независимо от наличия ходатайства следователя или прокурора, следственный судья обязан освободить лицо, если орган государственной власти или служебное лицо, под стражей которых содержалось это лицо, не докажет: 1) существование предвиденных законом оснований для задержания лица без постановления следственного судьи; 2) соблюдение предельного срока содержания под стражей; 3) отсутствие промедления в доставке лица в суд.

Если во время любого судебного заседания лицо заявляет о применении к нему насилия во время задержания или содержания в уполномоченном органе государственной власти, государственном учреждении, следственный судья обязан зафиксировать такое заявление или принять от лица письменное заявление и: 1) обеспечить неотложное проведение судебно-медицинского обследования лица; 2) поручить соответствующему органу досудебного расследования провести исследование фактов, изложенных в заявлении лица; 3) принять необходимые меры для обеспечения безопасности лица согласно законодательству.

При этом следственный судья обязан действовать в соответствующем порядке, независимо от наличия заявления лица, если ее внешний вид, состояние или другие известные следственному судье обстоятельства дают основания для обоснованного подозрения о нарушении требований законодательства во время задержания или содержания в соответствующем органе государственной власти или учреждении.

Следственный судья обязан принимать необходимые меры для обеспечения лица лишенного свободы защитником, и отложить любое рассмотрение, в котором участвует такое лицо, на необходимое для обеспечения лица защитником время.

Кроме того, на стадии досудебного расследования на следственного судью

возлагается важная роль по обеспечению законности проведения розыскных и следственных действий путем принятия мотивированного решения об их проведении.

В тоже время уже 9 лет в правовой системе Молдовы существует специальный орган уголовной юстиции — *судья по уголовному преследованию*, на который возложено функцию по обеспечению законности и соблюдение прав человека во время производства по уголовному преследованию.

Судьи по уголовным преследованиям, в отличие от своих украинских коллег, на должность назначаются в соответствии с ч. 2 ст. 116 *Конституции Республики Молдова* и ч. 1 ст. 11 Закона «*О статусе судьи*»⁸ непосредственно указом Президента.

В соответствии с УПК Молдовы (2003 г.)⁹ судьей по уголовному преследованию является – судья, наделенный функциями уголовного преследования, а также судебного контроля процессуальных действий, осуществляемых в ходе уголовного преследования. Судья по уголовному преследованию является независимым по отношению к остальным правоохранительным органам и судебным инстанциям и исполняет свои обязанности только на основании и в рамках закона.

В соответствии с принципом состязательности в уголовном процессе Молдовы, который определен в ст. 24 УПК, уголовное преследование, защита и судебное разбирательство дела обособлены и осуществляются различными органами и лицами. Суд не является органом уголовного преследования, не выступает на стороне обвинения или защиты и не выражает каких бы то ни было интересов, кроме интересов закона.

В данном отношении усматривается определенное противоречие, поскольку в п. 24 ст. 6 УПК Молдовы судьей по уголовному преследованию определяется как судья, наделенный функциями уголовного преследования, а с другой стороны, в ст. 24

⁸ Закон республики Молдова: О статусе судьи. В: Monitorul Oficial от 15.08.2002, Nr.117-119, ст. №: 946.

⁹ Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова. В: Monitorul Oficial от 07.06.2003, Nr.104-110, ст. №: 447.

УПК Молдовы говорится, что суд не является органом уголовного преследования.

В соответствии со ст. 29 УПК Молдовы в рамках каждой судебной инстанции в качестве судебного органа, наделенного свойственными лишь ему функциями в уголовном судопроизводстве, на этапе проведения уголовного преследования действуют судьи по уголовному преследованию. Тем самым судьи по уголовному преследованию определяются как судебные органы.

На судью по уголовному преследованию в соответствии со ст. 41 УПК Молдовы возлагается функция по обеспечению судебного контроля в ходе уголовного преследования посредством: 1) взятия лица под предварительный или домашний арест, а также изменения, приостановления или отмены этих мер пресечения; 2) принятия решений о временном освобождении задержанного или арестованного лица и их отмены, а также принятия решений о временном лишении лица водительских прав; 3) разрешения проведения обыска, освидетельствования, ареста имущества, изъятия предметов, содержащих государственную, коммерческую, банковскую тайну, эксгумации; 4) принятия решения о помещении лица в медицинское учреждение; 5) разрешения на прослушивание сообщений, задержание, изучение, выдачу, досмотр или выемку почтовых отправлений, видеозапись; 6) допроса свидетелей в соответствии с положениями ст.ст. 109, 110 и 110-1 УПК Молдовы; 7) рассмотрения заявлений об ускорении уголовного преследования; 8) разрешения по ходатайству прокурора проведения специальных розыскных мероприятий, отнесенных законом к его компетенции; 9) рассмотрения жалоб на действия вышестоящего прокурора; 10) рассмотрения исключения из решения некоторых пунктов обвинения в случае, если осужденный был экстрадирован; 11) осуществления других процессуальных действий, предусмотренных УПК Молдовы.

На стадии предварительного следствия для обеспечения правосудия судья по уголовному преследованию, как и следственный судья в Украине, может осуществить действия по

обеспечению доказательств, что на наш взгляд не является формой уголовным преследованием.

Так, в соответствии со ст. 110 УПК Молдовы, если есть веские основания полагать, что жизнь, телесная неприкосновенность или свобода свидетеля или его близкого родственника находятся в опасности в связи с данными им показаниями по делу о тяжком, особо тяжком или чрезвычайно тяжком преступлении, и если имеются соответствующие технические средства, судья по уголовному преследованию или, в зависимости от обстоятельств, судебная инстанция может допустить, чтобы этот свидетель допрашивался не по месту нахождения органа уголовного преследования или в зале судебного заседания, а посредством технических средств, предусмотренных настоящей статьей.

Допрос свидетеля в таких условиях производится на основании мотивированного определения судьи по уголовному преследованию или, в зависимости от обстоятельства, судебной инстанции по собственной инициативе или по обоснованному ходатайству прокурора, адвоката, соответствующего свидетеля или любого другого заинтересованного лица.

Таким образом, проведенное сравнительно-правовое исследование дает основание считать, что судебный контроль является самостоятельной формой реализации судебной власти по осуществлению правосудия. При этом в сфере уголовной юстиции как Украины так и Молдовы институт судебного контроля занимает самостоятельное место в механизме уголовного преследования и нацелен на обеспечение эффективного правосудия при непосредственном рассмотрении дела в суде. Поэтому соответствующие органы судебной власти на стадии предварительного производства по уголовному делу нацелены обеспечивать объективность расследования и законность собираемых доказательств.

Тем самым судебный контроль нацелен на локализацию (ограничение) обвинительного и одностороннего (инквизиционного) характера расследования по уголовному делу.

Законодательное регулирование и осуществление функции судебного контроля, которую обеспечивают следственные судьи и судьи по уголовным преследованиям, имеет в наших государствах много общих (унифицированных) черт. Прежде всего для наших стран являются общими принципы организации и деятельности данного института. В данном случае для наших стран характерной чертой судебной власти является её «безынициативность». Так, ни следственный судья в Украине ни судьи по уголовным преследованиям в Молдове, в отличие от следственного судьи во Франции¹⁰, самостоятельно расследования или по собственной инициативе следственных действий не производят, а лишь обеспечивают законность реализации инициативы стороны обвинения или защиты.

В тоже время и Украина и Молдова еще пребывают на этапе становления правового государства. Над представителями судебной власти еще сильно довлеют старые «советские» методы и цели правосудия. Поэтому безусловно эффективность осуществления судебного контроля, как составляющей правосудия, во многом зависит как от уровня самостоятельности судебной власти и независимости судей в государстве, так и индивидуальных качеств самих судей, их профессионализма и преданности идеалам справедливости.

Библиография:

1. Брынцев В.Д., Чернухин В.Г. Судебный контроль (теория и практика). Харьков: Ксилон, 2001. 204 с.
2. Колоколов Н.А. Оперативный судебный контроль в уголовном процессе М.: Юрист, 2008. 416 с.
3. Муратова Н.Г. Следственный судья в судебной системе Франции и России (историко-правовое сравнение). В: Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук статей. К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, КУП НАН України, 2006. 432с.

¹⁰ Муратова Н.Г. Следственный судья в судебной системе Франции и России (историко-правовое сравнение). В: Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук статей. К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, КУП НАН України, 2006, с. 322-338.

Bibliography:

1. Bryntsev V.D., Chernukhin V.G. Sudebnyi kontrol' (teoriia i praktika). Khar'kov: Ksilon, 2001. 204 s.
2. Kolokolov N. A. Operativnyi sudebnyi kontrol' v ugovnom protsesse. M.: Iurist, 2008. 416 s.
3. Muratova N.G. Sledstvennyi sud'ia v sudebnoi sisteme Frantsii i Rossii (istoriko-pravovoe sravnenie). V: Porivnial'ne pravoznavstvo: suchasni stan i perspektivi rozvitku: Zb. nauk statei. K.: Institut derzhavi i prava im. V.M.Korets'kogo NAN Ukraïni, KUP NAN Ukraïni, 2006. 432 s.

Copyright©Serghey PRYLUTZKYI, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Украина, 01001 Киев-1, ул. Трёхсвятительская, 4., Украина, 03142 Киев, ул. Доброхотова, 7-а.

р.т. 044 -278-32-68

д.т. 044-503-62-11

м.т. 096-362-85-77

E-mail: PriluckyS@yandex.ru

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2014, Issue 4, Volume 34, Pages 121-126. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 10. 2014 Accepted: 15.12. 2014 Published: 30.12. 2014</p>
---	---

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ
МОЛДОВА В ЭКОНОМИЧЕСКОМ И ЭНЕРГЕТИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ
ЧЕРНОМОРСКОГО РЕГИОНА**

**SOME ASPECTS OF ENERGY SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA
IN THE ECONOMIC AND ENERGY CONTEXT OF THE BLACK SEA REGION**

**UNELE ASPECTE PRIVIND SECURITATEA ENERGETICĂ
A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXT ECONOMIC ȘI ENERGETIC AL REGIUNII
MĂRII NEGRE**

АНДРЕЕВА Татьяна* / ANDREEV Tatiana / ANDREEVA Tatiana

ABSTRACT:

**SOME ASPECTS OF ENERGY SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA
IN THE ECONOMIC AND ENERGY CONTEXT OF THE BLACK SEA REGION**

Energy security acts as a defining element in the national security of the leading countries in the world. Many experts believe that the political picture of the modern world is determined not by the fact of belonging to military blocs, but of the possession of energy reserves, or lack of thereof.

Energy security of highly developed countries really has serious problems. For example, countries such as Japan, South Korea, Taiwan and some European countries do not have hydrocarbon resources, but in UK, Norway, the Netherlands the used fields are already on the verge of exhaustion.

Within the context of these conditions, there is a radical movement of international interest in the energy sector to the Black Sea region, which plays a key independent role in providing Europe states with energy resources, in particular, the Republic of Moldova.

Keywords: *energy security, national security, hydrocarbon resources, Russia, Moldova, European policy in the Black Sea region.*

JEL Classification: K33, K10, Z18

REZUMAT:

**UNELE ASPECTE PRIVIND SECURITATEA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN
CONTEXT ECONOMIC ȘI ENERGETIC AL REGIUNII MĂRII NEGRE**

Securitatea energetică se află în starea de definiție ca element de securitate națională a marilor puteri din lume. Mulți experți consideră că imaginea politică a lumii moderne este determinată nu de apartenența la blocurile militare, ci de deținerea de rezerve de energie sau de lipsa acestora ca atare.

* **ANDREEV Tatiana** - Doctor în economie, conferențiar universitar la Institutul de Relații Internaționale din Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **ANDREEVA Tatiana** - PhD in Economy, Associate Professor, The Institute of International Relations of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova). / **АНДРЕЕВА Татьяна Григорьевна** - Доктор экономики, доцент Государственного института международных отношений Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

Securitatea energetică a statelor dezvoltate într-adevăr are probleme serioase. De exemplu, așa țări precum Japonia, Coreea de Sud, Taiwan și unele țări europene nu au rezerve de hidrocarburi, iar în Marea Britanie, Norvegia, Olanda sondele utilizate deja sunt pe punctul de epuizare.

В этих условиях происходит кардинальное перемещение международных интересов в энергетической сфере в Черноморский регион, который играет свою ключевую независимую роль в обеспечении энергоресурсами стран Европы, в частности и Республики Молдова.

În aceste condiții, există o mișcare radicală de interes internațional în sectorul energetic în regiunea Mării Negre, care joacă un rol cheie, independent, în asigurarea cu surse energetice a țărilor europene, în special, și Republica Moldova.

Cuvinte cheie: securitate energetică, securitatea națională, resurse de hidrocarburi, Rusia, Moldova, politica europeană în regiunea Mării Negre.

JEL Classification: K33, K10, Z18

CZU: 341.1.01, 341.217:341.244.3

РЕЗЮМЕ:

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В ЭКОНОМИЧЕСКОМ И ЭНЕРГЕТИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ
ЧЕРНОМОРСКОГО РЕГИОНА**

Энергетическая безопасность выступает в статусе определяющего элемента в национальной безопасности ведущих государств мира. Многие эксперты считают, что политическая картина современного мира определяется не принадлежностью к военным блокам, а обладанием энергетическими запасами или отсутствием таковых.

Энергетическая безопасность высокоразвитых стран действительно имеет серьезные проблемы. Например, такие страны, как Япония, Южная Корея, Тайвань и некоторые европейские государства вообще не обладают углеводородными ресурсами, а в Великобритании, Норвегии, Нидерландах уже используемые месторождения находятся на грани истощения.

В этих условиях происходит кардинальное перемещение международных интересов в энергетической сфере в Черноморский регион, который играет свою ключевую независимую роль в обеспечении энергоресурсами стран Европы, в частности и Республики Молдова.

Ключевые слова: энергетическая безопасность, национальная безопасность, углеводородные ресурсы, Россия, Молдова, Европейская политика в регионе Черного моря.

JEL Classification: K33, K10, Z18

УДК: 341.1.01, 341.217:341.244.3

В современных условиях развития мировой экономики безусловным утверждением является то, что конкурентоспособность страны или группы стран все в большей степени определяет уровень использования высоких технологий, обеспеченность экономики природными, и в первую очередь энергетическими ресурсами, продолжает оставаться основой экономической независимости и потенциала экономического роста любого государства. Для Республики Молдова перспективным в данном контексте и немаловажным фактором выступает переориентация переходной экономики на экономику инновационного

типа, а также привлечение иностранных инвестиций для реализации соответствующих задач по обеспечению энергетической безопасности страны.

Энергетическая безопасность выступает в статусе определяющего элемента в национальной безопасности ведущих государств мира. Многие эксперты считают, что политическая картина современного мира определяется не принадлежностью к военным блокам, а обладанием энергетическими запасами или отсутствием таковых. Энергетическая безопасность высокоразвитых стран действительно имеет серьезные проблемы. Например, такие

страны, как Япония, Южная Корея, Тайвань и некоторые европейские государства вообще не обладают углеводородными ресурсами, а в Великобритании, Норвегии, Нидерландах уже используемые месторождения находятся на грани истощения.

Безусловно, произошли изменения и в структуре мирового рынка потребителей нефти и газа. Ранее только три высокоразвитых региона мира считались основными потребителями нефти и газа: Северная Америка (в первую очередь США), Европейский союз (в основном Германия, Великобритания, Франция, Италия) и Северо-Восточная Азия (Япония, Южная Корея, Тайвань).¹ В этих условиях происходит кардинальное перемещение международных интересов в энергетической сфере в Черноморский регион, который играет свою ключевую независимую роль в обеспечении энергоресурсами стран Европы, в частности и Республики Молдова. Транзитное значение Черноморского региона как ключевого элемента, который соединяет Восток и Запад все более увеличивается на фоне обострения борьбы за контроль над энергетическими ресурсами и энергопотоками, а географическая близость к Ближнему Востоку определяет военно-стратегическое значение Черноморского региона. Неполное представление о ситуации, наблюдаемой в настоящее время в энергетической сфере, позволяет утверждать, что потребность в энергоресурсах в мире ежегодно возрастает. При этом отсутствие возможности повторного воспроизводства этих стратегических ресурсов позволяет прогнозировать динамичный непропорциональный рост спроса и предложения. Сложившаяся реальность вынуждает основных энергопотребителей, в том числе страны Европы, искать альтернативных энергопроизводителей, соответственно в данном контексте для Европы энергетическая безопасность будет означать диверсификацию источников.

Безусловно, европейская политика в регионе Черного моря относительно проблем

в области энергетики носит прагматический характер. Черное море – это многообразный сложный регион, в котором переплетены истории, культуры, религии, традиции разных народов. Несмотря на это, регион обладает огромным потенциалом развития, хотя никогда не славился стабильностью и спокойствием. Практически на протяжении всей своей истории регион находился в зоне столкновения кардинально противоположных интересов, так и на сегодняшний момент является одной из горячих точек планеты, не решены противоречия, связанные с возникновением все более острой конкурентной среды, которая периодами переходит в открытое противостояние.²

Стоит отметить, что страны-члены ОЧЭС призваны сыграть важнейшую роль в деятельности по стабилизации и обеспечению политической, экономической и, в том числе, энергетической безопасности в регионе в контексте наблюдающихся интеграционных процессов. При этом, в особых условиях находятся четыре государства – это Азербайджан, Армения, Греция и Республика Молдова, которые не имеют непосредственного выхода к берегу Черного моря, но имеют тесные связи, и по ряду причин являются активными участниками происходящих в данном регионе событий. Соответственно, в силу специфики региона и существующих проблем в экономическом развитии нашей страны, приоритетными и перспективными областями сотрудничества для Республики Молдова являются не только экономическая и энергетическая безопасность, а и такие сферы, как торговля и экономическое развитие, банковское дело и финансы, энергетика, транспорт и транспортные пути, сельское хозяйство и агропромышленный комплекс, здравоохранение, охрана окружающей среды, инновации, обмен статистическими данными и экономической информацией, сотрудничество в социальной сфере. Исходя из этого, можно отметить, что позиция Республики Молдова в области сотрудничества в Черноморском регионе весьма обширна и вполне обоснована, и не сводится только к тому, чтобы превратить

¹ Доклад Института каспийского сотрудничества на международной конференции «Каспийский регион в контексте кризиса международной системы права и безопасности» 19 июня 2014 года. Москва.

² Ежегодный информационно-аналитический бюллетень №3/2010. Санкт-Петербург.

Черное море в регион энергетического транзита и буферной зоны между Востоком и Западом. Важным в стратегии всех государств Черноморского региона должно являться обеспечение стабильности и гарантии экономической и энергетической безопасности. Но реалии сегодняшнего дня показывают, что продолжает нарастать конкуренция, нестабильность и противостояние интересов. Такое положение дел не сможет привести к благополучному результату для всех государств региона. Поэтому, Молдова либо принимает эту конкурентную среду с противостоянием интересов, что в дальнейшем приведет к возникновению угрозы для безопасности, либо участвует в разработке и строительстве открытой стратегии развития региона, с учетом интересов всех государств региона, с учетом развития системы безопасности, с учетом проблем энергетики и созданием политики, от которой выиграют как поставщики ресурсов, так и их потребители.

Таким образом, на фоне сложившейся ситуации в Черноморском регионе, а также исходя из условий нестабильности молдавской экономики, очень сложно определить долгосрочные стратегические перспективы развития Республики Молдова. Более того, последнее время экономика страны и в целом молдавское общество перманентно находится в стадии реформирования без ясной перспективы завершения начатых реформ и нахождения устойчивого равновесия в жизненно важных сферах жизнедеятельности. Сложности этого этапа развития государства обусловлены незавершенным переходом к эффективной модели экономического развития и государственного управления. В последние годы, в силу ряда внутренних причин и внешних факторов, страна оказалась в состоянии затяжного политического и социально-экономического кризиса, что значительно усилило застойные явления практически во всех сферах жизнедеятельности общества и государства. Отрицательные явления в экономической и политической системах болезненно отразились на основных сферах жизни молдавских граждан, обострили социальные вопросы, усилили тенденции к поляризации в

обществе, к проявлениям отчужденности и нетерпимости в социальной среде и в политике.

Становится очевидным, что властные структуры страны не в состоянии предложить обществу четкие ответы на актуальные вопросы – каким образом и за счёт каких ресурсов, в какой последовательности приоритетов будет достигнуто новое качество развития. В силу узкого подхода и преобладания корпоративных интересов то, что выдаётся за стратегию, как правило, носит общий и фрагментарный характер, не отталкивается от основных общенациональных ценностей, интересов и долгосрочных целей. Исходя из этого, сложно говорить об энергетической безопасности Республики Молдова, а уж определять перспективы развития Молдовы в экономическом и энергетическом контексте Черноморского региона весьма затруднительно.

Более того, низкий уровень социально-политического прогнозирования в обществе, отсутствие целостного системно-аналитического подхода, слабости стратегического мышления, в совокупности усложняют возможности для правящего класса выработать и предложить обществу эффективную стратегию преодоления застоя и обеспечения поступательного движения общества. Такое состояние дел затрудняет формирование в молдавском обществе консенсуса по содержанию новой, поддерживаемой и разделяемой обществом политики социально-экономического развития на обозримую перспективу. Накапливается комплекс противоречий, неразрешённость которых ограничивает возможности Молдовы встать на путь развития.

В первую очередь, необходимо выделить противоречие между декларируемой моделью демократии, рыночной экономики и реальной практикой функционирования государственно-политического управления. Во-вторых, между объективной необходимостью развивать национальную экономику на основе свободы предпринимательской деятельности и конкуренции и элементами кланового,

олигархического капитализма.³ Эти элементы имеют тенденцию к дальнейшему развитию в процессе борьбы между бизнес-политическими группировками за взятие под полный контроль экономики и государства в целом, вовлекая в эту противоправную деятельность большинство партийных функционеров и коррумпированную бюрократию.

Но, возникает объективная необходимость широкой международной кооперации в развитии экономики, выполнение принятых на себя международных обязательств, необходимость развивать экологические способы ведения экономической деятельности. Более того, возникает потребность общества в правовом государстве, в обеспечении на деле принципа верховенства закона, а на деле мы сталкиваемся с не реформированной, политически подконтрольной правоохранительной и судебной системами государства, порождающей правовой нигилизм в обществе и коррупцию в соответствующих государственных институтах.

Кроме этого, существует противоречие между объективной необходимостью обеспечить социальный мир и гармонию в обществе и углубляющимся разрывом в уровне жизни между богатым меньшинством и подавляющим большинством беднеющего населения, между представителями различных национальных и этнических групп, которые циничным образом вовлекаются политиками в борьбу за власть. Стоит отметить и всё более масштабное манипулирование общественным мнением с использованием средств массовой информации, возрастающую политизацию большого числа общественных и неправительственных организаций и т.д.

Эти противоречия уже проявляются в виде фактического размывания государственных и национальных приоритетов молдаван, господства корыстного менталитета партийно-олигархических кругов, в продолжающемся росте коррупции и должностных злоупотреблений, числа внеправовых политических практик, в от-

сутствии действенного демократического контроля со стороны граждан над теми, кто ими управляет. Накопление этих противоречий ведёт к дальнейшей деформации всего социо-культурного контекста современного молдавского общества как целостности, превращению его в общество двойных, а то и тройных стандартов. Именно поэтому элементы системного, общего кризиса, в котором пребывает Молдова, объективно требуют глубокого, аналитического осмысления реальности с точки зрения природы проблем и явлений, с которыми столкнулось общество, нахождение путей их решения и обеспечения устойчивого развития страны. Стратегия развития страны должна обеспечить качественные, системные и необратимые изменения в ключевых областях жизнедеятельности общества на основе общедемократических принципов и непреходящих, истинных ценностей молдавского народа, основанных на богатой культуре и древней истории.

Все эти противоречия должны решаться не только в рамках стратегического развития страны, но и с точки зрения обеспечения энергетической безопасности Молдовы, в частности в экономическом и энергетическом контексте Черноморского региона. Это потребует от Молдовы гораздо более активного участия в переговорах по проектам в области инфраструктуры и реконструкции энергетического сектора экономики, консолидации усилий по привлечению инвестиций в область энергетики, в развитие транспортных коридоров. Более того, Республике Молдова необходимо активно использовать возможности сотрудничества с правительствами, многонациональными компаниями, операторами и организациями Черноморской геополитической зоны на политическом, техническом и коммерческом уровне на основе понимания их интересов, исходя из национальных интересов государства и в интересах реализации взаимных выгод.

Библиография:

1. Доклад Института каспийского сотрудничества на международной конференции «Каспийский регион в контексте кризиса

³ [On-line]: <http://bintel.com.ua/ru/analytics/>. (Дата посещения: 07.08.2014).

международной системы права и безопасности»
19 июня 2014 года. Москва.

2. Ежегодный информационно-аналитический
бюллетень №3/2010. Санкт-Петербург.

3. [On-line]: <http://bintel.com.ua/ru/analytics/>.
(Дата посещения: 07.08.2014).

Contacte / Contacts / Контакты:

Institutul de Relații Internaționale din Moldova
(IRIM), MD 2012, Republica Moldova, str. Pushchi,
54.

Copyright© Tatiana ANDREEV, 2014.

E-mail: tatianaandreev@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 127-132.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 10. 2014 | Accepted: 15.12. 2014 | Published: 30.12. 2014

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

**НАЦИОНАЛЬНЫЙ ВОПРОС И ЕГО РОЛЬ
В СИСТЕМЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ**

**NATIONAL QUESTION AND ITS ROLE
IN THE REGIONAL SECURITY**

**PROBLEMA NAȚIONALĂ ȘI ROLUL ACESTEIA
ÎN SECURITATEA REGIONALĂ**

НЕЧАЕВА-ЮРИЙЧУК Наталия* /
NECHAYEVA-YURIYCHUK Natalia / NECEAEVA-YURIIICIUC Natalia

**ABSTRACT:
NATIONAL QUESTION AND ITS ROLE IN THE REGIONAL SECURITY**

The article analyzes the role of the national question in the system of regional security in the Black Sea region.

Until today, the Black Sea region is the region with the „frozen conflicts” which may at any time be transformed into „hot spots”, and in each of them has unresolved national question. Transnistria, Nagorno-Karabakh, Abkhazia and South Ossetia – is a vivid example of asymmetric conflicts which participants act as unequal actors (government, on the one hand, and unrecognized geopolitical entities, on the other).

Events that took place in Moldova, Serbia, Georgia, de facto changed the political map of the world. Although none of these public entities are not recognized by all countries in the world, but an ethno-political situation is exacerbated with each passing day. Today, as in Western Europe and in the former Soviet space political forces whose aim is to change the existing borders as protection or the right of nations to self-determination are activated.

Thus, the modern world is in anticipation of global changes caused by the politicization of ethnicity, the contradictions of the system of international law concerning the right of nations to self-determination and territorial integrity of states, double standards in international politics. In turn, the Black Sea region is gradually becoming a catalyst of these changes.

Keywords: *the national question, the system of regional security, Black Sea region, Transnistria, Nagorno-Karabakh, Abkhazia, South Ossetia.*

JEL Classification: F29, K33, K39

---

* **NECEAEVA-YURIIICIUC Natalia** - Doctor în istorie, Catedra științe politice și administrare publică a Universității de Stat din Cernăuți „Jurie Fedicovici” (Cernăuți, Ucraina). / **NECHAYEVA--YURIYCHUK Natalia** - PhD in Historical Sciences, Assistant Department of Political Science and Public Administration of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine). / **НЕЧАЕВА-ЮРИЙЧУК Наталия Викторовна** - Кандидат исторических наук, ассистент кафедры политологии и государственного управления Черновицкого национального университета им. Юрия Федьковича (Черновицы, Украина).

РЕЗУМАТ:

PROBLEMA NAȚIONALĂ ȘI ROLUL ACESTEIA ÎN SECURITATEA REGIONALĂ

Articolul analizează problematica cu privire la rolul problemei naționale în sistemul de securitate regională în regiunea Mării Negre.

Până în prezent în regiunea Mării Negre există „conflicte înghețate”, care pot fi oricând transformate în „puncte fierbinți”, și în fiecare dintre ele există problema națională nerezolvată. Transnistria, Nagorno-Karabah, Osetia de Sud și Abhazia - un exemplu viu de conflicte asimetrice, în care participă actorii inegali (guvern, pe de o parte, și entitățile geopolitice nerecunoscute, pe de altă parte).

Evenimentele care au avut loc în Republica Moldova, Serbia, Georgia, de facto au schimbat harta politică a lumii. Deși nici unul dintre acestea nu a devenit stat recunoscut de toate țările din lume, situația etno-politică este exacerbată în fiecare zi. Astăzi atât în țările din Europa de Vest, cât și din spațiul ex-sovietic forțelor politice s-au activat și scopul lor este de a schimba frontierele existente sau sub motivul de protecție sau de punere în aplicare a dreptului națiunilor la autodeterminare.

Astfel, lumea contemporană se află în așteptarea schimbărilor globale cauzate de politizarea etnică, condiționate de contradicțiile sistemului de drept internațional privind dreptul națiunilor la autodeterminare și suveranitatea teritorială a statelor, standardele duble în politica internațională și regiunea Mării Negre este pe calea de a deveni treptat un catalizator al acestor schimbări.

Cuvinte cheie: problema națională, sistemul de securitate regională, regiunea Mării Negre, Transnistria, Nagorno-Karabah, Abhazia, Osetia de Sud.

JEL Classification: F29, K33, K39

CZU: 327.39, 341.222.6, 341.223.7

РЕЗЮМЕ:

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ВОПРОС И ЕГО РОЛЬ
В СИСТЕМЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье анализируется проблематика роли национального вопроса в системе региональной безопасности в Причерноморском регионе.

До сегодняшнего дня в Черноморском регионе остаются «замороженные конфликты», которые могут в любой момент трансформироваться в «горячие точки», причём в каждом из них присутствует неразрешённый национальный вопрос. Приднестровье, Нагорный Карабах, Абхазия и Южная Осетия – яркий пример асимметричных конфликтов, участниками которых выступают неравные субъекты (правительства, с одной стороны, и непризнанные геополитические субъекты, с другой).

События, имевшие место в Молдове, Сербии, Грузии, де-факто изменили политическую карту мира. И хотя ни одно из названных государственных образований не признано всеми странами мира, этнополитическая ситуация с каждым днём обостряется. Сегодня и в странах Западной Европы, и на бывшем постсоветском пространстве активизируются политические силы, целью которых является изменение существующих границ как защиты или реализации права наций на самоопределение.

Таким образом, современный мир пребывает в преддверии глобальных изменений, обусловленных политизацией этничностей, противоречиями системы международного права в области обеспечения права наций на самоопределение и сохранения территориальной целостности государств, двойных стандартов в международной политике и Черноморский регион постепенно превращается в катализатор этих изменений.

Ключевые слова: национальный вопрос, система региональной безопасности, Причерноморский регион, Приднестровье, Нагорный Карабах, Абхазия, Южная Осетия.

JEL Classification: F29, K33, K39

УДК: 327.39, 341.222.6, 341.223.7

Ситуация, сложившаяся в современном задуматься о том, какую роль играет мире, в очередной раз заставляет нас национальный вопрос в современной

политике, в построении (или разрушении) системы региональной безопасности. Не секрет, что Черное море – море стратегическое. Оно связано с другими морями через два узких выхода – Босфорский пролив и внутреннее Мраморное море. Турция осуществляет контроль над Босфорским проливом согласно конвенции Монро от 1936 года. Таким образом, свыше 70-ти лет функционирует своеобразный режим, предусмотренный данной конвенцией, согласно которому обеспечивается свобода морских торговых перевозок через пролив, регулируется прохождение, присутствие и время пребывания военных кораблей в Черном море¹. В значительной степени благодаря сдержанности правительств прибрежных государств – СССР, Турции, Румынии и Болгарии – удалось сохранить мир в регионе уже после окончания Второй мировой войны. Даже распад СССР в 1991 году не привел к открытым вооруженным конфликтам в Черном море.

Однако в начале XXI века ситуация изменилась. Морская область Черного моря нынче окружена шестью прибрежными государствами – Украиной, Россией, Грузией, Турцией, Болгарией, Румынией. На данном этапе три государства являются членами НАТО, три – нет (Украина и Грузия – страны партнеры НАТО, Россия до недавнего времени (до всем известных событий в Украине, в первую очередь в АР Крым, а также на Юго-Востоке нашей страны) также была страной-партнером НАТО).

Более широкий Черноморский регион охватывает не только прибрежные государства, но и Балканы, Кавказ, а также Средиземноморье, достигающее Ближнего Востока. В конце XX – в начале XXI века практически в каждом из названных регионов происходили события, которые прямо или косвенно влияли на региональную стабильность и безопасность. До сегодняшнего дня в Черноморском регионе остаются «замороженные конфликты»,

¹ См. Ишджан Э. Черноморский регион и место Украины в нем. [On-line]: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/mirovye-diskussii/chernomorskiy-region-i-mesto-ukrainy-v-nem>. (Дата посещения: 05.07.2014).

которые могут в любой момент трансформироваться в «горячие точки», причём в каждом из них присутствует неразрешённый национальный вопрос. Приднестровье, Нагорный Карабах, Абхазия и Южная Осетия – яркий пример ассиметричных конфликтов, участниками которых выступают неравные субъекты (правительства, с одной стороны, и непризнанные геополитические субъекты, с другой). Так, например, национальный фактор сыграл немаловажную роль в Приднестровском конфликте: с одной стороны – «угроза» румынизации Молдавии, с другой – отсутствие единой национальной группы в самом Приднестровье. В конце 1980-х – в начале 1990-х годов население региона состояло из трёх приблизительно равных групп, где украинцы составляли 28,3%, русские – 25%, а молдаване – не более 40%². Население Приднестровья не воспринимало процесс этнополитизации молдавского общества, считая его угрозой собственному жизненному укладу, что и способствовало объединению населения региона вокруг приднестровской номенклатуры, которая обещала сохранить привычный способ жизни. В результате эскалации и дальнейшего развития конфликта Приднестровье превратилось в непризнанную Приднестровскую Молдавскую Республику с собственной конституцией, органами государственной власти, территорией, денежной единицей³, а также российской армией на своей территории⁴. Более того, в регионе начат процесс формирования так называемой «приднестровской идентичности» – на эту тему проводятся «круглые столы», пишутся диссертации, публикуются материалы⁵. Фактически идёт

² Перепелица Г.Н. Конфликт в Приднестровье. Причины, проблемы и прогноз развития. К.: Stilos, 2001, с. 57.

³ Приднестровская Молдавская Республика. [On-line]: <http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=40>. (Дата посещения: 05.07.2014).

⁴ Кишинев обеспокоен активизацией российских войск в ПМР в связи с ситуацией в Крыму. [On-line]: <http://www.rosbalt.ru/exussr/2014/03/04/1240191.html>. (Дата посещения: 05.07.2014).

⁵ Девятков А.В. Приднестровская идентичность: мифы и реальность. [On-line]: <http://allpmr.com/obshhestvo/3541-a-devyatkov-pridnestrovskaya-identichnost-mify-i-realnost.html>. (Дата

построение «национального приднестровского государства». В контексте событий, происходящих сегодня в Украине, данная ситуация выглядит как предупреждение о возможном повторении «приднестровского сценария» в Донецкой и Луганской областях.

Век нынешний оказался не менее, а может, и более, насыщенным политическими событиями, вносящими коррективы в политическую карту мира, международные отношения, систему международной безопасности. Наиболее актуальными проблемами XXI века оказались проблемы национальной идентичности, права наций (народов) на самоопределение в контексте сохранения территориальной целостности государств.

«Первой ласточкой» грядущих изменений стало провозглашение независимости Косово 17 февраля 2008 года и его дальнейшее признание рядом стран, в том числе такими государствами, как США, Франция, Великобритания, Италия и т.д.⁶. Несмотря на то, что ряд стран, в том числе и Украина, независимость Косово не признали, сегодня идёт активная подготовка к возможному вступлению этой страны в Европейский Союз⁷. Уникальность «косовского прецедента» состоит в том, что албанцы, провозгласившие независимость Косово от Сербии, не были лишены собственной государственности. Фактически, мир увидел успешное повторение «приднестровского

посещения: 05.07.2014.); «Приднестровец» как прототип новой евразийской идентичности. [On-line]: <http://eurasian.su/article/pridnestrovec-kak-prototip-novoy>. (Дата посещения: 05.07.2014); Лазовский С. Приднестровская идеология. [On-line]: <http://www.apn.ru/publications/article1543.htm>. (Дата посещения: 05.07.2014).

⁶ Провозглашение независимости Косово. Справка. [On-line]: <http://ria.ru/spravka/20110929/445949032.html#13947150108593&message=resize&relto=register&action=addClass&value=registration>. (Дата посещения: 05.07.2014).

⁷ EU integration: progress reports for Albania, Serbia, Kosovo, Iceland. [On-line]: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20131202IPR29581/html/EU-integration-progress-reports-for-Albania-Serbia-Kosovo-Iceland>. (Дата посещения: 05.07.2014); Kosovo – Towards European integration. [On-line]: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/el0003_en.htm. (Дата посещения: 05.07.2014).

сценария» в Сербии, правда, с более ярко выраженным этническим компонентом. Признание независимости Косово обосновывалось правом албанского населения края на самоопределение, в то время как право Сербии в целом и косовских сербов в частности на сохранение территориальной целостности было проигнорировано. Противоречие между правом народа на самоопределение и принципом территориальной целостности, существующее в международном праве, в данном случае открыло возможность подведения юридического обоснования независимости ещё одного албанского государства на политической карте Европы⁸.

Ситуация, сложившаяся в Косово в начале 2008 года, не могла быть проигнорирована Россией, которая в том же 2008 году выступила «в защиту права на самоопределение абхазов и осетин», проживающих в Грузии. Вследствие активных вооружённых действий со стороны РФ Абхазия и Южная Осетия получили признание своей независимости от РФ, Венесуэлы, Никарагуа, Нуару и Тувалу⁹. В то же время Грузия продолжает считать данные территории своими, что особенно ярко было продемонстрировано во время подписания Вильнюсского соглашения с ЕС. Как заявил президент Грузии Г.Маргвелашвили, «мы покажем современную, европейскую Грузию, где, например, житель Цхинвали будет иметь при себе паспорт, с помощью которого он сможет съездить в Вену, в Берлин, в Рим без всякой визы»¹⁰. В своей политике относительно данных регионов грузинская власть руководствуется формулой «все, кроме признания»: официальный Тбилиси готов на прямые переговоры с абхазскими и югоосетинскими представителями,

⁸ Никитин И.Н. Косово: К вопросу о правовой легитимности обретённого суверенитета. [On-line]: <http://www.moluch.ru/conf/hist/archive/61/2770/>. (Дата посещения: 05.07.2014).

⁹ Абхазия и Южная Осетия: государства, рожденные в августе. [On-line]: http://rus.ruvr.ru/2014_02_11/Abhazija-i-JUzhnaja-Osetija-gosudarstva-rozhdenie-v-avguste-7736/. (Дата посещения: 05.07.2014).

¹⁰ Грузия по-прежнему не согласна признать независимость Абхазии и Южной Осетии. [On-line]: <http://nvdaily.ru/info/15680.html>. (Дата посещения: 05.07.2014).

демонстрирует неагрессивные намерения и т.д. А с 1 января 2014 года делами названных регионов занимается Министерство примирения и гражданского равенства – правопреемник Министерства по реинтеграции. По словам руководителя министерства П. Закареишвили, акцентом деятельности новой структуры будет диалог с абхазами и южными осетинами, которых грузинские власти до сих пор считают своими гражданами¹¹.

События, имевшие место в Молдове, Сербии, Грузии, де-факто изменили политическую карту мира. И хотя ни одно из названных государственных образований не признано всеми странами мира, этнополитическая ситуация с каждым днём обостряется. Сегодня и в странах Западной Европы, и на бывшем постсоветском пространстве активизируются политические силы, целью которых является изменение существующих границ как защиты или реализации права наций на самоопределение. Таким образом, современный мир пребывает в преддверии глобальных изменений, обусловленных политизацией этничностей, противоречиями системы международного права в области обеспечения права наций на самоопределение и сохранения территориальной целостности государств, двойных стандартов в международной политике и Черноморский регион постепенно превращается в катализатор этих изменений.

Библиография:

1. EU integration: progress reports for Albania, Serbia, Kosovo, Iceland. [On-line]: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20131202IPR29581/html/EU-integration-progress-reports-for-Albania-Serbia-Kosovo-Iceland>. (Дата посещения: 05.07.2014).
2. Kosovo – Towards European integration. [On-line]: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/el0003_en.htm. (Дата посещения: 05.07.2014).

3. Абхазия и Южная Осетия: государства, рожденные в августе. [On-line]: <http://rus.ru/2014/02/11/Abhazija-i-JUzhnaja-Osetija-gosudarstva-rozhdennie-v-avguste-7736/>. (Дата посещения: 05.07.2014).

4. Грузия по-прежнему не согласна признать независимость Абхазии и Южной Осетии. [On-line]: <http://nvdaily.ru/info/15680.html>. (Дата посещения: 05.07.2014).

5. Девятков А.В. Приднестровская идентичность: мифы и реальность. [On-line]: <http://allpmr.com/obshhestvo/3541-a-devyatkov-pridnestrovskaya-identichnost-mify-i-realnost.html>. (Дата посещения: 05.07.2014). «Приднестровец» как прототип новой евразийской идентичности. [On-line]: <http://eurasian.su/article/pridnestrovec-kak-prototip-novoy>. (Дата посещения: 05.07.2014).

6. Ишджан Э. Черноморский регион и место Украины в нем. [On-line]: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/mirovye-diskussii/chernomorskiy-region-i-mesto-ukrainy-v-nem>. (Дата посещения: 05.07.2014).

7. Кишинев обеспокоен активизацией российских войск в ПМР в связи с ситуацией в Крыму. [On-line]: <http://www.rosbalt.ru/exussr/2014/03/04/1240191.htm>. (Дата посещения: 05.07.2014).

8. Лазовский С. Приднестровская идеология. [On-line]: <http://www.apn.ru/publications/article1543.htm>. (Дата посещения: 05.07.2014).

9. Маркедонов С. Грузия, Абхазия и Южная Осетия: примирение вместо интеграции? [On-line]: <http://blogs.voanews.com/russian/new-eurasia/2014/01/09/грузия-абхазия-и-южная-осетия-примире/>. (Дата посещения: 05.07.2014).

10. Никитин И.Н. Косово: К вопросу о правовой легитимности обретённого суверенитета. [On-line]: <http://www.moluch.ru/conf/hist/archive/61/2770/>. (Дата посещения: 05.07.2014).

11. Перепелица Г.Н. Конфликт в Приднестровье. Причины, проблемы и прогноз развития. К.: Stilos, 2001. 147 с.

12. Приднестровская Молдавская Республика. [On-line]: <http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=40>. (Дата посещения: 05.07.2014).

13. Провозглашение независимости Косово. Справка. [On-line]: <http://ria.ru/spravka/20110929/445949032.html#13947150108593&message=resize&relto=register&action=addClass&value=registration>. (Дата посещения: 05.07.2014).

¹¹ Маркедонов С. Грузия, Абхазия и Южная Осетия: примирение вместо интеграции? [On-line]: <http://blogs.voanews.com/russian/new-eurasia/2014/01/09/грузия-абхазия-и-южная-осетия-примире/>. (Дата посещения: 05.07.2014).

Bibliography:

1. EU integration: progress reports for Albania, Serbia, Kosovo, Iceland. [On-line]: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20131202IPR29581/html/EU-integration-progress-reports-for-Albania-Serbia-Kosovo-Iceland>. (Дата посещения: 05.07.2014).
2. Kosovo – Towards European integration. [On-line]: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/el0003_en.htm. (Дата посещения: 05.07.2014).
3. Абхазия и Южная Осетия: государства, рожденные в августе. [On-line]: http://rus.ruvr.ru/2014_02_11/Abhazija-i-JUzhnaja-Osetija-gosudarstva-rozhdennie-v-avguste-7736/. (Дата посещения: 05.07.2014).
4. Грузия по-прежнему не согласна признать независимость Абхазии и Южной Осетии. [On-line]: <http://nvdaily.ru/info/15680.html>. (Дата посещения: 05.07.2014).
5. Девятков А.В. Приднестровская идентичность: мифы и реальность. [On-line]: <http://allpmr.com/obshhestvo/3541-a-devyatkov-pridnestrovskaya-identichnost-mify-i-realnost.html>. (Дата посещения: 05.07.2014). «Приднестровец» как прототип новой евразийской идентичности. [On-line]: <http://eurasian.su/article/pridnestrovec-kak-prototip-novoy>. (Дата посещения: 05.07.2014).
6. Ишджан Э. Черноморский регион и место Украины в нем. [On-line]: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/mirovye-diskussii/chernomorskiy-region-i-mesto-ukrainy-v-nem>. (Дата посещения: 05.07.2014).
7. Кишинев обеспокоен активизацией российских войск в ПМР в связи с ситуацией в Крыму. [On-line]: <http://www.rosbalt.ru/exussr/2014/03/04/1240191.html>. (Дата посещения: 05.07.2014).
8. Лазовский С. Приднестровская идеология. [On-line]: <http://www.apn.ru/publications/article1543.htm>. (Дата посещения: 05.07.2014).
9. Маркедонов С. Грузия, Абхазия и Южная Осетия: примирение вместо интеграции? [On-line]: <http://blogs.voanews.com/russian/new-eurasia/2014/01/09/грузия-абхазия-и-южная-осетия-примире/>. (Дата посещения: 05.07.2014).
10. Никитин И.Н. Косово: К вопросу о правовой легитимности обретённого суверенитета. [On-line]: <http://www.moluch.ru/conf/hist/archive/61/2770/>. (Дата посещения: 05.07.2014).
11. Перепелица Г.Н. Конфликт в Приднестровье. Причины, проблемы и прогноз развития. К.: Stilos, 2001. 147 с.
12. Приднестровская Молдавская Республика. [On-line]: <http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=40>. (Дата посещения: 05.07.2014).
13. Провозглашение независимости Косово. Справка. [On-line]: <http://ria.ru/spravka/20110929/445949032.html#13947150108593&message=resize&relto=register&action=addClass&value=registration>. (Дата посещения: 05.07.2014).

Copyright© Natalia NECEAEVA-YURIICHUK, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Кафедра политологии и государственного управления Черновицкого национального университета им. Юрия Федьковича Черновицы, Украина.

E-mail: n.nechayeva-yuriychuk@chnu.edu.ua

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 133-142.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 10. 2014 | Accepted: 15.12. 2014 | Published: 30.12. 2014

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

**ROMÂNIA, MAREA NEAGRĂ ȘI GEOPOLITICA
RESURSELOR ENERGETICE**

**ROMANIA, THE BLACK SEA AND THE GEOPOLITICS
OF ENERGY RESOURCES**

**РУМЫНИЯ, ЧЕРНОЕ МОРЕ
И ГЕОПОЛИТИКА ЭНЕРГОРЕСУРСОВ**

GAFIȚA Vlad* / GAFITSA Vlad / ГАФИЦА Влад

ABSTRACT:

**ROMANIA, THE BLACK SEA AND THE GEOPOLITICS
OF ENERGY RESOURCES**

This article analyzes the geopolitics of energy resources in the Black Sea region and the role and place of Romania in this geo-economic configuration.

Gas market in Eastern Europe is a quasi-monopoly, so that Gazprom's supply is dominated. Prices for Eastern European EU member states for Russian gas is on average 15% higher than in Western Europe.

Geological reserves of natural gas is the main potential of the Black Sea basin. Romania has three strategic directions, the development of which will help it to get new sources of gas: increased productivity of mature gas fields using new extraction technologies; the use of new open gas deposits on the continental shelf of the Black Sea; development of gas-bearing clay deposits (shale gas).

Keywords: geopolitics of energy, the Black Sea, Gazprom, Romania, Russia, Germany.

JEL Classification: F29, K33, K39

REZUMAT:

**ROMÂNIA, MAREA NEAGRĂ ȘI GEOPOLITICA
RESURSELOR ENERGETICE**

Articolul este dedicat studiului cu privire la geopolitica resurselor energetice în bazinul Mării Negre și rolul și locul României în această configurație geo-economică.

Piața est-europeană a gazelor este cvasi-monopolistă, dominată de livrările Gazprom. Prețurile pe care statele flancului estic al UE le plătesc pentru gazul rusesc sunt în medie cu 15% mai mari decât pe piețele vest-europene.

Din punct de vedere geologic, rezervele de gaze naturale constituie principalul potențial al Bazinului Mării Negre. Pentru dezvoltarea unor noi surse de gaze, trei sunt direcțiile strategice ale României: mărirea productivității zăcămintelor convenționale mature prin aplicarea de noi tehnologii de extracție; exploatarea

---

* **GAFIȚA Vlad** – Doctor în politologie, conferențiar universitar, Universitatea „Stefan cel Mare” din Suceava (Suceava, România). / **GAFITSA Vlad** - PhD in Political Sciences, Associate Professor, The „Stefan cel Mare” University of Suceava (Suceava, Romania). / **ГАФИЦА Влад** - Доктор политологии, доцент, Сучавский университет им. Стефана чел Маре (Сучава, Румыния).

noilor descoperiri din platoul continental al Mării Negre; dezvoltarea zăcămintelor de argile gazeifere (gaze de șist).

Cuvinte cheie: geopolitica resurselor energetice, bazinul Mării Negre, Gazprom, România, Rusia, Germania.

JEL Classification: F29, K33, K39

CZU: 327.39, 327.33, 341.222.6, 341.223.7

РЕЗЮМЕ:

РУМЫНИЯ, ЧЕРНОЕ МОРЕ И ГЕОПОЛИТИКА ЭНЕРГОРЕСУРСОВ

Статья посвящена анализу геополитики энергетических ресурсов в Причерноморском регионе и роли и места Румынии в этой геоэкономической конфигурации.

Газовый рынок Восточной Европы является квази-монополистичен, так как здесь преобладают Газпромские поставки. Цены для восточноевропейских членов ЕС за российский газ в среднем на 15% выше, чем на рынках Западной Европы.

Из геологических запасов природный газ главный потенциал Черноморского бассейна. Для получения новых источников газа для Румынии есть три стратегических направления: увеличение производительности зрелых газовых месторождений с применением новых технологий извлечения; использование новых открытых газовых месторождений на континентальном шельфе Черного моря; развитие газоносных глинистых отложений (сланцевого газа).

Ключевые слова: геополитика энергоресурсов, Черное море, Газпром, Румыния, Россия, Германия.

JEL Classification: F29, K33, K39

УДК: 327.39, 327.33, 341.222.6, 341.223.7

Cel mai important proiect de politică energetică externă al României, gazoductul *Nabucco*, a eșuat definitiv în iunie 2013, când competiția pentru transportul gazului azer către UE a fost tranșată în favoarea proiectului *TAP (Trans Adriatic Pipeline)*. *Coridorul Sudic de Gaz (CSG)* va lega Bazinul Caspic de sudul Italiei prin Turcia, Grecia și Albania. Decizia a fost predominant comercială, în defavoarea necesităților strategice ale Europei de Est¹.

Dar, deși rămasă fără un proiect internațional de anvergură, România dispune de suficiente căi de a-și crește securitatea energetică. România are posibilități interne și externe de creștere considerabilă a bazei de resurse energetice, care vor fi trecute în revistă în acest articol. Anul 2020 se profilează ca termen limită comun pentru realizarea mai multor obiective strategice, fiecare fiind însă marcat de o doză substanțială de incertitudine. 2014 va aduce, în mai multe privințe, clarificări de ordin economic, politic și strategic. Înainte de a le inspecta, e utilă o

succintă prezentare a datelor de bază în sectorul național de petrol și gaze.

Potrivit *BP Statistical Review (2013)*, în 2012 rezervele dovedite de gaze naturale ale României erau de 100 miliarde metri cubi (mmc) (jumătate față de 1992), iar cele de țiței de 100 milioane tone (din nou, jumătate față de 1992). Producția anuală de gaze este de 10,9 mmc, iar consumul de 13,5 mmc. La țiței, producția anuală este de 4,1 milioane tone, la un consum de 8,8 milioane tone. Rata agregată de scădere a rezervelor de hidrocarburi este de 10% pe an, ceea ce înseamnă că, în lipsa unor surse suplimentare, dependența de importuri de gaze va crește în următorii 10 ani de la mai puțin de 20% în prezent până la 50%.

Piața est-europeană a gazelor este cvasi-monopolistă, dominată de livrările *Gazprom*. Prețurile pe care statele flancului estic al UE le plătesc pentru gazul rusesc sunt în medie cu 15% mai mari decât pe piețele vest-europene. Potrivit *Izvestia (ianuarie 2013)*, prețul mediu de vânzare a gazului rusesc în România în prima jumătate a lui 2012 era de 431,8 dolari pentru 1.000 metri cubi, față de 379,3 în Germania.

Din punct de vedere geologic, rezervele de gaze naturale constituie principalul potențial al

¹ Văcărelu Marius. Geopolitica resurselor versus geopolitica banilor. În: *Geopolitica*. 2004, nr. 54-55, p. 178-179.

Bazinului Mării Negre. Pentru dezvoltarea unor noi surse de gaze, trei sunt direcțiile strategice² ale României: mărirea productivității zăcămintelor convenționale mature prin aplicarea de noi tehnologii de extracție; exploatarea noilor descoperiri din platoul continental al Mării Negre; dezvoltarea zăcămintelor de argile gazeifere (gaze de șist). Să le examinăm, pe rând.

Opțiuni interne

1. Zăcămintele de hidrocarburi ale României sunt fragmentate și „îmbătrânite”, iar producția per sondă e dintre cele mai mici din Europa. Pentru oprirea declinului producției sunt necesare investiții mari pentru redezvoltarea zăcămintelor și tehnologii de creștere a eficienței extracției (creșterea presiunii în zăcământ, stimulare, foraj la adâncimi mari etc). Comania *OMV Petrom* este angajată într-un amplu program de astfel de investiții, reușind în 2013 să oprească declinul producției și să obțină o ușoară creștere a producției de țiței față de 2012. La fel, cel mai mare producător național de gaze naturale, *Romgaz*, a obținut în 2012 o creștere marginală a producției față de anul anterior. Totuși, nevoia de capital și de *know how* în această direcție este enormă, iar rezultatele nu pot fi decât graduale și de termen lung.

2. În februarie 2012, sonda *Domino-1* a parteneriatului *Exxon Mobil-OMV Petrom* a descoperit, în perimetrul Neptun al zonei economice exclusive românești, un zăcământ de gaze de 70-100 mmc, în ape adânci de circa 1.000 m. A fost un succes remarcabil, după mai multe foraje exploratorii „seci” în apele turcești. Dar, deși este o direcție strategică foarte promițătoare, offshore-ul românesc este caracterizat încă de incertitudine și dificultăți.

Mai întâi, trebuie identificate rezerve suplimentare pentru a motiva decizia de investiție în exploatare și producție. Un puț de evaluare ce urmează să fie forat în 2014 și alte circa 10 puțuri de mare adâncime până în 2018 vor fi edificatoare. Apoi, costurile tehnologice și logistice ale exploatării la mare adâncime sunt mult mai mari decât ale exploatării pe uscat; de

asemenea, sunt mai mari în regiunea Mării Negre decât în alte părți ale lumii, din pricina deficitului de echipament de foraj offshore și a numărului mic de prestatori de servicii de foraj la mare adâncime. În fine, probleme care țin de calitatea infrastructurii onshore și anumite neclarități de ordin legislativ vor cere timp și investiții pentru a fi remediate. Astfel, în scenariul în care decizia finală de investiție în dezvoltarea noilor zăcăminte va fi luată în 2014, primele cantități de gaze pot fi disponibile pe piață abia către anul 2020.

3. Cea de-a treia direcție strategică ține de resursele de gaze de șist. Potrivit celei mai recente estimări geologice (*US Energy Information Agency, EIA, 2013*), România deține resurse tehnic recuperabile de gaze de șist, de 1.610 mmc. Dacă fie și numai o fracțiune a acestei cantități se dovedește a fi exploatabilă comercial, România poate nu doar să-și acopere consumul intern, ci să și devină exportator de gaze naturale.

Dar această industrie se confruntă cu o contestare socială vehementă, încărcată de emoții și temeri cu slabă justificare științifică. În orice caz, 2014 va fi un an al clarificării privind acceptabilitatea socială a gazelor din argile gazeifere în România. În scenariul de rezistență socială minimă și în care forajele exploratorii vor fi confirmat prezența resurselor, gazele de șist românești vor intra pe piață către anul 2020³. Între timp, fără îndoială, tehnologia fracturării hidraulice va deveni mult mai puțin controversată ecologic.

Tendențe de transformare a piețelor europene de gaze

Pentru fiecare dintre aceste direcții de dezvoltare internă a surselor de gaze naturale, un factor suplimentar de imprevizibilitate e dat de concurența potențială din partea unor surse de import prin conducte. Câteva evoluții regionale recente oferă, pentru prima dată, posibilitatea formării unor piețe regionale lichide de energie în Europa Centrală și de Est⁴:

² Zănea Eugen. Romania, actor zonal pe scena geopolitică. În: Geopolitica. 2005, nr. 14-15, p. 188-189; Strategia energetică a României pe perioada 2007-2020. [On-line]: http://www.minind.ro/energie/STRATEGIA_energetica_act_ualizata.pdf. (Vizitat la: 01.08.2014); [On-line]: http://www.minind.ro/energie/STRATEGIA_energetica_act_ualizata.pdf. (Vizitat la: 01.08.2014).

³ Strategia energetică a României pe perioada 2007-2020. [On-line]: http://www.minind.ro/energie/STRATEGIA_energetica_act_ualizata.pdf. [On-line]: http://www.minind.ro/energie/STRATEGIA_energetica_act_ualizata.pdf. (Vizitat la: 01.08.2014).

⁴ Dobre Adrian Marius. România în contextul geopolitic ponto-baltic și relațiile comerciale cu vecinii din est. În: Geopolitica. 2011, nr. 41-42, p. 186-187.

a) interconectivitatea crescândă a rețelelor de transport favorizează noi tipare de tranzacționare, necondiționate de disponerea geografică Est-Vest a marilor gaze ducte sovietice. România, de exemplu, este în prezent interconectată cu Ungaria și urmează a finaliza în 2014 interconectările cu Bulgaria și Moldova;

b) politicile concurențiale și de liberalizare a piețelor de energie promovate de *Comisia Europeană* de la începutul anilor 1990 au devenit cu adevărat constrângătoare, îngreunând considerabil practicile monopoliste în industria energetică europeană⁵;

c) se adaugă o evoluție de ordin global, care a stimulat competiția pe piețele de gaz ale Europei de Vest: „revoluția gazului de șist” din America de Nord a disponibilizat pentru piețele europene cantități mari de gaz natural lichefiat (GNL) din Qatar, gaz ce avea inițial ca destinație terminalele americane de regazificare din Golful Mexic. Astfel, gazul disponibil pe hub-urile de tranzacționare din Marea Britanie, Belgia, Olanda și Germania a devenit și s-a menținut mai ieftin decât cel furnizat de *Gazprom*, dar și de *Statoil* (Norvegia) ori *Sonatrach* (Algeria).

Contractele pe termen lung ale câtorva mari companii de utilități din Germania, Italia și Franța (*Eni*, *E.ON Ruhrgas*, *RWE*, *Wintershall*, *GDF Suez*) cu gigantul rus au fost, vreme de decenii, solide și lucrative, permițând acestor companii să opereze ca monopoluri de facto pe piețele lor naționale. Contractele de livrare pe termen (de regulă 20-25 de ani) includeau tipuri de clauze care, dintr-o dată, s-au dovedit problematice: legarea prețului gazelor de cel al țiteiului (*oil indexation*), *take-or-pay* (obligația de a plăti cel puțin 85% din cantitatea contractată anual, fie că e sau nu consumată), „clauza de destinație” (gazele importate pe o piață nu pot fi reexportate).

Începând cu 2009, situația importatorilor vest-europeni a devenit nesustenabilă: sub presiunea concurenței din partea furnizorilor locali ce achiziționau gaz mai ieftin de pe hub-urile de tranzacționare, obligațiile de a achiziționa anual volume minime de gaz la un preț legat de cel al petrolului au devenit insuportabile. Ca urmare, companiile de utilități au solicitat furnizorilor internaționali și au obținut, gradual, reduceri de preț și relaxarea clauzelor contractuale. Unele

concesii au fost obținute prin renegociere amiabilă, altele prin decizii ale curților internaționale de arbitraj.

Perspective de diversificare a importurilor

Ca urmare a eliminării clauzelor de destinație și a interconectării cu Ungaria, România ar putea importa gaz rusesc de la Vest la Est – cel mai ușor, de la *Hub-ul Central European de Gaz* de la Baumgarten (Austria). Pentru sceptici, poate fi edificator exemplul Ucrainei, care din 2012 importă gaz rusesc din Germania, livrat de *RWE* prin Polonia și Ungaria. La 9 decembrie 2013, operatorul de sistem din Slovacia, *Eurostream*, și-a dat acordul de a inversa fluxul către Ucraina printr-una dintre marile sale conducte de tranzit, ceea ce îngăduie Kievului să importe din Germania până la 10 mmc anual, adică o treime din volumul importat în prezent din Rusia.

Desigur, noul preț de achiziție oferit Kievului de Moscova înainte de Crăciun – scăzut de la circa 400 de dolari la 268,5 – face irelevante aranjamentele de import dinspre Vest, însă oferta trebuie înțeleasă nu doar ca gest compensatoriu al Rusiei în contextul disputei privind refuzul regimului Ianukovici de a semna *Acordul de Asocierie la UE*. Ea este, deopotrivă, o reacție strategică prin care *Gazprom* își apără o importantă cotă de piață, iar Kremlinul își întărește controlul geopolitic asupra Ucrainei.

În general, importurile de gaz rusesc de la Vest la Est vor fi posibile atâta vreme cât va persista o stare de fapt absurdă: cu cât mai îndepărtată geografic este o piață de gaze naturale de Rusia, cu atât mai ieftine sunt acolo gazele rusești⁶.

Dar România are și perspectiva unor importuri de gaze naturale nerusești. *Coridorul Sudic de Gaz (CSG)* va putea alimenta și piețele Bulgariei și României prin intermediul interconectorilor Grecia-Bulgaria și Bulgaria-România. Dar cum dezvoltarea completă a zăcămintului Shah Deniz va fi realizată abia în 2019 – dacă nu apar noi întârzieri, așa cum a fost cazul deja în câteva rânduri –, acest lucru nu se poate realiza mai devreme de 2020.

CSG va fi o întreprindere extrem de costisitoare și de complexă din punct de vedere tehnic. Potrivit *BP*, costurile totale – care includ dezvoltarea completă a Shah Deniz, cu conductele și infrastructura aferente, dublarea

⁵ Politica energetică a UE. [On-line]: http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/index_ro.htm. (Vizitat la: 01.08.2014).

⁶ Bărbuț Marcel. Dependența Europei de gazele rusești. În: *Geopolitica*. 2014, nr. 5-6, p. 154-158.

capacității conductei *Baku-Tbilisi-Erzurum*, construcția conductei *TANAP (Trans Anatolian Pipeline)* și a interconectorului *TAP* – vor fi de circa 50 de miliarde de dolari. În aceste condiții, ținând cont și de transportul pe o distanță de peste 3.000 km, gazul azer nu va fi ieftin pe piețele europene.

Într-adevăr, prețul gazelor va fi un element cheie în dezvoltarea diferitelor proiecte concurente. Pe măsură ce piețele devin tot mai liberalizate, mai competitive și mai integrate – aproximând dezideratul „pieței unice europene”, factorii geopolitici își vor pierde însemnătatea în ecuația comerțului cu energie (desigur, lăsând la o parte dimensiunea geopolitică a însuși proiectului pieței unice de energie).

Elementul central pentru fiecare proiect al industriei petrolului și gazului va fi dat de profitabilitatea sa pe o piață concurențială, dar strict reglementată din punct de vedere al protecției mediului și climei. Sunt importante mai cu seamă două elemente: nivelul la care prețul de vânzare egalează costurile totale per unitate (*break-even point*) și volumele disponibile anual pentru furnizare. În plus, pe măsură ce diferite proiecte intră pe piață, infrastructura lor creează „dependență de parcurs” (*path dependence*), ceea ce modifică mediul competitiv al proiectelor ulterioare.

România are nevoie de construirea unei piețe lichide de gaze naturale (în care tranzacțiile au loc pe termen scurt, cu pierderi neglijabile de valoare), cu infrastructura logistică și instituțională aferentă.

O regiune producătoare situată mai aproape de piețele europene decât Bazinul Caspic se profilează a fi Bazinul Levantin, în estul Mării Mediterane. Descoperirile din ultimii ani din largul coastelor Israelului, Ciprului și Libanului sunt estimate de *EIA* (2013) la 1.170 mmc de gaz tehnic recuperabil. Zăcămintul israelian *Leviathan*, cu rezerve de 500 mmc, urmează a produce gaz începând cu 2017. În octombrie 2013, *Înalta Curte de Justiție* a Israelului a respins o petiție care cerea interzicerea exporturilor israeliene de gaz, susținând astfel hotărârea guvernului de a exporta 40% din producția *offshore*.

Regiunea este însă frământată de multiple conflicte politice: Israel și Liban își dispută delimitarea frontierei maritime; Cipru și Turcia sunt implicate într-un amplu conflict legat de Ciprul de Nord și de drepturile pe care Ankara le

revendică în numele turcilor ciprioți asupra resurselor de hidrocarburi din Bazinul Levantin; Israel și Turcia sunt în relații politice încordate, după incidentul *Mavi Marmara* din 2010; iar războiul civil sirian este un enorm focar de instabilitate pentru Orientul Mijlociu și Apropiat.

În acest context, este probabilă mai întâi utilizarea unei soluții de lichefiere și transport a producției levantine de gaze. Printre destinațiile europene la îndemână se numără și două puncte de intrare relevante pentru România: terminalul de regazificare de la *Revithoussa* (Grecia) și terminalul *GNL* ce urmează a fi construit la *Omisalj* (Croatia), între 2014 și 2017.

Teoretic, opțiunea greacă poate fi implementată mai rapid, astfel că undeva, în 2018, România ar putea importa gaz levantin prin Grecia și Bulgaria. Însă operatorul terminalului *GNL* de la *Revithoussa* este *Desfa SA*, companie achiziționată astă-vară de către *SOCAR (State Oil Company of Azerbaijan Republic)*. Or, este de presupus că *SOCAR* are interesul să-și protejeze cota de piață greacă și sud-est europeană pentru producția de gaz azer, nu să deschidă poarta importurilor concurente.

În ceea ce privește opțiunea croată, pe de o parte, pot surveni întârzieri în construcția terminalului de regazificare; pe de altă parte, întregul concept de intrare în Croatia și de transport al gazului către Europa de Răsărit prin Ungaria depinde de soluționarea prezentei dispute comerciale (cu evidentă încărcătură politică) dintre compania croată *INA* și grupul maghiar *MOL*. Compania *MOL* deține 49,1% din *INA* și dorește preluarea controlului operațional deplin – ceea ce guvernul croat, care are 44% din acțiunile *INA*, refuză categoric. Litigiul este arbitrat la *ICSID* (Washington). În orice caz, interesele Ungariei vor influența decisiv timing-ul deschiderii unui coridor energetic între mările Adriatică și Caspică.

Un alt terminal *GNL* relevant pentru Europa Răsăriteană este cel de la *Swinoujscie* (Polonia), ce urmează a fi terminat în 2014. Cu o capacitate inițială de 5 mmc/an, terminalul e destinat în primul rând reducerii dependenței Poloniei de gazul natural rusesc: Polonia consumă anual circa 16,5 mmc, din care 70% este importat din Rusia. După 2022, când e preconizată o dublare de capacitate, *Swinoujscie* poate contribui la alimentarea coridorului Nord-Sud de gaz natural, prin care vor fi legate rețelele de transport ale

Poloniei, Slovaciei și Ungariei. Astfel, în următorul deceniu, bazinele pontic, baltic și adriatic vor putea fi conectate prin coridoare energetice.

Un proiect care trebuie – încă – discutat în legătură cu securitatea energetică a României este *South Stream*. Conceput în 2007 ca reacție la *Nabucco*, *South Stream* este ideea unui gazoduct de mare capacitate (63 mmc/an) menit să transporte gaz rusesc prin Marea Neagră către Austria și Italia, traversând Europa de Sud-Est. Ulterior, în contextul „războaielor gaze lor” dintre Rusia și Ucraina, *South Stream* a devenit deopotrivă un instrument de presiune politico-diplomatică asupra Kievului, amenințat cu inutilitatea enormului său sistem de transport și stocare a gazelor. După finalizarea gazoductului *Nord Stream*, prin Marea Baltică, *South Stream* ar putea juca un rol similar de „centură ocolitoare” a Ucrainei prin Marea Neagră.

South Stream n-a avut niciodată sens economic: un proiect de costuri exorbitante, fără surse dedicate de gaz natural. Dacă va fi sau nu construit, integral sau măcar în parte – adică măcar una dintre cele patru conducte paralele de capacitate 15,75 mmc/an –, depinde acum de evoluția relației politice dintre Moscova și Kiev (cu toate că simpla dorință a președintelui Putin de a nu-și „pierde fața” poate fi o rațiune suficientă).

Pentru România, *South Stream* ar putea însemna în anii următori – iarăși, aproape de 2020 – încă o sursă de gaze naturale accesibile prin interconectorul Bulgaria-România. Dacă acum câțiva ani *South Stream* reprezenta un risc de adâncire a dependenței energetice de un exportator monopolist, transformările structurale ale piețelor europene de gaze prezentate mai sus creează condiții favorabile pentru ca un nou gazoduct rusesc să fie, pur și simplu, o nouă sursă de energie într-un mediu concurențial de tranzacționare, contribuind în fond la lichiditatea generală a pieței. Cerința *Comisiei Europene* din decembrie 2013 ca cele șase contracte bilaterale încheiate de Rusia cu state membre ale UE privind construcția *South Stream* să fie renegociate și aliniate la standardele de liberalizare ale celui de-Al Treilea Pachet Energetic sunt încă o garanție în acest sens.

Planificarea strategică trebuie să fie proactivă și să aibă în vedere mai multe scenarii posibile și

seturi de măsuri concrete⁷ adecvate pentru fiecare caz în parte, astfel încât Uniunea Europeană să fie pregătită să reacționeze la evoluțiile mediului extern în mod rapid și bine fundamentat, într-un mod în care să asigure susținerea creșterii economice și a stabilității macroeconomice. Pentru aceasta trebuie avute în vedere următoarele:

Asigurarea surselor primare convenționale de energie (cărbune, gaz, petrol) pe termen mediu și lung, prin:

Identificarea de noi zăcăminte;

Modernizarea și îmbunătățirea tehnologiilor de extracție;

Concesionarea de terenuri petroliere pe termen mediu și lung, cu plata unei redevențe care să țină cont de evoluțiile prețului petrolului pe plan extern;

Dezvoltarea infrastructurii de transport, respectiv, dezvoltarea capacităților de stocare și de transport de gaze și petrol;

Printre elementele de politică externă comună, care ar trebui luate în calcul la elaborarea unei asemenea strategii, de maximă importanță sunt:

Punerea unui accent sporit pe îmbunătățirea relațiilor politice și legăturilor economice cu țările deținătoare de resurse energetice;

Promovarea în relațiile bilaterale și multilaterale a poziției oferite de țara noastră ca punct nodal între Marea Caspică și Uniunea Europeană, precum și valorificarea capacităților portului Constanța, ce ar putea să devină o adevărată placă turnantă a fluxurilor energetice către Europa;

Folosirea statutului de membru al Uniunii Europene pentru a obține asistență specifică în scopul atingerii parametrilor impuși de U.E. în privința rezervelor de purtători de energie;

Sprijinirea companiilor europene pentru modernizarea și înnoirea tehnologiilor de exploatare și pentru a pătrunde în marile bazine petroliere (Orientul Mijlociu, Bazinul Mării Caspice, Africa), prin concesionarea de câmpuri petroliere;

Conectarea infrastructurii la rețele energetice transeuropene, în cadrul căreia România să beneficieze de o poziție strategică;

⁷ Energie 2020 – noua strategie pentru o energie competitivă a UE, „Infomondo”. Ed. electronică. [On-line]: <http://www.infomondo.ro/energie-2020-noua-strategie-pentru-o-energie-competitiva-a-ue-8476.html>. (Vizitat la: 01.08.2014).

Construcția unei rețele diversificate de oleoducte și gazoducte care să asigure diversificarea surselor de energie și eliminarea monopolurilor din domeniu.

Sprrijinirea înființării de societăți mixte cu participarea companiilor din statele deținătoare de resurse energetice și care sunt tranzitate de principalele trasee energetice pentru transportul țițeiului din zona Mării Caspice la Marea Neagră și mai departe, în Europa;

Intensificarea activității de lobby pe lângă Comisia UE și USA pentru finanțarea proiectelor de infrastructură energetică;

Identificarea posibilității de dezvoltare a unui parteneriat stabil bazat strict pe principii comerciale cu Rusia.

România

Pentru a putea să-și asigure continuitatea alimentării cu hidrocarburi este necesar să întreprindă următorii pași:

Diversificarea geografică a surselor de import a hidrocarburilor;

Menținerea unui echilibru între importul de hidrocarburi și utilizarea rațională și eficientă a rezervelor naționale pe baze economice și comerciale;

Realizarea de noi prospecțiuni în vederea identificării de noi zăcăminte de hidrocarburi;

Abordarea în comun cu statele membre ale Uniunii Europene, a problemelor referitoare la protecția infrastructurii critice din sistemul energetic în lupta împotriva terorismului;

Încheierea de contracte pe termen lung prin negocierea de tarife preferențiale, direct cu furnizorii de gaze naturale;

Diversificarea și consolidarea, în cadrul stabilit la nivel european a relațiilor de colaborare cu țările producătoare de hidrocarburi, precum și cu cele de tranzit;

Susținerea, în continuare, a proiectului oleoductului Paneuropean Constanța – Trieste (PEOP);

Participarea României la proiectul South Stream, în cazul identificării surselor de finanțare ale acestuia și imposibilității demarării proiectului PEOP.

Continuarea proiectului AGRI de transport a gazului dinspre Azerbaidjan spre România;

Interconectarea la sistemul de transport al hidrocarburilor vest-european;

Finalizarea conductei Arad – Nădlac – Szeged;

Interconectarea la cu sistemul bulgar, pe ruta Turnu Măgurele – Plevna.

Interconectarea cu sisteme de transport din Ucraina și Republica Moldova

Interconectarea cu sistemul de transport ucrainian pe ruta: Huși-Satu Mare;

Finalizarea proiectului de interconectare Ungheni – Bălți;

Demararea investițiilor din Marea Neagră în vederea începerii exploatarei hidrocarburilor din noile perimetre;

Asigurarea unui acces nediscriminativ, terțelor părți, la sistemele de transport, stocare și distribuție al hidrocarburilor⁸.

Securitatea energetică din perspectiva României

În mod tradițional, securitatea națională a României⁹, a fost centrată în jurul unor principii consacrate constituțional, cum ar fi suveranitatea, caracterul unitar și indivizibil al statului român etc.

Articolul 1 din Legea siguranței naționale nr. 51/1991, definește securitatea națională ca fiind „starea de legalitate, de echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului național român, ca stat suveran, unitar, independent și indivizibil, menținerii ordinii de drept, precum și a climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, potrivit principiilor și normelor democratice statornicite prin Constituție.”

În Strategia energetică națională a României pentru anii 2007-2020 (aflată încă în faza de proiect), s-a precizat (într-o formulă destul de superficială) că „strategia energetică are implicații asupra securității naționale, fiind privită ca securitatea asigurării balanței între cerere și producție, a eficienței energetice, diversificării resurselor și rutelor, limitarea dependenței de importuri și securitatea infrastructurii”.

Expunerea de motive a inițiatorului Proiectului de modificare a Legii Nr. 51/1991 privind siguranța națională recunoaște, între altele, că „securitatea economică și, în special, cea energetică a dobândit noi valențe în ceea ce

⁸ Băhnăreanu Cristian. Securitatea energetică a României în context european. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2010.

⁹ Securitatea energetica a României. [On-line]: <http://www.mae.ro/node/1602>. (Vizitat la: 01.08.2014).; [On-line]: <http://gov.ro/ro/obiective/strategii-politici-programe/energie&page=>. (Vizitat la: 01.08.2014).

privește controlul asupra resurselor”. În pofida unei asemenea constatări, proiectul de lege respectiv nu conține nici o referire la problematica energetică.

În general, în discursul politic și mediatic românesc, s-a vorbit despre securitate energetică numai în sens restrâns, strict energetic, atenția fiind centrată pe elemente ce țin de securitatea aprovizionării, securitatea rutelor de transport, diversificarea resurselor, etc. Și, totuși, nu se poate nega că securitatea energetică este un element central al securității naționale, având relevanță, prin urmare, și din perspectiva activităților de „intelligence”.

Articolul cel mai important din proiectul de modificare a legii siguranței naționale (art. 3), esența acestui act normativ care detaliază amenințările la adresa siguranței naționale și care trasează, practic, sfera competențelor organelor de stat cu atribuții în domeniul securității naționale, nu face însă nici o referire la problematica energetică.

S-ar putea susține că aspectele ce țin de securitatea energetică își găsesc o abordare indirectă la punctul 12 al articolului 3, care se referă la riscurile și amenințările la adresa securității naționale reprezentate prin „punerea în pericol a securității economice”. Această prevedere menționează „resursele economice vitale”, „interesele economice strategice” și „resursele economice de interes național”, ca elemente ce țin de securitatea economică națională.

Am în vedere următoarele critici, din perspectiva securității energetice naționale, față de această reglementare:

În primul rând includerea, în general, a unui limbaj lax, generalizator și nedetaliat într-o reglementare, va determina, negreșit, interpretări variate, ce pot conduce chiar la ineficacitatea în sine a respectivei reglementări.

În al doilea rând, deși s-ar putea susține că prin noțiunea de „resursă” s-ar înțelege inclusiv resursele energetice, conceptele asociate acestei noțiuni, precum „vitală”, „strategică”, „de interes național”, nu sunt definite defel (deși sunt des uzitate) în legislația românească. Practic, uzitarea unor asemenea concepte vagi permite injectarea lor cu conținut politic sau informativ conjunctural, ceea ce, așa cum am arătat, în materie de securitate energetică, poate fi extrem de periculos din perspectiva amenințărilor și

riscurilor efective din acest domeniu. Nu trebuie admis că în materie de securitate națională și, în particular, de securitate energetică, competența instituțiilor cu atribuții pe zona de intelligence să fie limitată prin efectul oscilației orientărilor și priorităților politice, a interpretării unei sau altei instanțe judecătorești sau, chiar, a interpretării chiar a acestor structuri de informații.

În același sens, dinamicii factorilor ce țin de securitatea națională și a strategiilor geopolitice destinate asigurării acesteia, îi este imprimat un ritm tot mai alert. Cu alte cuvinte, ceea ce astăzi este o resursă de „interes național”, „vital”, ori „strategic”, mâine poate să își schimbe semnificația. Desigur, nu propunem eliminarea acestor concepte (de exemplu, apa, în mod cert este o resursă strategică de interes național, desi nu cred că mulți realizează încă acest aspect sau provocările de securitate viitoare care îi vor fi asociate), însă acestea trebuie definite cât mai precis și racordate la niște puncte de reper strategice stabile.

Sunt de părere că orice este legat de securitatea energetică națională nu are cum și nu trebuie permis să mai devină subiectul interpretărilor fluctuante, ci merită, în consecință, o reglementare specială, expresă în Legea siguranței naționale. Securitatea energetică este o realitate care trebuie să transeadă fluctuațiilor politice, strategiilor diverșilor actori politici, fiind, de fapt, o provocare, dar, în același timp, și o armă geopolitică cu existență perenă, activată sau latentă, în funcție de evoluțiile globale.

În plus, în ultimii ani, Serviciul Român de Informații a fost printre puținele organisme ale statului care a manifestat în mod public un interes vizibil în domeniul securității energetice datorită capacității de analiză, predicție și acțiune coerentă, precum și de colaborare eficientă cu partenerii externi.

Din cel puțin aceste motive (nemijlocite), conceptul de securitate energetică, în sensul său cel mai larg (și nu în sensul mai restrâns, relevant pentru activitatea de intelligence), trebuie integrat în mod expres în noul pachet de legi referitoare la securitatea națională. Un serviciu de informații trebuie să dețină competențe exprese în scopul asigurării aprovizionării netulburate și echilibrate cu resurse energetice, a securității infrastructurii critice, a echilibrului ecologic, a inovației în materie de noi resurse energetice, a cooperării internaționale în materie de securitate energetică,

din perspectiva atât a provocărilor interne, cât și externe. În mod cert, o asemenea preluare legislativă va asigura impulsurile necesare factorului (beneficiarului) politic în abordarea fundamentată a problematicii energetice în general, va conduce la valorificarea geopolitică a potențialului românesc în acest domeniu, la consolidarea stării de „preparadness” în plan geopolitic și pe zona de anti-terorism și, sper, va contribui, inclusiv, la definirea și aplicarea apolitică a strategiei naționale în domeniul energetic, pentru a enumera doar câteva beneficii.

Așa cum resursele energetice asigură existența întregii societăți, utilizând același raționament, securitatea națională ar fi lipsită de conținut și logică în absența componentei de securitate energetică. Într-o viziune profană, la ce folos că sunt prevederi ale legii securității naționale în privința sistemului cibernetic național, dacă acesta oricum nu poate funcționa în absența alimentării cu energie? La ce bun a se discuta despre programe politice sau strategii naționale de diversificare a surselor/resurselor energetice dacă nu avem capacitatea de a reacționa la factori potrivnici unor asemenea politici? Care este rațiunea de a discuta despre securitatea libertăților și drepturilor fundamentale ale omului (ca o componentă a securității naționale), când, în societatea modernă, asemenea libertăți nu pot fi practic exercitate în absența asigurării resurselor energetice?

În contextul actual, dacă în materie de strategie de securitate energetică națională nu avem nimic concret conturat (fie ca și concept, strategie sau act normativ dedicat), atunci este imperios necesar să trasăm măcar, prin includerea unei reglementări specifice în Legea Siguranței Naționale, cadrul tactic și de competențe necesar pentru a permite asigurarea securității energetice a țării și a capacității de analiză, acțiune, reacțiune și de colaborare a serviciilor române de informații în acest domeniu cu partenerii externi (în ritmul evoluțiilor conceptuale, politice și instituționale ce au loc la nivelul acestor parteneri).

În mod evident, un concept consacrat de securitate energetică va facilita și elaborarea unei strategii energetice naționale clare și fundamentată, iar competențe specifice alocate autorităților de stat cu atribuții în acest sens (și ne referim aici nu numai la serviciile de informații) vor contribui la menținerea cursului de implementare ale unei asemenea strategii,

contribuind la ameliorarea multor stări contradictorii, pe domenii strategice, din politica românească.

Prin urmare, este de absolută urgență a se integra un concept de securitate energetică națională complex și extins în pachetul de legi ale securității naționale, precum și în strategia energetică națională pe termen mediu și lung și, preferabil, de preluare angajantă a acestui concept în platformele formațiunilor politice cu aspirații de reprezentativitate, asigurându-se astfel înțelegerea și asimilarea acestui concept pe planul mai larg al societății civile.

Bibliografie:

1. Băhnăreanu Cristian. Securitatea energetică a României în context european. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2010.
2. Bărbuț Marcel. Dependența Europei de gazele rusești. În: Geopolitica. 2014, nr. 5-6, p. 154-158.
3. Dobre Adrian Marius. România în contextul geopolitic ponto-baltic și relațiile comerciale cu vecinii din est. În: Geopolitica. 2011, nr. 41-42, p. 186-187.
4. Energie 2020 – noua strategie pentru o energie competitivă a UE, „Infomondo”. Ed. electronică. [On-line]: <http://www.infomondo.ro/energie-2020-noua-strategie-pentru-o-energie-competitiva-a-ue-8476.html>. (Vizitat la: 01.08.2014).
5. Politica energetică a UE [On-line]: http://europa.eu/legislation_summaries/energy/europe_an_energy_policy/index_ro.htm. (Vizitat la: 01.08.2014).
6. Securitatea energetica a României. [On-line]: <http://www.mae.ro/node/1602> (Vizitat la: 01.08.2014).
7. [On-line]: <http://gov.ro/ro/obiective/strategii-politici-programe/energie&page=>. (Vizitat la: 01.08.2014).
8. Strategia energetică a României pe perioada 2007-2020. [On-line]: http://www.minind.ro/energie/STRATEGIA_energetica_actualizata.pdf. (Vizitat la: 01.08.2014).
9. Strategia energetică a României pe perioada 2007-2020. [On-line]: http://www.minind.ro/energie/STRATEGIA_energetica_actualizata.pdf. (Vizitat la: 01.08.2014).
10. Văcărelu Marius. Geopolitica resurselor versus geopolitica banilor. În: Geopolitica. 2004, nr. 54-55, p. 178-179.
11. Zănea Eugen. Romania, actor zonal pe scena geopolitică. În: Geopolitica. 2005, nr. 14-15, p. 188-189.

12. [On-line]:
http://www.minind.ro/energie/STRATEGIA_energetica_actualizata.pdf. (Vizitat la: 01.08.2014).
13. [On-line]:
http://www.minind.ro/energie/STRATEGIA_energetica_actualizata.pdf. (Vizitat la: 01.08.2014).

Postal address: „Stefan cel Mare” University of Suceava, Department of History, Universitatii 1, RO – 720225, Suceava, Romania.

Phone: +4 0230 216147, int. 147

Copyright© Vlad GAFIȚA, 2014.

E-mail: vlad_gafita@hotmail.com

Contacte / Contacts / Контакты:

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 143-150.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 10. 2014 | Accepted: 15.12. 2014 | Published: 30.12. 2014

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

**ПАРТНЕРСТВО В ПРИЧЕРНОМОРСКОМ РЕГИОНЕ
И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ГОСУДАРСТВ**

**PARTNERSHIP IN THE BLACK SEA REGION AND
THE ECONOMIC SECURITY OF STATES**

**PARTENERIATUL ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE
ȘI SECURITATEA ECONOMICĂ A STATELOR**

ВАРБАН Степан* / VARBAN Stepan / VARBAN Stephan

ABSTRACT:

**PARTNERSHIP IN THE BLACK SEA REGION AND
THE ECONOMIC SECURITY OF STATES**

Article analyzes the existing partnership between the subjects of the BSEC, both at macro and microregional level, and the consequences of their impact on the security of the Black Sea swimming pools.

The hypothesis of normalization of the balance in partnership entities and stabilization of economic security of the region is designated.

Keywords: *the Black Sea region, partnership, economic security, energy, BSEC, the European Union, the Customs Union.*

JEL Classification: K33, K10, Z18

РЕЗЮМЕ:

**ПАРТНЕРСТВО В ПРИЧЕРНОМОРСКОМ РЕГИОНЕ
И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ГОСУДАРСТВ**

В статье анализируются сложившиеся партнерские отношения между субъектами ОЧЭС на макро и микрорегиональном уровне и последствия их влияния на безопасность стран Причерноморского бассейна.

Обозначена гипотеза по нормализации баланса в партнерских отношениях субъектов и стабилизация экономической безопасности государств региона.

Ключевые слова: *Причерноморский регион, партнерство, экономическая безопасность, энергоресурсы, ОЧЭС, Европейский союз, Таможенный союз.*

JEL Classification: K33, K10, Z18

УДК: 341.1, 341.232.3

* **VARBAN Stepan** - Doctor în tconomie, profesor universitar, Universitatea „S.Demirel” din Ankara (Ankara, Turcia). / **VARBAN Stephan** - Doctor of Economics, Professor, University „Suleyman Demirel” of Ankara (Ankara, Turkey). / **ВАРБАН Степан Афанасьевич** - Доктор экономических наук, профессор Университета им С. Демиреля (Анкара, Турция).

REZUMAT:
PARTENERIATUL ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE
ȘI SECURITATEA ECONOMICĂ A STATELOR

Articolul analizează parteneriatului existent între subiecții CEMN, la un nivel macro și microregional și consecințele impactului lor asupra securității regiunii Mării Negre.

Se desemnează ipoteza pentru a normaliza echilibrul entităților de parteneriat și stabilizarea securității economice a regiunii.

Cuvinte cheie: Regiunea Mării Negre, parteneriat, securitate economică, energie, OCEMN, Uniunea Europeană, Uniunea vamală.

JEL Classification: K33, K10, Z18

CZU: 341.1, 341.232.3

Начало XXI века ознаменовалось не только важными событиями, достижениями и открытиями в разных сферах жизни мирового сообщества, но и ростом уязвимости национальных экономических систем. В связи с этим поиск эффективных способов повышения уровня национальной экономической безопасности становятся приоритетными направлениями при разработке стратегий социально-экономического развития современных государств.

Решение проблемы обеспечения национальной экономической безопасности, под которой, в самом широком смысле, понимается создание оптимальных условий взаимодействия национальной экономики с мировой экономикой, означает, что обеспеченность товарами и услугами в данной стране защищена от негативного действия факторов, составляющих угрозу экономической безопасности страны. В свою очередь, экономическая безопасность включает в себя сырьевую и энергетическую и характеризует экономическую устойчивость и политическую независимость существующей системы. Известно например, что в индустриально развитых странах не имеющих собственных значимых запасов энергии и сырья, все более зримо прослеживается тенденция к снижению самообеспеченности нефтью и газом и неуклонно наращивается их импорт.¹

Безусловно такая перспектива настораживает правительства этих государств. В связи с этим в целях оптимизации своего экспорта нефти и газа, либо для диверсификации собственного энергопотребления, целый ряд стран активно ищут своё место в международных транспортно-энергетических потоках. Именно такие изменения на рубеже XX и XXI вв. превратили Черноморский бассейн в мощный транспортно-энергетический узел Евразии. В связи с этим можно констатировать, что Черноморский регион стремительно превращается в своего рода углеводородный коридор, образно говоря в некий «шелковый путь» для добычи и транспортировки энергоресурсов, необходимых для обеспечения постоянно растущего уровня их потребления в странах так называемого «золотого миллиарда».²

Как географический регион, Причерноморье – крайне разнообразен в смысле экономики, окружающей среды и культуры, однако страны ее населяющие во многих случаях используют общие ресурсы и являются в значительной мере взаимозависимыми. Это означает, что действия, предпринятые в одной стране региона, могут очень быстро сказаться на развитии других территорий или всего региона в целом.

² Багрова Л. А. и др. Чёрное море в эпоху глобальных вызовов. [On-line]: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2013/tom9-v-2-p-1/012bagrova.pdf>. (Дата посещения: 05.08.2014); Гончарова А.В. Мировая энергетика, взгляд на 10 лет вперед. [On-line]: http://www.globalaffairs.ru/number/n_7779. (Дата посещения: 05.08.2014).

¹ Mehdi Razvizi Aminier. Globalization, Geopolitics and Energy security of the Caspian Region. (Netherlands-2003). In: Clingendael International Programme, p. 58-59.

Учитывая эти обстоятельства, Черноморская акватория может рассматриваться как модельный регион для развития расширенной кооперации, где могут быть апробированы новые идеи и подходы, которые со временем могут стать образцовыми в мировой практике. Говоря же об экономической угрозе региона следует обратить внимание на целый ряд факторов которые серьезно сдерживают их усилия. К ним относятся неравномерное экономическое и политическое развитие, возрождение конкурирующего национализма, сопровождаемое давней враждебностью между субъектами региона, а также конкурирующими интересами главных действующих лиц. Следовательно, идёт непрерывная борьба между препятствиями и стимулами регионального сотрудничества и такая ситуация требует дальнейшего налаживания баланса интересов в партнёрских отношениях государств.³

По мнению Оксаны Червонной, баланс интересов представляется гораздо более конструктивным способом разрешения конфликтных ситуаций, так как он предполагает взаимный учет сторонами интересов друг друга, что позволяет избегать гигантской растраты человеческих, временных и материальных ресурсов, делает исход конфликта более мирным, а последующие действия сторон более предсказуемыми друг для друга. Партнерские связи в сфере бизнеса выступают не только важным составным элементом предпринимательских действий, но и необходимым условием договорных отношений между контрагентами, давая возможность каждому из них получить определенную прибыль за счет обмена результатами деятельности. Таким образом, под партнерскими экономическими отношениями понимается совокупность способов и форм целенаправленной организации взаимоотношений сторон для достижения общих целей. Партнерские связи обеспечивают сторонам доступ к более разнообразным ресурсам, чем мог бы иметь или приобрести любой субъект в отдельности. В связи с этим целью современных партнерских отношений является получение необходимого доступа к

каким-либо ресурсам, рынкам, технологиям или каналам распределения.⁴

Отношения сотрудничества между поставщиками, покупателями, посредниками и фирмами существовали всегда, однако за последние годы содержание договорных отношений в бизнесе сильно изменилось и приобрело новые формы. Современные партнерские связи отражают сложный и целенаправленный процесс взаимной адаптации деятельности каждого субъекта экономической жизни к интеграционным процессам. В результате партнерского взаимодействия образуется особая инфраструктура, изменяющая «среду обитания бизнеса» и расширяющая его территориальные границы.⁵

Анализируя обозначенные тенденции в контексте Черноморского бассейна, можно заметить, что основные транспортные и трубопроводные маршруты нефти и газа из Росииии и бассейна Каспийского моря на Запад стали главным испытанием для нескольких типов отношений, а именно: между производителями – Россией, Азербайджаном, Туркменистаном и Казахстаном; между транзитными странами – Россией, Грузией, Турцией и Украиной; а также между потребителями – странами ЕС, Турцией и другими.

Способность достичь золотой середины между интересами всех участников, означающей надежность поставок для потребителей, надежность спроса для производителей и надежность устойчивого дохода для транзитных стран станет решающим вопросом для развития успешной партнерской модели в регионе Черного моря. Однако следует признать, что значительное увеличение числа региональных и нерегиональных участников предполагает вместе с тем и столкновение интересов, которые тянут варианты политики Черноморской безопасности в противоположные направления. Это

⁴ Червонная О. Баланс интересов в управлении совместными предприятиями. [On-line]: http://vasilievaa.narod.ru/ptpu/16_4_98.htm. (Дата посещения: 05.08.2014).

⁵ Взаимовыгодность партнерских отношений. (стр.101-103). [On-line]: <http://www.sapr.ru/article.aspx?id=19531&iid=902>. (Дата посещения: 05.08.2014).

³ Гончарова А.В. *Op. cit.*

особенно очевидно в демонстрации силы между главным поставщиком энергоресурсов Россией и евроатлантическим сообществом.⁶ Вместе с тем в сложившихся условиях Турция, похоже готова предложить продвигать выдвинутую ею ранее концепцию политики «ноль проблем с соседями» и всячески содействовать интеграции Черноморского региона в мировую экономику. Однако мнение Турции, касательно обеспечения безопасности на море исключительно заботой прибрежных государств, не находят поддержки у меньших по размеру прибрежных стран.⁷ В частности, страны-члены ЕС – Греция, Болгария и Румыния – стремятся усилить влияние и роль ЕС с точки зрения его общей внешней политики и политики в сфере безопасности и обороны из-за отсутствия четко определенной политики НАТО в Черном море.⁸ В результате, ЕС также становится здесь значимым действующим субъектом в сфере безопасности. Следует однако признать, что хотя в целом ЕС поддерживает региональные инициативы, которые способствуют интеграции и созданию благосостояния и стабильности, все же их экономическая и политическая притягательность направлена на отдельные страны, а не на регион в целом. В результате заинтересованные круги региона предпочитают двусторонние отношения с ЕС в ущерб сотрудничеству между собой. В свете этих событий вызывает серьезную озабоченность очевидные последствия того, что показал кризис в отношениях между Россией и Украиной в 2008-2009 гг. и продолжает бурно прогрессировать в настоящее время.

На Минской встрече, 26.08.2014 г. президент Российской Федерации, Владимир Путин, по этому поводу констатировал следующее: Ущерб экономике России от реализации соглашения об ассоциации

Украины с Европейским союзом может составить больше 100 миллиардов рублей, потери будут и у Белоруссии, и у Казахстана. В связи с отказом от общих с СНГ технических норм и адаптацией к стандартам ЕС, у Украины будут утрачены партнерские связи с государствами ТС в промышленности, финансах, сельском хозяйстве и на транспорте, что также может лишить и Киев миллиардов евр.⁹ Происходящие события свидетельствует, что нарушение действующих регламентов в отношениях партнеров влекут за собой незамедлительные процессы ведущие к дестабилизации экономической безопасности сторон. Как следствие это продолжает порождать новые экономические угрозы не только для отдельных партнеров участников событий но и для целого ряда государств соседей. Под риском отключения или значительного снижения поставок природного газа оказались практически многие европейские страны. Это принуждает их делать не только срочные корректировки в своих долгосрочных стратегических программах, но и осуществлять экстренные практические действия. В Молдове например, в целях упреждения возможных проблем связанных с предполагаемым отключением страны от восточной энергоартерии, власти страны вынуждены были в срочном порядке потянуть новую газовую ветку – «Яссы – Унгены» из соседней Румынии. Предполагается, что от реализации данного проекта Республика Молдова на первом этапе сможет покрыть свои потребности в природном газе на 4%, а в перспективе до 10%, однако до ее полной реализации потребуются еще порядка более 100 млн. евро, что в нынешних условиях маловероятно. По мнению молдавского эксперта Михаила Пойсика, проект нового газопровода Яссы-Унгены-Кишинев, который в перспективе может покрывать потребности Молдовы в газе на уровне до 10%, явно не тянет на выгодный: «Ни кто не садился за стол переговоров, ни кто не обсуждал, какой будет цена за газ и на каких условиях она будет

⁶ Доклад комиссии по Черному морю (3). [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/16>. (Дата посещения: 05.08.2014).

⁷ Доклад комиссии по Черному морю (2). [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/14>. (Дата посещения: 05.08.2014).

⁸ Доклад комиссии по Черному морю (1). [On-line]: <http://www.bigyalta.com.ua/story/12708>. (Дата посещения: 05.08.2014).

⁹ Минская встреча глав государств (26.09.2014). [On-line]: <http://news.mail.ru/politics/19321363/?frommail=1>. (Дата посещения: 05.08.2014).

поставляются из Румынии. Соседняя Румыния сама закупает газ у России. По трубе она отстоит дальше чем Молдова и естественно цена газа там выше. Возникает вопрос, если делать реверс газа из Румынии в Молдову, то как он может быть дешевле?»¹⁰ Более критично по этому поводу высказывается Виктор Парликов: «Газопровод Яссы-Кишинев сам по себе не имеет ни какой стратегической ценности и строился для политического пиара». Эксперт считает, что было бы правильно, модернизировать с небольшими затратами уже функционирующие компрессорные станции на юге Румынии и Молдовы, что реально сделать за несколько месяцев, и тогда можно по существующим газопроводам транспортировать в Молдову румынский газ. Это было бы гораздо быстрее и эффективнее, уверяет аналитик.¹¹

Таким образом, энергетика стала не только крупной национальной, международной и региональной проблемой, но в случае с Черноморским регионом, все же прецедентом для развития надежной и устойчивой системы отношений между партнерами: производителем, потребителем и транзитными странами. Все это продолжает удерживать Черное море как потенциальный центр транзита энергоресурсов, и в то же время, как зону соперничества. На макроуровне примером может явиться скандал вокруг нереализованного проекта «Набукко», которая как известно раставила региональных партнеров в ряды проигравших и выигравших. Реализация проекта газопровода «Набукко» имела бы большее значение для Болгарии, чем вступление страны в Евросоюз и в НАТО, считает бывший представитель Болгарии в проектной компании Димитар Абаджиев. Претензии имеются и у правительство Румынии, признав провал проекта газопровода «Nabucco West», она требует от западных партнеров компенсировать потраченные ею \$23 млн.

¹⁰ Михаил Пойсик – о финансах, энергетике и торговле. [On-line]: <http://aif.md/proxladnoe-letu-ekonomiki-mixail-pojsik-o-finansax-energetike-i-torgovle>. (Дата посещения: 05.08.2014).

¹¹ Парликов В. Газопровод Яссы-Кишинев. [On-line]: <http://www.vedomosti.md/news/viktor-parlikov-gazoprovod-yassy-ungeny-sam-po-sebe-ne-imeet>. (Дата посещения: 05.08.2014).

Россия же наоборот похоже укрепила свои позиции по реализации в этом регионе проекта «Южный поток».¹² В качестве примера на микроуровне можно рассмотреть ситуацию которая сложилась в регионе в связи с началом функционирования Молдавского речного порта Джуржулешты. Благодаря этому проекту Молдова существенно укрепила свои возможности по осуществлению экспортно-импортных торговых операций как в регионе так и далеко за ее пределами. Темпы впечатляющие, объем грузов переваленных через Международный свободный порт Джуржулешты превысил к началу июля 2014 г. 700,8 тыс. т., что в 3,3 раза выше аналогичного периода 2013 г.¹³ Молдавская общественность и политическая элита естественно высоко оценили данный успех и прогнозируют хорошие перспективы для экономики страны. Украинская сторона напротив рассматривает данный прецедент как реальную угрозу для экономической безопасности своего государства. Эксперты Украины в связи с этим обвиняют своих правителей и заявляют, что Украина взростившая конкурента у себя под боком, собственными руками разрушает устои Украинских региональных портов Рени, Измаил и Килия. Кроме того есть мнение, что Джуржулештский терминал может представлять опасность для украинских придунайских городов расположенных ниже по течению, в случаи аварийного разлива нефти.¹⁴ Учитывая возрастающий интерес мирового сообщества на Причерноморский регион, не трудно понять радость одного и огорчение другого партнера. Вопрос, таким образом, состоит в том, является ли реалистичной единая структура безопасности в регионе Черного моря, которая учитывает все основные проблемы, вызовы и интересы своих партнеров или же она обречена на

¹² Провал проекта «Набукко», - абсолютное поражение Запада. [On-line]: <http://novinite.ru/articles/5466>. (Дата посещения: 05.08.2014).

¹³ Джурджулештский порт. [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/86497>. (Дата посещения: 05.08.2014).

¹⁴ Рени и Джурджулешты: кто-то теряет, кто-то находит. [On-line]: http://izmail.es/print_version/article/5551/. (Дата посещения: 05.08.2014).

дальнейшую нестабильность, несмотря на все большую значимость для «внерегиональных» сил.

Анализируя происходящее, заслуженный экономист Крыма Андрей Клименко считает, что Черноморского региона практически нет, существует черноморский геополитический разлом и для ее ликвидации нужны новый аналитический фундамент и новая парадигма. По мнению автора, «главный вопрос для экспертного сообщества заключается в том, как, оставив и поддержав здоровую экономическую конкуренцию, минимизировать политические риски для экономики. Такая постановка вопроса позволит вынести экономику на первое место, а политику – на второе». Иного мнения придерживается болгарский профессор Нина Дюльгерова: «Черноморская акватория является частью единой транзитной, политической и экономической систем. Эта сеть позволяет говорить о Черном море как об одном из важнейших элементов международных взаимоотношений. Вызовы XXI века в первую очередь связаны с энергетическими проблемами. Сейчас геоэнергетика выступает основным регулятором международных отношений. Черное море является местом транзита нефти и газа от востока к западу, поэтому главные позиции занимает не экономика, а политика и дипломатия. Идут активные взаимоотношения между транснациональными корпорациями, и нужно учитывать их давление на политическую власть не только в Причерноморском регионе, но и шире, например, в Китае, государствах Персидского залива, Северной Африке. Транзитные взаимоотношения очень важны, и государства, имеющие максимальное количество транзитных «коридоров», имеют большую политическую важность».¹⁵

Подводя итоги, следует отметить, что в условиях глобализации появляются новые возможности для укрепления экономической безопасности государств. Механизмы реализации глобальных экономических проектов обширны и продолжают множиться как по форме так и по содержанию, вовлекая

в этот процесс страны, регионы и континенты. Объединение партнеров в региональные содружества государств, каковым является Черноморское Экономическое Сотрудничество, представляет собой одну из форм реализации взаимовыгодных интересов множества субъектов. Анализ деятельности ОЧЭС за период с продолжительностью в два десятилетия показывает, что в целом наметилась хорошая перспектива в продвижении интересов субъектов организации, особенно в части повышения возможностей доступа к энергоисточникам. Вместе с тем происходящие события свидетельствуют также о периодическом возникновении новых противоборств между партнерами, которые наносят серьезный урон реализуемым в регионе проектам в области добычи, реализации и потребления энергоресурсов. Таким образом, можно заключить, что партнерские отношения в Причерноморье продолжают эволюционировать, порою показывая довольно высокие темпы, что способно привести в регион как блага так и новые угрозы ведущие к дестабилизации экономической безопасности государств. Следовательно в сложившихся условиях принципиально важным остается вопрос повышения правовой ответственности всех ее субъектов и преобразование Черноморского региона в безопасную для реализации глобальных энергетических проектов зону. В связи с этим становится очевидным необходимость совершенствования действующего регламента взаимоотношений государств ЧЭС. При этом Акцент следует делать на политику добрососедства и международное правовое законодательство. Думается подобные меры позволят во многом снизить разжигание частых скандальных разборок, а также обеспечат поддержание здорового баланса в партнерских отношениях субъектов, что в свою очередь поможет укреплению экономической безопасности государств Черноморского региона.

Библиография:

1. Mehdi Razvizi Aminer. Globalization, Geopolitics and Energy security of the Caspian Region. (Netherlands-2003). In: Clingendael International Programme, p. 58-59.

¹⁵ Повернуться лицом к морю. [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/49618>. (Дата посещения: 05.08.2014).

2. Багрова Л. А. и др. Чёрное море в эпоху глобальных вызовов. [On-line]: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2013/tom9-v-2-p-1/012bagrova.pdf>. (Дата посещения: 05.08.2014).
3. Взаимовыгодность партнерских отношений. (стр.101-103). [On-line]: <http://www.sapr.ru/article.aspx?id=19531&iid=902>. (Дата посещения: 05.08.2014).
4. Гончарова А.В. Мировая энергетика, взгляд на 10 лет вперед. [On-line]: http://www.globalaffairs.ru/number/n_7779. (Дата посещения: 05.08.2014).
5. Джурджулештский порт. [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/86497>. (Дата посещения: 05.08.2014).
6. Доклад комиссии по Черному морю (1). [On-line]: <http://www.bigyalta.com.ua/story/12708>. (Дата посещения: 05.08.2014).
7. Доклад комиссии по Черному морю (2). [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/14>. (Дата посещения: 05.08.2014).
8. Доклад комиссии по Черному морю (3). [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/16>. (Дата посещения: 05.08.2014).
9. Минская встреча глав государств (26.09.2014). [On-line]: <http://news.mail.ru/politics/19321363/?frommail=1> (Дата посещения: 05.08.2014).
10. Михаил Пойсик – о финансах, энергетике и торговле. [On-line]: <http://aif.md/proxladnoe-letu-ekonomiki-mixail-pojsik-o-finansax-energetike-i-torgovle>. (Дата посещения: 05.08.2014).
11. Парликов В. Газопровод Яссы-Кишинев. [On-line]: <http://www.vedomosti.md/news/viktor-parlikov-gazoprovod-yassy-ungeny-sam-po-sebe-ne-imeet>. (Дата посещения: 05.08.2014).
12. Повернуться лицом к морю. [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/49618>. (Дата посещения: 05.08.2014).
13. Провал проекта «Набукко»,- абсолютное поражение Запада. [On-line]: <http://novinite.ru/articles/5466>. (Дата посещения: 05.08.2014).
14. Рени и Джурджулешты: кто-то теряет, кто-то находит. [On-line]: http://izmail.es/print_version/article/5551/. (Дата посещения: 05.08.2014).
15. Червонная О. Баланс интересов в управлении совместными предприятиями. [On-line]: http://vasilievaa.narod.ru/ptpu/16_4_98.htm. (Дата посещения: 05.08.2014).

Bibliography:

1. Mehdi Razvizi Aminer. Globalization, Geopolitics and Energy security of the Caspian

Region. (Netherlands-2003). In: Clingendael International Programme, p. 58-59.

2. Bagrova L. A. i dr. Chernoe more v epokhu global'nykh vyzovov. [On-line]: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2013/tom9-v-2-p-1/012bagrova.pdf>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

3. Vzaimovyygodnost' partnerskikh otnoshenii. (str.101-103). [On-line]: <http://www.sapr.ru/article.aspx?id=19531&iid=902>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

4. Goncharova A.V. Mirovaia energetika, vzgliad na 10 let vpered. [On-line]: http://www.globalaffairs.ru/number/n_7779. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

5. Dzhurdzhuleshtskii port. [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/86497>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

6. Doklad komissii po Chernomu moriu (1). [On-line]: <http://www.bigyalta.com.ua/story/12708>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

7. Doklad komissii po Chernomu moriu (2). [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/14>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

8. Doklad komissii po Chernomu moriu (3). [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/16>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

9. Minskaia vstrecha glav gosudarstv (26.09.2014). [On-line]: <http://news.mail.ru/politics/19321363/?frommail=1> (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

10. Mikhail Poisk – o finansakh, energetike i trgovle. [On-line]: <http://aif.md/proxladnoe-letu-ekonomiki-mixail-pojsik-o-finansax-energetike-i-torgovle>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

11. Parlikov V. Gazoprovod Iassy-Kishinev. [On-line]: <http://www.vedomosti.md/news/viktor-parlikov-gazoprovod-yassy-ungeny-sam-po-sebe-ne-imeet>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

12. Povernut'sia litsom k moriu. [On-line]: <http://www.blackseanews.net/read/49618>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

13. Proval proekta «Nabukko»,- absolutnoe porazhenie Zapada. [On-line]: <http://novinite.ru/articles/5466>. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

14. Reni i Dzhurdzhuleshty: kto-to teriaet, kto-to nakhodit. [On-line]: http://izmail.es/print_version/article/5551/. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

15. Chervonnaia O. Balans interesov v upravlenii sovmeestnymi predpriiatiiami. [On-line]: http://vasilievaa.narod.ru/ptpu/16_4_98.htm. (Data poseshcheniia: 05.08.2014).

. Copyright©VARBAN Stepan, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

University „Suleyman Demirel” of Ankara,
Ankara, Turkey.

E-mail: stepanvarban@gmail.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2014, Issue 4, Volume 34, Pages 151-163.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 06. 2014 | Accepted: 15.12. 2014 | Published: 30.12. 2014

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

БРИТАНИЯ ВО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ*

BRITAIN IN THE SECOND WORLD WAR

BRITANIA ÎN CEL DE-AL II-LEA RĂZBOI MONDIAL

СУРЖИК Дмитрий** / SURJIC Dmitrii / SURJIC Dmitry

ABSTRACT:

BRITAIN IN THE SECOND WORLD WAR

The article dwells to the „battle for hearts and souls” of Englishmen during WWII, that was conducted by „BBC” and Nazi radio station „Germany Calling”. As known, there was no pro-Nazi manifestation at the UK during WWI, but information warfare at the radio waves is little studied. Meanwhile these methods of counter-propaganda are still actual.

Keywords: „BBC”, „Germany calling”, „Lord Haw-Haw”, broadcast, radio propaganda.

JEL Classification: K33, K10, Z18

РЕЗЮМЕ:

БРИТАНИЯ ВО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ

В статье рассматривается борьба за морально-боевой дух англичан в годы Второй мировой войны, которая развернулась между «Би-Би-Си» и нацистской радиостанцией «Говорит Германия». Как известно, в годы Второй мировой войны на территории Великобритании не зафиксировано ни одного массового прогитлеровского выступления. Однако до сих пор от исследователей остается скрытой борьба в радиоэфире. Между тем приемы контрпропаганды, использовавшиеся в то время, не утратили своей актуальности.

Ключевые слова: «Би-Би-Си», «Говорит Германия», «лорд Хау-Хау», радиовещание, радиопропаганда.

JEL Classification: K33, K10, Z18

УДК: 341.1, 341.232.3

* Статья подготовлена при поддержке РФНФ. (Проект 14-31-12084 «Мы» и «они»: Великая Отечественная война в оценках англо-американской общественности и современной историографии).

** SURJIC Dmitrii - Doctor în istorie (Hanovra, European University), cercetător, SRC „Marele Război pentru Apărarea Patriei” Universitatea Militară (Moscova, Federația Rusă). / SURJIC Dmitry - Ph. D. (European University, Hannover), Research Fellow, SRC „Great Patriotic War” Military University (Moscow, Russian Federation). СУРЖИК Дмитрий - Доктор истории (Ганновер, Европейский университет), научный сотрудник НИЦ «Великая Отечественная война» Военного университета (Москва, Российская Федерация).

REZUMAT:
BRITANIA ÎN CEL DE-AL II-LEA RĂZBOI MONDIAL

Articolul este dedicat studiului luptei pentru moralul britanicilor în timpul celui de-al doilea război mondial, care a fost între „BBC” și radioul nazist „Vorbește Germania”. După cum știți, în timpul celui de-al doilea război mondial în Regatul Unit nu a fost depistat nici un discurs pro-Hitler. Cu toate acestea, până în prezent pentru cercetători rămâne ascunsă lupta în eter, la radio. Între timp, tehnologiile de contra-propagandă, care au fost folosite la momentul respectiv, nu și-au pierdut relevanța.

Cuvinte cheie: „BBC”, „Vorbește Germania”, „Lord Haw-Haw”, radiodifuziune, propaganda la radio.

JEL Classification: K33, K10, Z18

CZU: 341.1, 341.232.3

«Бомбы могут убить, но им никогда не сломить твёрдого духа жителей Лондона»

На территории Великобритании уже в первой трети XX века средства массовой информации получили широкое распространение. К началу Второй мировой войны сеть британская сеть масс-медиа уступала только США¹. Ежедневно на Британских островах выпускалось 14,5 млн. экземпляров газет, в стране имелось около 9 млн. радиоприемников, документальную хронику в кинотеатрах еженедельно смотрели около 20 млн. человек². Самыми массовыми периодическими изданиями были «Дейли экспресс» (более 2,5 млн. экз.), «Дейли геральд» (более 1,8 млн. экз.) и «Дейли миррор» (более 1,5 млн. экз.), от которых значительно отставала правительственная «Таймс» (204 тыс. экз.)³. В британской прессе господствовали две тенденции: ограниченное наименование ежедневных печатных изданий и высокая степень монополизации газетного рынка. Из общего наименования в 1 877 газет только 150 были ежедневными. При этом из последних 11 публиковали исключительно

спортивные новости, а 4 – только финансово-экономические. Тираж воскресных изданий составлял 16,5 млн. экземпляров⁴.

Важную роль играла Британская радиовещательная корпорация (Би-Би-Си), которая контролировалась властями и получала от них последние новости. Радиостанция имела 2 канала вещания, одну общенациональную программу и местные передачи в каждом из семи регионов вещания (Лондон, Мидленд, Север, Запад, Уэльс, Шотландия и Ирландия). Накануне войны в национальных передачах «Би-Би-Си» музыка занимала 60% эфира, а политические и спортивные новости – 22%. В региональных передачах радиоконпании музыке отводилось 75%. Около 4% занимали религиозные передачи, остальное время занимали радиопьесы, оперетты, реклама⁵.

«Последние известия» Британской радиовещательной корпорации с 18 до 21 часа собирали от 30 до 50% всего взрослого населения Британских островов. В годы коренного перелома в войне Би-Би-Си резко увеличило свое зарубежное вещание, доведя количество передач из Лондона на оккупированную Европу в 1943 г. до 179 в день⁶. Нью-йоркская редакция Би-Би-Си

¹ Буранок С.О. Героизация битвы за Мидуэй в прессе США. В: Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. 2012. № 1-1, с. 334 – 339. / Buranok S.O. The Heroic Myth of Battle on Midway at the US Press. Izvestiya Tulsogo Gosudarstvennogo Universiteta. Gumanitarniye Nauki [News of Tula State University. Humanities] 1.1 (2012): 334-339. (In Russian)

² Ponoray N., Spring D.W., eds. Propaganda, Politics and Film 1918 – 45. London: Macmillan Press, 1982, p. 175.

³ Curran J. Impacts and Influences: Essays on Media Power in the Twentieth Century. London: Routledge, 1987, p. 29.

⁴ Шелленберг В. Вторжение 1940, с. 69 – 72. / Schellenberg, W. Invasion, 1940, s. 69 – 72.

⁵ Шелленберг В. Вторжение 1940, с. 73 – 74. Ibid., p. 73 – 74.

⁶ Поздеева Л.В. Лондон – Москва. Британское общественное мнение и СССР, 1939 – 1945. М.: Наука, 2000, с. 19.

Pozdeeva L.V. London – Moscow. the British Public Opinion and USSR, 1939 – 1945. Moscow: Nauka Publisher, 2000, p. 19.

активно сотрудничала с американским Управлением военной информации США.

Ведущим государственным органом информирования британцев в годы Второй мировой войны стало Министерство информации, созданное в сентябре 1939 г. Им последовательно руководили Г. Макмиллан, Дж. Рейт, Д. Купер и – с июля 1941 по май 1945 гг. – Б. Бракен. Министерство собирало данные о настроениях англичан в отношении важнейших внутренних и внешнеполитических проблем, а также по отдельным аспектам Второй мировой войны (с 22 июня 1941 г. – в отношении СССР). Материалы поступали от сети региональных агентов, из донесений полиции и почтовой службы (почтовая и телеграфная цензура, объединенная в Бюро прессы и цензуры также вошла в Министерство информации), а также из негосударственного Британского института общественного мнения и общественной организации «Масс обзервейшн». Ежемесячно подобные сводки представлялись кабинету министров и становились предметом рассмотрения на Даунинг-стрит.

В конце сентября 1939 г. «Би-Би-Си» провело опрос радиослушателей в рабочих кварталах Бирмингема. Во меморандуме, составленном по итогам анкетирования, отмечалось наиболее популярное время радиовещания, усталость от заполняющих весь эфир «серых», повседневных новостей и желание ярких, эмоциональных, компетентных и легких для восприятия передач. Отмечался недостаток музыки (отрывков из опер, танцевальных ритмов, варьете или музыкальных комедий) и радиокниг, ставших привычным явлением довоенного вечернего радиозэфира в субботу. Отсутствие деталей в английских новостных выпусках вынуждало слушателей настраиваться на частоты радиостанций, вещавших из Рима или Гамбурга. Однако англичане не давали повода упрекнуть их в лояльности. Так, они предпочитали слушать профессиональных дикторов «Би-Би-Си», нежели чиновников любого ранга⁷.

⁷ BBC. „A Memo Outlines the Decrease in Listeners to BBC Radio”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]:

Другим направлением деятельности Министерства информации было распространение информации, способствующей поднятию морально-боевого духа британцев. Повод для гордости давала и сама личность У. Черчилля, воплотившаяся на многих английских плакатах того времени в образе упрямого английского бульдога. Он жил и работал в столице под гитлеровскими бомбами, осматривал руины после налетов люфтваффе, хотя время налетов для него не было тайной. Решительность и твердая воля, Черчилля вселяли в нацию несгибаемую веру в победу. Его знаменитый знак «V» (победа) был широко воспринят массами и говорил о поддержке его курса. Летом 1941 г. этот символ появился на всех домах в Англии. Тогда же советские дипломаты писали в Москву: «Члены правительства, парламентарии, журналисты, дельцы Сити, служащие, рабочие продолжали твердо рассчитывать на будущую победу. Но никто в тот период не был в состоянии сколько-нибудь удовлетворительно объяснить, как и когда эта победа будет достигнута»⁸.

Именно личный авторитет помог ему преодолеть правительственный кризис весны - лета 1942 г., вызванный поражениями в Сингапуре и Ливии в феврале и июне. Авторитет консервативно-лейбористского кабинета также достиг минимума за годы войны: только 35% опрошенных институтом Гэллага англичан были удовлетворены политикой «военного кабинета»; 50% высказывала неудовлетворение; 15% не высказали никакого мнения на этот счет⁹. Хотя место премьер-министра осталось нетронутым, лейбористов и консерваторов в кабинете сменили «независимые кандидаты».

Другим национальным героем стал Роберт Дэвис, до войны работавший инженером, а после начала «воздушной войны» возглавивший группу по разминированию невзорвавшихся немецких бомб. Он и его сотрудники прославились после того, когда в мае 1942 г. они извлекли с полуметровой

<http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8920.shtml>. (Дата посещения: 07.08.2014).

⁸ АВП РФ. Ф. 017а. Оп. 1. Д. 10. Л. 144.

Archive of the Foreign Relations of the Russian Federation. Fund 017a, inventory 1, file 10, sheet 144.

⁹ Cadler G. The People's War. Britain 1939-1945. London: Pimlico, 1992, p. 291.

глубины и обезвредили тысячекилограммовую авиабомбу у подножья собора св. Павла в Лондоне. В знак признания их заслуг, Дэвис и его помощник были награждены крестом св. Георгия.

У британцев также были и поводы для общей скорби. Один из них – Ковентри, подвергавшийся жесточайшим бомбардировкам люфтваффе наряду с Лондоном (каждая ночь с 7 сентября по 2 ноября 1940 г.), Плимутом, Бирмингемом и Белфастом. До войны Ковентри был важным центром военной промышленности, где собирались бронев автомобили, двигатели для самолетов и т.д. Большинство рабочих жило рядом с заводами, поэтому они также могли пострадать при бомбежке предприятий. Самый страшный налет, операция «Лунная соната» люфтваффе, произошел в ночь с 14 на 15 ноября 1940 г. и длился 13 часов, за которые было сброшено 500 тонн бомб, в том числе 30 тысяч зажигательных бомб. К концу налета было уничтожено 75% строений, 33 % заводов и половина жилых домов, была нарушена инфраструктура. Погибло 568 человек. Исследователи «Масс обсервейшн» сообщали о глубоком потрясении жителей Ковентри. Переломить настроения властям удалось только 16 ноября, после визита короля Георга VI. Тогда из нескольких сот тысяч горожан лишь 300 человек согласилось на эвакуацию¹⁰. Всего же с 1939 по 1945 гг. погибло 62 тыс. человек гражданского населения и почти 250 тыс. человек получили ранения различной степени тяжести, четверть жилого фонда страны была разрушена¹¹. Однако Министерство информации следило за тем, чтобы в прессе не появлялись фотографии.¹²

Дух осажденной крепости или «дух Дюнкерка» - осознание, что отступать некуда – был основой национального единения перед внешним агрессором. Англичане чувствовали

возрастающую роль государства в их жизни и лояльно относились к этим изменениям. «В массах - среди рабочих, фермеров, лавочников, интеллигентов, в рядах «среднего класса», - 13 сентября 1939 г. Д. Ллойд Джордж, - есть мрачная решимость довести войну до конца»¹³. Сословные и имущественные различия были стёрты (в богатых домах исчезла прислуга). Все были равны перед немецкими бомбами, на службе ежедневно трудились рука об руку люди разного достатка и воспитания. Однако в 1942 г. единение и коллективный дух, характерные для начала войны, сменились моральной усталостью. Она воплощалась в самоиронии, обострении противоречий между начальниками и подчиненными. В годы войны лейбористы в правительстве и парламенте не прекращали борьбы за построение (после войны) более справедливого распределения национального богатства и построение общества, где будет изжита безработица и разрыв в доходах. Их доклады «Старый мир и новое общество» и «Социальное страхование и вспомогательные службы» или «Отчет Бевериджа» (по фамилии автора, президента Королевского статистического общества У. Бевериджа) становились предметом оживленной политической дискуссии. Однако успехи в повышении социального благополучия рядовых граждан были невелики.

Дабы не вносить раскола, в отсутствие решительных успехов своих войск британская пресса с весны 1942 г. перенесла акцент на освещение союзников. Тем более, что некоторые из них находились на Британских островах. В годы Второй мировой войны на территории Великобритании находились значительные по своей численности вооруженные силы союзников: около 3 млн. американцев (в 1942 – 1945 гг.), 500 тыс. канадцев, 35 тыс. французов, 25 тыс. поляков, 3200 чехословаков, по 2 тыс. бельгийцев и датчан и 1750 норвежцев¹⁴. Но наиболее противоречивые впечатления от совместной

¹⁰ McGrory D. „The Coventry Blitz”. Coventry And Warwickshire News. N.p., 10 Nov. 2008. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.cwn.org.uk/heritage/blitz/index.html>. (Дата посещения: 08.08.2014).

¹¹ Союзники в войне, с. 259 – 260. / Soyuzniki v voyne, s. 259 – 260.

¹² National Archives WP (40): Conclusions of a Meeting of the War Cabinet held at 10 Downing Street, S.W. 1, on Friday, September 20, 1940, at 12 noon. (CAB 65/9/17).

¹³ Война и общество в XX веке. Кн. 2, с. 263. / Voyna I obschestvo v XX veke, vol. 2, s. 263.

¹⁴ National Archives WP (40) 168: Organization of Allied Naval, Army and Air Contingents, (CAB/66/10/12); Reynolds D. Rich Relations. London: Dorset Publishing Company, 1986. xxiv + 338 p.

работы остались об американцах. Как писал 30 декабря 1943 г. в письме Б. Бракен: «До тех пор, пока они не начнут воевать, эти американские солдаты представляют для нас большую проблему»¹⁵.

Трения в отношениях двух стран начались уже в межвоенный период и были связаны с экспансией американского капитала в британские колонии, претензиями ВМС США на паритет с королевским ВМФ, американским отказом от участия в Лиге Наций, но началом ухудшились с началом Великой депрессии в 1929 г., когда американские инвесторы стали в срочном порядке выводить свои активы из Великобритании.

На взаимоотношения американских «гостей» и англичан-хозяев в 1942 – 1945 гг. оказывали свое влияние факторы, вытекавшие из коренных различий «большой Америки» и «малой Британии» (более 3,5 млн. кв. миль и 84 тыс. кв. миль Англии и Уэльса, где, в основном, размещались американские контингенты)¹⁶ с разной степенью урбанизации, также различавшейся в десятки раз. Отсюда – различная этика, манеры, поведенческие стереотипы. Выходцам из «молодой страны» (Соединенных Штатов) были неизвестны и чужды многие безусловные нормы поведения «старой Британии». Непростыми были и взаимоотношения англичан и американцев, вышедших из Ирландии. Как писал А. Холмс, «британцы оценивали американских солдат как действующих из лучших побуждений, но грубых защитников: уж лучше они, чем немцы»¹⁷.

Существенными были различия в культуре и манерах. Если американцы с трудом знали и желали узнать англичан, то их отношение к культуре было еще более призрачным. Как отмечалось в закрытом докладе 8-й авиадивизии США в ноябре 1943 г., «в целом,

американским солдатам не присуще уважение к Англии. Их настроение – не активная, но пассивная, апатичная неприязнь... Главная причина этой острой апатии среди американских войск – ностальгия. Типичный американский солдат не испытывает интереса к Великобритании или ее населению. Единственное, в чем он заинтересован – это окончание войны и возвращение домой»¹⁸.

Нередкими были стычки с американскими военнослужащими разных рас, которых в Англии и Уэльсе за 1942 – 1945 гг. побывало 130 тыс. человек¹⁹, которые чувствовали себя значительно более раскрепощено, чем в Соединенных Штатах. С другой стороны, на Британских островах еще не были полностью изжиты расовые предрассудки. Но ситуация была неравномерной. В некоторых графствах между «гостями» и местными жителями складывались дружеские отношения. В других же (Йоркшир) возвращавшиеся с ночной смены на заводах англичане и англичанки становились жертвами американских потайных ножей. Но за несколько лет число таких инцидентов было невелико.

Чтобы улучшить взаимоотношения между двумя народами, британские (из Министерства информации и Би-Би-Си) и американские (из Управления военной информации) пропагандисты выступили с рядом инициатив: киноленты и мюзиклы об англо-американской дружбе и взаимовыручке, выставки об общности сельского быта. Работники дипломатических представительств Великобритании в США²⁰ собирали митинги и читали лекции о родстве двух народов для учителей. В Лондоне для американских военнослужащих выпускалась газета «Звезды и полосы». Большую работу проделал американский посол Джон Уайнант. Внешне растерянный и смущенный, он был полной противоположностью предыдущему послу Джозефу Кеннеди, который по прилете

¹⁵ Цит. по: Reynolds D. *Op. cit.*, p. 191.

¹⁶ Статистическая история США. / Отв. ред. Согрин В.В. М.ИВИ РАН, 2012, с. 15. / Sogrin V.V., ed. *Statistical History of the US*. Moscow: Institut Vseobshey Istorii RAN Publisher, 2002, s. 15.

¹⁷ Alexander H. Oversexed, Overpaid and over Here. The Phrase Finder. Morgantown Post, 5 March. 1958, Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.phrases.org.uk/meanings/oversexed-overpaid-and-over-here.html>. (Дата посещения: 08.08.2014).

¹⁸ 8 AF PM Report, 10 Nov., 1943. Library of Congress, Spaatz papers, box 70.

¹⁹ UK Ministry of Information regional reports, 2 – 9 March, 1943. (PRO FO 771/34123, A 1609).

²⁰ После начала Второй мировой войны в английских дипломатических представительствах в США были созданы специальные отделы, объединенные в Британскую информационную службу в составе Министерства информации.

в Соединенные Штаты объявил о скором падении Британии. Напротив, первой фразой Уайнанта, произнесенной на аэродроме перед британскими журналистами было: «Я очень рад, что я – в Англии. Сейчас это единственное место на земле, в котором я хотел бы быть». Он не покидал Лондон во время самых страшных бомбежек, подобно Черчиллю, посещал руины и рассказывал в своих интервью и телеграммах в Госдепартамент, что, несмотря на суровые лишения, английский дух не сломлен. Он «дергал за каждый нерв, чтобы убедить Америку вступить в войну» и был самым популярным американцем в Англии²¹. После прибытия американских войск в Великобританию он организовал выпуск большого количества брошюр, передвижных выставок и демонстрацию фильмов о родстве двух культур. Во многих степенях благодаря ему удалось избежать столкновение двух культур.

Мальчишеская бравада, деньги и молодость, не испытывавшая лишений немецких бомбежек и блокады, привлекали многих английских девушек. Они же были настоящим кошмаром для их родителей и британских юношей. За время пребывания американского контингента 512 англичанок стали женами американских военнослужащих и сменили место жительства²². Однако, не всем «британским подругам» так посчастливилось.

Наиболее противоречивые эмоции в Великобритании еще до войны вызывал Советский Союз. С одной стороны вызывали положительные эмоции пятилетки и успехи в планировании, с другой вызывали опасения «мировой революции». Обострение интереса и стремление к союзу с СССР приходится на период до и после «мюнхенского кризиса». Так, в середине октября 1938 г. тред-юнионы провели 2 тыс. митингов с требованием жесткого отпора Гитлеру. 87% респондентов, опрошенных Британским институтом общественного мнения в апреле 1939 г.,

высказались за заключение военного союза с Францией и СССР²³. После заключения советско-германских соглашений в 1939 г. существовало подспудное мнение, что «не следует очень серьезно относиться к этому пакту» и «на самом деле Россия на нашей стороне»²⁴. После 22 июня 1941 г. интерес к новой жертве гитлеровской агрессии значительно вырос и перерос в сочувствие. Министерство информации совместно была создана сеть англо-советских комитетов, в которые входили представители крупного банковского и промышленного капитала, государственные деятели. Комитеты регулярно проводили митинги, на которых его члены выступали в поддержку Советского Союза.

Другим источником информирования британцев об СССР была пресса, которая проявила высокий уровень патриотизма и в абсолютном большинстве выступала в поддержку курса премьер-министра, высказывалось за поддержку Советского Союза. Так, Джордж Оруэлл утверждал, что в 1941 г. вся британская печать, в том числе прочемберленская «Таймс» значительно «полевела» с 1940 г., материалы в поддержку англо-советского союза регулярно публиковали консервативные «Дейли экспресс» и «Санди Таймс» (ее корреспондент, А. Верг – автор многочисленных радиопередач из Москвы и статей, объединенных в книгу «Россия в войне»), принадлежавшие лорду Бивербруку, а Ф. Белл пришел к выводу: «Британская пресса за немногим исключением склонялась на сторону поддержки политики союза с СССР; позицию центра занимали еженедельники «Спектейтор» и «Экономист»; отдельные католические газеты, отвергавшие сотрудничество с СССР (например, «Тэблет»), широкого распространения не имели»²⁵.

Восхищение стойкостью и мужеством советских людей высказывали не только те, кто в силу определенных обстоятельств

²¹ Olson L. The Citizens of London. London: Random House, 2010, p. 73.

²² Подсчитано нами по: US Justice Department, Immigration and Naturalization Service Annual Reports. Washington (D.C.): US Government Printing Office, 1942, 1943, 1944, 1945.

²³ См. Война. Народ. Победа, с. 62, 63. / See Voina. Narod. Pobeda, p. 62, 63.

²⁴ Союзники в войне, с. 262. / Soyuzniki v voyne, s. 262.

²⁵ Цит. по: Поздеева Л.В. Лондон – Москва, с. 16. / Quote from: Pozdeeva L.V. *Op. cit.*, p. 16.

оказался в годы войны в СССР, но и многие авторы, непосредственно не знакомые с советской действительностью. В их числе историки, публицисты, общественные и политические деятели, служители культа и т.д. - профессор главной теологической семинарии США Х. Уорд, глава Национального совета американо-советской дружбы К. Ламонт²⁶ (эта организация с 1942 по 1944 г. специально издавала литературу с целью познакомить американцев с СССР и участием его народа в общей борьбе²⁷). Однако Министерством информации в отношении СССР, как отмечают современные исследователи, проводилась двоякая политика: «С одной стороны – поощрять поддержку населением правительственного курса сотрудничества двух стран; с другой – пресекать распространение чрезмерно просоветских и прокоммунистических взглядов». Как отмечают многие авторы, в первые месяцы Великой Отечественной войны Би-Би-Си весьма осторожно оценивала шансы Советского Союза на победу над Германией, однако уже тогда новости строились исходя из того, что Россия – «крупная воюющая страна и мощный союзник в войне» и советский народ «показал нам <гражданам Великобритании> пример того, как отстаивать идею, идя на добровольные жертвы»²⁸. В таком и даже более дружественном духе писал для Би-Би-Си ежедневные «Комментарии из России» А. Верт, положительно о Советском Союзе говорили в прямых репортажах П. Уинтертон и Д. Фишер. Активно с Би-Би-Си работало Советское информбюро, которое ежемесячно поставляло для британских средств массовой информации несколько сот статей. В ответ

поступали многочисленные материалы о жизни и фронтовых успехах англичан.

Резкий интерес и улучшение отношения британцев к советскому народу относятся к периоду Сталинградской битвы. Иностранные журналисты смогли посетить район боевых действий только в декабре 1942 - январе 1943 г. Однако с первых дней за Сталинград они, на основании сводок Совинформбюро и других материалов, отражали колоссальную борьбу советских войск в условиях, когда союзники изменили своим обязательствам. Так, аккредитованный в Советском Союзе журналист П. Уинтертон 25 июля 1943 г. отправил весьма резкую телеграмму в редакцию своей газеты «Ньюс кроникл». В телеграмме, ставшей предметом внимания правительства, корреспондент критиковал отсрочку открытия второго фронта, который подменялся многочисленными материалами о британских поставках военных материалов в СССР²⁹. Англичане восхищались героизмом советских войск, сражавшихся на излучине Дона. По стране прокатилась мощная волна митингов в поддержку СССР. Уже с октября 1942 г. в Министерство иностранных дел стали приходить первые письма от рядовых граждан с просьбой наградить Сталинград. Их авторы писали: «Мы чувствуем, что все мужчины, женщины и дети Британской империи хотят продемонстрировать свое понимание тем поразительным усилиям, благодаря которым этот город остается русским и продолжает защищаться... Мы смиренно просим (как было в случае с Мальтой)... признания героизма солдат, летчиков и гражданского населения... этого города вне зависимости от итога этой гигантской борьбы»³⁰. Как отмечалось в опросе общественного мнения, проведенного Би-Би-Си в июле 1942 г., «глубокая благодарность и восхищение Россией сочетаются с заметным чувством

²⁶ Ward H. *The Soviet Spirit*. NY: International publishers, 1944. 78 p.; Ward H. *Soviet Russia and Postwar World*. NY: The American Council on Soviet Relations, 1943. 60 p.; Lamont C. *Soviet Russia Versus Nazi Germany*. NY: The American Council on Soviet Relations, 1941. 48 p.

²⁷ National Council Of American-Soviet Friendship. *Salute to Our Russian Ally*. NY: The American Council On Soviet Relations, 1942; National Council Of American-Soviet Friendship. *Know the USSR: Reading the Soviet Union*. NY: The American Council On Soviet Relations, n.d.

²⁸ Цит. по: Поздеева Л.В. Указ. соч., с. 20. / Quote from: Pozdeeva L.V. *Op. cit.*, p. 20.

²⁹ National Archives WP (40) 168: War Cabinet meeting minutes. Russian Views about a Second Front. (PRO FO 371/32911).

³⁰ Цит. по: Белов Д.А. *Сталинград в оценке общественности Великобритании и США (1942 - 1945)*. Волгоград – Самара: Издательство Ас Гард, 2011. С. 39. / Belov D.A. *The US and UK Public Opinion on Stalingrad Battle, 1942 – 1945*. Volgograd – Samara: As Gard Publisher, 2011, p. 39. (In Russian)

разочарования, вызванным невозможностью предоставить ей более прямую помощь»³¹.

Победы под Сталинградом и на Курской дуге, другие блистательные операции советских вооруженных сил стали основными новостями и предметом преклонения англичан перед советским народом. Хотя в 1944 - 1945 гг. события на советско-германском фронте всё сильнее оттенялись боевыми действиями на Западном фронте и сомнениями в будущем сотрудничестве с Москвой, советские люди остались в сердцах англичан примером высочайшего мужества и самоотверженности.

После провала «воздушного наступления» Германия сосредоточилась на подрыве боевого духа и «бомбовом терроре». Бои развернулись в радиоэфире. Одним из дикторов немецких передач на англичан был «лорд Хау-Хау» (обобщающее имя для нескольких немецких радиопропагандистов, работавших на Великобританию, самый известный из которых – Уильям Джойс (1906 – 1946)). Сын англичанина-протестанта и ирландской католички, он родился в Бруклине. Когда ему было 3 года, родители вместе с ним переехали в Ирландию. Юноша рано начал интересоваться политикой, и уже в колледже Бирбек Джойс возглавлял общество консерваторов³². Сторонник юнионизма и резкий противник коммунизма, он выступал за укрепление колониального могущества Британской империи и против каких-либо поблажек национально-освободительным движениям. В подростковом возрасте Джойс в ходе англо-ирландской войны 1919 – 1921 годов сообщал данные о передвижениях и штабах Ирландской республиканской армии британским войскам. В 1921 г. переехал в Лондон, где получил высшее образование. В 1932 г. он вошел в Британский союз фашистов, но через 5 лет вышел и создал еще более радикальную Национал-социалистическую лигу на платформе антисемитизма и антикапитализма, изложенных в его книге «Национал-социализм сегодня». В 1939 г. бежал из

Великобритании. В 1940 г. получил немецкое гражданство и до своего пленения союзниками в 1945 г. был ведущим немецкого коротковолнового радио «Говорит Германия» (трансляция велась из Гамбурга) на английском языке. В 1946 г. был казнен британскими властями.

В своих своих еженедельных пятнадцатиминутных вечерних передачах Джойс по псевдонимом «лорд Хау-Хау», преуменьшал успехи Великобритании и ее союзников, призывая к заключению почетного мира с Германией и повторению нацистского государства на Английских островах. Осенью – зимой 1939 г. его выступления имели целью убедить европейцев в миролюбии Гитлера, который, якобы, не желал войны в Европе. С той же целью 9 ноября 1939 г. служба безопасности (СД) устроила провокацию, в ходе которой был убит офицер голландского генерального штаба Д. Клоп, а также были похищены британский резидент в Голландии майор С. Пейн-Бест и капитан Р. Стивенс. Таким образом геббельсовская пропагандистская машина получила в свои руки «доказательства» того, что покушение Г. Эльзера (бомба на встрече старых нацистов в «Бройкеллер» взорвалась несколькими часами ранее и уже после того, как пивную покинул Гитлер) было подстроено английской разведкой с территории Нидерландов.

Среди других тем, затрагивавшихся «лордом Хау-Хау» – текущее положение на фронтах, жилье для рабочих, безработица, двусмысленная предвоенная внешняя политика Лондона, антисемитизм; которые нередко поднимались на страницах британских газет. На популярность Джойса играли точность и своевременность сведений (в том числе слухов), происходивших из Великобритании, а также стремление «Би-Би-Си» к замалчиванию плохих новостей³³. Его основным тезисом было утверждение, что правительство Черчилля не является по-настоящему империалистическим, и только следование примеру гитлеровской Германии, а после 1939 г. – только поражение Черчилля

³¹ Цит. по: Поздеева Л.В. Указ. соч., с. 161. / Quote from: Pozdeeva L.V. *Op. cit.*, p. 161.

³² Cole J.A. Lord Haw-Haw and William Joyce. The full story. London: Faber And Faber Limited, 1964, p. 33, 31.

³³ BBC. „A Letter from the BBC Director-General”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8926.shtml>. (Дата посещения: 09.08.2014).

сможет «открыть путь к национал-социализму для вечной Британской империи» и совместной борьбе против Советской России³⁴.

Интересные детали и сарказм в описании событий лордом Хау-Хау импонировали его английским слушателям, хотя некоторые особенности произношения выдавали в нем представителя средних слоев, но отнюдь не аристократа. Тем не менее, отдельные его выпуски имели влияние на англичан. Так, 11 декабря 1939 г. генеральный директор «Би-Би-Си» Ф.В. Огилви писал в военное министерство о «некотором количестве сообщений от офицеров по общественной информации, что передачи из Гамбурга стали важным фактором, влияющим на настроения» в Великобритании. Далее Огилви запрашивал санкцию на какую-либо из следующих контрмер: отвлекать внимание англичан более интересными передачами в то время, когда вещал лорд Хау-Хау, или же высмеивать в эфире «Британской радиовещательной корпорации» информацию и личность «лорда» по завершении его трансляций³⁵.

Серьезная озабоченность «вопросом Хау-Хау» высказывалась Огилви 26 декабря 1939 г. в письме канадскому газетному магнату и активному деятелю британского Министерства информации в годы Первой мировой войны Кемпбеллу Стюарту. Директор «Британской радиовещательной корпорации» писал: «Нельзя отрицать, что его <Хау-Хау> сейчас многие слушают, сомнения возникают в том, как реагируют на его слова». Среди мер противодействия немецкому диктору назывались его высмеивание в юмористических передачах, а также ряд разъяснительных передач («Голос нацистов» - цикл бесед, избличающих ложь Берлина, и драматический радиосериал «Тень свастики» об истории НСДАП). В 21.30, после окончания выступления лорда Хау-Хау на волнах «Би-Би-Си» начинал свое выступление его британский контр-партнер³⁶.

Влияние лорда Хау-Хау возросло во время массированных авианалетов люфтваффе осенью 1940 г. Так, 14 октября 1940 г. представитель старейшего британского рекламного агентства «Лондон пресс эксчейндж» Ф. Митчелл отправил в службу мониторинга «Би-Би-Си» письмо, в котором обращал внимание на панические слухи о возможной бомбежке на фабрике «Фрай» концерна «Кэдбери», вызванные фразой лорда Хау-Хау: «Кстати, мы все знаем о «Фрае». (В это время завод был переключен на выпуск противогаров, крыльев для самолетов, бензобаков и запасных частей для автомобилей)³⁷.

Передачи радиостанции «Говорит Германия» записывались в архив «Би-Би-Си», а их влияние на британскую публику тщательно изучалось. В январе 1940 г. в стенах корпорации был проведен анализ влияния передач из Гамбурга на английскую аудиторию. По результатам опросов, выяснилось, что с сентября 1939 г. около 1/3 взрослого населения Великобритании или 9 млн. человек ежедневно принимали радиостанцию «Говорит Германия» (для сравнения, ежевечерние 9-часовые новости «Би-Би-Си» слушала половина британцев или 16 млн. человек, а передачу «Тень свастики» - около 11 млн. человек). Причем наблюдалась интересная тенденция: число слушателей гамбургской радиостанции прирастало за счет новых англичан, но теряло прежних. Таким образом, в конце декабря 1939 г. аудитория немецкой радиостанции упала на 5 %. Немецкие передачи слушали, в основном представители разного пола разного достатка в возрасте 20 – 30 лет, которые регулярно читали центральную британскую прессу и были достаточно осведомлены в политике. Из всего числа принимавших немецкие радиопередачи англичан около 2/3 слушало комментарии лорда Хау-Хау. Его популярность, как считали аналитики «Би-Би-Си», была результатом его свободных высказываний, но не оригинальных новостей.

³⁴ Selwyn F. Hitler's Englishman, The crime of Lord Haw-Haw. London: Routledge & Kegan Paul, 1987, p. 121.

³⁵ BBC. „A Letter from the War Office, Whitehall. Action Must Be Taken Against Lord Haw-Haw”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013.

³⁶ BBC. „A Letter from the BBC Director-General”. [On-line]: BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013.

<<http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8926.shtml>. (Дата посещения: 09.08.2014).

³⁷ BBC. „A Letter from the London Press Exchange.” BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. <<http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8922.shtml>. (Дата посещения: 09.08.2014).

«Общепризнано, что Хау-Хау – лжец, хотя в его высказываниях порой бывают семена правды. Но ни один из опрошенных не сказал, что немецкие передачи для него – откровение»³⁸.

Несмотря на гитлеровские попытки взять туманный Альбион в голодную блокаду, запугать его жителей «бомбовым террором» или распропагандировать их, англичане хранили верность короне. Немецкие передачи слушались ими, в основном, чтобы узнать детали новостей, переданных «Би-Би-Си». Или же из стремления ознакомиться с альтернативной точкой зрения, ненадолго отключиться от привычного формата и дикторов «Британской радиовещательной корпорации». Однако основное содержание его передач не вызывало доверия у англичан, особенно – после того, как факты входили в прямое противоречие с его словами. Возможно, отчасти причиной популярности немецких передач было фрондёрство, но не более того. В годы Второй мировой войны в Великобритании не произошло известно ни одной достаточно широкой антиправительственной и прогитлеровской акции.

Таким сложным, тяжелым и многогранным испытанием была Вторая мировая война для Великобритании. Война потребовала стойкости духа, твердой веры в свою победу и отказа от прежних стереотипов. Многие для укрепления национального духа было сделано государственными органами. Министерство внутренних дел имело полномочия закрывать издания, выступающие против продолжения войны с Германией, а изданная в дополнение закона о чрезвычайном положении «Инструкция № 39-Б» объявляла уголовным преступлением публикацию материалов, которые могут нанести ущерб ведению боевых действий и обороне государства. Однако такие случаи были единичными. Как свидетельствует глава Бюро прессы и цензуры бывший редактор газеты «Дейли Геральд» Ф. Уильямс, его подчиненные лишь запрещали тиражированию секретных сведений, но не

мешали свободе мнений³⁹. Однако государственная корректировка последних от «перегрева» левыми движениями (лейбористами, «Фабианским обществом», «Комитетом 1941» и другими) в просоветском русле была регулярной. Слова Ф. Уильямса подтверждают два правительственных кризиса (весны 1942 и 1943 годов), причиной которых было не стремление политических партий и населения к миру с Германией, но требование более решительных мер по разгрому агрессоров. В отличие от Первой мировой войны, в 1939 – 1945 гг. в Великобритании почти не было выступлений в пользу мира с Германией⁴⁰. Британцы вполне заслужили оценку, данную им американскими кинодокументалистами: «Бомбы могут только убить, но им никогда не сломить твёрдого духа жителей Лондона». Великобритания вместе со своими союзниками выстояла и победила.

Библиография:

1. АВП РФ. Ф. 017а. Оп. 1. Д. 10. Л. 144.
2. Белов Д.А. Сталинград в оценке общественности Великобритании и США (1942 - 1945). Волгоград – Самара: Издательство Ас Гард, 2011, с. 39.
3. Буранок С.О. Героизация битвы за Мидуэй в прессе США. В: Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. 2012. № 1-1, с. 334 – 339.
4. Поздеева Л.В. Лондон – Москва. Британское общественное мнение и СССР, 1939 – 1945. М.: Наука, 2000, с. 19.
5. Статистическая история США. / Отв. ред. Согрин В.В. – М.ИВИ РАН, 2012, с. 15.
6. Шелленберг В. Вторжение 1940, с. 69 – 72.
7. Alexander H. Oversexed, Overpaid and over Here. The Phrase Finder. Morgantown Post, 5 March. 1958, Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.phrases.org.uk/meanings/oversexed-overpaid-and-over-here.html>. (Дата посещения: 08.09.2014).
8. Archive of the Foreign Relations of the Russian Federation. Fund 017a, inventory 1, file 10, sheet 144.

³⁸ BBC. „An Audience Research Special Report”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8927.shtml>. (Дата посещения: 08.09.2014).

³⁹ Williams F. Press, Parliament and People. London: William Heinemann, 1946, p. 31.

⁴⁰ См. Война и общество в XX веке. Кн. 2, с. 267 / See Voina I obschestvo v XX veke, vol. 2, s. 267.

9. Belov D.A. The US and UK Public Opinion on Stalingrad Battle, 1942 – 1945. Volgograd – Samara: As Gard Publisher, 2011, p. 39. (In Russian).
10. BBC. „A Letter from the War Office, Whitehall. Action Must Be Taken Against Lord Haw-Haw”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013.
11. BBC. „A Letter from the BBC Director-General”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8926.shtml>. (Дата посещения: 08.09.2014).
12. BBC. „A Letter from the London Press Exchange”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8922.shtml>. (Дата посещения: 08.09.2014).
13. BBC. „An Audience Research Special Report”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8927.shtml>. (Дата посещения: 08.09.2014).
14. BBC. „A Letter from the BBC Director-General”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8926.shtml>. (Дата посещения: 08.09.2014).
15. BBC. „A Memo Outlines the Decrease in Listeners to BBC Radio”. BBC Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8920.shtml>. (Дата посещения: 08.09.2014).
16. Buranok S.O. „The Heroic Myth of Battle on Midway at the US Press”. Izvestiya Tul'skogo Gosudarstvennogo Universiteta. Gumanitarniye Nauki [News of Tula State University. Humanities] 1.1 (2012): 334-339. (In Russian).
17. Ponoray, N. and D.W. Spring, eds. Propaganda, Politics and Film 1918 – 45. London: Macmillan Press, 1982, p. 175.
18. Cole J.A. Lord Haw-Haw and William Joyce. The full story. London: Faber And Faber Limited, 1964, p. 33, 31.
19. Curran J. Impacts and Influences: Essays on Media Power in the Twentieth Century. London: Routledge, 1987, p. 29.
20. Olson L. The Citizens of London. London: Random House, 2010, p. 73.
21. Pozdeeva, L.V. London – Moscow. the British Public Opinion and USSR, 1939 – 1945. Moscow: Nauka Publisher, 2000. P. 19..
22. Schellenberg, W. Invasion, 1940. P. 69 – 72.
23. Cadler, G. The People's War. Britain 1939-1945. London: Pimlico, 1992. P. 291
24. McGrory D. The Coventry Blitz. Coventry And Warwickshire News. N.p., 10 Nov. 2008. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.cwn.org.uk/heritage/blitz/index.html>. (Дата посещения: 08.09.2014).
25. National Archives WP (40): Conclusions of a Meeting of the War Cabinet held at 10 Downing Street, S.W. 1, on Friday, September 20, 1940, at 12 noon. (CAB 65/9/17).
26. National Archives WP (40) 168: Organization of Allied Naval, Army and Air Contingents, (CAB/66/10/12).
27. Reynolds D. Rich Relations. London: Dorset Publishing Company, 1986. Pp. xxiv + 338 p.
28. National Council Of American-Soviet Friendship. Salute to Our Russian Ally. NY: The American Council On Soviet Relations, 1942.
29. National Council Of American-Soviet Friendship. Know the USSR: Reading the Soviet Union. NY: The American Council On Soviet Relations, n.d.
30. National Archives WP (40) 168: War Cabinet meeting minutes. Russian Views about a Second Front. (PRO FO 371/32911).
31. Sogrin, V.V., ed. Statistical History of the US. Moscow: Institut Vseobshey Istorii RAN Publisher, 2002. P. 15.
32. 8 AF PM Report, 10 Nov., 1943. Library of Congress, Spaatz papers, box 70.
33. UK Ministry of Information regional reports, 2 – 9 March, 1943. (PRO FO 771/34123, A 1609).
34. US Justice Department, Immigration and Naturalization Service Annual Reports. Washington (D.C.): US Government Printing Office, 1942, 1943, 1944, 1945.
35. Ward H. The Soviet Spirit. NY: International publishers, 1944. 78 p.
36. Ward H. Soviet Russia and Postwar World. NY: The American Council on Soviet Relations, 1943. 60 p.
37. Lamont C. Soviet Russia Versus Nazi Germany. NY: The American Council on Soviet Relations, 1941. 48 p.
38. Selwyn F. Hitler's Englishman, The crime of Lord Haw-Haw. London: Routledge & Kegan Paul, 1987, p. 121.

Bibliography:

1. AVP RF. F. 017a. Op. 1. D. 10. L. 144.
2. Belov D.A. Stalingrad v otsenke obshchestvennosti Velikobritanii i SShA (1942 - 1945). Volgograd – Samara: Izdatel'stvo As Gard, 2011, s. 39.
3. Buranok S.O. Geroizatsiia bitvy za Miduei v presse SShA. V: Izvestiia Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnye nauki. 2012. № 1-1, s. 334 – 339.

4. Pozdeeva L.V. London – Moskva. Britanskoe obshchestvennoe mnenie i SSSR, 1939 – 1945. M.: Nauka, 2000, s. 19.
5. Statisticheskaiia istoriia SShA. / Otv. red. Sogrin V.V. – M.IVIRAN, 2012, s. 15.
6. Shellenberg V. Vtorzhenie 1940, s. 69 – 72.
7. Alexander, H. „Oversexed, Overpaid and over Here”. The Phrase Finder. Morgantown Post, 5 March. 1958, Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.phrases.org.uk/meanings/oversexed-overpaid-and-over-here.html>. (Data poseshcheniia: 08.09.2014).
8. Archive of the Foreign Relations of the Russian Federation. Fund 017a, inventory 1, file 10, sheet 144.
9. Belov D.A. The US and UK Public Opinion on Stalingrad Battle, 1942 – 1945. Volgograd – Samara: As Gard Publisher, 2011, p. 39. (In Russian).
10. VVS. „A Letter from the War Office, Whitehall. Action Must Be Taken Against Lord Haw-Haw”. VVS Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013.
11. VVS. „A Letter from the BBC Director-General”. VVS Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8926.shtml>. (Data poseshcheniia: 08.09.2014).
12. VVS. „A Letter from the London Press Exchange”. VVS Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8922.shtml>. (Data poseshcheniia: 08.09.2014).
13. VVS. „An Audience Research Special Report”. VVS Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8927.shtml>. (Data poseshcheniia: 08.09.2014).
14. VVS. „A Letter from the BBC Director-General”. VVS Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8926.shtml>. (Data poseshcheniia: 08.09.2014).
15. VVS. „A Memo Outlines the Decrease in Listeners to BBC Radio”. VVS Archive. N.p., n.d. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.bbc.co.uk/archive/hawhaw/8920.shtml>. (Data poseshcheniia: 08.09.2014).
16. Buranok S.O. „The Heroic Myth of Battle on Midway at the US Press”. Izvestiya Tulskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Gumanitarniye Nauki [News of Tula State University. Humanities] 1.1 (2012): 334-339. (In Russian).
17. Ponoray, N. and D.W. Spring, eds. Propaganda, Politics and Film 1918 – 45. London: Macmillan Press, 1982, p. 175.
18. Cole J.A. Lord Haw-Haw and William Joyce. The full story. London: Faber And Faber Limited, 1964, p. 33, 31.
19. Curran J. Impacts and Influences: Essays on Media Power in the Twentieth Century. London: Routledge, 1987, p. 29.
20. Olson L. The Citizens of London. London: Random House, 2010, p. 73.
21. Pozdeeva, L.V. London – Moscow. the British Public Opinion and USSR, 1939 – 1945. Moscow: Nauka Publisher, 2000. P. 19..
22. Schellenberg, W. Invasion, 1940. P. 69 – 72.
23. Cadler, G. The People's War. Britain 1939-1945. London: Pimlico, 1992. P. 291
24. McGrory, D. "The Coventry Blitz." Coventry And Warwickshire News. N.p., 10 Nov. 2008. Web. 6 Aug. 2013. [On-line]: <http://www.cwn.org.uk/heritage/blitz/index.html>. (Data poseshcheniia: 08.09.2014).
25. National Archives WP (40): Conclusions of a Meeting of the War Cabinet held at 10 Downing Street, S.W. 1, on Friday, September 20, 1940, at 12 noon. (CAB 65/9/17).
26. National Archives WP (40) 168: Organization of Allied Naval, Army and Air Contingents, (CAB/66/10/12).
27. Reynolds D. Rich Relations. London: Dorset Publishing Company, 1986. Pp. xxiv + 338 p.
28. National Council Of American-Soviet Friendship. Salute to Our Russian Ally. NY: The American Council On Soviet Relations, 1942.
29. National Council Of American-Soviet Friendship. Know the USSR: Reading the Soviet Union. NY: The American Council On Soviet Relations, n.d.
30. National Archives WP (40) 168: War Cabinet meeting minutes. Russian Views about a Second Front. (PRO FO 371/32911).
31. Sogrin, V.V., ed. Statistical History of the US. Moscow: Institut Vseobshey Istorii RAN Publisher, 2002. P. 15.
32. 8 AF PM Report, 10 Nov., 1943. Library of Congress, Spaatz papers, box 70.
33. UK Ministry of Information regional reports, 2 – 9 March, 1943. (PRO FO 771/34123, A 1609).
34. US Justice Department, Immigration and Naturalization Service Annual Reports. Washington (D.C.): US Government Printing Office, 1942, 1943, 1944, 1945.
35. Ward H. The Soviet Spirit. NY: International publishers, 1944. 78 p.
36. Ward H. Soviet Russia and Postwar World. NY: The American Council on Soviet Relations, 1943. 60 p.
37. Lamont S. Soviet Russia Versus Nazi Germany. NY: The American Council on Soviet Relations, 1941. 48 p.

38. Selwyn F. Hitler's Englishman, The crime of Lord Haw-Haw. London: Routledge & Kegan Paul, 1987, p. 121.

Copyright©Dmitry SURJIC, 2014.

Contacte / Contacts / Контакты:

Научно-исследовательский центр «Великая Отечественная война 1941 – 1945 годов» Военный университет, Москва

E-mail: surjikdv@mail.ru

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**CONSILIUL REDACȚIONAL AL REVISTEI
„REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE”**

**EDITORIAL BOARD (CONSILIUM)
OF THE „MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS”**

**РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ
„МОЛДАВСКОГО ЖУРНАЛА МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ”**

BURIAN Alexandru.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Director al Institutului de Cercetări Strategice al Universității de Studii Europene din Moldova, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Republica Moldova) – *Redactor-șef.*

BURIAN Alexander.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), Director of The Institute for Strategic Studies of The European University of Moldova, President of the Moldavian Association of International Law (The Republic of Moldova) – *Editor-in-chief.*

БУРИАН Александр Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Директор Института стратегических исследований Европейского университета Молдовы, Президент Молдавской Ассоциации международного права (Республика Молдова) – *Главный редактор.*

E-mail: alexandrururian@yahoo.com , alexandrururian@mail.ru
http://fmv.euba.sk/files/CV_Burian.pdf; <http://www.rudn.ru/en/?pagec=1340>
<http://www.cnaa.md/person/3078/> ; <http://alumnirudn.ru/graduate/92>

CHINDÎBALIUC Oleana.

Doctor în științe politice, cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (Republica Moldova) – *Redactor-șef adjunct.*

KINDIBALYK Olyana.

Ph.D in Political Sciences, Scientific Fellow, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova (The Republic of Moldova) – *Deputy Editor-in-chief.*

КИНДЫБАЛЮК Оляна Игоревна.

Кандидат политических наук, научный сотрудник Института юридических и политических исследований АН Молдовы (Республика Молдова) – *Заместитель главного редактора.*

E-mail: olyana.kindibalyk@gmail.com

CHIRTOACĂ Natalia.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Șef Secție Drept Internațional și Relații Internaționale, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (Republica Moldova) – *Secretar științific.*

CHIRTOACA Natalia.

Ph.D in Law, Associate Professor, Head of the Department of International Law and International Relations, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova (The Republic of Moldova) – *Scientific secretary.*

КИРТОАКЭ Наталия Михайловна.

Кандидат юридических наук, доцент, зав. Отделом международного права и международных отношений Института юридических и политических исследований АН Молдовы (Республика Молдова) – *Ученый секретарь.*

E-mail: n_chirtoaca@mail.ru

ANGEL Jose Luis IRIARTE.

Doctor în drept, profesor universitar, Vicerector al Universității Publice din Navarra (Spania) - *Membbru al consiliului redacțional.*

ANGEL Jose Luis IRIARTE.

Doctor of Law, Professor, Vicerector of The Navarra Public University (Spain) – *Member of editorial board.*

АНХЕЛ Хосе Луис ИРИАРТЕ.

Доктор права, профессор, проректор Наваррского публичного университета (Испания) - *Член редакционного совета.*

E-mail: jluis.iriarte@unavarra.es

http://www.uta.edu.ec/formacioncompetencias2005/files/pictures/cv_luisiriarte.pdf

ARHILIUC Victoria.

Doctor habilitat în drept, profesor cercetător, Universitatea de Stat din Moldova (Republica Moldova) – *Membbru al consiliului redacțional.*

ARHILIUC Victoria.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, The State University of Moldova (The Republic of Moldova) – *Member of editorial board.*

АРХИЛЮК Виктория Нестеровна.

Доктор юридических наук, профессор, Молдавский государственный университет (Республика Молдова) - *Член редакционного совета.*

E-mail: arhiliucv57@yahoo.com

ABASHIDZE Aslan.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Șef catedră Drept Internațional, Universitatea Prieteniei Popoarelor din Rusia, Vice-Președinte al Comisiei ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale (Federația Rusă) - *Membbru al consiliului redacțional.*

ABASHIDZE Aslan.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Head of the Department of International Law, The Peoples' Friendship University of Russia, Deputy Chairman of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) - (The Russian Federation) - *Member of editorial board.*

АБАШИДЗЕ Аслан Хусейнович.

Доктор юридических наук, профессор, зав. кафедрой международного права РУДН, Заместитель председателя Комитета ООН по экономическим, социальным и культурным правам (Российская Федерация) - *Член редакционного совета.*

E-mail: aslan.abashidze@gmail.com

http://www.intlaw-rudn.com/about-en/faculty/abashidze?set_language=en-us

BALAN Oleg.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Rector al Academiei de Administrare Publică (Republica Moldova) – *Membbru al consiliului redacțional.*

BALAN Oleg.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Rector of The Academy of Public Administration (The Republic of Moldova) – *Member of editorial board.*

БАЛАН Олег Иванович.

Доктор юридических наук, профессор, Рector Академии публичного управления (Республика Молдова) – *Член редакционного совета.*

E-mail: vicerector1@aap.gov.md

http://aap.gov.md/index.php?option=com_content&view=article&id=167&Itemid=294&lang=en

BENIUC Valentin.

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Rector al Institutului de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Republica Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

BENIUC Valentin.

Doctor of Political Sciences, Professor, Rector of The Moldavian State Institute of Foreign Relations (The Republic of Moldova) - *Member of editorial board.*

БЕНИУК Валентин Анастасьевич.

Доктор политических наук, профессор, Ректор Молдавского государственного института международных отношений (Республика Молдова) – *Член редакционного совета.*

E-mail: v.beniuc@mail.ru; irim@irim.md

<http://irim.md/index.php/ru/ob-irim/rektorat/13-memberscv/33-valentin-beniuc>

BOSHITSKY Iury.

Doctor în drept, profesor universitar, Rector al Universității de Drept din Kiev a Academiei Naționale de Științe a Ucrainei (Ucraina) – *Membru al consiliului redacțional.*

BOSHITSKY Iury.

Ph.D in Law, Professor, Rector of The Kyiv University of Law of The National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine) - *Member of editorial board.*

БОШИЦКИЙ Юрий Ладиславович.

Кандидат юридических наук, профессор, Ректор Киевского университета права НАН Украины (Украина) – *Член редакционного совета.*

E-mail: rector@kul.kiev.ua; inter-dep@kl.kiev.ua

<http://en.kul.kiev.ua/kerivnictvo/boshickiy-juriy-ladislavovich.html>

DERGACIOV Vladimir.

Doctor habilitat în științe geografice, profesor universitar, expert în geopolitică, profesor la Universitatea Națională din Odesa (Ucraina) – *Membru al consiliului redacțional.*

DERGACHEV Vladimir A.

Dr. Sc. (Geography), Professor, Expert in geopolitics, Professor of the Odessa National University (Ukraine) - *Member of editorial board.*

ДЕРГАЧЕВ Владимир Александрович.

Доктор географических наук, профессор, эксперт в геополитике, профессор Одесского национального университета (Украина) - *Член редакционного совета.*

E-mail: admin@dergachev.ru; dergachev@farlep.net

<http://www.dergachev.farlep.net/>

<http://www.dergachev.ru/>

<http://dergachev-va.livejournal.com/>

DYULGEROVA Nina Angelova.

Doctor habilitat în economie, doctor în istorie, profesor universitar, Catedra Relații Internaționale și Științe Politice, Universitatea Liberă din Varna „Chernorizec Hrabar” (Varna, Bulgaria) – *Membru al consiliului redacțional.*

DYULGEROVA Nina Angelova.

Doctor of Economic Sciences (management and security), Ph.D. in History, Professor of International relations, Department of International Relations and Political Sciences, Faculty „Social Sciences”, Varna Free University „Chernorizec Hrabar” (Varna, Bulgaria) - *Member of editorial board.*

ДЮЛГЕРОВА Нина Ангелова.

Доктор экономических наук, кандидат исторических наук, профессор Варненского свободного университета «Черноризец Храбър» (Варна, Болгария)

- *Член редакционного совета.*

E-mail: nina_d6@hotmail.com; nina_d56@yahoo.com

<http://nina-dulgerova.org/Papers.htm>

<http://nina-dulgerova.org/CV.htm>

FUERIA Augustin.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din București (România) – *Membbru al consiliului redacțional.*

FUERIA Augustin.

Doctor of Law, Professor, The University of Bucharest (Romania) – *Member of editorial board.*

ФУЕРЕА Августин.

Доктор права, профессор, Бухарестский государственный университет (Румыния) – *Член редакционного совета.*

E-mail: augustinfuerea@yahoo.com

http://www.univnt.ro/cv/uploads/cv/CV_Fuerea_Augustin.pdf

http://www.drept.unibuc.ro/dyn_doc/cv/a-fuerea.pdf

HEINRICH Hans-Georg.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din Viena (Austria) – *Membbru al consiliului redacțional.*

HEINRICH Hans-Georg.

Doctor of Law, Professor, The University of Viena (Austria) – *Member of editorial board.*

ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг.

Доктор права, профессор, Венский университет (Австрия) – *Член редакционного совета.*

E-mail: hans-georg.heinrich@univie.ac.at

<http://www.enri-east.net/consortium/institute-for-advanced-studies/en/>

KAPUSTIN Anatolii.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Federația Rusă (Federația Rusă) – *Membbru al consiliului redacțional.*

KAPUSTIN Anatoly.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, President of The Russian Association of International Law (The Russian Federation) - *Member of editorial board.*

КАПУСТИН Анатолий Яковлевич.

Доктор юридических наук, профессор, Президент Российской ассоциации международного права (Российская Федерация) – *Член редакционного совета.*

E-mail: kapustin@izak.ru , akap@mail.ru

http://jppublishing.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=96&Itemid=102

<http://izak.ru/381>

KOPYLOV Mihail.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician al Academiei Ruse de Științe Naturale, academician al Academiei Ecologice din Rusia și academician al Academiei Internaționale de Ecologie și Protecție a Activității Vitale (Federația Rusă) – *Membbru al consiliului redacțional.*

KOPYLOV Mikhail.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Natural Sciences, academician of the Russian Ecological Academy and academician of the International Academy of Sciences of Ecology and Life Safety (The Russian Federation) - *Member of editorial board.*

КОПЫЛОВ Михаил Николаевич.

Доктор юридических наук, профессор, академик РАЕН, академик Российской экологической академии и академик Международной академии наук экологии и безопасности жизнедеятельности (Российская Федерация) – *Член редакционного совета.*

E-mail: mikhail.kopylov11@gmail.com , prof.mikhail.kopylov@gmail.com

<http://www.intlaw-rudn.com/about/faculty/kopylov-mn>

LIPKOVA Ludmila.

Doctor, Ing., profesor universitar, Decan, Facultatea de Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Republica Slovacia) – *Membru al consiliului redacțional.*

Dr.h.c. prof. Ing. LIPKOVÁ Eudmila, CSc.

Dean, Professor, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava, Slovakia (The Slovak Republic) - *Member of editorial board.*

ЛИПКОВА Людмила.

Доктор, профессор, Декан факультета международных отношений Экономического университета в Братиславе (Словацкая Республика) – *Член редакционного совета.*

E-mail: lipkova@euba.sk

<http://www.osobnosti.sk/index.php?os=zivotopis&ID=1347>

MAZILU Dumitru.

Doctor în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Universitatea „Spiru Haret” din București (România) – *Membru al consiliului redacțional.*

MAZILU Dumitru.

Doctor of Law, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), The „Spiru Haret” University of Bucharest (Romania) – *Member of editorial board.*

МАЗИЛУ Думитру.

Доктор права, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Университет им. Спиру Харета, Бухарест (Румыния) – *Член редакционного совета.*

E-mail: dumitru.mazilu@spiruharet.ro; secretariat@universitatea-cantemir.ro

http://ro.wikipedia.org/wiki/Dumitru_Mazilu

http://www.ucdc.info/cd/cd_profil.php?cid=1146

NAZARIA Sergiu.

Doctor habilitat în științe politice, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Republica Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

NAZARIA Sergei.

Doctor of Political Sciences, Ph.D in History, Associate professor, The Moldavian State Institute of Foreign Relations (The Republic of Moldova) - *Member of editorial board.*

НАЗАРИЯ Сергей Михайлович.

Доктор политических наук, кандидат исторических наук, доцент, Молдавский государственный институт международных отношений (Республика Молдова) – *Член редакционного совета.*

E-mail: sergnazar@mail.ru

PAPAVALADIMER Vladimir.

Doctor habilitat în economie, profesor universitar, academician al Academiei Naționale de Științe a Georgiei, Rectorul Universității de Stat din Tbilisi „Ivane Javakhishvili” (Tbilisi, Georgia) – *Membru al consiliului redacțional.*

PAPAVALADIMER Vladimir.

Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of the Georgian National Academy of Sciences, Rector of The Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (Tbilisi, Georgia) - *Member of editorial board.*

ПАПАВА Владимир.

Доктор экономических наук, профессор, действительный член Национальной Академии наук Грузии, ректор Тбилисского государственного университета имени Ивана Джавахишвили (Тбилиси, Грузия) – *Член редакционного совета.*

E-mail: papavavladimer@gfsis.org ; papavavladimer@yahoo.com

<http://www.tsu.edu.ge/en/government/raac/rector/>

<http://www.papava.info/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Vladimer_Papava

POPESCU Dumitra.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea „Titu Maiorescu” din București, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române (România) - *Membru al consiliului redacțional.*

POPESCU Dumitra.

Doctor of Law, Professor, The „Titu Maiorescu” University of Bucharest, Legal Research Institute „Academician Andrei Rădulescu” of the Romanian Academy (Romania) – *Member of editorial board.*

ПОПЕСКУ Думитра.

Доктор права, профессор, Бухарестский университет имени Титу Майореску, Научно-исследовательский юридический институт имени академика Андрея Рэдулеску Румынской Академии (Румыния) – *Член редакционного совета.*

E-mail: juridic_institut@yahoo.com

ROȘCA Alla.

Doctor habilitat în științe politice; profesor universitar, Universitatea din Tulan, New Orleans, Louisiana (SUA) - *Membru al consiliului redacțional.*

ROSCA Alla.

Doctor of Political Sciences, Professor, The Tulane University of Louisiana, New Orleans, Louisiana (USA) – *Member of editorial board.*

РОШКА Алла.

Доктор политических наук, профессор, Туланский университет, Луизиана, Нью Орлеан (США) – *Член редакционного совета.*

E-mail: alla_rosca@yahoo.com; arosca@tulane.edu
<http://tulane.edu/liberal-arts/political-science/people.cfm>

SEDLEȚCHI Iurie.

Doctor în drept, profesor universitar, Rector al Universității de Studii Europene din Moldova (Republica Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

SEDLITSCHI Yuri.

Ph.D in Law, Professor, Rector of The European University of Moldova (The Republic of Moldova) – *Member of editorial board.*

СЕДЛЕЦКИЙ Юрий Николаевич.

Кандидат юридических наук, профессор, Ректор Европейского университета Молдовы (Республика Молдова) - *Член редакционного совета.*

E-mail: juriesedletchii@yahoo.fr
<http://www.usem.md/ro.html>

TIMCENCO Leonid.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională a Serviciului Fiscal de Stat al Ucrainei (Ucraina) – *Membru al consiliului redacțional.*

TIMCHENKO Leonid.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, The National University of The State Tax Service of Ukraine (Ukraine) – *Member of editorial board.*

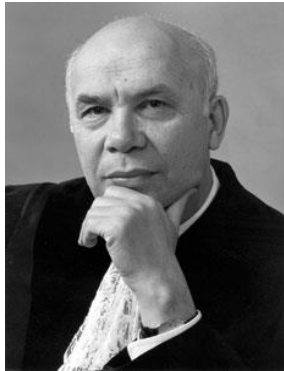
ТИМЧЕНКО Леонид Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Национальный университет Государственной налоговой службы Украины (Украина) – *Член редакционного совета.*

E-mail: ltymch@ukr.net; timchenko@asta.edu.ua

VERESHCHETIN Vladlen.

Doctor habilitat în științe juridice, profesor universitar. În 1984-1995 – membru al Curții Permanente de Arbitraj a ONU (Haga), în 1992-1994 – membru și președinte al Comisiei de Drept Internațional a ONU, în 1995-2006 – Judecător al Curții Internaționale de Justiție a ONU (Haga), din 2012 – Arbitru în Dreptul Cosmic (Spațial) la Curtea Permanentă de Arbitraj a ONU (Haga). În 1978-1995 – Vice-președinte, din 1995 – Președinte de onoare al Institutului Internațional de Drept Cosmic (Spațial) din Paris. Din 1977 - academician al Academiei Internaționale de Astronautică (SUA), din 2006 - academician al Academiei de Științe din Bulgaria. (Federația Rusă) – *Membru al consiliului redacțional.*

Vladlen S. VERESHCHETIN.

Doctor of Juridical Sciences, Professor. In 1984-1995 - Member of the Permanent Court of Arbitration (the Hague). In 1992-1994 - Member and Chairman of the United Nations International Law Commission. In 1995-2006 - Judge of the International Court of Justice (the Hague). From 2012, the Referee for Space Law of the Permanent Court of Arbitration (the Hague). In 1978-1995-Vice President, from 1995 - Director Emeritus of the International Institute of Space Law (Paris). Since 1977 - Member of the International Astronautical Academy (USA), since 2006 - Foreign Member of Bulgarian Academy of Sciences. (The Russian Federation) – *Member of editorial board.*

ВЕРЕЩЕТИН Владлен Степанович.

Доктор юридических наук, профессор. С 1984 по 1995 год - член Постоянной палаты третейского суда (г. Гаага). В 1992-1994 годах - член Комиссии международного права ООН. В 1994 году возглавлял Комиссию. В 1995-2006 годах – Судья Международного Суда ООН (г. Гаага). С 2012 г. – арбитр по космическому праву Постоянной Палаты третейского суда (г. Гаага). В 1978-1995 годах - вице-президент, с 1995 г.- почетный директор Международного института космического права (Франция). С 1977 г. - действительный член Международной астронавтической академии (США). С 2006 г. - иностранный член Болгарской Академии наук. (Российская Федерация) – *Член редакционного совета.*

E-mail: vsvereshchetin@ziggo.nl;

<http://legal.un.org/avl/faculty/Vereshchetin.html>;

http://legal.un.org/avl/pdf/ls/Vereshchetin_bio.pdf;

<http://intlaw-rudn.com/about/history-faces/vereshchetin>

WILLIAMS, Silvia Maureen.

Doctor în drept și științe sociale, profesor de Drept Internațional Public, Universitatea din Buenos Aires. Președintele Comitetului de Drept Internațional Spațial al Asociației de Drept Internațional (ILA - Londra). Membru al Consiliului executiv al Asociației de Drept Internațional (sediul, Londra). Membru al Institutului Internațional de Drept Spațial, membru al Academiei Internaționale de Astronautică, membru al Institutului Regal de Relații Internaționale (Chatham House), membru al Institutului Ibero- American de Drept Aerian și Spațial (Argentina) – *Membru al consiliului redacțional.*

WILLIAMS, Silvia Maureen.

Doctor of Law and Social Sciences, Professor of Public International Law, University of Buenos Aires. President of the International Space Law Committee of the International Law Association (ILA - London). Member of the Executive Council of the International Law Association (Headquarters, London). Member of the Institut International de Droit Spatial, full member of the International Academy of Astronautics, the Royal Institute of International Affairs (Chatham House), the Ibero American Institute of Air and Space Law (Argentina) – *Member of editorial board.*

УИЛЬЯМС, Сильвия Морин.

Доктор права и социальных наук, профессор международного публичного права, Университет Буэнос-Айреса. Президент Комитета по международному космическому праву Ассоциации международного права (АМП - Лондон). Член, Сопредседатель Исполнительного Совета Ассоциации международного права (штаб-квартира, Лондон). Член Международного Института международного космического права, действительный член Международной академии астронавтики, Королевского института международных отношений (Чэтхэм Хаус) и Иbero-американского института воздушного и космического права (Аргентина) – *Член редакционного совета.*

E-mail: maureenw777@yahoo.co.uk ; swilliams@derecho.uba.ar

<http://www.derecho.uba.ar/investigacion/investigadores/williams.php>

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**COLEGIUL DE REDACȚIE (RECENZENȚII)
EDITORSHIP (REVIEWERS)
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ (РЕЦЕНЗЕНТЫ)**

CHINDÎBALIUC Oleana.

Doctor în științe politice, cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (Republica Moldova) – *Redactor-șef adjunct, președinte al colegiului de redacție.*

KINDIBALYK Olyana.

Ph.D in Political Sciences, Scientific Fellow, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova (The Republic of Moldova) – *Deputy Editor-in-chief, Head of Editorship.*

КИНДЫБАЛЮК Оляна Игоревна.

Кандидат политических наук, научный сотрудник Института юридических и политических исследований АН Молдовы (Республика Молдова) – *Заместитель главного редактора, председатель редакционной коллегии.*

E-mail: olyana.kindibalyk@gmail.com

ANÎȚEI Nadia Cerasela.

Doctor în drept, Profesor universitar, Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (Galați, România).

ANITEI Nadia Cerasela.

Ph.D in Law, Professor, Faculty of Legal, Political and Social Sciences, University Dunarea de Jos of Galati (Galati, Romania).

АНИЦЕЙ Надия Черасела.

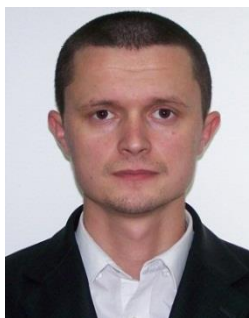
Доктор права, профессор, факультет правовых, политических и социальных наук, Галацкий Университет «Дунэря де Жос» (Галац, Румыния).

E-mail: ncerasela@yahoo.com

<http://ugal.academia.edu/NADIACERASELANITEI/CurriculumVitae>

CAUIA Alexandr.

Doctor în drept, Decan al Facultății de Drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova (ULIM) (Chișinău, Republica Moldova).

CAUIA Alexandr.

Ph.D in Law, Head of The Department of Law, The Free International University of Moldova (ULIM) (Kishinev, The Republic of Moldova).

КАУЯ Александр.

Кандидат юридических наук, Декан юридического факультета, Международный независимый университет Молдовы (ULIM) (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: alex_cauia@yahoo.com

DORUL Olga.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

DORUL Olga.

Ph.D in Law, Associate Professor, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova).

ДОРУЛ Ольга Павловна.

Кандидат юридических наук, доцент, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: dorulolga@yahoo.com

GLADARENCO-STOIAN Maia.

Doctor în istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Iași, România).

GLADARENCO-STOIAN Maia.

Ph.D in History, University „Alexandru Ioan Cuza” of Iassy (Iassy, Romania).

ГЛАДАРЕНКО-СТОЯН Майя.

Кандидат исторических наук, Ясский Университет «Александру Иоан Куза» (Яссы, Румыния).

E-mail: maia_gl@yahoo.fr

GLUHAIA Diana.

Doctor în drept, Universitatea Publică din Navarra (Pamplona, Spania).

GLUHAIA Diana.

Ph.D in Law, The Navarra Public University (Pamplona, Spain).

ГЛУХАЯ Диана.

Доктор права, Наваррский публичный университет (Памплона, Испания).

E-mail: diana.gluhaya@unavara.es; diana_gluhaia@yahoo.com

IOVIȚĂ Alexandrina.

Doctor în drept, UNAIDS, Cartierul general, Coordonator programe, drepturile omului și legislație (Chișinău, Republica Moldova – Geneva, Elveția).

IOVITA Alexandrina.

Ph.D in Law, UNAIDS Secretariat, Headquarters, Programme Officer, Human Rights and Law (Kishinev, The Republic of Moldova – Geneva, Switzerland).

ИОВИЦЭ Александрина Александровна.

Кандидат юридических наук, UNAIDS, генеральный офис, сотрудник по программам, права человека и правовые вопросы (Кишинев, Республика Молдова – Женева, Швейцария).

E-mail: alexandrina_iovita@yahoo.com

KOVALEVA Natalia.

Doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Șef Departament activitate socială și educațională, Universitatea de Stat din Orenburg (Orenburg, Federația Rusă).

KOVALEVA Natalia.

Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of Department for Social and Educational Work of the Orenburg State University (Orenburg, The Russian Federation).

КОВАЛЕВА Наталья Александровна.

Кандидат педагогических наук, доцент, начальник отдела по социальной и воспитательной работе Оренбургского госуниверситета (Оренбург, Российская Федерация).

E-mail: kovaleva_osu@mail.ru
<http://www.osu.ru/doc/3117>

LISENCO Vladlena.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Consultant juridic, Misiunea OSCE în Moldova, Reprezentanța din Tiraspol (Tiraspol, Republica Moldova).

LISENCO Vladlena.

Ph.D in Law, Associate Professor, Legal Adviser, OSCE Mission in Moldova, Representation in Tiraspol (Tiraspol, The Republic of Moldova).

ЛЫСЕНКО Владлена.

Кандидат юридических наук, доцент, юридический советник, Миссия ОБСЕ в Молдове, Представительство в Тирасполе (Тирасполь, Республика Молдова).

E-mail: vlada.lisenco@mail.ru

METREVELI Levan.

Doctor în științe politice, șef al Centrului pentru dezvoltarea integrată a Georgiei, Universitatea de Stat Tbilisi (Tbilisi, Georgia).

METREVELI Levan.

Doctor of Political Sciences, Head of the Center for integrated development of Georgia, Tiflis State University (Tbilisi, Georgia).

МЕТРЕВЕЛИ Леван.

Доктор политических наук, руководитель Центра комплексного развития Грузии Тбилисского государственного университета (Тбилиси, Грузия).

E-mail: levanmetreveli@yahoo.com

MOUSMOUTI Maria.

Doctor în drept, Director executiv al Centrului European de Drept Constituțional din Atena (Atena, Grecia).

MOUSMOUTI Maria.

Ph.D in Law, Executive director of The European Center of Constitutional Law (Athenas, Grece).

МОУСМУТИ Мария.

Доктор права, Исполнительный директор Европейского центра конституционного права (Афины, Греция).

E-mail: maria.mousmouti@sasalumni.net

<http://www.cecl2.gr/index.php/en/thecentre/theboard/11-thecentre/cv/16-08-maria-mousmouti>

http://ials.sas.ac.uk/postgrad/LDclinic/LDclinic_who.htm

SÂRCU Diana.

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept (Chișinău, Republica Moldova).

SARCU Diana.

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor, Moldova State University, Law Faculty (Kishinev, The Republic of Moldova).

СЫРКУ Диана.

Доктор юридических наук, доцент, Молдавский государственный университет, факультет права (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: sircu@yahoo.com

SYCI Alexandru.

Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar, Universitatea Națională „Jurie Fedikovici” din Cernăuți (Cernăuți, Ucraina).

SYCH Alexander.

Doctor of Historical Sciences, Professor, Chernivtsi National University „Yuri Fedkovych” (Chernivtsi, Ukraine).

СЫЧ Александр Иванович.

Доктор исторических наук, профессор, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (Черновцы, Украина).

E-mail: asych_chnu@yahoo.com , amenitinna@gmail.com

SOLNȚEV Alexandr.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Șef-adjunct al Catedrei de Drept Internațional al Universității Prieteniei Popoarelor din Rusia (Moscova, Federația Rusă).

SOLNTSEV Alexander.

Ph.D in Law, Associate Professor, Deputy Head of the Department of International Law PFUR, the Peoples' Friendship University of Russia (Moscow, The Russian Federation).

СОЛНЦЕВ Александр Михайлович.

Кандидат юридических наук, доцент, зам. заведующего кафедрой международного права Российского университета дружбы народов (Москва, Российская Федерация).

E-mail: a.solntsev@gmail.com; intlaw.rudn@gmail.com

www.intlaw-rudn.com

SMOCHINA Carolina.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Europeană din Lefke (Lefke, Nicosia, Cipru).

SMOCHINA Carolina.

Ph.D in Law, Associate Professor, European University of Lefke (Lefke, Nicosia, Cyprus).

СМОКИНА Каролина.

Доктор права, доцент, Европейский Университет в Лefке (Лefке, Никосия, Кипр)

E-mail: smochina@gmail.com

STARODUBŢEV Grigorii.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Şef catedră Drept Internațional, Academia de Drept a Ministerului Justiției al Federației Ruse (Moscova, Federația Rusă).

STARODUBTSEV Grigory.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Head of the International Law Department of the Russian Legal Academy of the Ministry of Justice of the Russian Federation (Moscow, The Russian Federation).

СТАРОДУБЦЕВ Григорий Серафимович.

Доктор юридических наук, профессор, зав. кафедрой международного права Российской правовой академии Министерства юстиции РФ (Москва, Российская Федерация).

E-mail: dcxcr77@list.ru; intlaw_rpa@bk.ru

<http://rpa-mu.ru/ob-akademii/kafedra-mp>

ISMAYL Togrul.

Doctor în istorie, Doctor în economie, conferențiar universitar, Universitatea TOBB, Economie și Tehnologie (Ankara, Turcia).

ISMAYL Togrul.

Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor, TOBB University of Economics and Technology (Ankara, Turkey).

ИСМАИЛ Тогрул.

Доктор истории, Доктор экономики, доцент, TOBB университет экономики и технологии (Анкара, Турция).

E-mail: togrul65@hotmail.com , tismayil@etu.edu.tr

ȚIGĂNAȘ Ion.

Doctor în drept, Director General Adjunct, Agentia de Stat Pentru Proprietatea Intelectuala a Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

TIGANAS Ion.

Ph.D in Law, Deputy General Director of The State Agency on Intellectual Property of The Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ЦИГЭНАШ Ион.

Кандидат юридических наук, Генеральный вице-директор Государственного агентства по интеллектуальной собственности Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: iondrept@yahoo.com

http://www.agepi.gov.md/pdf/about/cv_tiganas.pdf

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**DATE DESPRE AUTORI
DATES OF AUTHORS
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ**

ANIȚEI Nadia Cerasela.

Doctor în drept, Profesor universitar, Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (Galați, România).

ANIȚEI Nadia-Cerasela.

Ph.D in Law, Professor, Faculty of Juridical, Social and Political Sciences „Dunarea de Jos” University of Galati (Galati, Romania).

АНИЦЕЙ Надия Черасела.

Доктор права, профессор, факультет правовых, политических и социальных наук, Галацкий Университет «Дунэря де Жос», (Галац, Румыния).

E-mail: nadia.anitei@ugal.ro , ncerasela@yahoo.com

ANDREEV Tatiana.

Doctor în economie, conferențiar universitar la Institutul de Relații Internaționale din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

ANDREEVA Tatiana.

Ph.D in Economy, Associate Professor, The Institute of International Relations of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

АНДРЕЕВА Татьяна Григорьевна.

Кандидат экономических наук, доцент Государственного института международных отношений Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: andreevatn@rambler.ru

BURIAN Alexandru.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Director al Institutului de Cercetări Strategice al Universității de Studii Europene din Moldova, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

BURIAN Alexander.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), Director of The Institute for Strategic Studies of The European University of Moldova, President of the Moldavian Association of International Law (Kishinev, The Republic of Moldova).

БУРИАН Александр Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Директор Института стратегических исследований Европейского университета Молдовы, Президент Молдавской Ассоциации международного права (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: alexandruburian@mail.ru

GAMBAROV Geidar Damir ogly.

Doctor în drept, conferențiar universitar la Catedra de Drept internațional public la Universitatea de Stat din Baku (Baku, Azerbaidjan).

GAMBAROV Heydar Damir ogly.

PhD in Law, Associate Professor of the Department of Public International Law at Baku State University (Baku, Azerbaijan).

ГАМБАРОВ Гейдар Дамир оглы.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры международного публичного права Бакинского государственного университета (Баку, Азербайджан).

E-mail: HEYDAR_QD@mail.ru

GAFIȚA Vlad.

Doctor în politologie, conferențiar universitar, Universitatea „Stefan cel Mare” din Suceava (Suceava, România).

GAFITSA Vlad.

PhD in Political Sciences, Associate Professor, The „Stefan cel Mare” University of Suceava (Suceava, Romania).

ГАФИЦА Влад.

Доктор политологии, доцент, Сучавский университет им. Штефана чел Маре (Сучава, Румыния).

E-mail: vlad_gafita@hotmail.com

GORELOV Elena

Doctor în economie, director-adjunct al Centrului de Investigații Strategice și Reforme (Chișinău, Republica Moldova).

GORELOVA Elena V.

Ph.D. in Economy, Deputy Head of The Center for Strategic Studies and Reforms (Kishinev, The Republic of Moldova).

ГОРЕЛОВА Елена Валентиновна.

Кандидат экономических наук, заместитель директора Центра стратегических исследований и реформ (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: gorelova.elena@mail.ru

LARION Alina.

Doctorand, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova); Asistent universitar, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (Suceava, România).

LARION Alina.

Ph.D student, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova (Chisinau, Moldova); Lector Assistant, „Stefan cel Mare” University of Suceava (Suceava, Romania).

ЛАРИОН Алина.

Аспирант, преподаватель, Институт юридических и политических исследований Академии наук Молдовы (Кишинев, Молдова); Преподаватель, Сучавский Университет им. Штефана чел Маре (Сучава, Румыния).

E-mail: lariona@seap.usv.ro

MACOVEI Tatiana.

Magistru în drept, Lector universitar, Catedra Dreptul Muncii, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

MACOVEI Tatiana.

MML in Law, senior lecturer, Moldavian State University (Kishinev, The Republic of Moldova).

МАКОВЕЙ Татьяна.

Магистр права, преподаватель, кафедра трудового права, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: macovei.tanea@gmail.com

NAZARIA Sergiu.

Doctor habilitat în științe politice, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

NAZARIA Sergey.

Doctor of Political Sciences, Ph.D in History, Associate Professor, The Moldavian State Institute of Foreign Relations (Kishinev, The Republic of Moldova).

НАЗАРИЯ Сергей Михайлович.

Доктор политических наук, кандидат исторических наук, доцент, Молдавский государственный институт международных отношений (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: sergnazar@mail.ru

NICA Alexandra.

Doctorand, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, Academia de Științe a Moldovei (Chișinău, Republica Moldova).

NICA Alexandra.

Ph.D student, Academy of Science of Moldova, Institute of Legal and Political Research (Kishinev, The Republic of Moldova).

НИКА Александра.

Аспирант, Академия наук Молдовы, Институт юридических и политических исследований (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: nica.alexandra@gmail.com

NECEAEV-YURIIUC Natalia.

Doctor în istorie, Catedra științe politice și administrare publică a Universității de Stat din Cernăuți „Jurie.Fedicovici” (Cernăuți, Ucraina).

NECHAYEV--YURIYCHUK Natalia.

PhD in Historical Sciences, Assistant Department of Political Science and Public Administration of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine).

НЕЧАЕВА-ЮРИЙЧУК Наталья Викторовна.

Кандидат исторических наук, ассистент кафедры политологии и государственного управления Черновицкого национального университета им. Юрия Федьковича (Черновицы, Украина).

E-mail: n.nechayeva-yuriychuk@chnu.edu.ua , nynataliya@ukr.net

PRYLUTZKYI Serghey.

Doctor în drept, conferențiar universitar, cercetător științific principal în Secția Drept penal și criminology a Institutului de Stat și Drept „V.M. Koretsky al ANȘ a Ucrainei, conferențiar universitar la Catedra Drept și Procedură penală a Universității de Drept din Kiev a ANȘ a Ucrainei (Kiev, Ucraina).

PRYLUTZKYI Serghey.

PhD in Law, Associate Professor, Senior Researcher at the Department of Criminal Law, Criminology and Judicial system of the Institute of State and Law „V.M. Koretsky” of the National Academy of Science of Ukraine, assistant professor of the Department of Criminal law and procedure of the Kyiv University of Law of The National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ПРИЛУЦКИЙ Сергей Валентинович.

Кандидат юридических наук, доцент, старший научный сотрудник отдела уголовного права, криминологии и судостроительства Института государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, доцент кафедры уголовного права и процесса Киевского университета права НАН Украины (Киев, Украина).

E-mail: PriluckiyS@yandex.ru

RADJABOV Saitumbar Adinaevich.

Doctor habilitat în drept, Director al Departamentului de Drept Internațional, Institutul de Filozofie, Științe Politice și Drept „A.M. Bahovaddinov” al Academiei de Științe a Tadjichistanului, profesor de drept internațional al Universității Naționale Tadjice (Dușanbe, Tadjikistan).

RAJABOV Saitumbar Adinaevich.

Doctor of juridical sciences, Head of Department of International Law of Institute of Philosophy, Political Science and Law named after A.M.Bahovaddinov, Academy of Sciences of the Republic of Tajikistan and Professor of Chair of International Law of Tajik National University (Dushanbe, The Republic of Tajikistan).

РАДЖАБОВ Сaitумбар Адинаевич.

Доктор юридических наук, зав. Отделом международного права Института философии, политологии и права имени А.М. Баховаддинова Академии наук Республики Таджикистан, профессор кафедры международного права Таджикского национального университета (Душанбе, Республика Таджикистан).

E-mail: saidumar1951@mail.ru

SURJIC Dmitrii

Doctor în istorie (Hanovra, European University), cercetător, SRC „Marele Război pentru Apărarea Patriei” Universitatea Militară (Moscova, Federația Rusă)

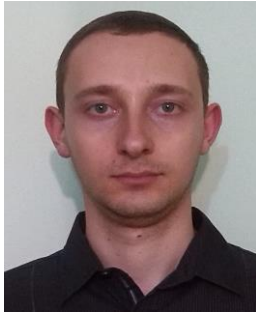
SURJIC Dmitry.

Ph.D. in History (European University, Hannover), Research Fellow, SRC „Great Patriotic War” Military University (Moscow, The Russian Federation)

СУРЖИК Дмитрий.

Доктор истории (Ганновер, Европейский университет), научный сотрудник НИЦ «Великая Отечественная война» Военного университета (Москва, Российская Федерация)

E-mail: dimsu@inbox.ru

TODOROV Maxim.

Doctorand, Asistent universitar, Universitatea de Stat, „B.P. Hașdeu” din or. Cahul (Cahul, Republica Moldova).

TODOROV Maxim.

PhD student, senior lecturer, Cahul State University. B.P.Hazhdeu (Cahul, The Republic of Moldova).

ТОДОРОВ Максим.

Аспирант, преподаватель, Кагульский государственный университет им. Б.П.Хаждеу (Кагул, Республика Молдова).

E-mail: maximtodorov@yahoo.com

VARBAN Stepan.

Doctor în economie, profesor universitar, Universitatea „Suleyman Demirel” (Isparta, Turcia).

VARBAN Stephan.

Doctor of Economics, Professor, Suleyman Demirel University (Isparta, Turkey).

ВАРБАН Степан Афанасьевич.

Доктор экономических наук, профессор Университета им С. Демиреля (Испарта, Турция).

E-mail: varban@mail.ru

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
O HAIHEM ЖУРНАЛЕ**

CERINȚELE

**privind condițiile de prezentare a manuscriselor pentru publicare în
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”**

Revista teoretico-științifică „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” acceptă pentru publicare articole în limbile moldovenească (română), rusă, engleză, spaniolă, franceză, germană (la discreția autorului), care conțin rezultate inedite ale cercetărilor efectuate și care sunt ajustate la „Cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor articolelor”.

Consiliul Redacțional acceptă manuscrisul articolului pentru publicare în corespondere cu profilurile ediției („drept” și „științe politice”), cu un volum nu mai mult de 20 de pagini, inclusiv figuri și tabele. Manuscrisul ar trebui să conțină doar materiale originale, efectuat la un înalt nivel științific, reflectând rezultatele cercetării efectuate de către autor, obținute cu cel mult un an înainte de publicare, și care conține un element clar privitor la inovația științifică a cercetării și propria contribuție a autorului. Sunt acceptate pentru publicare materialele care anterior nu au fost publicate în alte ediții și nu au fost destinate pentru publicarea simultană în diverse ediții. Articolele sunt expuse recenzării obligatorii, în conformitate cu *Anexa 3*. Pentru doctoranzi (competitori) este obligatorie recenzarea articolelor de către conducătorul științific. Pot fi publicate doar articolele care au primit recenzii pozitive. Pentru publicarea articolelor nu se plătește și nu se încasează taxe.

Cerințele menționate mai sus se aplică tuturor materialelor trimise pentru publicare în adresa revistei. Consiliul Redacțional are dreptul de a nu accepta publicarea materialelor în caz de: a) nerespectarea cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor articolelor; b) plagiat; c) conținutul articolului este neadecvat cu profilurile revistei.

În cazurile când nu sunt respectate cerințele redacția are dreptul să nu examineze manuscrisul. Consiliul Redacțional își rezervă dreptul de a reduce volumul articolului prezentat (dacă este necesar), expunându-l în versiunea redacției (introducând modificări redacționale, care nu schimbă sensul general al articolului prezentat de autor). Formulările și prezentarea materialelor în articolele publicate nu reprezintă întotdeauna poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția. Aceste materiale se publică în ordine de discuție, în scopul asigurării posibilității de a expune diverse opinii. Responsabilitatea asupra conținutului articolelor, selecției și preciziei faptelor și informației citate revine în exclusivitate autorilor. În același număr al revistei poate fi publicat doar un singur articol al unui autor.

Numărul de autori al unui articol nu poate fi mai mare de două persoane. Autorul (ii) trimite redacției 2 exemplare originale a articolului (semnate de autor) în imprimare pe hârtie și trimite articolul în format electronic prin e-mail la adresa: alexandruburian@yahoo.com

Volumul articolului nu trebuie să depășească 1,5 c.a. dactilografiate pe hârtie, format A4 (60 de mii de caractere, sau 16-20 de pagini de text), inclusiv figuri, tăblițe, referințe și scheme. Atunci când se plasează referințe bibliografice în limba engleză este necesar de indicat denumirea oficială a surselor (revistelor) în limba engleză.

Pentru a plasa un articol în Revistă este necesar de prezentat următoarele documente: cerere, informațiile despre autor (ia), articolul, fotografia autorului (autorilor) în format JPG, adnotare (abstract, rezumat) în trei limbi (română, rusă și engleză) într-un volum de 200 de cuvinte, cuvinte-cheie (5-7 cuvinte). Adnotarea nu trebuie să conțină referiri la literatura citată, tabele și figuri.

Informația despre autor (i) conține următoarele date: numele, prenumele, patronimicul autorului (autorilor), locul de muncă, funcția, titlul științific, gradul științific, adresa poștală, adresa electronică și numărul de telefon. Numele autorului (autorilor) ar trebui să fie listate sub titlul articolului, în dreapta.

Cerințele tehnice pentru perfectarea manuscrisul pentru publicare:

Titlul articolului nu trebuie să depășească trei linii. Titlul ar trebui să fi dat numai cu majuscule (Times New Roman 16) și centrat. Sursele literare utilizate în articol trebuie prezentate într-o singură listă la sfârșitul textului (bibliografie), în conformitate cu **Anexa 2**. Referirile la literatura de specialitate menționate în text sunt obligatorii, trebuie să fie plasate în partea de jos a fiecărei pagini a textului și necesită să fie perfectate în conformitate cu **Anexa 1**. Referirile la sursele externe sunt prezentate într-o limbă străină și sunt urmate, în cazul traducerii în română și rusă, cu indicație privitor la traducere. Numerotarea referirilor la sursele literare este dată în ordinea menționată în text. Trimiteri la lucrări nepublicate nu sunt permise. Lista bibliografică (de la sfârșitul textului) este dată în ordine alfabetică în funcție de prima literă a prenumelui autorului (autorilor).

Acronimele și abrevierile trebuie să fie descifrate la prima mențiune în textul articolului. În textele în limba română, engleză, franceză, spaniolă și germană se utilizează ghilimele germane („ ”), în textele în limba rusă se utilizează ghilimelele franceze (« »).

Parametrii paginii:

Documentul trebuie salvat în MS Word, formatul de pagină A 4, marginile paginii: sus și jos - 2 cm, dreapta - 1,5 cm, stânga - 3 cm, Font - Times New Roman; Dimensiune font - 12, spațiere - 1,5. Aliniere pe lățime, un spațiu la stânga - 1,5. Numerotarea paginilor este consecutivă, secvențială, în partea de jos a paginii, pe centru.

Redactarea textului:

Despărțirea manuală în silabe a cuvintelor (transferul din rând în rând) este inacceptabilă. Figurile și tabelele trebuie să fie numerotate, să aibă denumire, legendă și subiect. Titlurile lor și trebuie să fie prezentate în text după alineatul care conține un link de referință la ele.

Exemplarele autorului:

Fiecare autor al articolului obține doar un număr al revistei, indiferent de numărul de autori.

Consiliul Redacțional

Anexa 1

Exemple de referințe bibliografice:

Referințele (citatele) de la sfârșitul fiecărei pagini trebuie să conțină semnele de punctuație și să urmeze aceleași reguli ca și plasarea lor în descrierea bibliografică.

Dacă textul nu este citat de o sursa originală, dar de un alt document, atunci se utilizează următoarele cuvinte la început de referință: citat de: (citând sursele împrumutate):

Exemplu:	Citat de: Dumitru Mazilu. Drept diplomatic. București: Editura Lumina Lex, 2003, p. 115. Citat de: Alexandru Burian. Drept diplomatic și consular. Chișinău: Editura ARC, 2003, p. 154.
----------	--

La amenajarea secvențială a referințelor (citatelor) primare și repetate se utilizează termenul "Ibid." sau ("Ibidem"):

Referință primară	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea unei Mari Puteri în politică. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
Referință repetată	Ibid., p. 47 sau Ibidem., p. 47.

La amenajarea nesecvențială a referințelor (citatelor) primare și repetate, când referințele urmează nu concomitent una după alta, se utilizează termenul *Op. cit.* (opus citato) și este prezentat folosind caractere cursive:

Referință primară	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea unei Mari Puteri în politică. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
Referință repetată	Jeffrey Mankoff. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Anexa 2

Exemple de „Listă bibliografică” (bibliografie):

Lista bibliografică este plasată după textul articolului cu titulatura „Bibliografie”. Toate link-urile din listă sunt numerotate secvențial și sunt aranjate în ordine alfabetică.

Descrierea unei cărți cu un singur autor:

Exemplu	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea de mare putere politica. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009. XII + 359 p.
---------	---

Descrierea unei cărți cu trei sau mai mulți autori:

Exemplu	David G. Victor... [et al.]. Gaze naturale și geopolitică: din 1970 până în 2040. New York: Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.
---------	--

Descrierea unui articol publicat într-o revistă:

Este necesar de a indica numele autorului articolului, denumirea articolului, denumirea revistei, anul, numărul ediției sau volumul, numărul paginei de la începutul și sfârșitul articolului.

Exemplu	Sergei Lavrov. Rusia și lumea în secolul XXI. În: Rusia în afacerile globale. Iulie-septembrie 2008, Vol. 6, nr. 3, p. 8 - 18.
---------	--

Descrierea unei teze de doctorat:

Exemplu	Vladislav Boiko. Securitatea energetică în contextul globalizării. Teză de doctor în științe politice. Moscova, 2012. 250 p.
---------	--

Descrierea unui autoreferat a tezei de doctorat:

Exemplu	Yuri Jukov. Centrismul politic în Rusia. Autoreferatul tezei... candidat în științe politice. Sankt-Petersburg, 2012. 24 p.
---------	---

Descrierea publicațiilor științifice electronice:

Pentru surse de electronice, trebuie să specificați practic aceleași informații ca pentru reviste: autorul, titlul, numele site-ului (sau secțiune a site-ului) și URL-ul. Articolul ar trebui să conțină noțiunea [On-line];; informații la data de partajare pe rețeaua electronică (după fraza „Vizitat la:” indica data, luna și anul): (Vizitat la: 03.02.2012).

Exemplu	Burian Alexandru, Gurin Corina. Procesul decizional în politica externă și influența lui asupra negocierilor. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2011, nr. 4, p. 39 - 55. [On-line]: http://www.rmdiri.md/pdf/RMDIRI20114.p.df/ . (Vizitat la: 07.09.2012).
---------	---

REGULAMENTUL
cu privire la recenzarea articolelor științifice în
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”

1. Articole științifice primite de redacția *Revistei Moldovenești de Drept Internațional și Relații Internaționale* trec prin Instituția de recenzare.

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” a adoptat un sistem de patru niveluri de recenzare a articolelor și materialelor prezentate spre publicare:

Primul nivel – recenzarea de către Redactorul-șef (*main editor peer review*);

Al doilea nivel - recenzie de „nivel deschis” (*open peer review* - autorul și recenzentul se cunosc reciproc) – recenzia este transmisă la redacție de către autor;

Al treilea nivel - recenzie de nivel „orb-unilateral” (*single-blind* – recenzentul știe despre autor, autorul - nu);

Al patrulea nivel - recenzie de nivel „orb-dublu” (*double-blind* - atât recenzentul, cât și autorul, nu știu unul despre altul).

2. Fiecare articol științific necesită să aibă recenzii:

- deschise: *primul nivel* – recenzia (decizia) redactorului-șef; *al doilea nivel* - recenzia unui recenzent oficial, specialist în domeniu (doctor sau doctor habilitat);

- confidențiale (oarbe): *al treilea nivel* – recenzia redactorului științific sau a unui membru al consiliului redacțional sau al colegiului de redacție; *al patrulea nivel* – la decizia consiliului redacțional și recenzentul poate fi doar din exterior.

Pentru publicarea articolelor doctoranzilor și competitorilor la gradul de doctor, în afară de recenzia unui specialist în domeniu se cere și recomandarea spre publicare din partea catedrei de profil.

3. Analizând recenziile, redacția evaluează prezența în articole a elementelor de actualitate a problemei științifice pe care autorul pretinde să o soluționeze. Recenzia necesită să descrie în mod clar valoarea teoretică sau aplicativă a investigației, și să coreleze constatările autorului cu conceptele științifice existente. Un element de bază al recenziei ar trebui să fie aprecierea de către recenzent a contribuției personale a autorului articolului la soluționarea problemei. Este necesar de a menționa în recenzie corespunderea stilului, logicii și nivelului de accesibilitate a expunerii științifice a materialului de către autor, precum și un aviz privind fiabilitatea și valabilitatea concluziilor.

4. După primirea recenziilor, redacția analizează articolele prezentate și adoptă decizia finală, în baza unei evaluări complete, privitor la publicarea sau ne-publicarea articolelor.

În baza deciziei adoptate autorului i se comunică, prin e-mail sau poștă, informația cu privire la evaluarea articolului și decizia adoptată. În cazul că se refuză de a publica articolul, recenziile rămân anonimi.

5. Colegiul de redacție își rezervă dreptul de a trimite articolul la o recenzie suplimentară externă anonimă (*double-blind*). Redactor-șef, în asemenea caz, trimite recenzentului o scrisoare în care solicită recenzarea, atașând la scrisoare articolul și modelul conform căruia se recomandă de a efectua recenzia.

6. Prezența recenziilor pozitive nu este un motiv suficient pentru publicarea articolului. Decizia finală privitor la publicarea articolului este adoptată de consiliul redacțional.

7. În cazul în care există o critică substanțială din partea recenzentului, însă articolul, la general, este evaluat pozitiv, consiliul redacțional poate aprecia articolul ca polemic și poate decide de a-l publica în rubrica „Tribuna discuțională”.

8. Originalele recenziilor sunt păstrate la „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”.

RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

REQUIREMENTS
to papers for publication in the
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”

„Moldavian Journal of International Law and International Relations” being a scientific-theoretical journal admits for publication articles in Moldovan (Romanian), Russian, English, Spanish, French, German (optional author) languages, containing the results of original research, designed in accordance with the „Requirements for the articles”.

An Editorial Board of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”, accept manuscript for publication corresponding to the edition profiles, no more than 20 pages, including figures and tables. The manuscript should contain only original material, performed at a high academic level, reflecting the author's research results, completed no more than one year before publication, and containing a clear element of creation of a new knowledge. The materials which earlier were not published and have been not intended to the simultaneous publication in other editions for printing are accepted. Articles are exposed to obligatory reviewing, in accordance with the *Appendix 3*. For post-graduate students (competitors) the review of the supervisor of studies is obligatory. We print only articles which have received only positive reviews. The fee for the publication is not paid.

The rules mentioned above apply to all the material sent to the journal for publication. The Editorial Board has the right not to accept materials to the publication in a case of: a) non-compliance of the paper with the requirements for its publication; b) plagiarism; c) inappropriate content of the presented paper to the journal profiles.

In cases when the requirements are not respected the editorial board has the right not to examine the manuscript. The editors reserve the right to reduce the volume of the article (if it is necessary), exposing it to editorial revision, make editorial (which do not change the general sense) changes in the author's original. Editors can publish materials without sharing author's opinion (in order of discussion). Authors are responsible for the selection and accuracy of the facts, quotes, and other information. Journal will only publish one article per author in each volume of the issue.

The number of authors should not be more than two people. Author (s) sent to the editor two copies of the article (signed by the author both in print and electronic form and send the article in electronic form by e-mail at: alexandruburian@yahoo.com

The paper shouldn't exceed 1,5 printer's sheet of the typewritten text of format A4 (60 thousand characters, or 16-20 pages of text), including tables, list of references and drawings (schemes). At drafting of bibliographic references in English it is necessary to specify official English-speaking names of journals.

In order to place an article in the journal you should present following documents: an application, information about the author (s), an article, one author (s) photograph in JPG form, annotation provided in three languages (Romanian, Russian and English) in a volume of 200 words, key words (5 - 7 words). Abstract should not contain references to the quoted literature, tables and figures.

Information about the author (s) contains: author's name, affiliation, post a scientific degree, an academic status, mailing address, e-mail address and telephone number Author's name should be listed under the article's title on the right.

Technical requirements to registration of the manuscript for the publication:

Title of the article should not exceed three lines. The title should be given only in capital letters (Times New Roman 16) and centred. Literary sources used in the paper should be submitted in one list at the end (bibliography). Bibliographical list is presented after the text item in accordance with the *Appendix 2*.

Footnotes to the literature mentioned in the text are mandatory and must be prepared in the bottom of the page in accordance with the *Appendix 1*. References to the foreign sources are given in a foreign language and are followed in the case of translation into Romanian and Russian indication of the translation. The numbering of the sources is given in the order mentioned in the text. References to unpublished works are not permitted. The bibliography is given in alphabetic order according to the first letter of authors surnames. Acronyms and abbreviations should be deciphered in a place of the first mention in the text. In text presented in Romanian, English, French, German or Spanish language, German inverted commas („pads”) should be used; in text presented in Russian language the French inverted commas («fur-trees») are used.

Page Setup:

The document must be saved in MS Word, A 4 page format, page margins: top and bottom - 2 cm, right - 1.5 cm, left - 3 cm Font - Times New Roman; font size - 12, line spacing - 1,5. Alignment on width, a space at the left - 1,5. Numbering of pages is through, in the bottom of the page, on the centre.

Text drafting:

Using of manual transfer (manual hyphenation) is unacceptable. Figures and tables should have a caption and subject headings and should be presented in the text after the paragraph containing a link to them.

Author's copies:

Each author obtains only one issue of the journal, regardless of the number of authors.

The Editorial Board

Appendix 1

Example of bibliographic footnotes:

Punctuation and prescribed punctuation in citations should follow the same rules as their placement in the bibliographic description.

If the text is not cited by the original source, but by another document, then following words are used: in the beginning of the reference: *Quoted by*, with a reference to the citing sources of borrowed text:

Example:	Quoted by: Ernst Gabriel Frankel. Oil and Security A World Beyond Petroleum. The Netherlands: Springer, 2007, p. 115.
----------	---

«Ibid.» or (Ibidem) are used in the sequential arrangement of primary and repeated references.

<i>Primary</i>	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 21.
<i>Repeated</i>	Ibid., p. 47.

Op. cit. (opus citato) is used in repeated footnotes containing item to the same document without following the primary reference and is presented using italics.

<i>Primary</i>	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
<i>Repeated</i>	Jeffrey Mankoff. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Examples of a bibliography:

Bibliographical list is placed after the text article and is supplied after the notion „Bibliography”. All links in the list are numbered sequentially and are arranged in alphabetical order.

Book with one author:

Example	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009. xii + 359 p.
---------	--

Book with three and more authors:

Example	David G. Victor ... [et al.]. Natural gas and geopolitics: from 1970 to 2040. Cambridge; New York: Cambridge University Press Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.
---------	--

The paper from the journal:

Article from a journal should contain following description - author (s), article title, journal name, year, and page number of the beginning and of the end of the article.

Example	Sergei Lavrov. Russia and the World in the 21 st Century. In: Russia in global affairs. July-September 2008, Vol. 6, nr. 3, p. 8 – 18.
---------	--

Dissertation

Example	Vladislav Boiko. Energy security in the context of globalization. Political Science Dissertation. Moscow, 2012. 250 p.
---------	--

A dissertation synopsis:

Example	Yuri Jukov E.H. Political centrism in Russia. Dissertation synopsis ... candidate in political science. Saint Petersburg, 2012. 24 p.
---------	---

Description of the electronic scientific publications:

For electronic sources, you need to specify practically the same information as for journals: author, title, name of the site (or section of the website) and the URL. The item should contain the notion [On-line];; information on the date of the electronic network share (after „Visited on:” indicate the date, month and year): (Visited on: 03.02.2012) is used in referring to the e-resource e-mail address.

Example	Chietigi Bajpae. China’s Quest for Energy Security. In: Power and Interest News Report. February 25, 2005. [On-line]: http://www.pinr.com/ . (Visited on: 07.09.2011).
---------	---

PROVISION
about the reviewing of scientific articles in
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”

1. Scientific papers received to the Editorial office of „Moldavian Journal of International Law and International Relations”, pass through peer review process.

„Moldavian Journal of International Law and International Relations” comprises a four-level system of peer review articles:

1st level – reviewing by the editor (main editor peer review);

2nd level – an open peer review (the author and the reviewer know each other) – a review is submitted to the editor by the author;

3rd level - one-sided i.e. „blind” peer review (single-blind - the reviewer knows the author, but the author - doesn't know the reviewer);

4th level – double-blind peer review (neither reviewer nor author know about each other).

2. Each scientific article must be accompanied by a review:

– Open: 1st level – a review (conclusion) of the editor; 2nd level – a review of official reviewer, specialist of appropriate scientific profile (doctorate or PhD);

– Closed (blind): 3rd level – a review done by a scientific editor or a member of the editorial board; 4th level - a review done by the decision of the editorial board and only external.

To publish articles of graduate students, PhD applicants except for review it should be presented a recommendation from the profile of the department.

3. An editorial board, making the evaluation of reviews, draws attention to the relevance of the scientific problem to be solved by the author. The Review should clearly describe the theoretical or applied significance of the study; correlate the author's conclusions to existing scientific concepts. An essential element of the review should be the assessment a personal contribution to the solution of the issue by the reviewer. Correspondence to the style, logics and the availability of the narration to the scientific nature of the material and obtaining of the conclusions about the reliability and validity of the findings – are key aspects that must be noted in the review.

4. The issue about the received articles is considered after the obtaining of reviews, and then the final decision, based on the evaluation of reviews about the publication or refusal to publish articles, is made. On the basis of the decision the author (s) is sent a letter by e-mail or mail, which provides a general assessment of the article and the decision. In the case of failure in the publication, the reviewers remain anonymous.

5. The Editorial Board has the right to direct the article for additional external anonymous peer review. Editor in Chief directs the reviewer a letter asking for peer review. The letter includes an article and a recommended form of review.

6. The presence of positive reviews is not sufficient grounds for the publication of the article. The final decision on advisability of publication is taken by the editorial board.

7. In cases when the article is composed by a significant proportion of criticisms that have been made by the reviewer, as well as the overall positive recommendation, the Editorial Board can attribute the material to the category of polemical material and print it in the manner of scientific debate.

8. The Review originals are stored in „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**ТРЕБОВАНИЯ
к оформлению статей для публикации в
«Молдавском журнале международного права и международных отношений»**

Научно-теоретический журнал «Молдавский журнал Международного права и международных отношений» принимает к публикации статьи на молдавском (румынском), русском, английском, испанском, французском, немецком (по выбору автора) языках, содержащие результаты оригинальных исследований, оформленные в соответствии с «Требованиями к оформлению статей».

Редакция «Молдавского журнала международного права и международных отношений» принимает к публикации рукописи, соответствующие профилям издания, не более 20 страниц, включая рисунки и таблицы. Рукопись должна содержать только оригинальный материал, выполненный на высоком научном уровне, отражая результаты исследований автора, завершаемых не более чем за год до публикации и содержать очевидный элемент создания нового знания. К печати принимаются материалы, ранее не издававшиеся и не предназначенные к одновременной публикации в других изданиях. Статьи подвергаются обязательному рецензированию, в соответствии с *Приложением 3*. Для аспирантов (соискателей) обязательна рецензия научного руководителя. Печатаются только статьи, получившие положительные рецензии. Гонорар за публикации не выплачивается.

Настоящие правила распространяются на все материалы, направляемые в редакцию журнала для публикации. Редакция вправе не принять материал к публикации в случае: а) несоблюдения автором правил оформления рукописи; б) выявления элементов плагиата; с) несоответствия материала тематике журнала.

В случае несоблюдения настоящих требований редакционная коллегия вправе не рассматривать рукопись. Редакция оставляет за собой право при необходимости сокращать статьи, подвергая их редакционной правке, вносить редакционные (не меняющие общего смысла) изменения в авторский оригинал. Редакция может опубликовать материалы, не разделяя точку зрения автора (в порядке обсуждения). Авторы несут ответственность за подбор и достоверность приведенных фактов, цитат и прочих сведений. В одном номере журнала может быть опубликована только одна статья одного автора.

Число авторов статьи не должно быть более двух человек. Автор (ы) присылают в редакцию 2 экземпляра статьи (подписанные автором) в печатном виде и направляют статью в электронном виде по электронной почте по адресу: alexandruburian@yahoo.com

Объем статьи не должен превышать 1,5 п. л. машинописного текста формата А4 (60 тыс. знаков, или 16-20 страниц текста), включая таблицы, список литературы и рисунки (схемы). При оформлении библиографических ссылок на английском языке необходимо указывать официальные англоязычные названия журналов.

Для размещения статьи в журнале необходимо предоставить в редакцию заявку, информацию об авторе (ах), статью, фотографию автора (ов) в формате JPG, аннотацию, представленную на трех языках (румынском, русском, английском) объемом – 200 слов, ключевые слова (5-7 слов). Аннотация не должна содержать ссылок на цитируемую литературу, рисунки, таблицы.

Информация об авторе (ах) содержит: ФИО авторов, место работы, должность, ученую степень, ученое звание, почтовый адрес, электронный адрес и контактный телефон. ФИО автора должно быть указано под названием статьи справа.

Технические требования к оформлению рукописи для публикации:

Название статьи не должно превышать трех строк. Название должно даваться только заглавными буквами (Times New Roman 16) и располагаться по центру. Литературные источники, использованные в статье, должны быть представлены общим списком в ее конце (Библиография). Библиографический список приводится после текста статьи в соответствии с *Приложением 2*. Сноски на упомянутую литературу в тексте обязательны и должны быть оформлены внизу страницы в соответствии с *Приложением 1*. Ссылки на иностранные источники даются на иностранном языке и сопровождаются в случае перевода на румынский и русский язык указанием на перевод. Нумерация источников идет в последовательности упоминания в тексте. Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Список литературы (библиография) дается в алфавитном порядке по фамилиям первых авторов. Сокращения и аббревиатуры должны расшифровываться по месту первого упоминания в тексте статьи. В тексте на румынском, английском, французском, испанском языке используется немецкие кавычки („лапки”), в тексте на русском языке используются французские кавычки («ёлочки»).

Параметры страницы:

Документ должен быть сохранён в формате MS Word. Формат страницы А 4; поля страницы: верхнее и нижнее – 2 см, правое - 1,5 см, левое - 3 см. Шрифт - Times New Roman; кегль - 12; межстрочный интервал - 1,5. Выравнивание по ширине, отступ слева - 1,5. Нумерация страниц – сквозная, внизу страницы, по центру.

Оформление текста:

Использование ручных переносов (manual hyphenation) неприемлемо. Рисунки и таблицы должны иметь нумерационный и тематический заголовки и должны быть представлены в тексте после абзацев, содержащих ссылку на них.

Авторские экземпляры:

Каждому автору полагается один авторский экземпляр номера журнала вне зависимости от количества авторов статьи.

Редакционный совет

Приложение 1

Пример оформления библиографических сносок:

В библиографических сносках расстановка знаков препинания и предписанной пунктуации должна подчиняться тем же правилам, что и расстановка их в библиографическом описании.

Если текст цитируется не по первоисточнику, а по другому документу, то в начале ссылки приводят слова: Цит. по: (цитируется по), Приводится по: , с указанием источника заимствования:

Пример оформления:	Цит. по: Крупянко М.И., Арешидзе Л.Г. США и Восточная Азия. Борьба за «новый порядок». М.: Международные отношения, 2010, с. 325.
--------------------	---

При последовательном расположении первичной и повторной ссылок используют слова «Там же» или «Ibid.» (ibidem) для документов на языках, применяющих латинскую графику:

<i>Первичная</i>	Гаджиев К.С. Геополитика. Учебник для бакалавров. М.: Издательство Юрайт, 2012, с. 27.
<i>Повторная</i>	Там же, с. 47. или Ibid., p. 47.

В повторных сносках, содержащих запись на один и тот же документ, не следующих за первичной ссылкой, приводят заголовок, а основное заглавие и следующие за ним повторяющиеся элементы заменяют словами «Указ. соч.» (указанное сочинение), «Цит. соч.» (цитируемое сочинение), «Op. cit.» (opus citato):

Первичная	Жинкина Ю.В. Стратегия безопасности России: проблемы формирования понятийного аппарата. М.: Российский научный фонд, 1995, с. 87.
Повторная	Жинкина Ю.В. Указ. соч., с. 67. или Жинкина Ю.В. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Приложение 2

Примеры оформления списка библиографии:

Библиографический список приводится после текста статьи и следует после слова «Библиография». Все ссылки в списке последовательно нумеруются и располагаются в алфавитном порядке.

Описание книги одного автора:

Пример оформления	Гаджиев К.С. Геополитика. Учебник для бакалавров. М.: Издательство Юрайт, 2012. 479 с.
-------------------	--

Описание книги четырех и более авторов:

Пример оформления	David G. Victor ... [et al.]. Natural gas and geopolitics: from 1970 to 2040. Cambridge; New York: Cambridge University Press Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.
-------------------	--

Описание статьи из журнала:

Для статьи из журнала нужно указать автора (ов) статьи, название статьи, название журнала, год, номер выпуска и страницы начала и окончания статьи.

Пример оформления	Конобеев В.Н. Геостратегия США в Евразии. В: Проблемы управления. 2008, №1 (26), с. 87 – 97.
-------------------	--

Описание диссертаций

Пример оформления	Ганюхина Т.Г. Модификация свойств ПВХ в процессе синтеза: дис. ... канд. хим. наук: 02.00.06. Н. Новгород, 1999. 109 с.
-------------------	---

Описание авторефератов диссертаций:

Пример оформления	Жуков Е.Н. Политический центризм в России: автореф. дис. ... канд. филос. наук. М., 2000. 24 с.
-------------------	---

Описание электронных научных изданий:

Для электронных источников нужно указать практически те же данные, что и для журналов: автор, название статьи, название сайта (или раздела сайта) и адрес URL. В записи обязательно должен присутствовать текст [On-line]:, при ссылке на электронный ресурс после электронного адреса в круглых скобках приводят сведения о дате обращения к электронному сетевому ресурсу (после слов «дата обращения» указывают число, месяц и год): (Дата посещения: 02.03.2012)

Пример оформления	Китай встает на «правильную сторону истории» в Персидском заливе. В: Мировая политика и ресурсы. [On-line]: http://www.wpru.ru/?p=2591 . (Дата посещения: 07.01.2012).
-------------------	---

ПОЛОЖЕНИЕ

о рецензировании научных статей в журнале «Молдавский журнал международного права и международных отношений»

1. Научные статьи, поступившие в редакцию журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений», проходят через институт рецензирования.

В журнале «Молдавский журнал международного права и международных отношений» принята четырехуровневая система рецензирования статей:

1^й уровень - рецензирование главным редактором (main editor peer review);

2^й уровень - открытое рецензирование (open peer review - автор и рецензент знают друг о друге) - рецензия, представленная в редакцию автором;

3^й уровень - одностороннее «слепое» рецензирование (single-blind - рецензент знает об авторе, автор – нет);

4^й уровень - двухстороннее «слепое» рецензирование (double-blind - оба не знают друг о друге).

2. Каждая научная статья должна иметь рецензии:

– открытые: 1^й уровень – рецензия (заключение) главного редактора; 2^й уровень официального рецензента – специалиста соответствующего научного профиля (доктора или кандидата наук);

– закрытые (слепые): 3^й уровень – научным редактором или одним из членов редколлегии; 4^й уровень – по решению редколлегии и только внешнее.

Для публикации статей аспирантов, соискателей ученой степени кандидата наук кроме рецензии должна быть представлена рекомендация профильной кафедры.

3. Редколлегия при оценке рецензий обращает внимание на наличие в материале актуальности решаемой автором научной проблемы. Рецензия должна однозначно характеризовать теоретическую или прикладную значимость исследования, соотносить выводы автора с существующими научными концепциями. Необходимым элементом рецензии должна служить оценка рецензентом личного вклада автора статьи в решение рассматриваемой проблемы. Целесообразно отметить в рецензии соответствие стиля, логики и доступности изложения научному характеру материала, а также получить заключение о достоверности и обоснованности выводов.

4. После получения рецензий рассматривается вопрос о поступивших статьях и принимается окончательное решение на основе оценки рецензий об опубликовании или отказе в опубликовании статей.

На основе принятого решения автору (авторам) по e-mail или почте направляется письмо, в котором дается общая оценка статьи и принятое решение. При отказе в публикации рецензенты остаются анонимными.

4. Редколлегия вправе направлять статьи на дополнительное внешнее анонимное рецензирование. Главный редактор направляет рецензенту письмо с просьбой о рецензировании. К письму прилагаются статья и рекомендуемая форма рецензии.

5. Наличие положительных рецензий не является достаточным основанием для публикации статьи. Окончательное решение о целесообразности публикации принимает редакционная коллегия.

6. При наличии в статье существенной доли критических замечаний рецензента и при общей положительной рекомендации редколлегия может отнести материал к разряду полемичных и печатать его в порядке научной дискуссии.

7. Оригиналы рецензий хранятся в редакции журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений».

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Nr. 4 (34), 2014

ISSN 1857-1999

www.rmdiri.md/

Bun de tipar 30.12.2014.

Format A4

Coli de tipar 14,59. Coli editoriale 14,60.

Tipar *Digital*. Hârtie ofset. Garnitura *Times New Roman*

Comanda **4590**. Tirajul 250 ex.

(I lot - 200 ex.; II lot – 50 ex.)

**Centrul Editorial Poligrafic al USM
(CEP USM)**

Str. Alexei Mateevici, 60

MD-2009, mun. Chișinău, Republica Moldova

Tel: (373-22) 577641

E-mail: usmcep@mail.ru

TIPOGRAFIA CENTRALA I.S.

Firma editorial-poligrafica.

Str. Florilor 1

MD-2068, mun. Chișinău, Republica Moldova

Tel: (373-22) 440091; 442315, 4921

Fax: (+373-22) 440091

E-mail: tipar@mdl.net

